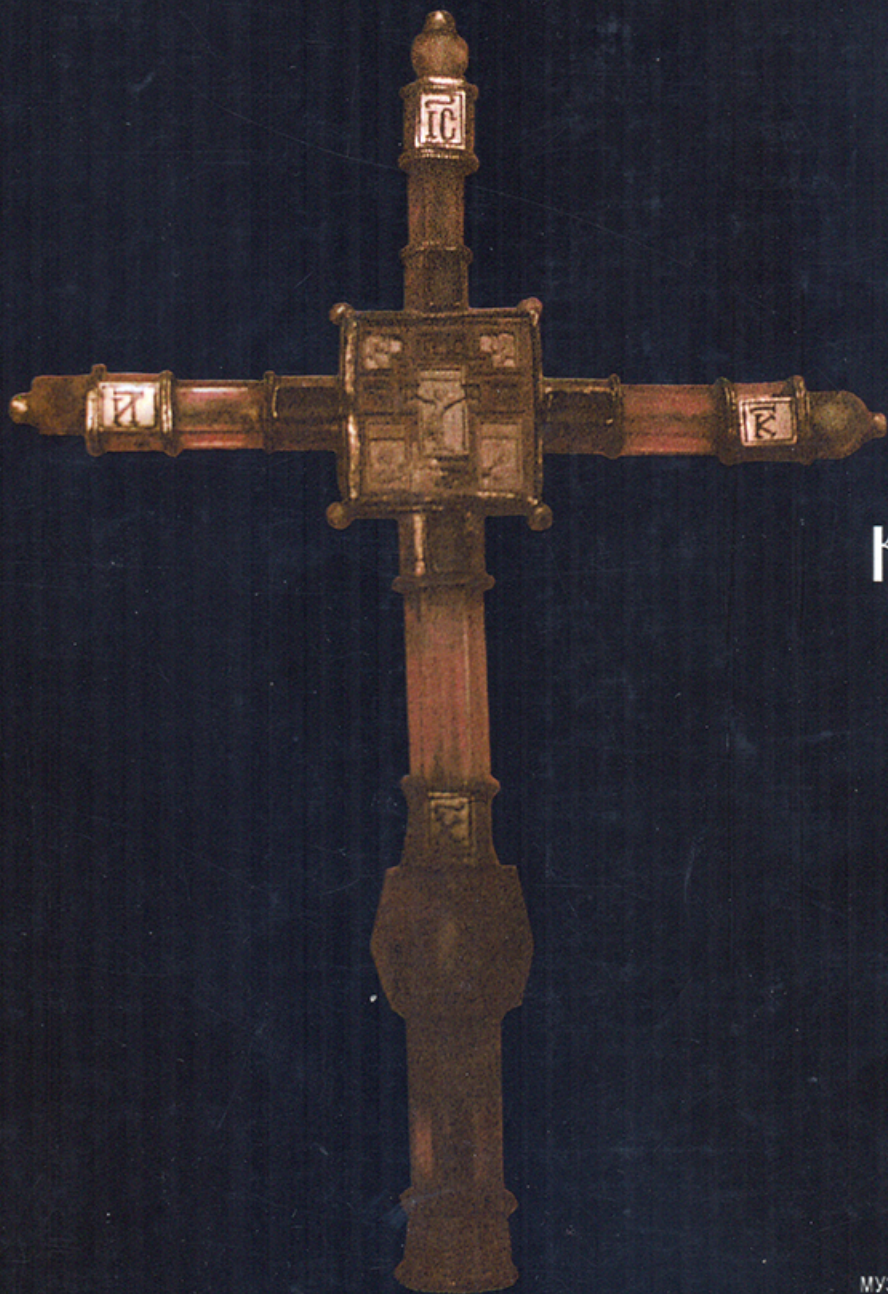

ДУШАН МИЛОБАНОВИЋ

КРСТОВИ

МУЗЕЈ ПРИМЕЋЕНЕ УМЕТНОСТИ

... И онда над свима њима, и над планетом засијао је Један до тада невиђени, а давно слуђени, крст пуне суштине, крст очишћења, крст страдања и крст оваплоћења, крст сазнања и испуњења, крст спасења, крст са Голготе, или најпотпуније, српски Часни крст.

Удостојио је Божанство несрећни људски род да сиђе међу њих и покаже им своје лице; очовечно се Бог покушавајући да обожи људе; неки су схватили, већина није; поучавао је лечио и позивао Христос да му се придруже на путу Сазнања; упозорно је на свој следећи страшни долазак када ће да суди; многи нису разумели; извргоше Га руглу и распеше на крсту од дрвета рајског; и премину и васкрсну у трећи дан. И тек при Сшествију Светога Духа на њих, на Пасху, просветлише се апостоли и кретоше да проносе Јеванђелску причу по читавој планети; и многи почеше да Га славе.

Сви цитати изводи су из текста Д. Миловановића, Трагање за Часним крстом, Савременик, 2, Београд, 1992/93.

НА КОРИЦАМА ЈЕ:

КРИСТАЛНИ КРСТ СА РЕЛИКВИЈОМ КРВИ ХРИСТОВЕ,
МОНАСТИР ХИЛАНДАР

ДУШАН МИЛОВАНОВИЋ
КРСТОВИ
(ОД 5. ВЕКА ДО 1993. ГОДИНЕ)

ТИПОЛОГИЈА И ИСТОРИЈСКО СТАНСКИ РАЗВОЈ
ЗБИРКЕ КРСТОВА МУЗЕЈА ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ
ИЗ БЕОГРАДА

МУЗЕЈ ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ

КРСТОВИ
(од 5. века до 1993. године)
ТИПОЛОГИЈА И ИСТОРИЈСКО СТИЛСКИ РАЗВОЈ
ЗБИРКЕ КРСТОВА МУЗЕЈА ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ ИЗ БЕОГРАДА

Издавач:
Музеј примењене уметности, Београд

Главни и одговорни уредник:
Светлана Исаковић

Каталог и изложба:
Душан Милованић

Уреднички одбор:
Др Мирјана Теофановић
Др Миланка Тодић

Припрема:
"ИНТЕРПРИНТ", Београд
Саубодан Тасић, директор

Дизајн:
Бранислава Видојковић
дипломски рад на ВПШ у Београду

Ментор:
Мнодраг Бартабедајан

Штампа:
"ДБЦ Глас"
Петар Стевановић, генерални директор

За штампарију:
Драган Бошковић

МУЗЕЈ ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ
БИБЛИОТЕКА
21463

Дугујем захваћност великим претходницима који су се бавили и овом темом: професорима Мирковићу, Радојчићу и Дурковићу, Мирјани Шакоти, Бојани Радојковић, Гордани Марјановић-Вујовић, Аники Скочран; мојим колегама на подршку и помоћ: Светлани Исаковић, Мирјани Теофановић (на идеји), Иванки Зорић, Мирјани Андрејевић, Дубравки Бијелић, Звонку Петковићу, Вери Хаши-Ристић, Маријани Петровић, Војислави Розић, Милици Ђаковић и Евгенију Буићу, мојим пријатељима на поукама, разумевању; помоћи и подршки: покојној Деси Милошевић, Љубомиру Бујаклији, Војиславу Биљбији, Жики Ђазићу, Ђиђеаки Јанић.

Посебно се захваћујем онима хиљадашцима на значајним поукама, функционалном тумачењу материјала, на времену које су посветили мени и екипи, показујући нам блага у ризицима из наше велике и лепе прошлости, као и на многим цитатима, тумачењима Јеванђељских порука и безброј до сада још незабележених предања и прича, а највише онима, покојном Никанору, Христостому, Григорију, Гаврилу, великосхимнику оцу Агатону, Митрофану, Симеону, Пајсију, Мојсију, Кирилу, Михаилу, Стефану, блаженопочившем старцу Алимпију, Василију, Серафиму, Сави, Јефрему ...

УВОДНА ПРИЧА

У касну јесен 1988, по хладном, влажном и ветровитом времену, у Хиљадашу је десети пут боравила екипа Музеја примењене уметности. Екипу су сачињавали: Љубомир Бујаклија, историчар уметности, Радомир Живковић, фотограф и Душан Милованић: са екипом су боравили и покојни санкар Вада Тодоровић и његов кум Арчи.

... Довољно је ући у хиљадарску цркву, у здање старо готово 700 година, па да се историчару уметности и памет и све знање истумбљу: радити у њој чини велику част и обавезу, а и круну сваке каријере. Зато су се скрима благо тресле руке на почетку посла, а санкар се жалио да му "оловка бежи". Посматра отац Стефан нашу нервозу, па рече: "Е, да узесте благослов од мајчице Тројеручице, не би то тако ишло". Послушасмо, целивасмо чудотворну икону и свако јој се, на свој начин, обрати у тишини.

И посао крете.

... У тамо неки дан, Епитропија одлучи да нам се да благослов да снимамо, евидентирамо и стручно обрадимо сав фонд који се чува у олтару: свете утвари, реликвије и мошти светитеља. Збуњени због поверења које нам

братство исказује, неприметно се враћамо нервози с почетка, па поново
пред Тројеручицу и све глатко иде.

Потребно је нагласити да је до тада мало који Србин или стручњак имао
прилику да само одгасе ова безмерна блага, нико није никада нити било
шта публиковао.

У наосу влада побожна тишина док отац Стефан чита тронар светитеља у
олтару, а затим, најчешће, сребрну кутију са његовим земним и светим
остацима износи и полаже на певницу. Прилазимо и, према нашем обреду,
метанишмо и целивамо мошти редом; затим господи Раде снима
неколико пута, Влада прави скице и крокије, а Браца и ја брзо узимамо
мере и све важне податке, скидамо записе и описујемо предмете.. Затим се
понавља целивање и отац Стефан односи реликвијар у олтар, пекајући и
славећи. И тако редом: мошти светог Симеона Столпника, свете Марине,
светог Харалампја, светог Нифона патријарха цариградског...

И, тако наш посао траје данима, јер може да се ради само између
антургије и вечерње, а дан кратак. Пребогате ризнице хиљандарске
несебично показују сву своју раскош.

А требало би знати да, као царска лавра, и у погледу моштију, као уосталом
и у свему другом, Хиљандар предавачи преа свим српским манастирима и
по броју, и по лепоти и по значају. Овај величанствени сабор хришћанских
светитеља у нашем манастиру истовремено је и потврда величине, знања и
умећа наших бивших великана, али и залог за могућну будућу величину.

Изненад, једнога дана, до наших ненавикних очију допиру одаоци из
Службе крсту и чујемо: "Крсту Твојему поклањајем се...", а отац Стефан
свечано, и као да хода по казлуху, износи ДРВО ЧАСНОГА КРСТА и полаже
га пред нас.

Занемелим, први пут пред Доказом, нама, деша овога века навиру сећања и
спадирчена знања и, све се мути и брка, и све се концентрише над
певницом, и ми само видимо.

Отац Сфетан и даље поје. Одједном се размеже чисти звук симандрона
позив на вечерњу и ми се брзо враћамо у реалност: посматрамо, снимамо и
меримо, преписујемо велики запис са полсћине и сазнајемо да је Сеи крст
тежак 35 грама, а висок више од 20 см; видимо да му је први оков (златни
фоано) из 12. века, други из 14., а најмлађи из 16. века. Видимо Часно
дрво оковано сребрним и златним филиграном, украшено драгим камењем
и положено у сребрну кутију са краја 17. века. Сећамо се текста професора
Дурковића, као и прича и предања. Познато је да је овај крст сачињен од
комада дрвета са крста на коме је Христ био распет на Голготи; зна се да је
оку божанствену реликвију добио наш свети Сава при повратку из
Палестине од солунског егзарха Теодора као уздарје за многе дарове наших
Симеона и Саке грчкој цркви. Повеља даровна за оку величанствену
реликвију је, на жалост, изгорела у једном нехотичном пожару. Познато је,
такође, да је окована у злато из предострожности према верским
фанатцима који су у више наврата покушавали да, целивајући, одгризу

парченце Светог дрвета и тако понесу честицу која од свакога зла и болештине може да сачува. И још се зна да су хиландарци у зла времена, средином 16. века, крестуки у мисију у Русију, "у писаније", и на подворења његовом царском величанству Ивану IV Васиљевичу (Грозном), пререзали крст и сачинили два, већи и мањи, с намером да цару дарују мањи и од њега измоле помоћ за манастир. А цар велики, и од српске лозе, по женској линији од Јакшића, целива оба крста, даде велики прилог у новцу и многе дарове у иконама и утварима и заповеди да се оба крста врате тамо одакле су и донесени. И ту почињају и данас, на радост хиландараца и свих православних. Други, мањи крст видели смо сутрадан и њему се удикли, а поред њега и друге, мање крстоке у које су положене честице Часног крста.

Затим смо радили даље. Отац Стефан је износио сасуде редом: путире, кадионице, дарохранарице (артофорионе), дискове, звездице, кашчице, рипиде, петохласницу и све је текао мирно и синхроно, као молитва, и нисмо очекивали ништа више велико и снажно што би могло да нас узбуди, попут претходног. А овај врани монах као да нас је припремао за крајње откриће, водио нас је смирено и смерно ка претпоследњем дану.

Опет зачусто: "Крсту Твојему..." и поред нас спретно положи кутију од корњачевине, отвори је и изврши келико метаније пред њом. Збуњени, приближили смо се. Отпоче тумачење да се овде чувају највеће реликвије хришћанске: деонице од пелена Христових и трн из Трновог венаца његовог, парче трске и губе којима су приносили сирће да га поврате из обаврлости, честица измирне, и, као врхунац и у центру кристални Крст са реликвијом крви Христове. Никакве речи не могу да опишу наша осећања ни ти крст сам. Ако Бог да, његове фотографије биће на корицама ове књиге. Око величанствено сведочанство још је један доказ величине и моћи самога Хиландара и његових оснивача, наших учитеља и просветитеља светог Симеона и светог Сава.

По предању, крст је у Хиландар донео свети Сава са једног од своја два путовања у Свету Земљу.

Основу крста чине два профилисана комада горског кристала, крстолико постављена и капиларно, по дужини, пробијена, у којима је реликвија крви Христове. Дакле, централни и основни компартимент крста потиче свакако из четврте деценије 1. века нове ере. Призматична надградња на крајевима кракова може да заведе и стручњаци и да их, према компарацијама, наведе на помисао да цео крст потиче из 9. – 10. века, попут неких примерака из Јужне Италије или Шпаније. Извесно је, међутим, да је крст у ово време само дограђиван и украшаван, о чему сведоче и разлике у материјалу. Крајњи, данашњи изглед, крст је добио у 13. 14. веку, када га је непознати, али наш мајстор, оковао у сребро украсно са две стеоитне иконице, драгим камењем и си натурама. Сам крст најбоље сведочи колики је божански таленат поседовао мајстор, а фотографије само могу помоћи да наслутимо величину његове вере, знања и уметња. Све виђено до тад, мада

је био и већих, за неке можда и лепших крстова, никада није произвело тако јаке утиске као ова два крста из Хиландара. Ни вероватно највећи део Часног крста који се чува у цркви Нотр Дам у Паризу (висок више од 1 м), ни репрезентативни примерци из Ватикана, Викторија и Алберт музеја у Лондону, из Мاستрихта, Ермитажа, Константинопоља, Женева, Шпаније, које сам видео или упознао преко литературе, па чак ни величанствени крст из манастира Светог Павла на Светој Гори, који је поклонила наша деспотица и султанија Мара, ни прелепи кристални крст из манастира Батопеда, који је, према грчком предању, поклон српског светог кнеза Лазара, а према нашем дар светог Саке, не производе узбуђење, понос и касније разумско прихватање чињеница и разумевање величине тог доста занемареног великог и лепог времена и људи.

За сав садашњи труд и напор што учиних овом приликом захваћан сам хиландарском Часном крсту и Крсту са реликвијом крви Христове. Њима хвала и њима посвета овога мога скромног труда.

КРСТ

(историјске и термилошке одреднице)

У историји цивилизације, крст, као симбол и појам јавља се знатно пре појаве хришћанства, а практично још од неолита. Тако се свастика, кукасти крст *crux gammata*, као симбол Сунца, среће, плодности, зравља јавља још у четвртом миленијуму пре Христа. Египатски анк *crux ansata* јесте хи-јероглифски идеограм за појам живота и потиче, такође, из прадавних времена. У прахришћанско време јавља се и крст у облику Сунчевог точка, а затим и као инструмент мучења. На крстовима који су подијени у земљу прикивани су робови и разбојници, али и сви други који су се на било који начин драстично огрешили о строге постулате египатског или класичног римског права. Честе су биле појаве масовних погубљења, као на пример у Спартаковом устанку, када је на овај начин страдало више хиљада побуњеника. Многи теолошки мислиоци и у овој појави видели су предзнаке скорог Христовог доласка.

У Атини 1958. године штампана је књига А. Филиппидиса *Историја епохе новог завета*, у којој се (од 292. стране) подробно говори о овој теми, па пошто књига није још преведена, а шира публика није упозната са резултатима истраживања овде доносимо интегралне изводе на тему крста¹.

"Код старих Грка, од Хомера на овамо, крстовима (*σταυρος*) се називају дрвени колци (коље) који су подијени као ограда око куће, имања, штала, касарни. Зато је у старим речницима овакво објашњење: "крстови (*σταυροι*) усправно подијено коље". Одатле потиче сродност и зависност речи *σταυρος* — *деудров* (крст дрво).

Етимолошки, у речи *σταυρος* (ставрос) корен је *stav* (став) од глагола *ιστηρι* што значи стојеће (усправно) дрво.

Одговарајући корен у санскритском језику је став у речи ставарас (staveros чврст, постојан) или језички идиом зенд код Иранаца у речи ставра (staveros постојан, чврст, strong); такође у латинским речима stiva и instauro, а у готском стурјан (staveros, стајати, постављати усправно).

Још сроднији и скоро истоветни постали су појмови крст дрво у тренутку када је човечанство ушло у време које осветљава историја, тј. онда када су људи дрво употребљавали као средство за један вид мучења у коме је требало спојити што је могућно јачи физички бол и што је могућно веће понижење (в. Herman Fulda, Das Kreuz und die Kreuzigung, Breslau 1878, 106-107; ср. Albert du Boys Histoire du droit criminel des anciens peuples depuis la formation... Paris 1845; J. Tissot, La droite pénal étudié dans ses principes...I-II, Paris 1860). Мучење се састојало у подизању (качењу) на дрво ради усмрћивања које траје. Најједноставније средство за то било је дрво "stavros" "крст". Од тад је распећем називано подизање качење на стабло дрвета ради постепеног усмрћења. Према томе, стабло дрвета је најстарији облик "крста" као инструмента за усмрћење.

За облик крста (укрштено дрво) стари народи нису имали посебан назив. Етимологија речи crux је непозната. Римљани су употребљавали реч palus као синоним за реч crux. Сви у дубокој прошлости под крстом подразумевају усправљено, пободено (једно) дрво као инструмент за усмрћивање. Отуда је фраза која се и данас чује "вешати о дрво" истоветна са глаголом распети, што се среће и у хришћанској химнологији.

Код Египћана је још од 17. века пре Христа познато такво усмрћивање на дрвету (усправно подијеном једном дрвету (I Мојс.) 40, 18, 19, 22, (уп. 41, 13).

Ту врсту распећа су у Египту упознали и Израелци док су били у ропству, али је нису примењивали у свом народу,

ограничавајући се на то да, ради омаловажавања, подижу на дрво мртвог (претходно усмрћеног) човека. То се односило само на велике занковце, али су их до залазка Сунца скидали са дрвета и сахрањивали зато што се веровало да душа лута све док се покојник не сахрани. То је налагао Закон јер се веровало да је душа која лута опасна и за живе и за земљу.

Персијанци су, такође, мртвог само вешали на дрво.

Римљани су дрво за вешање називали arbor, или palus или crux. Цицерон помиње "подизање на несрећно дрво" у време Траквилија (534-510. г. пре Христа). Овај цар је спровео нову казнену меру подизање на дрво (crucibus) лешева људи које треба сви да гледају док их птице не поједају. Распеће живих почело је над робовима од стране моћника. Мало помало донесен је закон код Римљана о распећу живих као врста смртне казне у одређеним случајевима, а под условима: строга формулација кривнице, наредба о усмрћењу, тачно извршење, итд. Тако се у законодавству као прва најстрожа казна јавља распеће: "Summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio, medicorum..."

Циљ распећа је био да се постигну ужасни болови и омаловажавање за шта је најподесније било дрво. Касније је казна распећа код Римљана проширена и на грађане, и то од времена царева.

Римљани су крст називали и arber infelix (дрво срама, понижења) или mala crux, infelix lignum, stipes infelix, arbore fatal, damnatum lignum, palus, gravissimi supplicii instrumentum.

Облик крста се развијао упоредо са начином распећа:

а) Најстарији крст је усправно пободено дрво (simplex crux). На таквом, једностубачном крсту вршене су две врсте распећа: 1. набијање на стуб који је на врху био зашићен acuta crux) и 2. подизање на стуб па везивање или прикивање.

б) Сложенији крст од два дрвета (једно усправно и једно по врх њега попречно T crux commisa). То претставља каснији развој крста; појављује се у време највеће моћи римске државе, мало пре појаве Исуса Христа. Осуђеник (cruciarius) са разапетим рукама на горњем делу (попречном, који се звао patibulum), износио је крст ван градске капије на место одређено за распеће. Тај крст од два дрвета називао се crux patibulata. На таквом крсту осуђеник није везиван него је прикиван. У попречном делу руке су закиване са по једним ексером (клином), а на усправном стубу закиване су ноге, једна по једна, или обе једним клином.

в) Следећи облик крста је X (два укоса укрштена дрвета) crux decussata или андрејски крст зато што је на таквом крсту према предању био разапет апостол Андреј.

г) Сложени крст † (crux immissa) на коме је окачена таблица (titulus) за натпис кривнице. Највероватније је таквог облика био крст на коме је разапет Христос. Није се

одржало мишљење по коме је Христос разапет на крсту у облику слова Т. То се правдало и упоређивало са бројем ТИХ (318 Отаца на Првом васељенском сабору), из којег проистиче: Т је крст, И је Исус, Х је Христос.

Опис распећа

1. Шибане пре распећа (шибане је практиковано: као врста казне која се тиме завршава; као присиљна мера да се добије одговор или признање (*quaestio per tormenta*); као крвави увод у распеће) уведено је законом *lex Porcia*.

2. Спровођење шибаног до места распећа. Жртва је гологлава, свучена и сва крвава. Успут је шибана, ударана, бодена штаповима ради понижења, давања примера другима или бржег кретања. Жртви је товарен крст на леђа, најчешће хоризонтални део (*patibulum*) са разапетим и везаним рукама на њему.

3. На месту распећа обично је унапред пободен вертикални део крста. Осуђенику се ту скида са разапетих руку онај хоризонтални део, покрива му се глава јер се сматрало да није достојан да гледа светлост Сунца нити да га Сунце обасјава. Скидају му се и последњи остатак одеће. Затим му се везују ноге да не би утекао, па се помоћу конопца диже попречни део, натакне се на вертикални део и учврсти.

Тело је причвршћивано на разне начине: везивањем, закивањем, и др. само руку или и руку и ногу”.

Тако је страдао и Исус Христос: најпре је био шибан (Јов. 19, 1) и ”ставише му трнови венац (Јов. 19, 2) и упртише му крст и потераше га ка Голготи (Јов. 19, 17; Мат. 27, 31; Мар. 16, 21; Лука 23, 26) и разапеше га (Јов. 19, 18) и приклонивши главу предаде дух (Јов. 19, 30), па га сахранише и у трећи дан васкрсну”.

Христова мученичка смрт (страдање) на крсту већ код првих хришћана установила је овај знак као прворазредни симбол вере и као доказ да је (Христос) победио (НИКА) смрт, и то самом смрћу (на крсту).

Временом се овај симбол развио до неслућених размера, што је и разумљиво, јер се око њега, у међувремену, конституисала најмнога људнија религија на свету.

Основни типови крста јесу грчки (једнакокраки) и латински (са дужином доњим краком). Ова два крста не искључују један други већ равноправно живо у Источној (Православној) и Западној (Католичкој) цркви.

У неким каснијим варијантама често је симбол крста толико прикривен да га је, на први поглед, готово немогуће препознати (*decussata*, сидролики, чапорастни, јерусалимски, папски, Константинов монограм крст, четворолатични детелинасти крст...).

Ликовне представе крста у данашњем смислу, јављају се већ у време првих хришћанских заједница, по пећинама и катакомбама, на богослужбеним и личним предметима

хришћана. Често су то мимикризовани симболи попут У крста *decussata* или крстова налик сидру.

Од самог почетка крсни знак постаје заштитни симбол крштених, и из обреда крштења, као и преко литургије, шири се невероватном брзином.

Осим Христа, на крсту су страдала и два апостола Андреј и Петар (Петров крст је латински крст окренут наопачке) и у прва три века нове ере многи знани и непознати хришћани (св. Антоније, св. Филип...). У време прогона хришћана крст је симбол свештенства и крштеног народа. Од 4. века, тј. од Миланског едикта, када је цар Константин хришћанство званично признао као државну религију крст прелази и на заставу, на круну цара, поставља се на сферу и у грб, тј. постаје заштитни симбол царске породице и саме државе (Византије). Осим тога, цар Константин је установио још један тип крста *crux gemmata*, тј. драгим камењем украшени крст који је поставио у цркви на Голготи, а он је симболизовао тријумф хришћанства.

Изградња цркве Христовог гроба у Јерусалиму (4. век), подизање других објеката у граду Христовог страдања и славе, као и изградња многих цркава везаних за Христов живот и чуда (Витлејем...) стављају ову територију у центар хришћанског интересовања и ка њој, вековима, теку реке ходочасника. Читава Палестина, особито од 5. века, постаје упориште зрачења хришћанства према западу.

Оснивају се велики манастири, успостављају се правила за братства (типичи), а Свети оци одаваде успостављају темеље и тумачења оправданости вере која се шири геометријском прогресијом.

Благоверни цареви шире границе хришћанства покрштавањем варвара.

У веома осмишљеној пропаганди за ширење хришћанства велику улогу, поред осталих инструмената, имали су и крстови.

Пре свега, у инвентару сваког ходочасника који је посетио Христов гроб обавезно су се налазиле четири ствари: КРСТЕЦ, појас – касније познат као "јерусалимски", убрус и камичак, са Гроба². Овај крстић, поред меморијалне вредности имао је и пропагандну вредност, која се ширила на ходочасникову околину.

У то време у Сирији и Палестини, захваљујући потребама које расту из дана у дан, како за ходочаснике тако и за потребе целе Византије (и свештенства и лаика) настаје у сваком знаменитом месту више живих радионица за производњу крстова, ампула са светим миром, тамјана и других потреба за хришћане. Даљина из које су ове ствари стизале и сазнање да долазе са светих места давале су тим предметима посебан обол, и, наравно, посебну цену.

Огромна количина крстова тако стиже до Европе, особито на Балкан, у Панонију и даље према Великој Моравској, као и према руским територијама, и то све до почетка 13. века, када је завршено покрштавање европских народа и када је Палестина дефинитивно пала у руке синовима полумесеца. Још неколико неуспешних крсташких ратова и, после њих, за дужи време, престају организована ходочашћа из Европе, па се лагано губе и крстићи намењени поклоницима.

У међувремену, првенствено из верско-пропагандних разлога Византија полако преузима примат у изради крстова, па из највише емитује према границама Царства, тамо где покрштавање није завршено.

Очевидно да су у та времена и на самом Балкану постојале добре локалне радионице, по већим центрима, о чему сведоче налази калупа за израду крстова.

Слична појава уочава се и у Русији; познато је да је Кијев био велики центар за израду и дистрибуцију ове врсте материјала; чак се током времена издиференцирао и посебан тип напрсног крста који се зове "руски" или "кијевски"³.

Из наведеног се може видети да постоје два основна типа старих крстова или крстова реликвијара: сиријско-палестински и руски (кијевски) тип. Њихове ближе карактеристике одређићемо касније.

У средњовековној Србији крсту се од самог почетка посвећивала особита пажња (крстолики знак на печату са Карејског типика св. Саве, разлистали крст св. Симеона, крст са две пречке св. Саве – варијанта епископског крста), па је несумњиво да су уз рударске центре и веће градове радиле и значајне домаће радионице⁴. Осим тога, св. Сава је пре свега из Грчке, а затим и са своја два путовања у Свету земљу донео обиље репрезентативног материјала који је и верницима и мајсторима морао да буде узор. Сви господари српски такође су богато обдаривали цркве и манастире и овом врстом материјала, и то не само по Србији већ и по Светој гори (крст султаније Марје у манастиру св. Павла, крст светог Саве у Ватопеду, више крстова у Хиландару, Јерусалиму, Константинопољу, Барију, Пјакенци⁵...

После пада Србије под турску власт још читав век се одржавају уметнички занати и израда, поред осталог, и крстова за цркве и народ, али се полако центри повлаче према периферији запоседнутих територија у Херцеговину и Војводину.

После Велике сеобе дефинитивно нестају, за читав један век, све радионице на територији Србије, али прека потреба за крстовима није угашена. Обиље материјала из наше Збирке сведочи да овај вечни симбол као да у зла времена само добија на значају, шири се, грана и расцветава. Производња прелази у монашке радионице, на сеоске занатлије и лаике, који често веома наивно, али пуни вере, режу и кују крстове од дрвета и рожине, неплеменитих легура или других приручних материјала. У то време доста се увози из Грчке, Бугарске (Ћипровац), Русије или Јужне Угарске⁶.

У 16. и 17. веку на српским територијама су се појавили и знаменити мајстори који потписују своја дела (Кондо Вук, Петар Смедеревац, Дмитар из Липове, Нешко Пролимлеко-вић...)⁷.

У обновљеној Србији 19. века поново јача интерес за овим материјалом. Крстиће од дрвета раде углавном манастирска братства, а оживљају се у градским радионицама. Такође се доста увози из Јужне Аустрије и Угарске, а посебно из Русије.

У 20. веку потреба за крстовима не престаје, али је смањена, посебно после Другог светског рата, када се на овај симбол гледало са подозрењем и његов живот се одвија готово искључиво иза црквених врата и по домовима верника.

Последња деценија чини се да представља почетак обнове Православља и поред појачаног интереса за све инструменте култа, после дужијег времена, проширује се и израда крстова. Појавила се чitava генерација школованих уметника и лаика ентузијаста која овом материјалу приступа са великом пажњом и знањем, као и поштовањем канонских одредаби, што је

неопходно кад је реч о овој уметности. Нажалост, ово је такође и време великих превара, недоследности, незнања и поплаве кича што једино може да се елиминише озбиљном едукацијом верника и критиковањем незналица и превараната. На срећу манастири раде и даље "како Бог заповеда", а овде истичемо Војислава Биљбију и Жiku Лазића, два узорна уметника од којих треба да се учи.

КРСТОВИ У МУЗЕЈУ ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ

У Музеју примењене уметности, у Одсеку за метал са збиркама који садржи више збирки, дуже од четрдесет година сакупљана је значајна Збирка крстова, који припадају периоду од 5. века па све до наших дана. Збирка се састоји од 349 примерака, који су претежно набављени откупом.

Од његовог нестанка, Музеју је било ускраћено право на притицање материјала систематским археолошким истраживањима. Познато нам је да ни један музеј овога типа у свету не добија материјал на наведени начин, али то сматрамо недостатком који је проузрокован тиме што су ти музеји основани углавном међу последњима.

У тој чињеници је, чини се, и основни недостатак наше збирке, јер су сви крстови о којима је оваде реч, случајни налази, или затурени па поново пронађени, због чега нема основних података. Када су, међутим, у питању обавештења продаваца или дародаваца, њима увек треба опрезно приступити, јер ни једни ни други најчешће нису налазачи, већ посредници и трговци.

С друге стране, велика распрострањеност крстова, посебно на Балкану, а затим у православном и хришћанском свету уопште, по манастирима, музејским збиркама и на другим местима, доста омогућава многе компарације. Такође ваља истаћи чињеницу да је током 20. века публиковано више радова у којима је разматран већи део проблема што их садржи овај материјал⁸, тако да је са данашњим знањима могућно релативно лако, па чак и прецизно, датовање. Такође, током 19. века извојила се и конституисала ставрографија⁹, наука која се бави озбиљним проблемима у вези са крстом.

Знатан број примерака појављивао се и на свим водећим и значајнијим изложбама византијске и поствизантијске уметности код нас и у свету, посебно у другој половини 20. века што, такође, проширује наша сазнања, али и потврђује значај овог материјала раније запостављаног код нас. Неки радови, који се налазе у завршној фази, пред публикавањем¹⁰, наводе на закључак да долази време веома озбиљних синтеза о овој врсти материјала.

Пошто су крстови из Одсека за метал Музеја примењене уметности углавном непознати широј стручној и научној јавности, овим путем желимо да их ставимо на увид свим заинтересованима, а каталог, чини се, у том погледу нуди највише конкретних података.

ИСТОРИЈАТ ЗБИРКЕ

Највећи број крстова приспео је у наш Музеј са великим фондом (заоставштином) сликара Љубе Ивановића, који је, ако смемо тако да кажемо физички оснивач нашег музеја јер је богата колекција предмета примењене уметности коју је уступио Србији била непосредни повод за оснивање наше институције.

Публиковање овог материјала, дакле, истовремено је и својеврсни омаж овом великом сакупљачу.

Овде ћемо се позабавити само историјатом најстаријег дела колекције, јер сматрамо сувишним да сав материјал коментаришемо на овај начин, поготову што је каталогски сав обрађен. Бавићемо се, дакле, само материјалом који обухвата период од 5. до почетка 13. века, а њега чине: крстови, реликвијари, пекторални крстови и крстови плоче.

Ближе податке о крстовима, из заоставштине Љубе Ивановића (кат. бр. 8, 16, 22, 32) на жалост немамо, али познавајући крајеве у којима је прикупљао материјал могло би се претпоставити да потичу са подручја Јужне Србије¹¹.

Неки примерци ушли су у Музеј са збирком старог новца и гема колекционара С. Симоновића као додатни, пратећи материјал (кат. бр. 18 и 31). Према његовом исказу, оба примерка потичу из Македоније и представљају случајне налазе. Колекционар Н. Станаревић предао је музеју 1960. године четири крста реликвијара (кат. бр. 3, 7, 9, 13 и 24) за које није дао податке о пореклу, али се с разлогом претпоставља да су и они, такође, случајни налази.

Најзначајнији примерци овога дела Одсека донесени су у музеј 1969. године (кат. бр. 17, 19, 23 и 30) откупом од познатог београдског колекционара Хинка Ледерера. И у овом

случају, на жалост, пошто су крстови били предмет вишеструког мењања власника, изгубио се сваки траг о месту налаза (о томе купци најчешће нису ни водили рачуна) па се и они сматрају случајно нађеним материјалом.

Сава Спасојевић, колекционар из Пожревица продао је Музеју 1979. године осам старих крстова, чиме је овај део Одсека знатно обogaћен (кат. бр. 6, 10, 11, 14, 20, 21, 25 и 29). Према његовом исказу, сви примерци потичу са терена Источне Србије, а најчешће су случајни налази из околине Пожаревца или са десне обале Дунава.

Један примерак из овога дела колекције откупљен је од Томе Константиновића 1980. године (кат. бр. 15), а други је исте године поклонио Душан Ципровић (кат. бр. 3).

Последње деценије, због све развијеније трговине уметничким делима са Западном и Средњом Европом, а такође и захваљујући промени односа власника (који све више постају колекционари, а не и продавци) према материјалу, Музеј је успео да набави само шест нових примерака (инв. бр. 1, 5) од Бранка Дашића и Славише Вујића (инв. бр. 2, 12, 27 и 28). Један примерак из овог периода публикован је овде, због његове изузетности, мада је приватно власништво (кат. бр. 4). Још три примерка у овоме каталогу, при самоме крају, припадају приватним власницима, а уврштени су у овај рад ради доказивања континуитета и непрестаног интересовања за ову врсту материјала. То су: крстић из Хиландара, рад анонимног мајстора (кат. бр. 292), златни пекторални крст, рад Ђакона Војислава Билдије (кат. бр. 293) и дрвени пекторални крст, рад аутора Жике Лазића (кат. бр. 294).

Већина осталих крстова из Одсека стигла је у музеј са колекцијом Љубе Ивановића, а само је око 10% набављено куповином од других.

СТРУЧНИ И НАУЧНИ РАДОВИ О КРСТОВИМА МУЗЕЈА ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ

Развој археологије, пре свега, а затим и интересовање за средњовековну историју, уметност и иконографију, пробудили су интерес и за овом специфичном врстом материјала још у 19. веку, мада пуни допринос њиховом разумевању дају тек почетком 20. века¹² специјалисти византолози, а паралелно се конституише и нова наука ставрографија.

Пошет археологије после Другог светског рата постепено је откривао недоумице и разумљиве погрешке у датовањима неких аутора. Касније, пошто је увећан број предмета и, посебно, значајнијих примерака, могли су се пратити и генеза, распрострањеност и локалне карактеристике, а све је више било прецизно датованих комада најстаријег материјала. Истовремено, код млађег материјала, дешифроване су радионице, мајстори, флукуација, поручбине, дародавци...

Када је реч о најстаријем материјалу, пристизало је све више стручних и научних радова са археолошких ископавања, где је налажен сличан или истоветан материјал, чиме су омогућене све сигурније и тачније компарације, заокруживање знања и на крају њихово синтетизовање.

Када су у питању наши аутори, професор Светозар Радојчић је још 1969. године објавио бриљантну студију о бронзаним крстовима реликвијарима из београдских збирки¹³ као одговор на помало романтичну студију Магаде фон Барањ-Обершала о византијским пекторалним крстовима у мађарским збиркама¹⁴. Иконолошком анализом професор Радојчић је добио извесно тврђење Барањијеве "о

специфичностима, односно, мађарској варијанти тих крстова, а, с друге стране, доказао иконографске повезаности на извесним крстовима са представама Христа у минијатурном сликарству Јужне Француске у 11. и 12. веку (крстасти ореол). Овим делом практично су утемељени и место и значај овог материјала код нас.

У овом капиталном делу професор Радојчић је озбиљну пажњу посветио и једном крсту који се сада налази у нашој збирци (кат. бр. 19), а у то време у збирци Х. Ледезера.

После ове драгоцене студије, о крстовима се код нас писало само у оквиру ширих студија о металу уопште, или, пак, ретко о појединачним примерцима¹⁵.

Значајни радови археолога на средњовековним локалитетима давали су нове научне доприносе, како у сазнањима, тако и у материјалу¹⁶, јер су налази најчешће праћени новцем или другим материјалом који нуди специфичне податке и потврђује (временски) налаз у целини; на пример, садржај једног гроба, а може се десити да један налаз својим прецизним датовањем временски дефинише други, или, чак, многе друге, до тада шире датоване налазе. Све то у први мах изгледа доста компликовано, али данас археолози имају веома прецизну методологију датовања и дешифровања налаза.

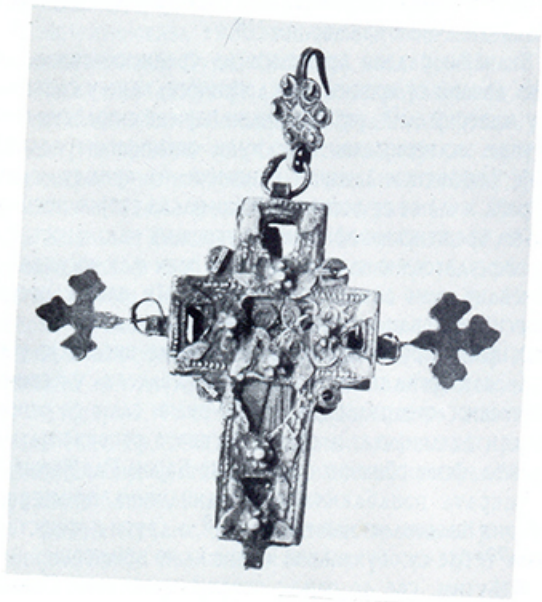
О неким крстовима из наше Збирке писано је у више наврата, али углавном у оквиру каталога уметничког средњовековног стваралаштва¹⁷, што значи само са основним подацима и датацијама, а обично је реч о репрезентативним примерцима. Осим обимних синтеза, др Бојана Радојковић¹⁸ се у два наврата позабавила и појединачним примерцима: корпусом из Кладова из наше Збирке¹⁹, а други пут крстовима од емајла²⁰, где су обухваћени и неки наши примерци.

Међутим, све до појаве студије професора Светозара Радојчића, а нарочито каталога Крстови из Народног музеја др

Гордане Марјановић-Вујовић²¹, било је доста нејасноћа у тумачењу и датовању старог материјала.

Дело Гордане Марјановић-Вујовић, научним приступом и аналитичко-синтетичком презентацијом овога материјала и претходних сазнања, сврстава се у рад великих доприноса, јер ће и у будуће несумњиво истовремено представљати полазиште и научну основу на коју ће се ослањати сва потоња истраживања на нашем тлу.

Пост средњовековни материјал из наше Збирке ретко је обрађиван и углавном у оквиру каталога великих изложби²².

ИЗЛОЖБЕ

Прва презентација крстова из Збирке Музеја примењене уметности остварена је на монументалној изложби **Уметничке обраде метала** у Бечу²³. На изложби **Ситна пластика** у Музеју примењене уметности, исти аутор²⁴, приказала је 1977. године најзначајније примерке из наше Збирке.

На изложби **Српско златарство** у Лондону, Прагу, Београду и Крагујевцу приказана су два крста из 17. века (инв. бр. 7022 и 783). Ова изложба била је праћена са три каталога²⁵. На изложби **Српске средњовековне ризнице** одржане у Паризу²⁶ поново су приказани ови, као и најстарији примерци (инв. бр. 7026, 7029 и 2912).

У Музеју примењене уметности и Народном музеју у Смедеревској Паланци, на изложби **Уметничка обрада неплеменитих метала**²⁷ обрађено је више примерака из Збирке музеја.

У Грацу, Горици и Београду, на изложби **Српска примењена уметност 19. века**, приказана су два примерка.

Све наведене презентације пратили су и каталошки подаци, који указују на генезу нашег знања о овом материјалу. Упадљиве су, на пример, на почетку широке датације и непрецизности, што се током времена губи и уступа место све прецизнијим закључцима.

Најзад, више крстова изван наше Збирке било је изложено у Сталној поставци Музеја примењене уметности.

Неколико најрепрезентативнијих примерака предвиђено је и за монументалну изложбу **Српска средњовековна култура и уметност од 12. века до 1690. године**, која ће, надамо се, показати сву лепоту и величину нашег средњег века.

ТИПОЛОГИЈА

Крст реликвијар (кат. бр. 4, 13-19, 23, 24, 27, 28, 30 и 31) направљен је у виду "кутијице" скровишта за неку честицу светиње (реликвије).

Ако је у њему честица Часног крста, што су само најбогатији или веома заслужни могли себи да приуште, онда се назива ставротекa (ставрос-крст). Ако је унутра честица од моштију неког светитеља, што је било привилегија искључиво горњег слоја средњовековног друштва, онда је у питању крст кивот.

Пошто се у нашој Збирци, судећи према квалитету, налазе примерци који су вероватно припадали средњој класи, у њима су могле да буду похрањене меморије ходочасника, као што је каменчић из Јерусалима, честице, а највероватније неки запис (цитат) из Јеванђеља или каква молитва. Нажалост, нисмо у прилици да реконструирамо садржину наших реликвијара, јер су они стизали до нас углавном из треће руке и увек празни.

Крст реликвијар изведен је од две профилисане плочице, тако да се у унутрашњости образује празан простор за чување реликвије. На горњем краку налази се алка за провлачење ланца, опуте или плетеног ужета, а са стране се налази бравица (или две) за фиксирање страница. Такав крст се носи о врату. Подједнако радо носе га ланци, монаси и свештенство. Поред симболичког, има и заштитно дејство на власника и његову околину.

Крстови реликвијари готово искључиво су израђени од разноврсних метала, од племенитих преко најразличитијих легура међу којима доминира бронза па све до олова и гвожђа

што је било намењено најсиромашнијима. Као што је и ред, царевима, доглавницима и високом свештенству намењени су најрепрезентативнији комади, па су нам се сачували златни крстови реликвијари понеки украшени и најфинијим драгим камењем (крст из Бенаки музеја, крст из Археолошког музеја у Атини, крст из Сливена, крст из Рејкјавика...). Сачувано је неколико сребрних крстова, и то углавном у руским фондовима (Кијевска варијанта).

Најчешћи су бронзани крстови реликвијари који су ливени у техници "изгубљене форме", а затим цизелирани. Понекад, мада ретко, на њима су гравирани натписи. Најчешће, сви записи (иницијали, табелуми, и сл.) изведени су (такође) ливењем.

Ретки су потпуно сачувани крстови реликвијари. Најчешће им недостају алка и "бравица", који су нежни, најподложнији корозији и механичким оштећењима.

Често је очувана само једна страна, предња или друга. У нашој Збирци сачувана су само два комплетна крста реликвијара (кат. бр. 19 и 28), док је кат. бр. 4. приватно власништво; предњих страна има три (кат. бр. 18, 23 и 30), а друга страна је сачувана од осам крстова (кат. бр. 13-17, 24, 27 и 31). Сви крстови су доста добро очувани а неки од њих су репрезентативни примерци за период до 13. века. Истовремено сачувани су и каснији реликвијари (кат. бр. 167-195) од почетка 17. до почетка 19. века.

Пекторални крст (приквезак) такође се носи око врата и претставља замену за крст реликвијар. Као и претходни тип, и овај, поред заштитних својстава за носноца, има и обележје припадности (хришћанској) заједници.

И ови крстови имају два лица. У Збирци Музеја примењене уметности сачуван је велики број крстова овога типа, и то до 13. века (кат. бр. 2, 3, 5-9, 12, 20, 22, 26, 29 и 32), и од 15. века до најсавременијих (кат. бр. 196-294).

Израђивани су од најразличитијих материјала, а ови наши од метала и различитих легура. Најчешћа техника је ливење. Старији су од бронзе, а касније често и од сребра или легура са сребром. Обично су изведени у техници "изгубљене форме", а један из Збирке изливен је од бакра (кат. бр. 26).

И ови крстови носе се на ланцу, опути или танком ужету и на грудима, па отуда и потиче назив "пекторални" или напрсни (нагрудни) крст.

У Збирци се налазе готово све варијанте ових крстова, од неукрашених, код којих је само наглашен симбол крста, преко једноставно декорисаних, до богато украшених различитим апликацијама, привесцима, драгим, полудрагим камењем и бојеним, брушеним стаклицима или бисером.

У музејској колекцији налази се и мала збирка раних **крстова пловби** (кат. бр. 1, 10, 11, 21 и 25). Ови крстићи су увек од олова, изведени техником ливења и служе да се њима запечати посуда или кутија (сандук) са скупоценом робом. Овакав крстић се користио да се њиме запечати амфора са вином, медом, пшеницом, или сандук са каквом скупоценом садржином. Ови крстићи су утискивани у већ припремљене зарезе на посуди и поклопцу. Често су носили и симболе власника односно фирме, мада у нашим примерима то није случај. Крст пловба (кат. бр. 1) истовремено је и најстарији примерак у Збирци Музеја јер потиче из времена преласка из 5. у 6. век.

Један од драгуља у Збирци свакако је **корпус** (кат. бр. 33) који је нађен у Кладову и потиче из 11-12. века. О њему је више пута опширно писала др Бојана Радојковић (видети литературу уз кат. Јединицу). Тело распетог Христа третирано је у свему у духу романике, а ползата, која је делимично сачувана, сведочи о богатом поручиоцу. Нажалост дрвени крст је нестало.

Поред овога корпуса Музеј поседује још две млађа, већа, из друге половине 18. века (кат. бр. 35) и из времена преласка из 19. у 20. век (кат. бр. 36). Први потиче са подручја Војводине, а други је из непознате београдске радионице. Оба су изведена од бронзе, ливењем и у духу савремених уметничких токова. Код оба примерка недостају дрвени крстови.

Још један несвакидашњи крст налази се у музејској Збирци. То је **хоросни крст** из Марковог манастира, а купљен је у Битољу. Овај крст је служио да понесе хорос (полиелеј), изведен је од бронзе, ливењем "на пробој" и потиче из 14. века. Поред њега, као хоросни украс, сачувана је и плашна фигура арханђела Михаила, веома лепо изведена и у духу наше средњовековне уметности. Несвакидашњи је и крст (кат. бр. 37) који је и **путна икона**, са веома развијеном иконографијом. Око крста је постављено седам малих икона. Изведен је од fine бронзе у Русији, на преласку из 18. у 19. век.

Апикативни крстови (кат. бр. 38-41) су крстови украси за разне намене, а један од њих је са неке изгубљене инсигније (кат. бр. 38). Облици су им прилагођени наменама.

У Збирци је сачуван и изванредан број **дрвених, резаних крстова** који су некада били оковани, па су окови поскидани и изгубљени те их типолошки нисмо одређивали јер се могу сврстати у неколико група (пекторални, оковани, престоци, целивајући). Ови крстови (кат. бр. 42-54) су ремек дела и обухватају период процвата нашег дрворезбарства, од краја 15. до почетка 19. века. Знатан део овога материјала је и публикован (видети литературу код кат. бр. 42-46 и 48). Ови крстови најчешће имају два лица и на њима су, у нишама попут малих иконица резане сцене из Христовог и Богородичиног живота. Највреднији, и, по нашем мишљењу, најзначајнији примерак ових крстова је нажалост оштећен (кат. бр. 42). Каталогске бројеве од 55 до 86 испуњавају **крстићи од рожине**. Сви они били су некада оковани или припремљени за окивање. Оков се сачувао само код два (кат. бр. 78. и 79. који је истовремено и апликативни крст). Сви осим кат. бр. 79. припадају пекторалном типу, изведени су пресовањем рожине у топлим калупима или разанњем (кат. бр. 70, 80. и 82-85); равни су и једноставни, са доста сведеном иконографијом.

Калупи са крст су још једна реткост Збирке Музеја. Обухватају каталогске бројеве од 87. до 132. Калупи су најчешће од олова и служили су да се са њих узимају негативи у другом материјалу за одливање модела. Ова мала колекција садржи све типове крстова и корпуса. Калупи обухватају период од 16. до средине 19. века.

Крст оковани јесте крст од дрвета, рога или другог материјала, који је најчешће резан, а затим је окован металом. При изради окова примењене су најразличитије технике извођења и украшавања, а најчешће ливење "на пробој", ковање, резање. Репрезентативни окови се још украшавају гравирањем, филиграном и гранулацијом, различитим апликама, драгим и

полудрагим камењем, бисерима, стаклом и емајлом. Сви ти оковани крстови (кат. бр. 133-166) у ствари су пекторални крстови различитих величина. Овај материјал обухвата период од 16. до прве половине 19. века. Није редак случај да се у млађем окову сусретне старији крст, пошто су дрвени крстови, особито са Свете горе, били веома цењени па су им понекад израђивани и драгоценнији (нови) окови, истовремено се дешавало и обротно: оков од племенитог материјала употреби се за нешто друге, а крстић се постави у нови, мање вредан.

Крстови проскурници уместо стопе имају квадратни печат за остваривање отиска на славском колачу или проскурицама. Отисак се ставља на тесто и садржи Христове иницијале IC XC, а у доњем делу NI KA (победник). Крст изнад печата представља развијени Часни крст у руској варијанти. Ови крстови обухватају период од средине 18. века па до 1872. године. Један је дрвени (кат. бр. 296) и потиче из Црне горе, а сви остали (кат. бр. 295, 297-308) извођени су од бронзе. Међу њима сачувана су и само три проскурника (без крста) који потиче из источне Србије (кат. бр. 300-302). На њима су често и прецизне године израде, као и имена поручилаца.

Ручни или целивајући крст у нашој Збирци обухвата период од 16. од почетка 19. века. Овај крст намењен је архијереју и приликом сусрета са њим верни га обавезно целивају. У оваквим крстовима често је била уграђена каква честича, па је он био истовремено и реликвијар, или кивот. Облик му је такав да има дршку, окован је и има два лица, а најчешће је веома репрезентативно изведен. Оков, који је најчешће од сребра и то позлаћеног, украшава се свим техникама дораде, а свакако најлепша колекција јесте она из новооткривене ризнице манастира Бање код Прибоја²⁸. Најлепши крст овога типа, и у свему налик крстовима из Бање и још са сачуваним дрвеним крстом унутра, јесте крст кат. бр. 309. И сви остали (кат. бр. 310-321) јесу репрезентативни и у свему одговарају својој намени.

Крст престони (кат. бр. 322-346) јесте крст који стоји на Часној трпези или Часном престолу у цркви као основни симбол хришћенства. Овај тип крста припада најрепрезентативнијим крстовима, што се може уочити и на нашим примерима. Дрвени, резбарени крст који је затим окован племенитим металом и најлепше могуће украшен, постављен је на столу која често по средини има *nodus* (јабука или чвор) и које се ослања на округлу, надвишену и такође богато украшену стопу. Ови крстови често су украшавани и емајлом, попут крста кат. бр. 324. Крстови из музејске колекције обухватају период од 15. до друге половине 19. века.

Антијски крст представља велики, репрезентативно изведени крст, најчешће од племенитог метала, који се уз друге хришћанске предмете култа и симболе (иконе, кадионице, рипиде...) носи на високој дршки у антијама. Крстови из

музејске Збирке (кат. бр. 347-351) јесу западне провенијенције, осим два последња који су из Славоније и Војводине.

На крају да поменемо још само тип **крста са драгуљима** (*crux gemmata*); израдио их је руски емигрант и београдски златар В. К. Иселев, а настали су преа сам Други светски рат, тако да у фасунге од белог злата мајстор није успео да положи драго камење (највероватније сафире или рубине) (кат. бр. 289-291).

ИКОНОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Највећу пажњу овде посветићемо крстовима који потичу из периода од 5. до 13. века, пре свега што је то највреднији материјал из наше Збирке, и истовремено потиче из периода у коме су се одвијале најдраматичније промене у Византији и на Истоку.

Сређином тог периода (8. века) вођене су иконокласичко-иконодулске, најжешће, борбе све до Седмог васељенског сабора у Nikeји и успостављања поштовања икона за царице Теодоре, када су победили поштоваоци икона, што се, наравно, одражавало и на материјал који нас интересује.

Из периода иконоборбе има неколико крстова привезака који својом оскудном декорацијом најбоље илуструју ово време (кат. бр. 3, 9), а крст (кат. бр. 7) са сигнатурама Христа (Победника) и Марије (Тетокос-Богородице) екстремни је пример за то колико се у овом време смело ићи у декорацији, јер су иконоборци били против свих ликовних представљања Христа и светитеља. У музејској збирци постоје и рецидивни овог времена, када је, захваљујући разним утицајима, било забрањено представљање ликова на предметима, већ се дозвољавала само чиста симболика (кат. бр. 20, 22), или је површина крста оскудно украшавана геометријским формама, у овом случају гранулама (кат. бр. 32), а понекад и комбинацијом гранула и плиткорезељевних врежица (кат. бр. 6).

Победа поштовалаца икона на Nikeјском сабору (787) 842. године довела је до неслаућеног размаха иконографских тумачења Јеванђеља, што је све обједињено у два акта: Оросу вере Седмог васељенског сабора и упутствима за иконописце која су знатно касније обједињена у Ерминију²⁹.

Орос вере практично тумачи значење иконе и њену неопходност као врхунског инструмента култа, док Ерминија даје практичне савете како се изводи (уподобљава) лик светитеља. Ерминијски савети намењени су пре свега иконописцима (сликарима икона, фресака, минијатура), али су несумњиво одиграли кључну улогу у образовању уметника и других области (резбара, златара, ткача, ливаца). Најчешће, ови последњи, преузимаали су узор из минијатурног сликарства које је цветало и пре Nikeјског сабора, а особито после (сетимо се само Менелога из манастира Ивирона, Јеванђеља Мићифора Фоке из Велике Лавре, Јеванђеља манастира Дионисијата, све из 11. века).

Ограничени малим површинама, мајстори су били принуђени да на крстовима врше сублимације и стилизације и да уистину оскудним средствима покушају да представе основне симболе, а касније (11-12. век) и представе најзначајнијих светитеља и патрона носиоца крста.

На предњој страни крстова реликвијара и на пекторалним крстовима приказан је лик распетог Христа, а на другој страни приказана је Богородица, најчешће као Ширишаја Небес (Оранта), а понекад и са рукама прекрштеним на грудима, што означава предавање вољи божјој. Међутим, представе варирају од случаја до случаја, па тако имамо сумарно приказане ликове Христа (кат. бр. 18) и Богородице (кат. бр. 13), све до развијене и веома сложене композиције (кат. бр. 19). Прва два крста свакако су производи неидентификованих провинцијских радионица, можда и на Балкану, а трећи је репрезентативни примерак тзв. сиријско-палестинског крста, коме је велику пажњу у своме тексту посветио и професор Радојчић.

Крст (кат. бр. 19) представља дело вештог мајстора, који оскудним средствима постиже изузетне резултате. Представе са обе стране крста схематизоване су само у неопходној мери, док је иконографско решење дато до те мере развијено да може послужити као прототип ликовних представљања хришћанских догми, тј. практични Орос вере. На предњој страни приказан је распети Христ, стилизовано, али и упечатљиво. Само са десетак потеза уметник описује (дефинише) читав приказ распетог тела Христовог. Руче су постављене хоризонтално (без прегиба) на крст који овде није назначен, јер га истовремено сугерише и дефинише сам предмет (реликвијар). Глава Христова нагнута је на десно раме, што истовремено сугрише и његове патње и тренутак смрти. Испод руку Христових исписан је два пута текст на грчком "Ево ти сина" (Јов. 19, 26), тј. порука коју распети Христ упућује Богородици. Туника (колодијум) Христова пада чак преко супеданеума на који су ослањене Христове заковане ноге; туника је по вертикали фино драпирана. Изнад Христове главе постављен је табелум, на коме може да се прочита само слово Х. Христов ореол припада оној врсти за коју је професор Радојчић установио да представља везу са уметношћу западне Европе, дакле, крстасти

сегментисан. Изнад табелума јасно су приказани симболи Сунца и Месеца.

На крајевима хоризонталних кракова постављене су по две допојасне фигурице, Богородице и св. Јована Богослова. Ова композиција један је од најлепших и најупечатљивијих примера развијене деизисне иконографије на једном крсту коју смо уопште до сада у хришћанској уметности срели. На другој страни крста приказана је Богородица Оранта, која стоји *contra posto*. Њен огртач полази са главе и силази до струка. Туника је драпирана, а избачена десна нога наглашена. Руче Богородичине прилијене су уз тело, савијене у лактовима и подигнуте у вис до висине рамена, са длановима окренутим посматрачу (у ставу Шира од небеса). На крајевима кракова, у округлим медаљонима, постављена су попрсја јеванђелиста. Све фигуре на овој страни су сигниране: Богородица са М Θ V, Марко и Матеј са М, Лука са ΚΑ, док је сигнатура уз Јована избрисана.

Све наведено (колобијум, речи упућене Богородици, комплетна композициона схема), облик самога реликвијара истовремено представља и основне карактеристике сирјско-палестинских крстова.

Упоредјујући аналогни, публиковани материјал из овога времена склони смо да верујемо да је наш примерак један од најрепрезентативнијих сачуваних из времена 9.-10. века.

Са друге стране, недовољан избор материјала из овога времена и имајући у виду, пре свега, крстасти ореол који указује на иконолошке везе са Западом, овом крсту даје још већи значај. Треће, чистота ликовне представе и уметнички ниво обраде сврставају га, рекли бисмо, међу најлепше до сада познате крстове овога типа. Њему су имали прилике да се диве и публика и стручњаци и у земљи и ван ње у више наврата (видети одељак Изложбе). Још је један драгоцени примерак у овој колекцији (кат. бр. 23) коме је, на жалост, очувана само предња страна. На овом реликвијару приказан је распети Христ у карактеристичном положају за то време. Његове руке су благо савијене у лактовима, до појаса је наг, од појаса је покривен кратком перизомом, а ноге су му паралелно постављене на супеданеуму.

Плошно компоновање целе сцене, наглашеност Часног крста, постављање Христове фигуре потпуно *en face* у односу на посматрача, као и табелум који није до краја изштитан, упућују на мирно време већ увећано конституисане религиозне догме коју подупиरे снажна држава и ојачала Руска црква.

Истовремено, овај руски крст је изгубио своје првобитно значење, дакле, меморијално-едукативно-пропагандно и прелази у виши ранг, где субституише сва значења, тј. прелази у ранг икона. А икона (тј. овај крст) у новој значенској варијанти постоји да би се комуницирало са Вишим начелом; она (он) јесте истовремено код за преношење Христове љубави ка верноме, а, с друге стране, могућност да верник излива своја осећања ка предмету свога обожавања Христу.

Остали реликвијари из Збирке Музеја примењене уметности представљају међуваријанте између ова два екстремна типа и прозводи су углавном провинцијских радионица, могућно и балканских.

Установљавањем ових иконографских правила у периоду по завршетку иконоборби практично су канонизоване схеме које се у каснијим вековима само гранају. Основ свега је да је на предњој страни увек Распеће (у сажетој или развијеној композицији), а ретко када Рождество, Крштење; на другој страни најчешће је Богородица Ширшаја или нека од њених чудотворних икона (Умиљенија, Не плачи мене мати, Казанска, Тихвинска, Портантиса...). У каснијем средњем веку све чешће се на другој страни, као централна сцена, приказује Крштење, а околу Велики празници. Најразвијеније представе јављају се у 16, 17. и 18. веку, на дрворезним крстовима, а посебно на онима који се режу у светогорским радионицама. Тада се често на њима појављују и свих 12 великих празника, уз јеванђелисте и пророке, разни биоморфни и зооморфни симболи и геометријски орнамент.

Овај рад и каталог који следи у ствари су само покушај да се јавности стави на увид Збирка крстова Музеја примењене уметности, како би се разматрање питања у вези са њима, што сматрамо веома важним подручјем за тумачењем средњовековне (и касније) догме, појава, стања, историје и коначно уметности, могло да обавља на што већем корпусу материјала. У нади да ће овај труд уродити и новим плодовима и разјашњавању поменутих других непознаница свима заинтересованима најсрдачније препоручујем изложбу и каталог.

У Београду, 2. октобра 1993.
Душан Миловановић

Напомене

1. Љубазни господин др Миодраг Петровић превео је за ову прилику овај део текста и радо ми га утупио на чему му и овом приликом најсрдачније захваљујем.
2. Ђоровић, Вл. Списи св. Саве, Београд-Сремски Карловци 1928, 187-189.
3. Недошивина, Х, Средновековни крстовидни подвески из листовог сребра, Советская археология, Москва 1983.
4. Радојковић, Б, Метал-средњовековни.
5. Миловановић, А. Сакралне и лаичке донације српских господара и властеле у средњем веку (*in extemo*), Завичај, Споменица поводом 600 годишњице Косовске битке, Београд 1989.
6. Гошев, И, Црквени старини из Врачанска епархија, Годишник на Софиски универзитет, Богословски факултет, XI Софија 1933/34.
7. Радојковић, Б. Српско златарство XVI и XVII века.
8. Кондаков П. Иконография Богоматери, Петербург 1914; Миятев, К. Палестински крстове в Болградия, Н. музеј, Софија 1922; Георгиева, С. Крстове-скопциони влѣ Варненския музей, Софија 1958; Радојчић Св. Bronzani krstovi relikvijari iz ranog srednjeg veka u beogradskim zbirkama, Zbornik za umetnostno zgodovino, Ljubljana, 1958, 123-134; Marjanović-Vujović, G. Krstovi od 6-12. veka iz Zbirke Narodnog muzeja, Beograd 1987.
9. Ставрографија је, по правилу збир правила о сликању (и изради) Часног крста. Основе ових правила треба тражити у догматима који су издати на претпоследњој седници 7. весељенског сабора (види код др Никодима Милаша, Зборник правила, 1886, (39-41) и у Ерминији; у кодексу за сликаре манастира св. Саве Освећеног и у руским кодексима (нпр. Стоглав) К. С. Ф. Тертулион, Спис о крсту, Загреб 1981. Код нас се овим правилима озбиљније бавио др Лазар Мирковић, Православна литургија, I, Београд 1982, 164-176. Коментарисање ставрографског материјала од стране археолога и историчара уметности обједињује сва претходна

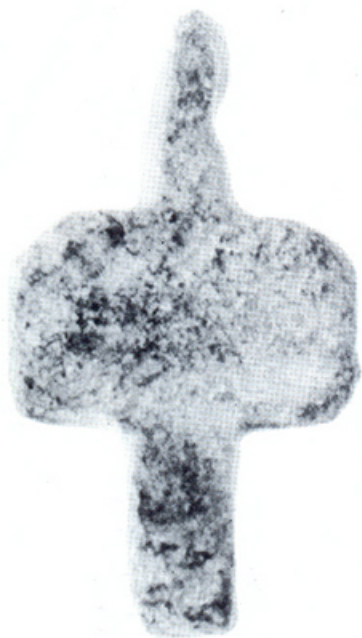
знања у најновијим радовима: *Laskarina Buras, The Cross of Adrianople, Atina* 1979; A. Grabar, *Christian Iconography*, Princeton 1968; D. Talbot Rice. *The Art of Byzantium*, London 1959; A Grabar, *La précieuse croix de la Lavra Saint Athanase au Mont Athos*, Cahier archéologique, XIX, 1969; A. V. Bank, *Прикладное искусство Византии, IX-XII Век*, Москва 1978; A. Bank-V.Bouvier – И Ђурић – L. Buras, *Etudes sur les croix Byzantines du Musée d'art et d'histoire de Geneve*.

10. Овде, пре свега мислимо на докторску тезу Радмила Петровића, Крстови на Балкану од 6. до 12. века, која ми је дата на увид у рукопису, на чему се и овом приликом захваљујем аутору: др Гордана Вујовић-Марјановић у свом последњем раду (Крстови, 1978) најавила је објављивање студије под насловом Крстови на тлу Србије.
11. Андрејевић-Кун, Н. Љуба Ивановић као сабирач радова примењене уметности, МПУ, Београд 1956.
12. Кондаков, П. исто: Миятев, К, исто.
13. Радојчић, Св. наведено дело
14. Báráni-Oberschall, M. *Bizantinische Pectoralkreuze aus ungarischen Funden, Forschungen für Kunstgeschichte und christl. archäologie*, Mainz 1953, 207-251.
15. Радојковић, Б. Метал-средњовековни, Историја примењене уметности код Срба, И, Београд 1977, 80; Хаџи Пешић, М. Средновековном Београду у походе, Београд 1977.
16. Љубинковић, М, Некропола цркве св. Петра код Новог Пазара, Зборник Народног музеја, VI, Београд 1970, 177-180; Ерцеговић-Павловић, С. Равна, средњовековно насеље и некропола, Старијар XXXIII-XXXIV, Београд 1982/83; 253-257; Марјановић-Вујовић, Г. Чезава, средњовековна некропола, Старијар XXXIII-XXXIV, Београд 1982/83, 123-126.
17. Сем студије др Бојане Радојковић, Ситна пластика у старој српској средњовековној уметности, Београд 1976, о појединим примерцима писано је и поводом разних изложби.
18. Радојковић, Б, Српско златарство XVI и XVII века, Нови Сад 1966; иста, Метал-средњовековни Ситна пластика.
19. Радојковић, Б, Мало романско распеће из Кладова, Зборник радова Музеја примењене уметности, 2, Београд 1956, 81-84.
20. Радојковић, Б, Крстови XVI и XVII века у емајлу, Зборник радова Музеја примењене уметности, 1, Београд 1955, 60-63.
21. Вујовић-Марјановић, Г, Крстови, Београд 1987.
22. Радојковић, Б, Српско златарство XVI и XVII века.
23. Иста, Уметничка обрада метала, II, Београд 1956, кат. 54.
24. Иста, Ситна пластика.
25. Радојковић, Б, Миловановић, А. *Masterpieces of Serbian Goldsmiths Work 13th-18th century*, London 1981; Исти. *Serbske zlato*, Праг 1981; Исти, Српско златарство, Београд 1981.
26. Група аутора, *Trésors de l'art serbe médiéval* каталог, *Ville de Paris* 1983.
27. Миловановић, Д. Уметничка обрада неплеменитих метала на тлу Србије (од позне антике до 1690. године), Београд 1985.
28. Шаkota, М, Ризница манастира Бање код Прибоја, Београд 1981.
29. Орос вере 7. васељенског сабора, Градац 82-84, Чачак 1988, 32-33; Ерминија, или Поука о живописној уметности, јеромонаха Дионисија Фурниографиота (17. век), преводи на француски, немачки и цитати код разних аутора, као и у наведеном броју часописа Градац.

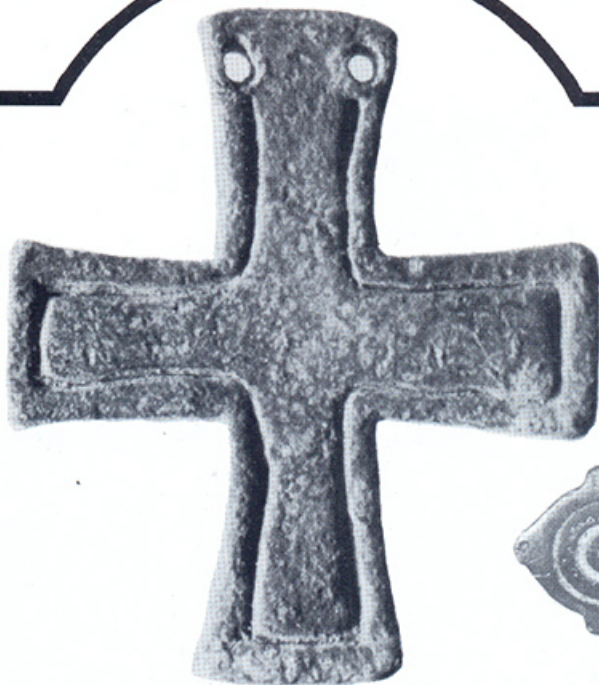
ΚΑΤΑΛΟΓ

1. КРСТ (пловба)

Олово, ливење
5-6. век; случајни налаз из Источне Србије
h-2 мм; ширина 12 мм
Тип крста Светог Петра, непрецизно изведен.

МПУ, инв. бр. 18965
Непубликовано

2. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Олово, ливење
7-8. век, случајни налаз из Источне Србије
h-24 мм; ширина 21 мм
Једнакокраки (грчки) крст са крацима који се
длаго шире у поље. Са предње стране, по ивици
урезивањем је потенцирана форма крста. На
горњем краку изведена су два пробоја за
провлачење врпце.

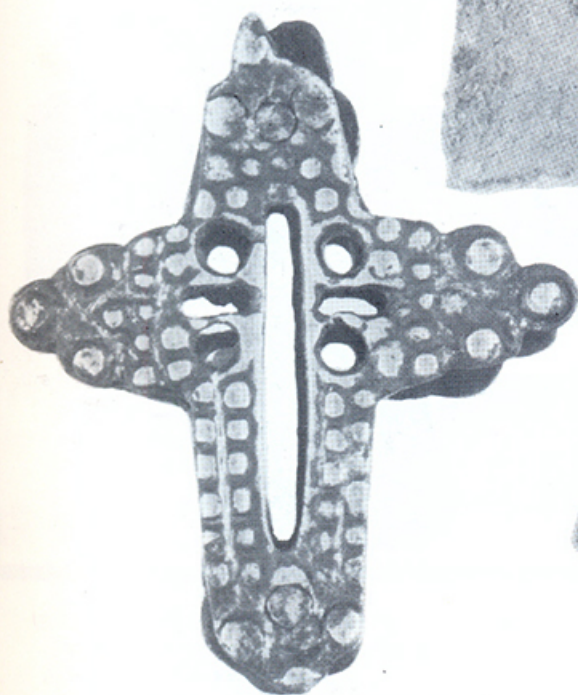
МПУ, инв. бр. 18967
Непубликовано

3. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење, резање
7-8. век; без података
h-52 мм; ширина 38 мм
Облик развијеног латинског крста са крацима у
облику стилизованих тролиста; алака је ливена
изједна.
Предња страна украшена је концентричним
круговима на крајевима кракова и са три круга
у пресеку кракова, који уз помоћ пантких уреза
мудирају Распеће. Друга страна није украшена.
Ово је типичан иконокластички крст.

МПУ, инв. бр. 11173.
Непубликовано
Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Кртови,
Београд 1987, кат. бр. 65.

4. КРСТ РЕЛИКВИЈАР

Легура са сребром, ливење

7-8. век, случајни налаз из околине Сјенице

h-43 mm; ширина 31 mm

Крст је формиран од низова псеудогранула, а краци му се на крајевима сужавају. Горе је алка.

По средини изведен је дуги, неправилини пробој, а са страна још по три мања, што се заједно даје утисак перфорисаног крста са круговима у пресецима кракова.

Приватно власништво

5. КРСТ (ПРИВЕЗАК) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

8. век; случајни налаз из Источне Србије

h-23 mm; ширина 24 mm

Раван крст са крацима који се шире према крајевима. Недостаје горњи крак са алком. Без икаквих украса.

МПУ, инв. бр. 18966
Непубликовано

6. КРСТ (ПРИВЕЗАК) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

8. век; случајни налаз из Источне Србије

h-40 mm; ширина 20 mm

Облик латинског крста са крацима који се шире упоље. Ивице су рељефне и појачане.

Крст је са предње стране испуњен псеудогранулама, а у центру у кругу постављена је једна већа. На врху горњег крака изливен је продужетак за везивање крста.

Горњи крак је пробијен.

МПУ, инв. бр. 10373
Непубликовано

7. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, аливење, резање

8- век; без података

h-43 mm; ширина 38 mm

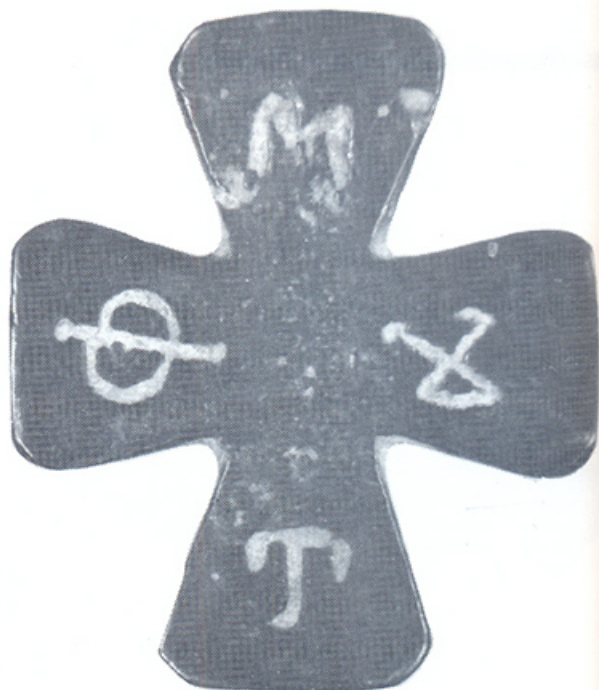
Облик готово грчког крста са крацима који се благо шире упоље. Припада типу једнакокраких крстова са незнатним отступањем у висини. На обе стране урезане су сигнатуре:

ав:	ИС	рв:	Θ γ
	НИ КА		Т
	ХС		
	М		

Још један типичан иконокластички крст.

МПУ, инв. бр. 2910.

Лит: Д. Миловановић, Уметничка обрада
неплеменитих метала.,
Београд 1985, кат. бр. 130.

**8. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ
фрагменат**

Бронза, аливење

8-9. век; случајни налаз из Источне Србије

h-30 mm; ширина 25 mm

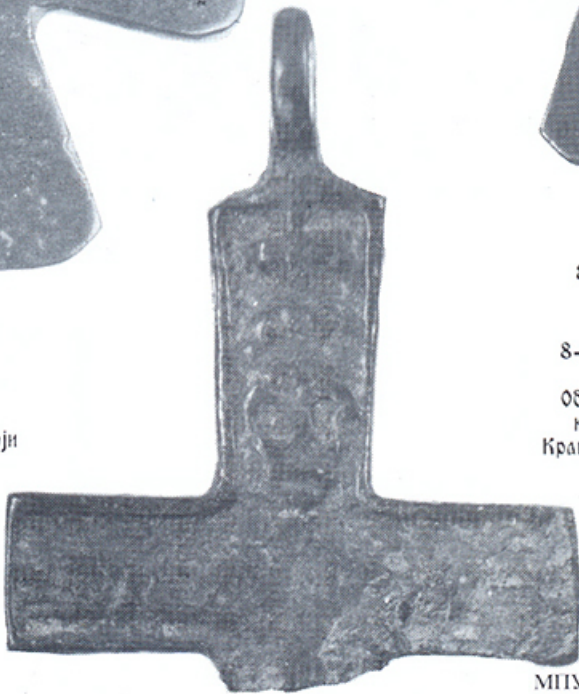
Облик латинског крста са равним крацима,
коме је сломањен и изгубљен доњи крак.

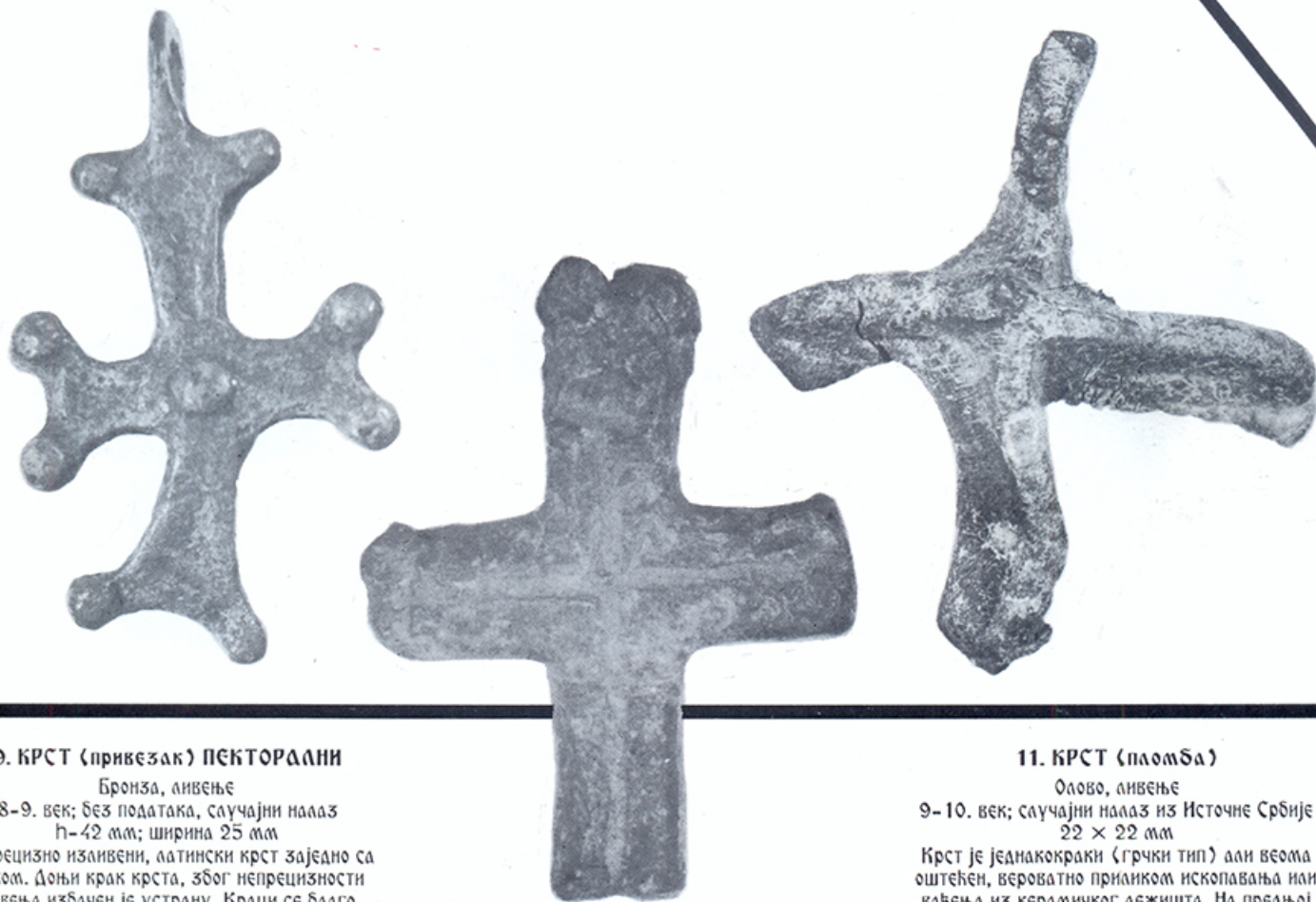
Краци су по ивицама рељефно појачани, а алка
је аливена изједна.

На крсту се препознаје рељефна, веома
истрвена сцена Распећа са Христом чија
је глава изведена у облику мртвачке
лобање, око које је ореол, а изнад је мали
грчки, пластични крст. И овај крст потиче
из периода са краја иконокластичких
борби.

МПУ, инв. бр. 5918 (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 1913).

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 52, 53 и 54.
Непубликовано.

9. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

8-9. век; без података, случајни налаз
h-42 mm; ширина 25 mm

Непрецизно изливени, латински крст заједно са алком. Доњи крак крста, због непрецизности ливења избачен је у страну. Краци се благо шире према крајевима и завршавају се у облику полумесца; на екстремима, са обе стране постављене су псеудогранулице, као и по једна у центру.

Профилација је нагаашена паитким, троугаоним удубљивањем дуж кракова; све заједно подсећа на крстове украшене бисерима.

МПУ, инв. бр. 2921.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 66;

МПУ, инв. бр. 10374

Непубликовано

10. КРСТ (пловба)

Олово, ливење, резање

9-10. век; случајни налаз из Источне Србије
h-16 mm; ширина 12 mm

Облик латинског крста са равним крацима и остатком пробоја за вешање на горњем краку. По средини, са обе стране, аснијски је урезан крст.

МПУ, инв. бр. 10380.

Непубликовано

11. КРСТ (пловба)

Олово, ливење

9-10. век; случајни налаз из Источне Србије
22 × 22 mm

Крст је једнакокраки (грчки тип) али веома оштећен, вероватно приликом ископавања или вађења из керамичког лежишта. На предњој страни истакнут је рељефни крст по средини кракова.

МПУ, инв. бр. 10378.

Непубликовано

12. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење, резање
9-10 век, случајни налаз из Источне Србије
h-55 мм; ширина 38 мм
Равни крст са веома примитивно урезаном
фигуром Христа. Горе је велики пробој за
качење.

МПУ, инв. бр. 18969
Непубликовано

**13. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна
страна)**

Бронза, ливење, цизелирање
9-10. век; без података, случајни налаз
h-45 мм; ширина 28 мм
Облик латинског крста са равним крацима који
се једва приметно шире упоље.
У средини, приказана је стојећа фигура
Богородице Оранте, веома сумарно и
стилизовано. Око главе има ореол и огртач који
јој пада на рамена и продужава се у дугу
тунуку која иде све до краја доњег крака крста.
Изнад Богородичине главе и на крајевима
хоризонталних кракова урезан је орнамент
"рибље кости" (или палмина гранчица).

МПУ, инв. бр. 2922.
Лит: Д. Миловановић, Уметничка обрада
неплеменитих метала..., Београд 1985, кат. бр.
139.
Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд, 1987, кат. бр. 29, 57 (и све аналогије
овде дате).

**14. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна
страна)**

Легура са бакром, ливење
9-10. век; без података (случајни налаз из
Источне Србије)
h-45 мм; ширина 20 мм
Облик латинског крста са крацима који се благо
шире упоље. Фигура Богородице Оранте
заузима скоро целу површину крста. Око главе,
сумарно дате главе рељефно је назначен огртач
који пада на рамена. Дуга тунука драпирана је
линеарним урезима. Цела фигура неспретно је
компонована и изведена.

МПУ, инв. бр. 10372.
Аналогије: Г. Марјановић, Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 27. и 28
Непубликовано

15. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна страна)

Бронза, ливење, цинкелирање
9.-10. век; без података
h-65 mm; ширина 42 mm

Облик латинског крста чији се краци благо шире према крајевима. Готово читаву површину прекрива представа Богородице Оранте која је изведена плитким урезима. Фигура је обучена у дугу тунуку на којој драпирање симулирају валовите линије. Крст је доста оштећен.

МПУ, инв. бр. 5946.

Непубликован

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 40.

16. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна страна)

Бронза, ливење
9-10. век (саучајни налаз са Косова)
h-50 mm; ширина 30 mm

Облик латинског крста са готово равним хоризонталним крацима и вертикалним који се благо, према крајевима шире улобе. Готово цео фон крста прекривен је плиткорелефном представом Богородице Шишаше (Оранта). Упечатљиво лице са крупним очима уоквирује шематизовани огртач, који пада преко рамена и испод груди је везан у чвор. Тунука се спушта, све до краја крста, у крупним паралелним наборима. Детаљи око руку и изнад Богородичине главе су забрисани и нејасни.

МПУ, инв. бр. 2789. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 20).

Лит: Д. Миловановић, Уметничка обрада неплеменитих метала..., Београд 1985, кат. бр. 133.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 84, 85 и 86.

17. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна страна)

Бронза, ливење, цинкелирање
9-10. век; без података, откуп од Х. Аедерера 1969.

h-75 mm; ширина 38 mm
Облик латинског крста чији се краци шире према крајевима. На крсту је приказана стојећа фигура Богородице Оранте. Огртач јој пада преко рамена, на грудима је прекрштен и у висини појаса везан у чвор. Дуга тунука је линеарно драпирана.

На крајевима кракова, у плитком рељефу, приказана су појасна све четворце јеванђејиста.

МПУ, инв. бр. 7029.

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој српској умности (водич), Београд 1976, кат. бр. 12;

В. Радојковић, Д. Миловановић (catalog-métal), Trésors de l'art médiéval serbe (XIIe - XVIe siècle, Ville de Paris 1983, кат. бр. 1;

Д. Миловановић, Уметничка обрада неплеменитих метала..., Београд 1985, кат. бр. 135.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 12, 14, 16, 19, 20 и 21 (и све аналогије овде дате).

18. КРСТ РЕЛИКВИЈАР, аверсна страна

Бронза, ливење, резање
9-10. век; без података, случајни налаз
h-85 mm; ширина 50 mm

Облик латинског крста са крацима који се шире према крајевима. Фигура распетога Христа прекрива готово читаву површину крста, дата је веома сумарно и изведена плитким урезима.

Руке су положене равно на крст, глава је нагнута на десно раме, ореол је изведен линеарно, а Христ је обучен у колобијум који пада све до краја доњег крака. Изнад Христове главе, сумарно су приказани табелум, Сунце и Месеци.

Недостаје друга страна. Реликвијар је доста истрвен.

МПУ, инв. бр. 4583. (Збирка Ст. Симоновића).

Лит: Д. Миловановић, Уметничка обрада неплеменитих метала... Београд 1985, кат. бр. 134.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 9.

19. КРСТ РЕЛИКВИЈАР

Бронза, ливење, резање
9-10. век; без података, откуп од Х. Ледезера
1969.

h-90 mm; ширина 56 mm

Реликвијар има облик латинског крста, са крацима који се благо шире према крајевима и са оба сачувана дела.

На предњој страни је композиција Распећа где је Христ представљен веома сумарно и са фином мером. Глава му је нагнута на десно раме, руке су равно положене на крст, а обучен је у дугу тунику која је фино драпирана. На крајевима хоризонталних кракова приказане су мале, допојасне фигуре Богородице и св. Јована Богослова. Изнад главе је празан табелум и Сунце и Месеци. Под Христовим рукама урезан је текст на грчком "Ево Ти сина" Јован, XIX, 26.

На другој страни, у плитком рељефу, приказана је Богородица Оранта (Ширшаја Небес), са огртачем који јој са главе пада на рамена и силази све до струка. Туника јој је богато драпирана, а десна нога је контрапостављено избачена напред и наглашена. На крајевима кракова, у медаљонима, дата су појединачно четворице јеванђејалиста. На овој страни све фигуре су сигниране: Богородица са $\text{M} \Theta \text{V}$; Марко са M ; Матеј са M ; Лука са $\text{K} \Lambda$ и Јован забрисано.

МПУ, инв. бр. 7026.

Лит: S. Radojčić, Bronzani krstovi ranog srednjeg века u beogradskim zbirkama, Zbornik za umetnosno zgodovino, I-II, Ljubljana 1959, 123-134;

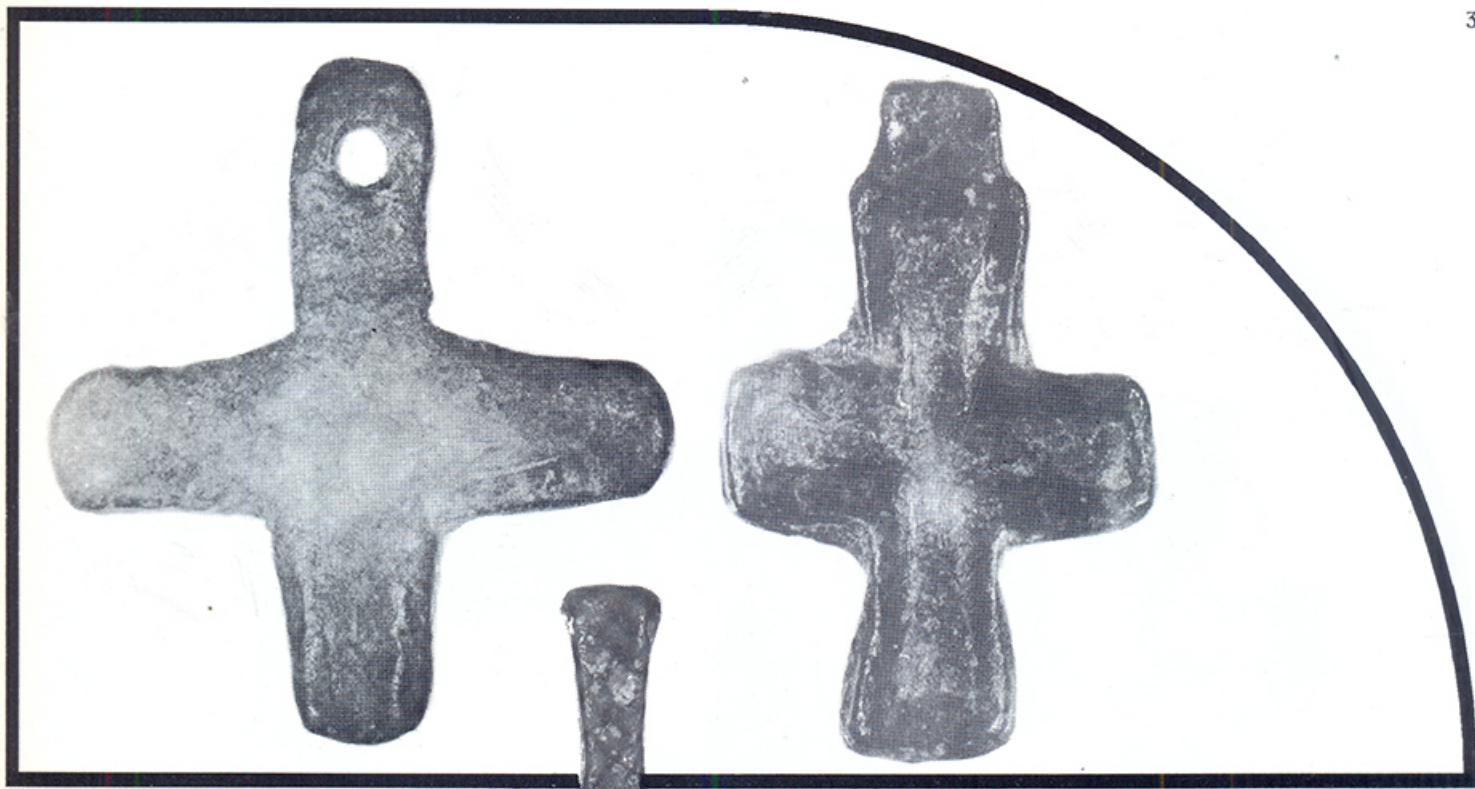
Б. Радојковић, Сигна пластика у старој српској уметности, (водич, кроз изложбу), Београд 1976, кат. бр. 13;

В. Рadojковић, D. Milovanović, (catalog-métal), Trésors de l'art serbe médiéval (XIIe - XVIe siècle), Ville de Paris, 1983, кат. бр. 2;

Д. Миловановић, Уметничка обрада неплеменитих метала... Београд 1985, кат. бр. 137.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 10 (и све аналогије овде дате).

20. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

10-11 век; случајни налаз са подручја Источне Србије

25 × 25 мм

Облик грчког крста који је непрецизно изливен. Краци се ка крајевима сужавају, а по ивицама је урезивањем потенциран облик крста.

На предњој страни изведено је испупчење, а на другој удубљење. Крст је био украшен сценама које су данас нечитљиве.

Горњи крак је накнадно пробијен за вешање на ланац.

МПУ, инв. бр. 10375.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 73а и 73б.

Непубликовано

21. КРСТ (пловда)

Олово, ливење

10-11. век; случајни налаз из Источне Србије

h-30 мм; ширина 26 мм

Облик латинског крста који је непрецизно изливен. Краци су танки и елегантни, са задебљањима на крајевима. Горњи крак је пробијен за вешање. Без украса.

МПУ, инв. бр. 10376.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови Београд 1987, кат. бр. 79.

22. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење, резање

10-11. век; без података, случајни налаз

h-17 мм; ширина 11 мм

Облик латинског крста, грубо изливеног, са алком ливеном изједна. Краци се благо шире према крајевима. На предњој страни, резањем је појачан облик крста.

МПУ, инв. бр. 5921. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загуљен).

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 70а и 70б.
Непубликовано

23. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (аверсна страна)

Бронза, ливење, цизелирање
10-11. век; без података откуп од Х. Ледерера
1969)

h-82 мм; ширина 45 мм

Облик равног латинског крста са појачаним
ивицама.

Преко реликвијара, ливењем је панторелефно
изведено Распеће. Христ је постављен потпуно
en face, са длановима који су окренути упоље
и са благо савијеним рукама у лактовима; стоји
на супеданеуму. Христов ореол је крстаст и
обучен је у кратку перизому.

На горњем краку крста и на табелуму урезане
су сигнатуре INRI МΘ.

МПУ, инв. бр. 7027.

Лит: Д. Миловановић, Уметничка обрада
неплеменитих метала... Београд 1985, кат. бр.
144.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 50.

**24. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна
страна)**

Бронза, ливење, резање
10-11. век; без података
h-75 мм; ширина 55 мм

Облик латинског крста са проширеним
крајевима кракова. Веома шематизовано је
урезана стојећа фигура Богородице Оранте.
Овоидно лице обавијено је огртачем који пада на
рамена. Од рамена полази туника, која је
украшена орнаментом рибље кости. Око главе
је пунктирани ореол.

На крајевима кракова постављени су округли
медаљони, чије оквире чини орнамент "ужета",
а унутра је по један, сумарно приказан, лик
јеванђеалисте.

Овај фрагмент реликвијара био је и у
секундарној употреби, о чему сведочи пробој за
качење на горњем краку.

МПУ, инв. бр. 2912.

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој
српској уметности, (водич), Београд 1976,
кат. бр. 8;

В. Радојковић, D. Milovanović (katalog: métal),
Trésors de l'art médiéval (XIIe - XVIe siècle),
Ville de Paris 1983, kat. br. 3;

Д. Миловановић, Уметничка обрада
неплеменитих метала... Београд 1985, кат. бр.
132.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 40.

25. КРСТ (пломба)

Олово, ливење, резање,
11. век; случајни налаз из Источне Србије
h-32 mm; ширина 26 mm
Облик непрецизно изведеног крста св. Петра.
Хоризонтални краци су шири, доњи је нешто
ужи и краatak, а горњи најужи и висок.
Пломба је украшена ситним урезима по ободу,
а у пресецима кракова је урезан квадрат са
непрецизним X.

МПУ, инв. бр. 10377.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстово,
Београд, 1987, кат. бр. 80-83.

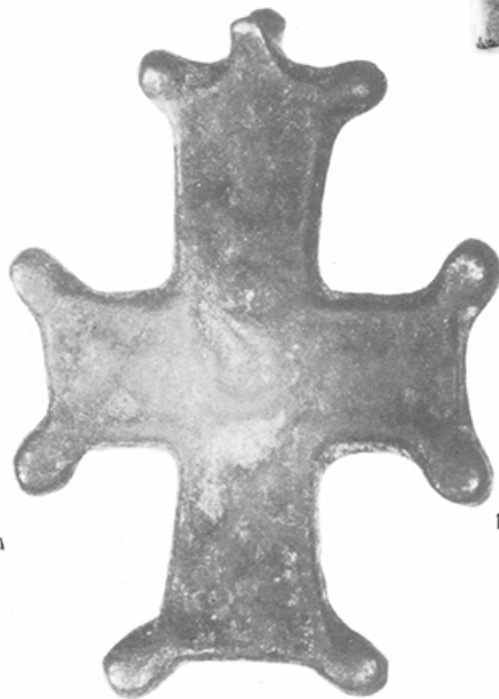

27. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна страна)

Бронза, ливење
11. век; случајни налаз из околине Пожаревца
h-47 mm; ширина 27 mm
Краци крста даго се шире упоље.
На средини, у плитком рељефу и веома
сумарно приказана је стојећа фигура
Богородице Оранте (Ширшаја Небес).

МПУ, инв. бр. 18970.

Непубликовано
Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 275.

26. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бакар, ливење
11. век; случајни налаз из Источне Србије
h-23 mm; ширина 20 mm
Облик латинског крста, са проширеним крацима
и кариком ливеном изједна. На екстремима
кракова налазе се псеудогрануле. Карика је
сломањена и изгубљена.
Крст је по ободу благо профилисан.
Са обе стране крст је био украшен рељефним
представама које се, због истрвености не могу
више читати.

МПУ, инв. бр. 10374.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 66; МПУ, инв. бр. 2921.
Непубликовано

28. КРСТ РЕЛИКВИЈАР

Бронза, аливење

11. век; случајни налаз из околине Пожаревца
h-85 мм; ширина 39 мм

Раван крст са крацима који се једва приметно шире упоље. На обе стране крста урезане су анијски стојеће представе по једног непознатог светитеља. Лица су веома шематизована, орбита једва назначени; одећа је потенцирана низовима тачкица, урезима и валовитим линијама које муаирају драперију.

МПУ, инв. бр. 18971

Непубликовано

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови,
Београд 1987, кат. бр. 44

29. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ фрагмент

Бронза, аливење, резање

11-12. века; случајни налаз из Источне Србије
h-23 мм; ширина 10 мм

На врху је велика олка, испод ње је горњи крак кружног пресека који је ребрасто, хоризонтално нарезан; очувани су остаци остала три крака.

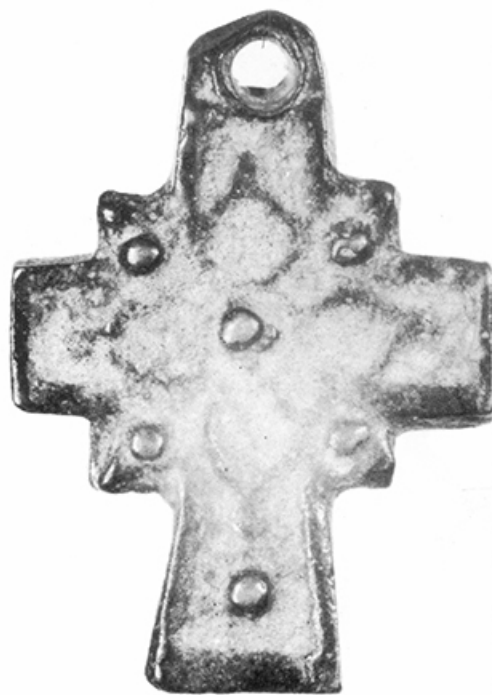
МПУ, инв. бр. 10379.

Непубликовано

1.

... Благослови, помози и опрости
Колико ми снаге недостаје и колико је велико незнање моје, и несмотрена храброст моја када обећах да ћу да се позабавим темом међу највећима на овој планети, грудви земље и воде, сукобу и вечној борби светла и таме, сусрету тла и неба, материјалног и духовног; симболом крста дакле, надвременским и свемирским знаком, лепим и страшним истовремено што до нас стиже из саме, космичке, суштине суште.

30. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (аверсна страна)

Бронза, ливење

11-12. век; без података (откуп од Х. Аедерера 1969)

h-91 mm; ширина 58 mm

Развијени тип крста са заобљеним крацима и псеудогрануластим додацима. Крст је вишеструко профилисан.

У пресеку кракова приказано је мало Распеће. Христ има главу наслојену на десно раме и повијених ногу стоји на супеданеуму. Око докова има кратку перизому.

На крајевима кракова постављени су округли медаљони, а у њима су допојасне фигуре јеванђејиста.

На табелуму и испод Христових руку били су сигнатуре и запис који не могу да се дешифрију (били су на грчком).

МПУ, инв. бр. 7028.

Лит: Д. Миловановић, Уметничка обрада неплеменитих метала... Београд 1985, кат. бр. 191.

Аналогије: Г. Марјановић-Вујовић, Крстови, Београд 1987, кат. бр. 50.

31. КРСТ РЕЛИКВИЈАР (реверсна страна)

Бронза, ливење

12. век; без података

h-35 mm; ширина 25 mm

Облик латинског крста са равним крацима и појачаним ободом. Приказана је, доста сведено, стојећа фигура Богородице са рукама прекрштеним на грудима. Туника јој је дуга и при крају нарецкана, што симулира драпирање.

МПУ, инв. бр. 4582.

Непубликовано

32. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

12-13. век; случајни налаз са Косова

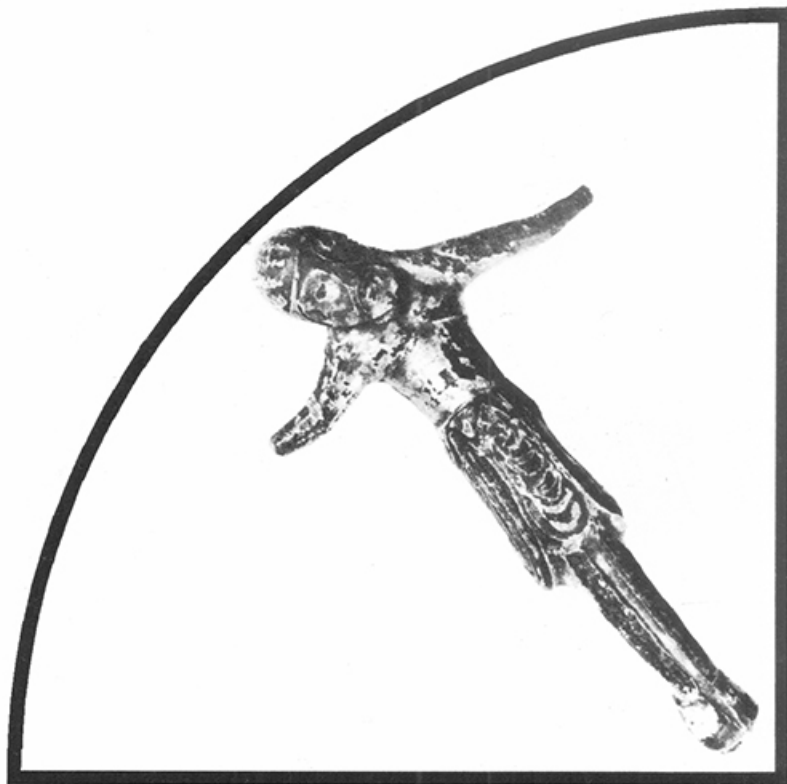
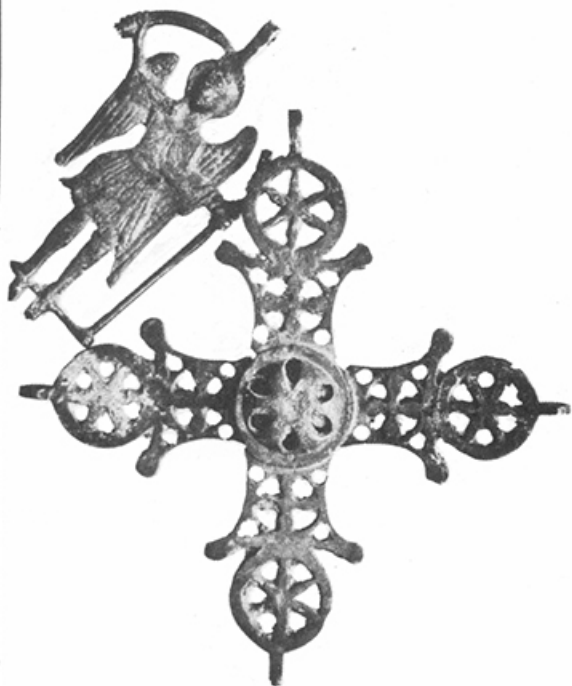
h-35 mm; ширина 20 mm

Облик латинског крста са равним хоризонталним крацима, горњим краком који се ка крају сужава и доњим који се шири упоље. У пресеку кракова уцртан је квадрат чији углови творе зраке. На предњој страни, у центру је рељефно истакнут четворолатични цвет, а у пресецима кракова, у центру крста и при дну доњег крака постављена је по једна, крупнија псеудогранула. Горњи крак је пробијен за вешање.

Ивице крста рељефно су појачане.

МПУ, инв. бр. 5916. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 91).

Непубликовано

33. КОРПУС

Бронза, ливење, цизелирање, позаата 11-12. век; налаз из Кладова
h-120 мм

Корпус је третиран потпуно у духу романике, смирено, продуховљено, с мером, без патетике и сувишних гестова.

Христова глава, нагнута на десно раме и лице одају смиреност; руке су лако испружене и благо савијене у лактовима; горњи део тела готово да нема никаквих анатомских детаља. Перизома је дуга, иде готово до колена и подужно је драпирана; ноге су постављене паралелно, а стопала испружена.

Цела фигура одаје утисак лебдења и доказ је дубоке религиозности самог уметника.

МПУ, инв. бр. 166.

Лит: Б. Радојковић, Мало романско Распеће из Кладова, Зборник МПУ, 2, Београд 1957;

Б. Радојковић, Српско златарство 16. и 17. века, Нови Сад 1966, 12;

Б. Радојковић, Историја примењене уметности код Срба (метал средњовековни), том I, Београд 1977, 97.

34. КРСТ ХОРОСНИ

Бронза, ливење "на пробој", цизелирање

Крај 14. века, потиче из Марковог манастира, купљено у Битољу
h-235 мм; ширина 240 мм; арханђео- h-165 мм

Тип развијеног грчког крста са перфорисаним розетама на крајевима кракова. На сваком краку је још по једна, крстоллика, перфорисана розета. На крајевима кракова су пробоји (алке) за качење ланаца.

Уз крст је сачувана и стојећа фигура арханђела Михаила са сабљом у десној руци.

МПУ, инв. бр. 1137. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 309).

Лит: Б. Радојковић, Метал средњовековни, Историја примењене код Срба, том I, Београд 1977.

35. КОРПУС

Бронза, ливење, цизелирање
Друга половина 18. века, подручје Војводине
h-84 мм; ширина 63 мм

Панкореџефно ливено распето Христово тело са паралелно постављеним ногама и лезеастим нитбом. На рукама је по један пробој и на ногама један за фиксирање корпуса на дрвени крст који је изгубљен.

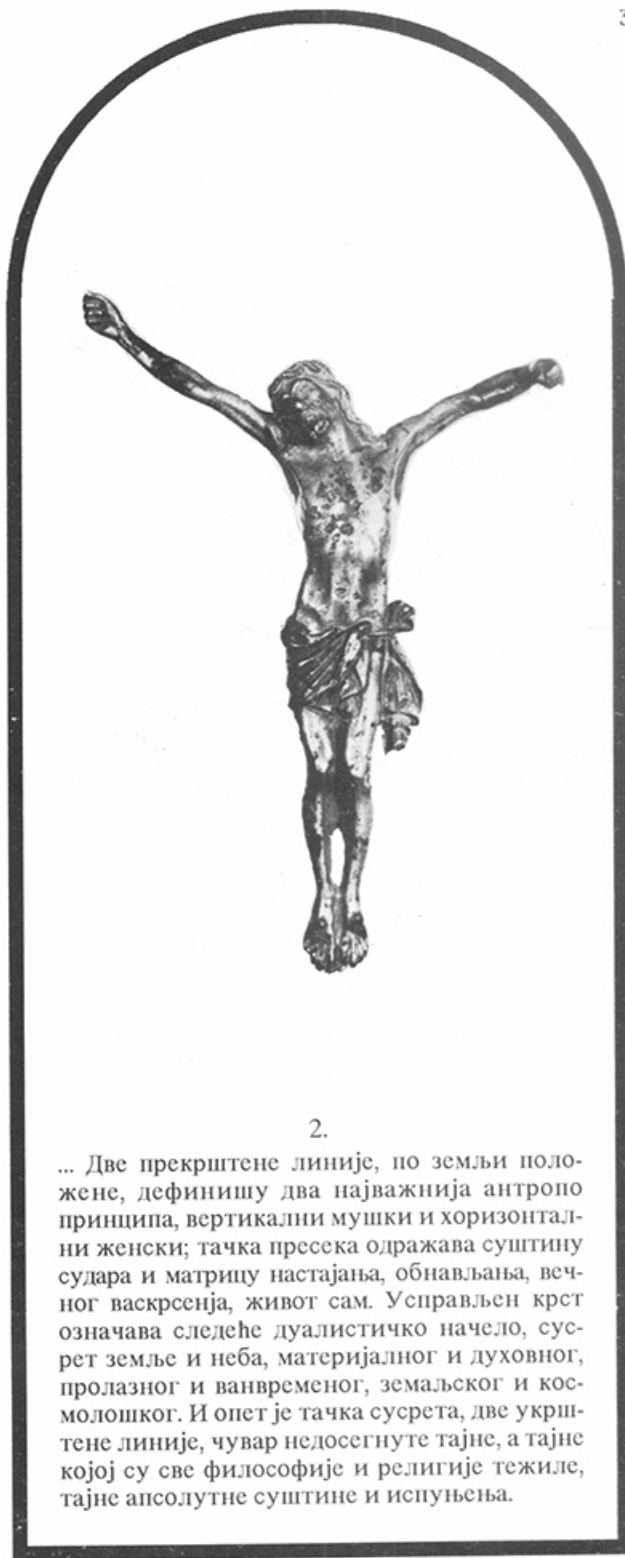
МПУ, инв. бр. 1165. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 342).
Непубликовано

36. КОРПУС

Бронза, ливење, цизелирање
h-200 мм; ширина 130 мм
Крај 19- почетак 20. века, Београд

Натуралистички ливено распето Христово тело православне иконографије. Недостаје дрвени крст.

МПУ, инв. бр. 7399. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен)
Непубликовано

2.

... Две прекрштене линије, по земљи положене, дефинишу два најважнија антропо принципа, вертикални мушки и хоризонтални женски; тачка пресека одражава суштину судара и матрицу настајања, обнављања, вечног васкрсења, живот сам. Усправљен крст означава следеће дуалистичко начело, сусрет земље и неба, материјалног и духовног, пролазног и ванвременог, земаљског и космолошког. И опет је тачка сусрета, две укрштене линије, чувар недосегнуте тајне, а тајне којој су све философије и религије тежиле, тајне апсолутне суштине и испуњења.

37. КРСТ (путна икона)

Бронза, ливење, цизелирање
Крај 18- почетак 19. века, Русија
h-275 мм; ширина 130 мм

Основу иконе чини Часни крст са распетим Христом; изнад је Бог Отац Саваот, а испод су два анђела који сасећу ка Христу, између њих је голуб. Око Крста постављено је 7 правоугаоних иконица: 1- на врху, Нерукотворени образ Господа и Спаса нашега Исуса Христа; 2, лево: Цвети, 3 десно- Васкрсење (Силазак у Да); 4, лево- Срећење, 5, десно- Света Тројица; доле, 6- Богородица и св. Марија Магдалена, и десно, 7- св. Јован Богослав и св. Лонгин.

Под хоризонталним крацима крста, почетак молитве: Крсту Твојем поклањаем сја...

Изнад крста постављен је лук од 9 шестокричних серафима.

Веома добар рад непознате руске радионице.

Позади молитва.

МПУ, инв. бр. 2804. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1448).
Непубликовано

38. КРСТ (инсигнијски)

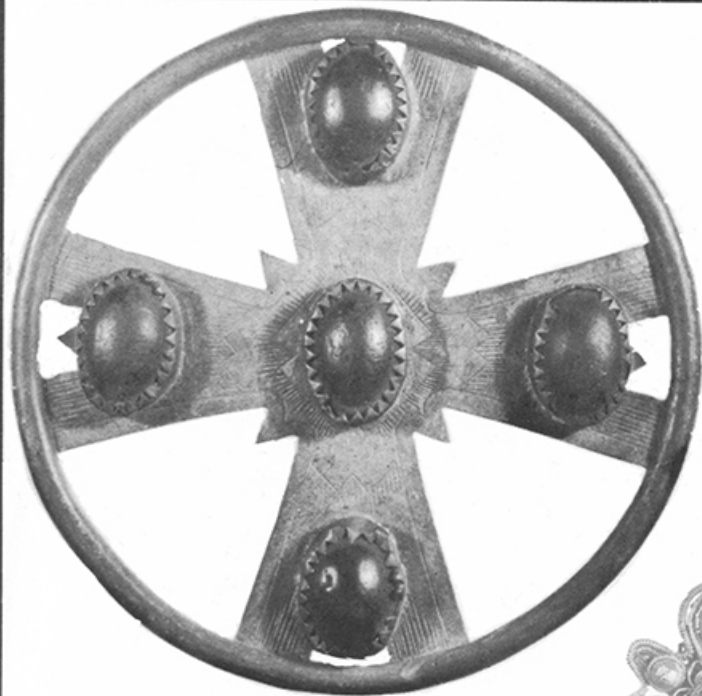
Легура са бакром, ливење
Прва половина 19. века; подручје Војводине
h-38 мм; ширина 30 мм

Букет од палмета обухвата мали крст са Христовим Рапећем, а са страна носи две стилизоване грађевине које треба да представе Цркву и Синагогу. Изнад крста је стилизована круна. Овај крст свакако представља део неке изгубљене инсигније, рецимо скиптра.

МПУ, инв. бр. 2813. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 508).
Непубликовано

39. КРСТ (апликативни)

Легура са сребром, ливење; ахати, брушење
17. век; купљен на Косову
P-118 мм

Крст има правиан облик мандале; око грчког крста описан је круг. Крајеви кракова, по средини су пробијени, а у пресецима кракова појављује се по један стреличести испуст. У центру и при крајевима кракова постављено је 5 фасета које обухватају елипсасте ахате. Фон крста матиран је паикним урезима.

МПУ, инв. бр. 1149. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 24)
Непубликовано

40. КРСТ (апликативни)

Легура са сребром, ливење; филигран,
гранулација; карнеол, брушење.
Почетак 18. века; купљен на Косову
110 × 110 мм

Крст припада грчком типу, а оформљен је тако што из велике "цветне" розете израњају краци од фасета са по једним већим карнеолом. У центру розете постављен је велики, светли карнеол, а око њега 4 каменчића. Розета је делимично транспарентна јер је формирана од филигранских елипси, крупних гранула и малих плочица у обанку ромбова.

МПУ, инв. бр. 1168. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 153).
Непубликовано

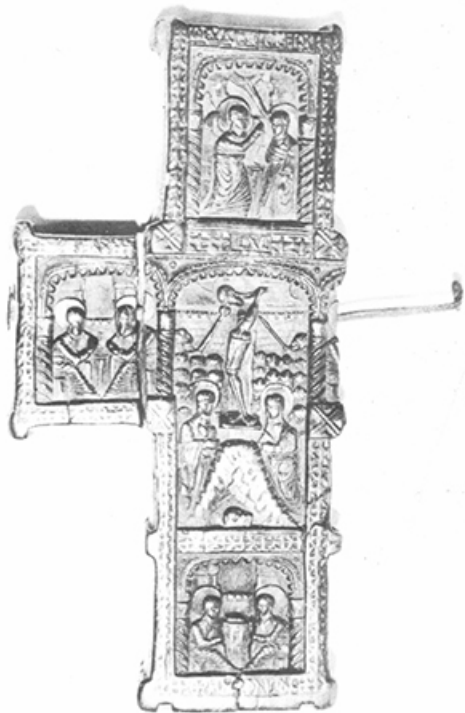
41. КРСТ (апликативни)

Сребро, ливење, цизелирање
Крај 18. века, Косово
h-50 мм; ширина 40 мм

Развијени крст се стилизованим, крунастим палметницама на крајевима кракова и антићима по ободу.

На средини је Распеће, православно изведено. У пресецима кракова налазе се 4 пробоја за причвршћивање крста највероватније на корице јеванђеља или какве друге књиге.

МПУ, инв. бр. 2802. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 482).
Непубликовано

42. КРСТ

Дрво, резање

Крај 15.- поч. 16. века, непознати мајстор, светогорац

h-172 mm; ширина 65 mm

Репрезентативно резан крст који је некада био у окову. Геометријски орнамент тече ивицом крста; све сцене су одвојене тордираним стубићима и засведене облица луцима. Недостаје десни крак крста.

На предњој страни, у центру је Распеће у развијеној варијанти и са великим бројем учесника. Изнад су Благовести, а лево и доле по два светитеља у седећем положају.

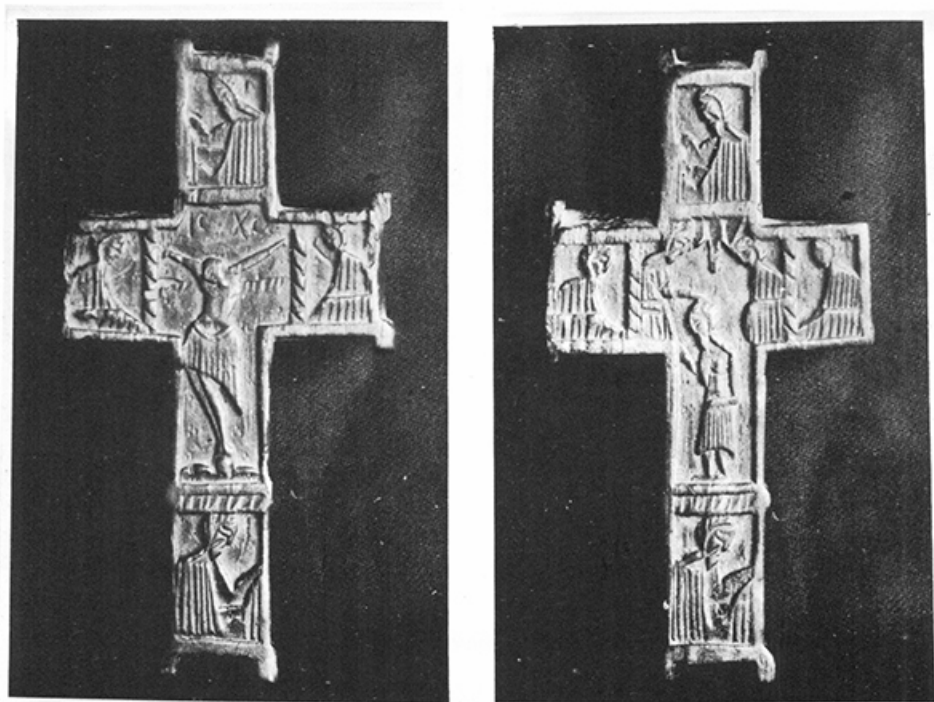
На другој страни је Крштење у развијеном облику, горе је Света Тројица, десно два светитеља, а доле св. Петар и св. Павле.

МПУ, инв. бр. 1683. (Збирка Љубе Ивановић, бр. 1931)

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој српској уметности, Београд 1977, 34-35;

В. Радојковић, Д. Милоновић, Trésors de l'art serbe médiéval (XIIe - XVIe siècle), Ville de Paris 1983, kat. br. 89.

43. КРСТ

Дрво, резање

16. век; могуће да потиче са Свете Горе

h-105 mm; ширина 50 mm

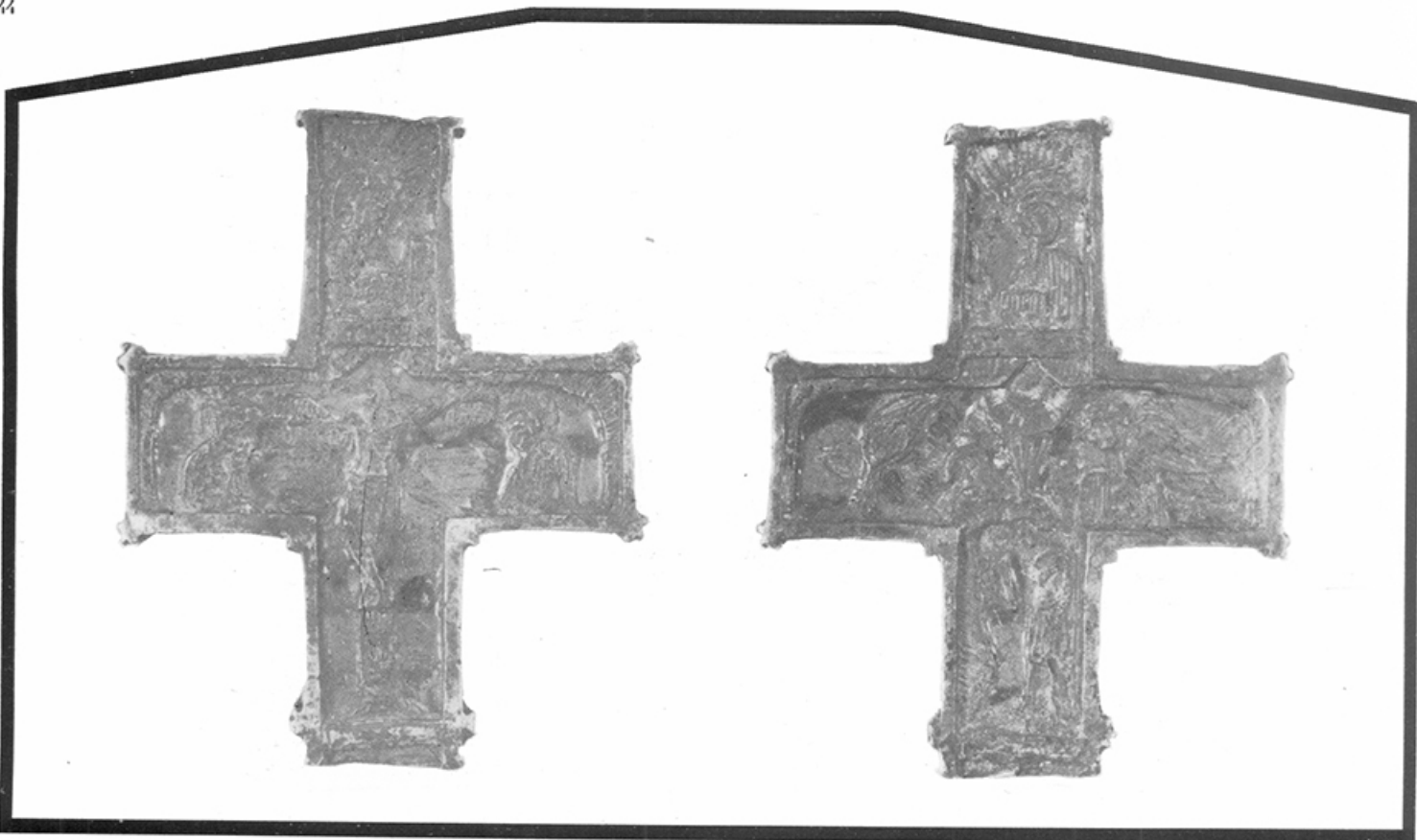
Раван, високи крст, нешто ојачаних ивица.

На предњој страни, у центру је Распеће, а на крајевима кракова у правоугаоним нишама по једна допојасна фигура јеванђејисте. На другој страни је Крштење, а окоо су, такође јеванђејисти. Леп примерак монашке ситне пластике.

МПУ, инв. бр. 405. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1453).

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој српској уметности, Београд 1976, кат. бр. 40 (водич);

В. Radojković, D. Milovanović, *Trésors de l'art serbe médiéval (XIIe – XVIe siècle)*, Ville de Paris 1983, kat. br. 113.

44. КРСТ

Дрво, резање

16. век; непознати светогорски мајстор
h- 100 mm; ширина 65 mm

Раван крст са ширим хоризонталним крацима.
Резан је у плитком рељефу, снажно, али и
потапао рустично.

На предњој страни у центру је Распеће са још 5
учесника; лево је Васкрсење Лазарево, десно
Васкрсење (Силазак у до) ; горе су Цвети
(Улазак у Јерусалим), доле Вознесење, и на
дну доњег крака Света Тројица.

На другој страни у Центру је Рођење Христово,
лево је Ваведење, десно Крштење Христово;
горе су Благовести, доле Преображење и сасвим
на дну сцена са три учесника (?). Крст је био у
своје време окован (изгубљен), и служио је
као ручни или престони крст.

МПУ, инв. бр. 4761.

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у
старој српској уметности, Београд
1977, 36;

B. Radoković, D. Milovanović, Trésors de l'art
serbe médiéval (XIIIe - XVIe siècle) Ville de
Paris 1983, kat. br. 112.

45. КРСТ

Дрво, резање

17. век; непозната светогорска радioniца
h- 132 mm; ширина 63 mm

Раван, масивни крст са ивицама којима тече
орнамент "ужета". Све сцене су смештене у
плитке нише које наткриљују преомањени луци.

На предњој страни, у центру је Распеће са
већим бројем учесника. Горе су Благовести,
доле Ваведење Богородичино, а лево је Један
јеванђејиста (недостаје десни крак).

На другој страни централно место заузима
Крштење, горе је Васкрсење (Силазак у до),
доле је Преображење, а десно Један
јеванђејиста (недостаје леви крак).

Све сцене имају архитектонску или пејзажну
позадину, лепо су компоноване и ванредно
резане.

МПУ, инв. бр. 2016. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1774).

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у
старој српској уметности, Београд
1977, 46.

47. КРСТ

Бронза, ливење, гравирање; плави емај
Средина 17. века; подручје Јужне Србије
h-85 mm; ширина 60 mm

Равни крст са ојачаним ивицама.
Декорација је изведена гравирањем, а фон је
испуњен плавим емајом.

На предњој страни приказано је Распеће
Христово са дојасним фигурама Богородице и
св. Јована Богослова. Изнад, у полукружној
аркади приказана је дојасна фигура једног
јеванђеaliste. На другој страни приказано је
Крштење Христово са св. Јованом и једним
анђелом, а горе је, у аркади попрсје
јеванђеaliste.

Крст је непропорционалан и свакако недостаје
још један компартимент доњег крака.

МПУ, инв. бр. 2786. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загубљен)
Непубликовано

46. КРСТ

Дрво, резање

17. век; рад непознатог мајстора са Свете Горе
h-150 mm; ширина 100 mm

Крст је раван, ојачаних ивица, минуциозно и
транспарентно резан. Све сцене су у округлим
медаљонима које твори лозица. У центру је
Рођење Христово, испод Крштење, а на дну
крака Обрезивање; горе су Благовести, лево је
св. Лука, а десно св. Матеј.

Све сцене су постављене у архитектонски
пејсаж (сем Рођења). Лозица твори и 10
мањих медаљона у којима су попрсја пророка.

МПУ, инв. бр. 2905.

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој
српској уметности, Београд, 1977, 42.

3.

... Са становишта данашње науке, која
све чешће на путевима својим тежи
суштинама, а не само формама, тај пре-
сек представља примордијалну тачку
из које се испулио свемир. Дакле, нема-
теријална тачка изнедрила је комплет-
ну материју. Духовно се по себи подра-
зумева.

48. КРСТ

Рожина, резање

Крај 17. века; подручје Источне Србије
h-90 мм; ширина 55 мм

Раван крст, појачаних ивица којима тече орнамент "ужета". На предњој страни, у центру је Распеће са Богородицом и св. Јованом, а на крајевима кракова по један јеванђејиста. На другој страни, у центру је Крштење, а окоо по један светитељ са свитком, сем доњег који држи књигу.

Рустично изведен, али снажан и леп рад.

МПУ, инв. бр. 179. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1933).

Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој српској уметности, Београд 1976, кат. бр. 56; В. Радојковић, D. Milovanović, *Trésors de l'art serbe médiéval, (XIIe - XVIe siècle, Ville de Paris 1983, kat. br. 114.*

49. КРСТ

Дрво, резање

Почетак 18. века; подручје Јужне Србије
(купљен у Кичеву) h-48 мм; ширина 33 мм

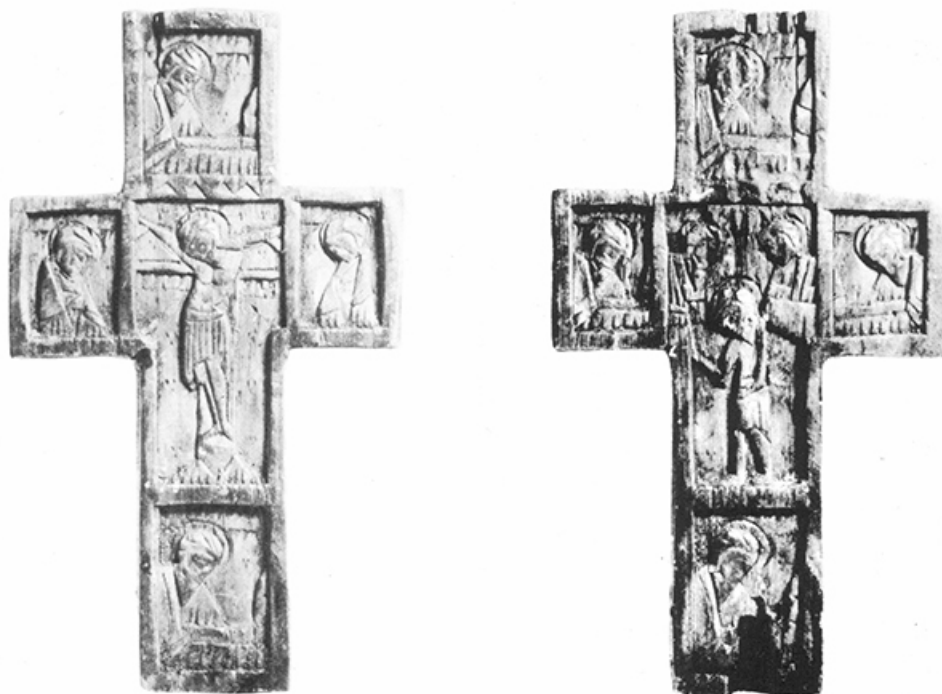
Крстић је био припремљен за окивање веома лепо стилизовано Христово Распеће које заузима три доња крака. Изнад је допојасна фигура непознатог светитеља.

На другој страни, у три доња крака приказана је сцена Христовог Крштења, а изнад је полуфигура светитеља.

Веома добро резан, са финим стилизацијама и поштовањем пропорција овај крст могуће је да потиче из неке светогорске радионице, а свакако је израђен под веома јаким утицајем светогорске ситне пластике.

МПУ, инв. бр. 406. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 143).

Непубликовано

50. КРСТ

Дрво (маслина), резање

Почетак 18. века; непозната светогорска радионица

h-95 мм; ширина 55 мм

Тип престоног или целивајућег крста, без окова.

Крст је раван, појачаних ивица, подељен, са обе стране на по пет правоугаоних поља. На предњој страни, у централном је православно Распеће, а са страна су допојасне фигуре Богородице и св. Јована Богослова; горе и доле су по један јеванђејиста.

На другој страни, у средини је Крштење, а около четворица јеванђејиста.

Све је изведено у плитком рељефу, доста стилизовано, али још увек снажно и свеже.

МПУ, инв. бр. 400. (Збирка Јљубе Ивановића, бр. 166).

Непубликовано

51. КРСТ

Дрво, резање

18. век; потиче са Косова

h-51 mm; ширина 32 mm

Крст је био припремљен за окивање (оков изгубљен). Ивице крста су профилисане и појачане, а у лантком рељефу на предњој страни приказано је Христово Распеће.

Изнад је голуб, а испод Адамова лобања. Пунктирањем и урезима изведен је непрецизни, геометријски орнамент. Фигура Христа је здепаста, јако стилизоване и непропорционална, и све одаје утисак мајстора-аматера.

На другој страни изведена је, нешто успешније, сцена Богородице на престоу, са Христом на крилу. Око сцене, мајстор је урезима покушао да дочара архитектонску позадину.

МПУ, инв. бр. 397. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1518).
Непубликовано

52. КРСТ

Дрво, резање

18. век, Пећ

h-230 mm; ширина 110 mm

Тип престоног крста, без окова.

Раван крст са појачаним ивицама; на њему је урезан Часни крст са христолошким знацима. Горје и доле цитати из Саужбе крсту: Крсту Твојему поклањем сја.

МПУ, инв. бр. 1684. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 279).
Непубликовано

53. КРСТ

Дрво, резање

Почетак 19. века; подручје Јужне Србије

h-90 мм; ширина 60 мм

Овај крст био је припремањен за окивање (оков изгубљен). На предњој страни лепо је резана Деисисна сцена (Распети Христ са Богородицом и св. Јованом са страна).

Испод је Адамова лобања, а горе допојасна фигура Бога Оца како благосиња. Под хоризонталним краком крста назначена је градска архитектура.

На другој страни приказано је Христово Крштење са св. Јованом и анђелом. Изнад је голуб. Око сцене назначен је пејсаж са паалом.

Крст је дело доброг мајстора из неке (непознате) манастирске радионице.

Сигнатура: INBI : ΘWN

МПУ, инв. бр. 395.

Непубликовано

54. КРСТ

Дрво (шљиво), резање

Прва половина 19. века; непозната

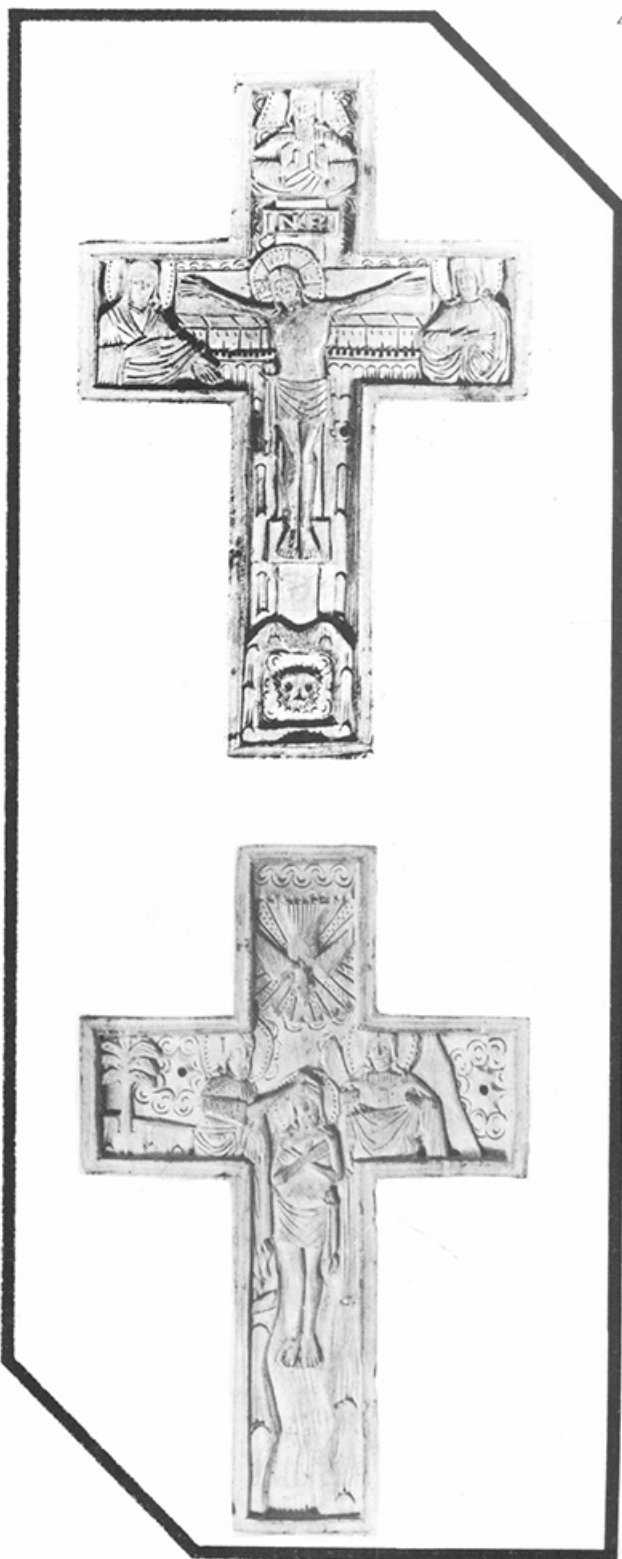
средњоевропска радионица (могуће словеначка); купљен у Бокељском залеђу.

h-162 мм; ширина 67 мм

Крст је био окован (оков изгубљен). У високом рељефу, у маниру нео готике приказано је Распеће Христово, а испод је цела фигура Богородице која преко левог рамена носи велики крст. Крст је католичке провинцијеније.

Сигнатура: INRI

МПУ, инв. бр. 399. (Збирка Јљубе Ивановића бр. 1451). Непубликовано

55. КРСТИЊ

Рожина, пресовање у топлој калупу
16. век; потиче са подручја Јужне Србије
h-37 mm; ширина 23 mm

Крстић је латинског типа, неправилне профилације. На предњој страни је Христово Распеће дато веома сумарно; Христ је постављен на крст сасвим симетрично и са парадоксно постављеним ногама. Руче су равно испружене, у осни крста. На другој страни је развијена сцена Богородице Умишљенија (?), са два светитеља са страна и Недреманим оком изнад. Богородица држи Христа на левом рамену, благо повијене главе према њему; Хаљина јој је леззасто драпирана. И овде је све дато сумарно и без сигнатура, као и на предњој страни.

Крстић је у доста тешком стању.

МПУ, инв. бр. 201.)Збирка Јљубе Ивановија, бр. 2059).

*Сви крстићи од ројине рађени су као улошци за окове, који у овом случају најчешће недостају. Обичај је да су се окови, поготову сребрни, или од племенитијих легура, кад изањају претанали и употребљавали у друге сврхе; а крсти)и су се чували и често самостално носили (без окова) и даље, дакле у новој, секундарној функцији, као што је и овде случај.

Највећи број ових крстића потиче из Збирке Јљубе Ивановија, и најчешће није одређено порекло набавке овог великог колекционара. Пошто највећи број предмета из његове Збирке потиче са подручја Јужне Србије, то сам се и ја одлучио за ову веома широку територијализацију. Иначе, овакви крстови воде порекло из светогорских радионица, да би касније преплавили целу Северну Грчку, Јужну Србију и део Бугарске са стилским карактеристикама касне Византије, левантинског барока и каснијим средњоевропским барокним утицајима, најчешће унијатске провинијенције

4.

... Опружен по земљи, пак, крст је лик смиреног човека, који се упокојио и кренуо пут спасења, ка "пунку свемира" у суштину.

Све религије света, пре хришћанства, у неком од својих домена познавале су крст, јер његова универзална значења, за све мислеће, нису могла да буду заобиђена. Управо због тога, лако су се и брзо покрштавали и варварски и цивилизовани народи и племена. При томе не смеју да се заобиђу значења јеванђеоских порука које су плениле лепотом својом и снагом.

56. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој каалуу
17. век; потиче са подручја Јужне Србије
h-62 мм; ширина 38 мм

Припада пекторалном, нагрудном типу и има облик латинског крста.

На предњој страни приказано је Распеће Христово које је оивичено двоструком рељефном линијом. Испод Христових ногу постављена је јако стилизована Адамова лобања, а изнад је истрвени табелум. Христ има готово равно испружен руке и главу повијену благо на десно раме.

На другој страни приказано је Христово Крштење. Христ стоји полудесно окренут ка св. Јовану. Св. Јован је приказан допојасно у десном краку крста; у левом је сумарно дат један посматрач; изнад је голуб окренут кауном према Христу.

Крстић је доста добро сачуван.

МПУ, инв. бр. 181. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2059).

57. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој кауцу
17. век; потиче са подручја Јужне Србије
h-32 мм; ширина 23 мм

Крстић има облик латинског крста неправилних пропорција и ивица. На предњој страни приказано је Распеће, јако стилизовано, али јасног цртежа и лепих пропорција. Око Распећа иде бордура од малих кружница и зареза.

На другој страни, у пресецима кракова истакнут је лепи Крст са Гоаготе са једва назначеним инструментима мучења. И око овога крста простире се бордура као и на предњој страни. Крстић је био у секундарној употреби, као пекторални крст.

МПУ, инв. бр. 195. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2063).

58. КРСТИЋ

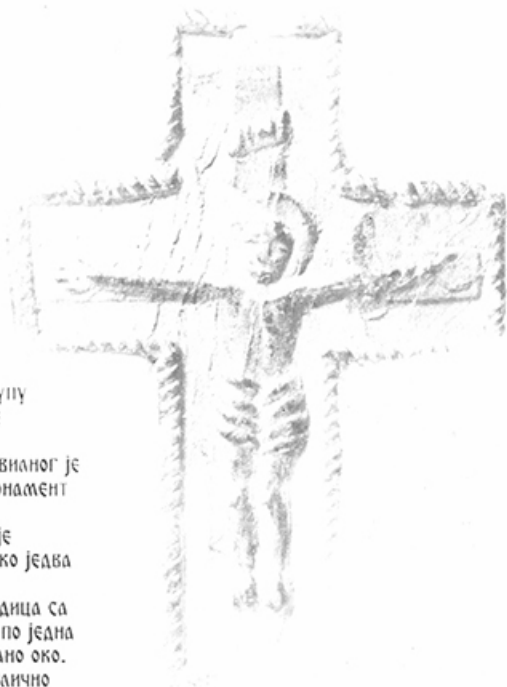
Рожина, пресовање у кауцу
17. век; подручје Јужне Србије
h-30 мм; ширина 20 мм

Тип латинског, неправилно изведеног крста. На предњој страни приказано је Распеће Христово. Фигура је положена преко плитко рељефног крста. Христово тело је јако стилизовано, а изнад главе је постављен празан табелум. Ободом крстића тече панторкаефни орнамент "ужета".

На другој страни приказан је "разантали" крст са шрафираним троаистима на свим крајевима кракова. У пресецима кракова постављен је по један лист. И ивицом ове стране крстића тече пластични орнамент "ужета".

МПУ, инв. бр. 192. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2086).

59. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој калупи
17. век; подручје Јужне Србије
h-32 мм; ширина 23 мм

Крстић припада латинском типу, неправиланог је облика, а ивицама са обе стране иде орнамент "ужета".

На предњој страни постављено је плиткорелефно, рустично Распеће преко једва назначеног крста.

На другој страни приказана је Богородица са Христом на десној руци. Са страна су по једна допојасна фигура, а изнад је Недремано око.

Чitava сцена дата је сумарно и прилично рустично. Крст је оштећен горе и доле.

МПУ, инв. бр. 198. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2083).

60. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој калупи
17. век; подручје Јужне Србије
h-46 мм; ширина 28 мм

На предњој страни приказано је Распеће Христово без фигура са страна. На другој страни приказано је Крштење са голубом изнад сцене.

МПУ, инв. бр. 208. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2054).

Непубликовано

61. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топаом калулу

17. век; подручје Јужне Србије

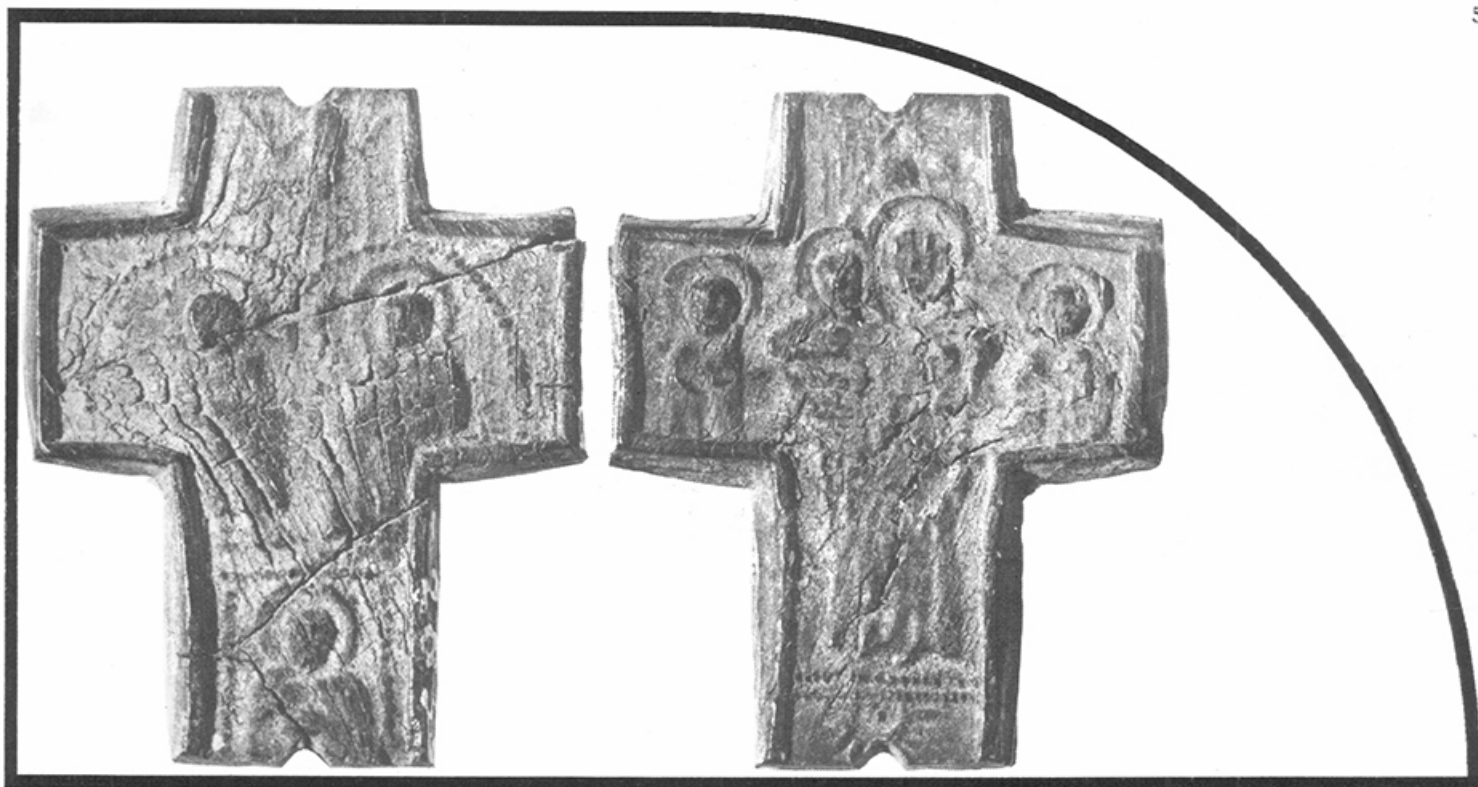
h-36 mm; ширина 22 mm

На предњој страни приказано је Распеће у варијанти Деисиса, са полуфигурама Богородице и св. Јована лево и десно и забрисаном полуфигуром горе; под Христовим ногама приказана је, јако стилизована Адамова лобања.

На другој страни, сведено и стилизовано приказано је у горњој зони Христово Рождество, а испод, под луком допојасна фигура неидентификованог светитеља.

Крстић је био у секундарној употреби.

МПУ, инв. бр. 206. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2087).
Непубликовано

62. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлом кааупу
17. век; подручје Јужне Србије
h-46 cm; ширина 27 cm

На предњој страни крста приказана је Богородица у стојећем ставу са Христом на десној руци. Са стране су две полуфигуре светитеља, а изнад Недремано око. На другој страни приказане су Благовести са голубом изнад сцене.

МПУ, инв. бр. 207. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2082).
Непубликовано

63. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлом кааупу
17. век; подручје Јужне Србије
h-33 cm; ширина 27 cm

Крстић је неправилних, профилисаних и појачаних ивица. На предњој страни приказане су веома стилизоване Благовести у двострукој аркади, а испод је попрсје светитеља.

На другој страни приказана је Богородица са Христом на десној руци и две полуфигуре светитеља са страна.

Крст је доста оштећен.

МПУ, инв. бр. 205. (Збирка Љубе Ивановића бр. 79).

64. KRSTIĆ

Рожина, пресовање у топлој калупи

17. век; подручје Јужне Србије

h-43 mm; ширина 23 mm

Крстић има неправилне ивице које су задебљане и профилисане. На предњој страни приказане су Благовести у дволучној ниши, са стилизованим голубом изнад и светитељем у ниши испод.

На другој страни приказано је Рожаество Христово са стилизованом Виталјејском звездом изнад и попрсјем светитеља у малој ниши испод.

Крст је из исте радионице и од истог мајстора као и бр. 9.

МПУ, инв. бр. 204. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2057).

65. KRSTIĆ

Рожина, пресовање у топлој калупи

17. век; подручје Јужне Србије

h-40 mm; ширина 25 mm

Крст има неправилно изведене ивице и по ободу је профилисан. На предњој страни, у дволучној ниши приказане су Благовести, а у врху је приказан стилизовани голуб (Свети дух). Доле, у ниши приказано је попрсје светитеља. Све је приказано јако рустично и стилизовано.

На другој страни приказано је Рожаество Христово, изнад је стилизована Виталјејска звезда, а доле у ниши попрсје светитеља. Крст је доста оштећен и био је у секундарној употреби.

МПУ, инв. бр. 203. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2056).

66. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топаом калулу

17. век; подручје Јужне Србије

h-42 mm; ширина 25 mm

На предњој страни приказана је сцена Благовести у полукружној ниши, са голубом на врху. Испод сцене, у ниши, дата је допојасна фигура светећеа. Ова страна крста је јако пропаала и сцена је једва читљива.

На другој страни приказано је Рождество Христово веома сумарно, али упечатљиво и топло. Испод сцене, у ниши приказана је допојасна фигура светећеа.

Крст је у лошем стању; био је у секундарној употреби (после вађења из окова), као декоративни крстић.

МПУ, инв. бр. 202. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2089).

67. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топаом калулу

17. век; подручје Јужне Србије

h-37 mm; ширина 27 mm

Крстић има неправилно изведене ивице по којима је појачан и профилисан.

На предњој страни, преко једва назначеног крста постављена је сумарно изведена и рустична фигура Христа. Горе је истрвени табелаум.

На другој страни је Богородица са Христом на левој руци и две полуфигуре анђела у хоризонталним крацима крста. Изнад је Недремано око (у зракастом троуглу).

Крст је доста оштећен.

МПУ, инв. бр. 200. (Збирка Љубе Ивановића бр. 86, купљен је у Битољу).

68. КРСТИЋ

Рожина, пресовано у топлој кауцу
17. век; подручје Јужне Србије
h-37 мм; ширина 23 мм

Крстић је по ободу профилисан и ојачан. У пресеку кракова, преко једва назначеног крста положен је јако стилизована распети Христ. Око његовог тела таласа се стилизована акантусова вржа.

На другој страни приказана је Богородица са Христом на левој руци; са страна су две допојасне фигуре. Богородичина одећа је лепо драпирана, а изнад њене главе постављено је Недедрамо око.

Крст је био у секундарној употреби, као нагрудни крстић. Добро је очуван.

МПУ, инв. бр. 199. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2090).

69. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој кауцу
Друга половина 17. века; подручје Јужне Србије
h-33 мм; ширина 26 мм

На предњој страни, у центру је распети Христ, а на крајевима кракова полуфигуре јеванђеалиста.

У пресецима кракова приказани су цветићи и палметике. На другој страни у центру је стојећа фигура Богородице са Христом на левој руци, а са страна су (на крајевима кракова) полуфигуре четворце јеванђеалиста.

Јеванђеалисти су од Богородице одвојени удвојеним, рељефним линијама.

Крстић је доста оштећен.

МПУ, инв. бр. 209. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2061).

Непубликовано

70. КРСТИЋ

Рожина, резање

18. век; Подручје Јужне Србије

h-38 mm; ширина 26 mm

Крстић има неправилан облик и неравномерно појачане ивице. На предњој страни приказан је распети Христ. Христово тело је здепасто, глава је насаоњена на десно раме, руке су благо подигнуте на горе, са обореним шакама, ноге су постављене паралелно. Простор око Христове фигуре шрафиран је усправним и косим потезима. На другој страни приказана је Богородица са Христом на левој страни. Богородичина фигура је тешка, али успешнија од Христове, а посебно успешно је изведено драпирање њене одеће. И овде је празан простор око сцене шрафиран.

Крст је пробијен горе за вешање.

МПУ, инв. бр. 185. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2007).
Непубликовано

71. КРСТ

Рожина, пресовање у топаом калупу, дорада резањем, 18. век, рад непознате радионице неког светогорског манастира (могуће Симонопетре). Н-75 мм; ширина 53 мм. Крст има широке краке, веома је разуђен, оборених ивица, а на средини сваког крака постављена је по једна (двострука) панторељефна глава херувима.

На предњој страни приказано је упечатљиво Распеће Христово са Богородицом и Маријом Магдаленом са стране. Око горњег дела Распећа тече цветни орнамент. На табелу му сигнатура: **INVI**. На другој страни приказане су две сцене, горе- Полагање у гроб са шест фигура, а доле- Крштење Христово са голубом изнад. Сигнатуре су дате у негативу, горе- **BP**, а доле- **BP**.

Крст је раније био у вероватно репрезентативном окову, који је данас изгубљен. Веома је добро очуван.

МПУ, инв. бр. 180. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

5.

А Анк, Зевсов, Артемидин, Торов или Сварогов крст, па крст у кругу или квадрату, или крст са тачком у средишту, од вајкада су знани симболи који прекривају читаву планету и њоме доминирају. Значења су им толико разуђена да их је овде немогуће побројати све, али поменимо да код Бушмана он штити мајке при порођају; да алхемичарима значи природан поредак и ток ствари; да је Египћанима био основни симбол живота; Хиндусима је значио сатву и тамас; старим Словенима је раздељивао Пантеон на четири кришке у које су смештене све космичке и земаљске силе.

72. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој калулу
18. век; поручје Јужне Србије (купљен у
Битољу).

h-40 mm; ширина 27 mm.

Крстић је до нас стигао у примарној функцији,
дакле као пекторални и никада није био окиван.
Ивице крста двоструко су профилисане равним
линијама. На предњој страни приказано је
Распеће Христово. Тело Христово положено је
преко једва уочљивог Часног крста; руке су
равно испружене, глава је повијена према
десном рамену, а ноге стоје паралелно. Табелум
је нечитљив.

На другој страни приказана је Богородица са
Христом на левој руци. Са стране су сигнатуре:
M и Θ.

Лепо стилизована Богородичина фигура и одећа
и смирено Христово Распеће указују на доброг
мајстора, и истовремено показују како на малој
површини и оскудним средствима могу да се
постигну високи резултати.

МПУ, инв. бр. 190. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 71).
Непубликовано

73. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој калулу
18. век; подручје Јужне Србије (купљен у
околинџи Битоља).

h-42 mm; ширина 25 mm

Тип латинског крста; на предњој страни
приказан је Христос-орант, раширених руку и у
дугој туници. Изнад је Недремано око. Са обе
стране ивицом тече орнамент "низа бисера".
На другој страни приказане су Благовести. Под
двоструким луком седе Богородица и арханђел
Гаврило, а испод је попрсје светитеља; горе је
стилизовани голуб. Цела сцена веома је
стилизована.

Крст је био у секундарној употреби, као
нагрудни.
Доста истрвен.

МПУ, инв. бр. 197. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 78).
Непубликовано.

74. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топаом калулу
18. век; поручје Јужне Србије
h-47 мм; ширина 37 мм

Сви краци крста полукружно се завршавају. Све сцене су оперважене орнаментом "ужета". На предњој страни приказане су Благовести, Богородица и арханђел Гаврило су у седећем положају окренути једно другом. Изнад је голуб од кога иду на доле зраци. Испод сцене је у кругу медаљону полуфигура светитеља. На другој страни приказан је Христос Пантократор. Са стране и доле постављено је по једно попресе светитеља. Христос уместо нимба има зракасти ореол.

МПУ, инв. бр. 196. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2085).
Непубликовано

75. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топаом калулу
18. век; подручје Јужне Србије
h-30 мм; ширина 20 мм

Крстић латинског типа са ојачаним ивицама којима "тече" орнамент "ужета". На предњој страни приказано је Христово распеће. На наглашени Часни крст положено је Христово тело са готово равно испруженим рукама и паралелно постављеним ногама. Табелум је само шрафиран.

На другој страни приказан је Часни крст са тролисним завршцима који су шрафирани, палметицама у пресеку какова и два орнамента са стране који симболизују инструменте мучења. Крстић је био припремљен за оков, који је изгубљен.

Крст је у веома добром стању.

МПУ, инв. бр. 193. (Збирка Љубе Ивановића бр. 2058). Непубликовано

76. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлом кааупу

18. век; подручје Јужне Србије

h-27 мм; ширина 17 мм

Крстић има неправилно обрађене краке и по ивицама је профилисан. На предњој страни приказано је веома стилизовано и неспретно резано (у кааупу) Распеће, а на другој страни је Богородица са Христом на десној руци.

Крст је после губитка окова био у секундарној функцији као привезак.

МПУ, инв. бр. 191. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2067).
Непубликовано

77. КРСТИЋ

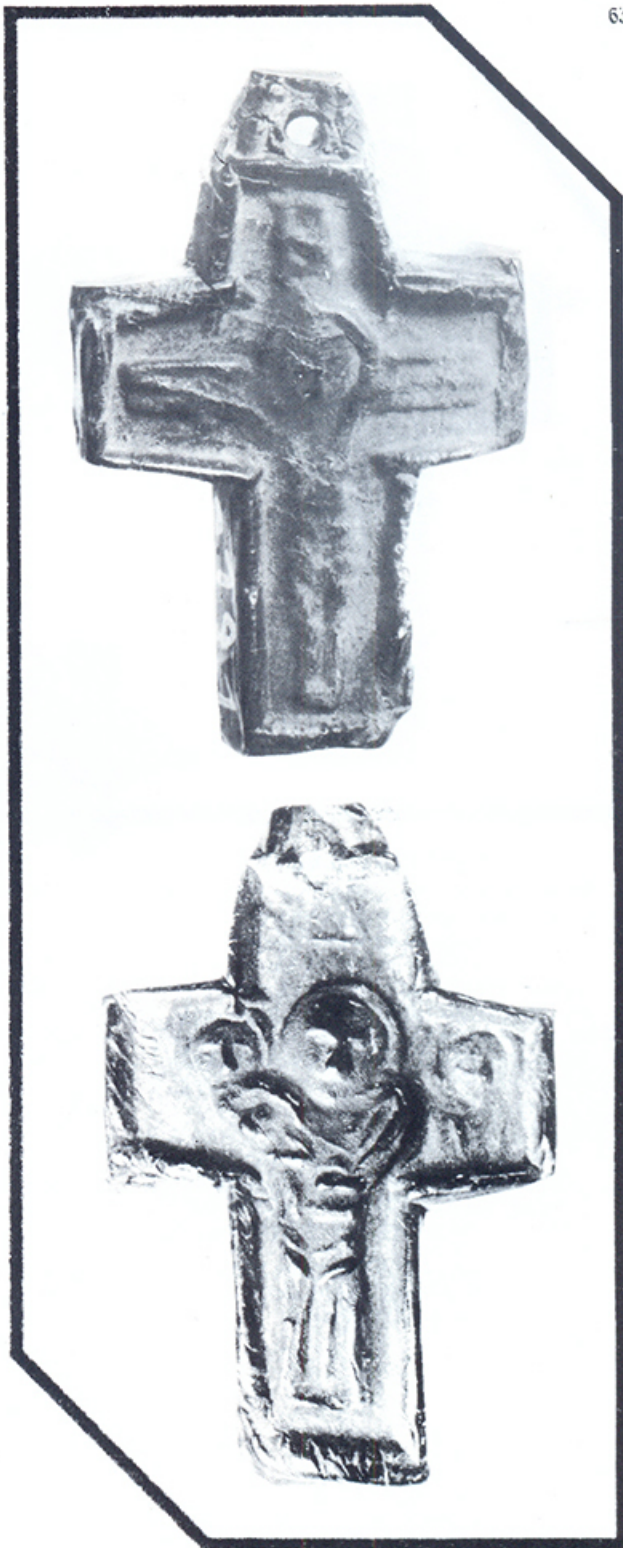
Рожина, пресовање у топлом кааупу

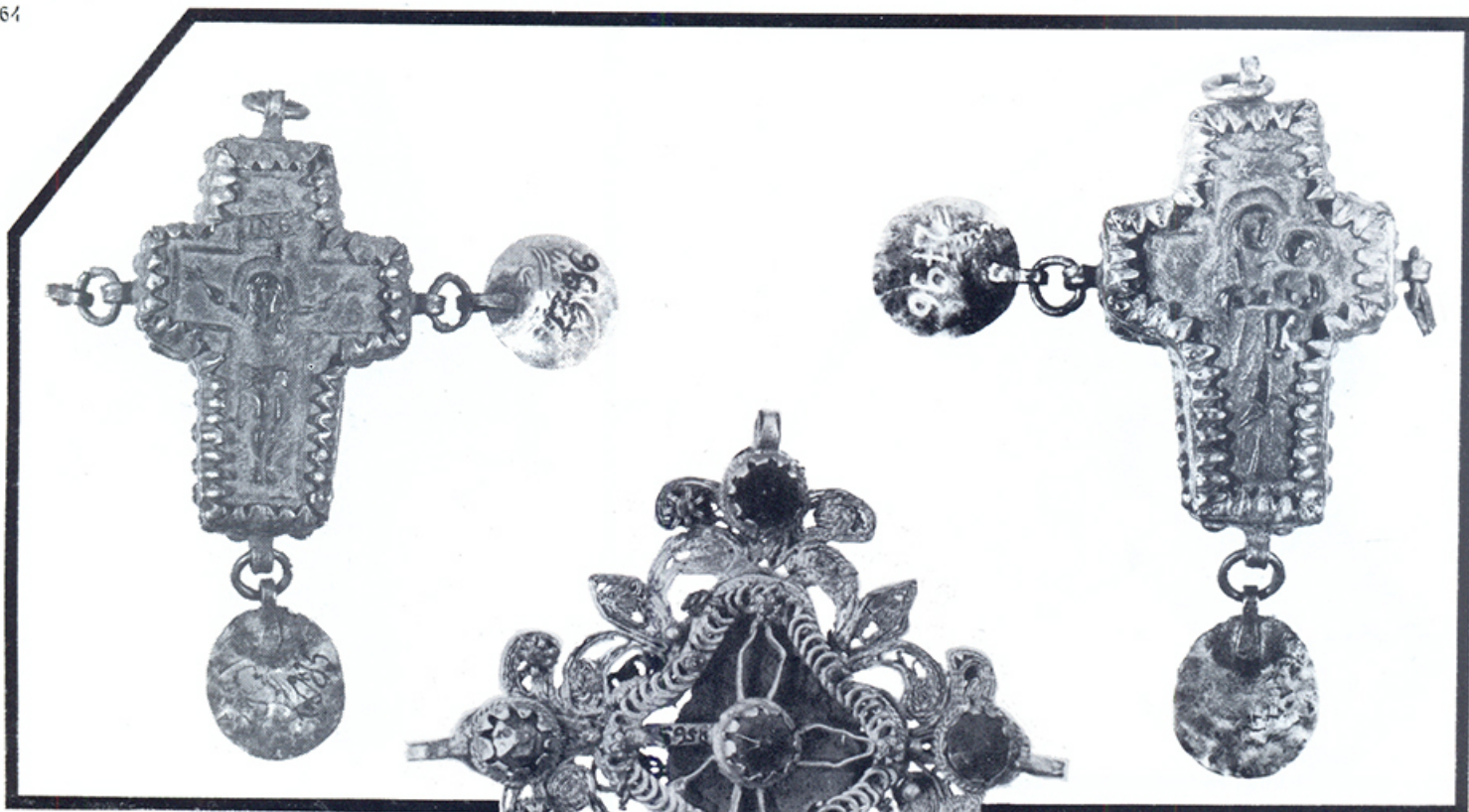
18. век; подручје Јужне Србије

h-34 мм; ширина 21 мм

Крстић је са појачаним ивицама поред којих тече крупнозрни орнамент. На предњој страни приказано је стилизовано Распеће, а на другој страни Часни крст са тролисним завршцима. Крстић је доста оштећен.

МПУ, инв. бр. 194. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2081).
Непубликовано

78. КРСТИЋ (ОКОВАНИ)

Рожина, пресовање у топлоом каалупу; бакарни лим, ковање, посребривање.

18. век; поручје Јужне Србије

h-45 мм; ширина 30 мм

Лимени оков обухвата крстић са страна, а са лица троугаоним "зупцима". Средином окова (са страна) тече орнамент од псеудогранула. Горе је аака за вешање, а на три остала крака постављене су трепетљинке од турских аспири.

На предњој страни крстића постављено је Христово Распеће, које је стилизовано и доста забрисано, а изнад је табелаум: INVI.

На другој страни налази се цела фигура Богородице са Христом на левој руци, такође стилизована и доста забрисана од дугог ношења.

МПУ, инв. бр. 2796. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

79. КРСТ (ОКОВАНИ), АПЛИКАТИВНИ

Рожина, пресовање у топлоом каалупу, филигран, брушено стакао

18. век; поручје Јужне Србије

h-80 мм; ширина 75 мм

Оков у облику четворокраког медаљона који у основи носи грчки тип крста обухвата оштећени крстић од рожине. Оков је изведен у облику стилизованог цвета од филиграна, а на крајевима кракова постављени су фасунзи са разнобојним камењем. Оков је плашан, са друге стране нема камења, јер је био намењен за апликавање. Позади су постављене само плашне розете од филиграна.

У окову је постављен оштећени крстић, коме је ово секундарна функција, са заобљеним крацима. На предњој страни приказан је Христос Цар Славе на престоу, а на другој страни мали Христос између Богородице и Јакова.

МПУ, инв. бр. 5956. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 159).
Непубликовано

80. КРСТИЋ

Рожина, резање

18-19. век; подручје Јужне Србије
h-42 mm; ширина 23 mm

На предњој страни представљено је Распеће. Тело је постављено у благом полупрофилау на десно; глава је нагнута ка десном рамену, а руке су косо постављене (на горе). Горњи део крста шрафиран је косим линијама.

На другој страни приказана је цела фигура Богородичина са Христом на левој руци. Богородичина одећа драпирана је вертикалним, хоризонталним и косим наборима. Саободан простор око сцене шрафиран је наизменичним косим линијама.

Крст је доста забрисан.

МПУ, инв. бр. 183. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 2010).
Непубликовано

81. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој калуни

18-19. век; подручје Јужне Србије

h-38 mm; ширина 27 mm

Крстић има појачане ивице, а на предњој страни представљен је Распети Христ са табелумом: INBI.

На другој страни приказана је Богородица Умиљенија са њиљаном у руци и две звезде.

МПУ, инв. бр. 189. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 2049).
Непубликовано

82. КРСТИЋ

Рожина, резање

Крај 18- почетак 19. века; подручје Јужне Србије (откупљен у Битољу).

h-45 mm; ширина 32 mm

На ове стране крста приказана је иста сцена: Богородица са Христом на левој руци. Богородичино одећа драпирана је косим урезима. Све је снажно резано, јаким и дубоким потезима ножа. Крст је био у секундарној употреби, као привезак.

МПУ, инв. бр. 182. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 72).

Непубликовано

83. КРСТИЋ

Рожина, резање

Крај 18- почетак 19. века; подручје Јужне Србије

h-41 mm; ширина 30 mm

На предњој страни приказан је распети Христ, а на другој Богородица са Христом на левој руци. Све фигуре дате су веома стилизовано и по мало неспретно, а позадина је шрафирана усправним и косим линијама.

Крст је био у секундарној употреби као пекторални.

МПУ, инв. бр. 187. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2080).

Непубликовано

84. КРСТИЋ

Рожина, резање

Почетак 19. века; подручје Јужне Србије
h-35 мм; ширина 25 мм

Крстић има појачане и профилисане ивице,
припремљене за окивање.

На предњој страни приказан је распети Христ са
косо постављеним рукама и главом насањеном
на десно раме. Цела фигура је постављена у
длаги подпрофила на лево.

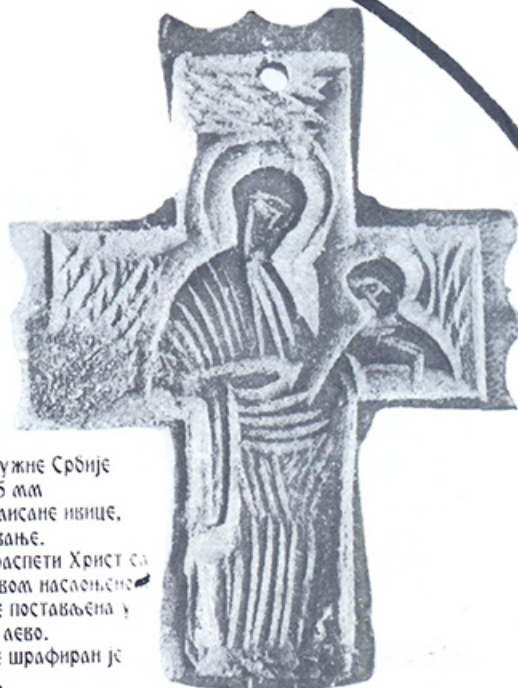
Слободан простор око фигуре шрафиран је
косим линијама.

На другој страни приказана је цела фигура
Богородице са Христом на левој руци. Њена
одећа драпирана је урезима, а фон је покривен
шрафуром.

Крст је био у секундарној функцији, као
привезак.

МПУ, инв. бр. 184. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 2009).

Непубликовано

85. КРСТИЋ

Рожина, резање

Почетак 19. века; подручје Јужне Србије
(откупљено у Битољу)

h-38 мм; ширина 26 мм

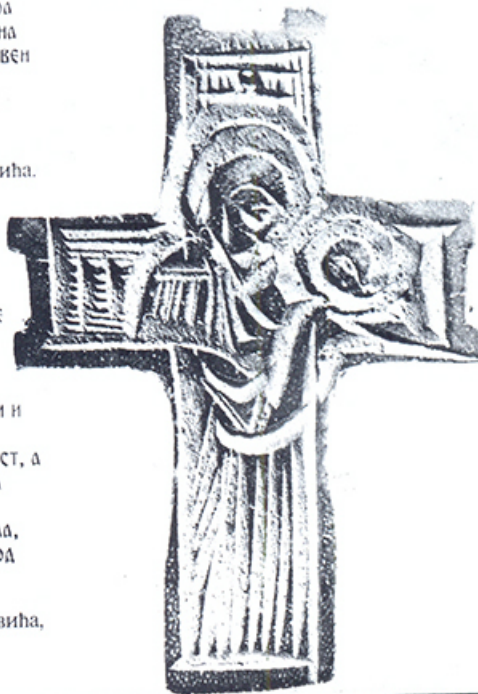
Ивице крста су профилисане, а крајеви
хоризонталних и горњег крака су усечени и
припремљени за окивање.

На предњој страни приказан је распети Христ, а
на другој цела фигура Богородичина са
Христом на левој руци.

Све је резано снажно и дубоким потезима,
Богородична фигура је знатно успелија од
Христове.

МПУ, инв. бр. 186. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 74).

Непубликовано

86. КРСТИЋ

Рожина, пресовање у топлој калупу
Почетак 19. века; подручје Источне Србије
h-44 mm; ширина 20 mm
Крстић има двоструко профилисану ивицу, а на
предњој страни је распети Христ са равно
постављеним рукама.
На другој страни приказана је Богородица
Умиљенија са Недреманим оком изнад сцене.
Крст је у лошем стању, доста је забрисан.

МПУ, инв. бр. 9937.
Непубликовано

7.

... И уписа се крст у основе првих хришћанских базилика; цртаху га прогнани по катакомбама и у скривеним нишама; многе непослушне и верне распињаху и даље попут Христа; носаху на грудима мале дрвене или од теракоте крстиће многи они које бацаху зверима у римским циркусима; и стављаху крстолики знак на себе верни при агапама старохришћанским тихим вечерама.

Па дође Константин Велики, што победи непријатеље своје у знак крста ("Овим побеђуј") и крсти се, па са мајком својом Јеленом откри Часни крст, на Голготи где би од Христовог страдања још закопан. И пренесоме га у предивни царски Константинов град на Босфору, и почеше да се постављају крстови на кубета богомоља.

87. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење
16. век; поручје Косова
h-100 mm; ширина 50 cm
Калуп за другу страну престоног крста.
Крст је раван, благо појачан по ивицама и подељен је на 6 поља стубићима и нарецканим тракама.

У централном пољу приказано је Крштење Хриново са св. Јованом и анђелом који држи убрис; лево и десно су по један јеванђелист (полуфигуре). Изнад су Благовести, а на дну крста Срећење. У пресецима кракова постављен је по један осмолатични цветићи.
Све је лепо конциповано, али без снаге и умећа који су били предпоставка средњовековне уметности.

МПУ, инв. бр. 3139. (Збирка Јљубе
Ивановића, бр. 86).
Непубликовано

88. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење, резање

16. век; непозната радионица из Приморја
h-110 мм; ширина 120 мм

Калуп за апликативни крст, или крст за ѕид.
На Часни крст постављено је натуралистички
изведено тело Христово. Колобијум излази ван
оквира Крста.

Хоризонтални краци су развијени у облику
тролисних, нарезаних палмета.

Подножје је проширено и представља Гољоту,
са ведутом Јерусалима у позадини.

Комплетан третман овога крста јесте у маниру
католичке иконографије и изведен у некој
провинцијској радионици.

Недостаје горњи крак.

МПУ, инв. бр. 3131. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 13).
Непубликовано

89. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

17. век; подручје Косова
h-45 мм; ширина 30 мм

Калуп за двострани, пекторални крст.

Развијени крст са палметима на крајевима и
у пресецима кракова.

На предњој страни приказано је Распеће, а
около попрсја четворица јеванђелиста. Са друге
стране у центру је Богородица на престоу; горе
и доле су по један јеванђелист, а са страна по
један херувим.

Крст није никада био у основној функцији
(нецирелиран; очувао су се све недоследности
од ливења).

МПУ, инв. бр. 3065. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загуљен).
Непубликовано

90. КАЛУП ЗА КРСТ

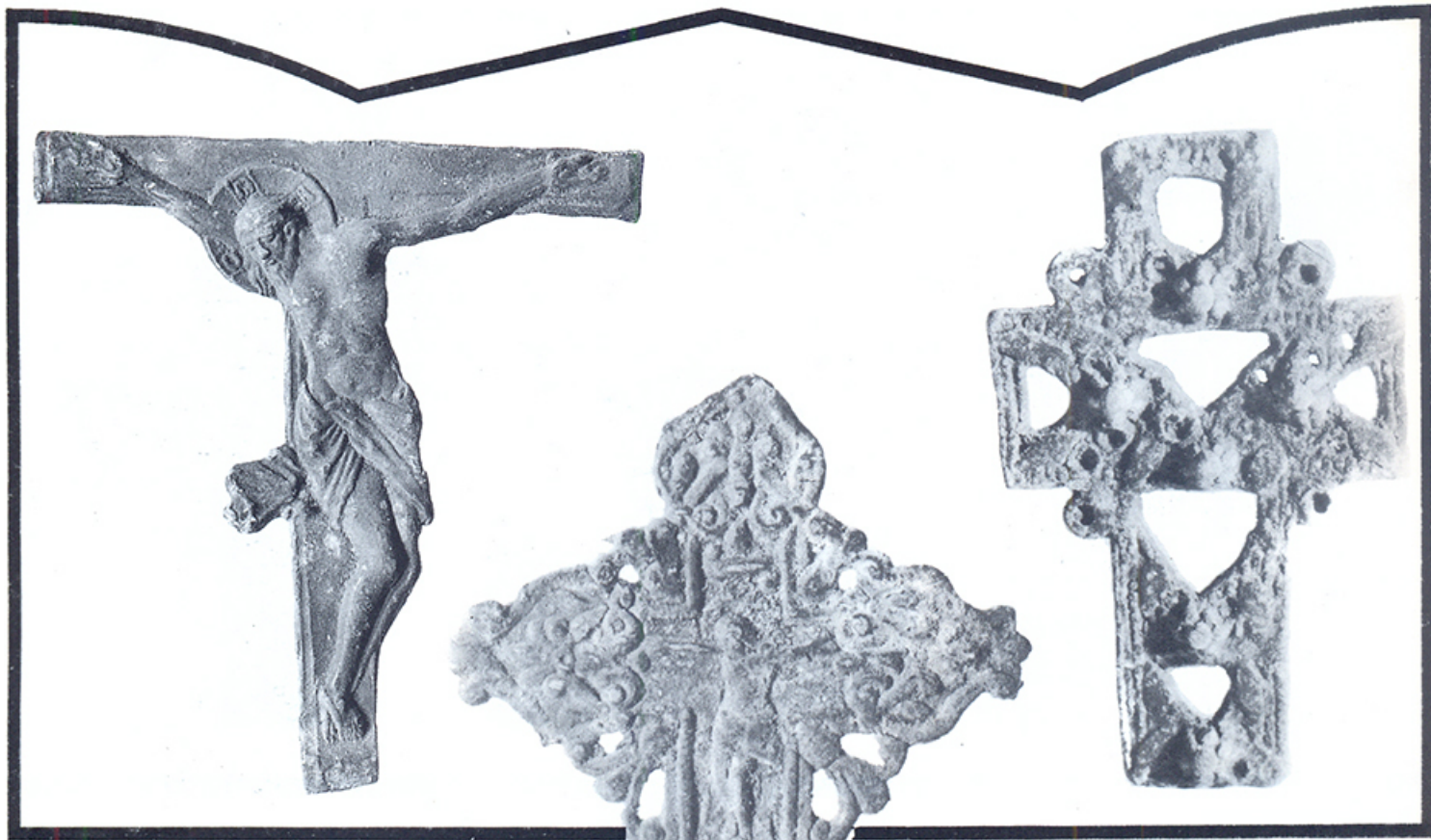
Олово, ливење

17. век; подручје Источне Србије
h-35 мм; ширина 30 мм

Калуп је за једностран, пекторални крст.
Раван крст, са палкоречефно изведеним,
потпуно паралелно постављеним распетим
Христовим телом.

Овај, православни крст наивно је конципован и
изведен.

МПУ, инв. бр. 3067. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загуљен).
Непубликовано

91. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

17. век; непозната даалатинска радioniца
h-82 мм; ширина 80 мм

Калуп за олатарски или зидни крст.

Преко Часног крста постављено је
натуралистички изведено тело Христово.

Иконографија и третман су потпуно у
католичком маниру. Недостаје горњи крак крста.

МПУ, инв. бр. 3141. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 233).
Непубликовано

92. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

Крај 17. почетак 18. века, подручје Јужне
Србије (купљено у Прилепу)
h-70 мм; ширина 60 мм

Калуп за једностран, пекторални крст.

Тип развијеног крста, са великим стилизованим
палметата на крајевима кракова, и мањим у
пресецима.

На средини је Распеће, православне
иконографије.

Наглашена спољна орнаментика потенцира
интимност и смиреност централне сцене.

Изванредан рад, нажалост непознатог мајстора.

МПУ, инв. бр. 3138. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2175).
Непубликовано

93. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење, "на пробој"

17-18. век; подручје Косова
h-60 мм; ширина 35 мм

Калуп за једну страну окованог крста.

Крст је раван, благо појачан по ивицама, са 6
угаоних пробоја. У пресецима кракова
постављени су кружни цветићи, а по крсту,
пластични, шестолатични цветови.

Калуп је доста истрвен од дуге употребе.

МПУ, инв. бр. 3158. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2282).
Непубликовано

94. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Прва половина 18. века; подручје Косова
h-40 мм; ширина 25 мм

Калуп за предњу страну крста на прекоп.

Раван крст, појачаних ивица, са лепим православним Распећем. Овај калуп је доказ како минималним средствима могу да се достигну високи резултати.

МПУ, инв. бр. 3155. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2295).
Непубликовано

95. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Почетак 18. века, Битољ
h-55 мм; ширина 40 мм

Једна од страна окованог крста. Крст је благо развијен, са 5 лучних пробоја који су украшени картушима. У пресецима кракова и по осталој површини крста постављене су паамете и картуши.

Калуп је добро конципован и изведен.

МПУ, инв. бр. 3146. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загубљен)
Непубликовано

96. КАЛУП ЗА КРСТ

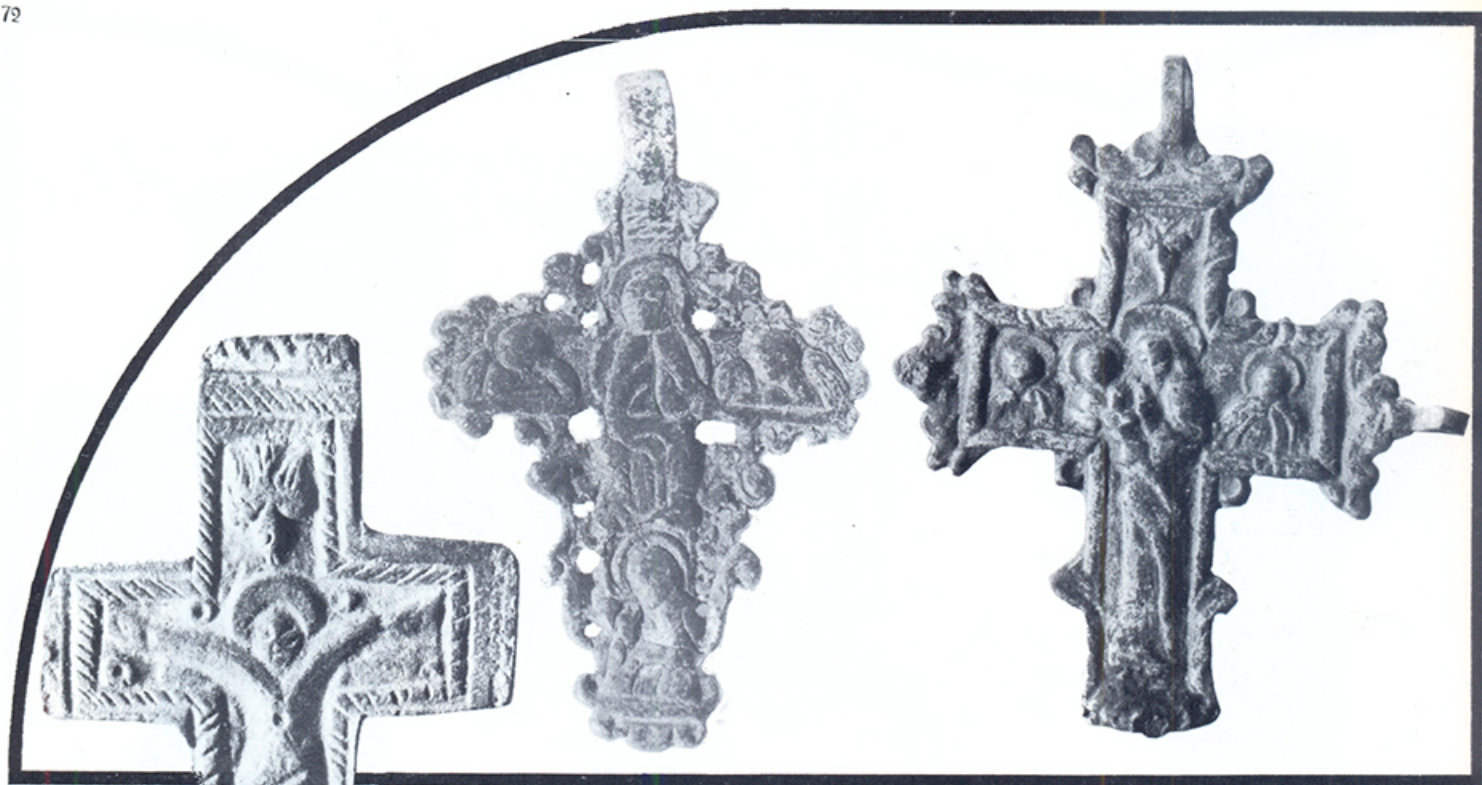
Олово, ливење

Прва половина 18. века, непозната радионица
из Јужне Србије

h-33 мм; ширина 26 мм

Благо развијени, равнокраки крст. На предњој страни су неправилни урези и псеудогрануле. Калуп је за оков крста.

МПУ, инв. бр. 3072. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2256).
Непубликовано

97. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Прва половина 18. века, подручје Источне Србије
h-53 мм; ширина 35 мм

Раван крст са појачаним ивицама у облику торзираног ужета. На средини је Распети Христ са голубом изнад. Све је наивно конциповано и изведено.

МПУ, инв. бр. 18973
Непубликовано

98. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

Прва половина 18. века, подручје Источне Србије
h-65 мм; ширина 40 мм

Калуп за двострани, пекторални крст. Развијени крст, са стилизованим палметнама на крајевима кракова; горе је равна алка. На предњој страни приказано је Распеће, а на другој Богородица на престолу, са покрсјима јеванђејелиста на крајевима кракова. Око крста кружи перфорисана лозица.

МПУ, инв. бр. 3066. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

99. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Прва половина 18. века, подручје Јужне Србије
h-53 мм; ширина 44 мм

Калуп је за другу страну крста на прекоп. Иако развијени крст са палметнама на крајевима кракова. На крсту је, у пантом рељефу приказана Богородица на престолу са малим Христом на десној руци; са страна су две допојасне светитељске фигуре; изнад је Свети Дух.

Овај калуп извео је веома добар мајстор.

МПУ, инв. бр. 18963
Непубликовано

100. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

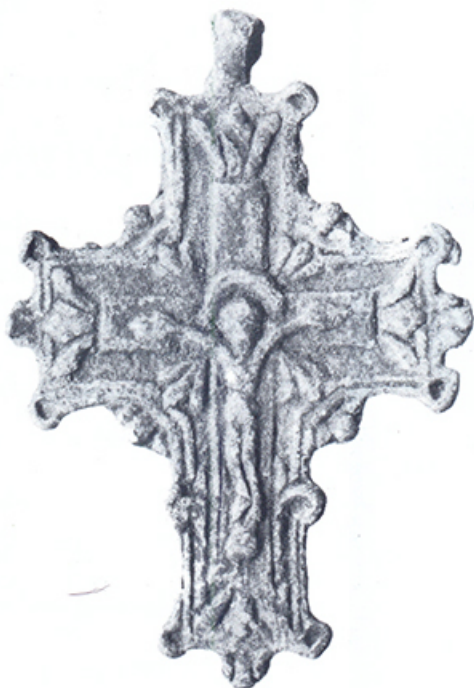
Пре средине 18. века, непозната Косовска
Радионица

h-50 mm; ширина 30 mm

Равни крст са цветићима у пресецима кракова.
На средини је наивно конциповано Распеће, а на
крајевима кракова по један цвет. Око Христа су
5 пробоја.

Ово је калуп за предњу страну окованог крста.

МПУ, инв. бр. 3132. (Збирка Љубе
Ивановића, 2235).
Непубликовано

101. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Средина 18. века, непозната Косовска радионица
h-60 mm; ширина 40 mm

Благо развијени крст са пааметницама и
православним Христовим Распећем у средини.
Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 3133. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2446).
Непубликовано

102. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Средина 18. века, непозната радионица из Јужне Србије

h-40 мм; ширина 40 мм

Благо развијени крст са перфорисаном гранчицом која кружи око њега. На предњој страни је Распеће, а на другој Христ на престоу, са арханђелима са страна и једном допојасном фигуром јеванђејисте доле.

Недостаје врх крста.

Калуп је за пекторални крст.

МПУ, инв. бр. 3126. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2252).

Непубликовано

103. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

Средина 18. века, Косово

h-38 мм; ширина 29 мм

Раван крст, благо појачаних ивица, на коме је Распеће. Калуп је за предњу страну крста на прекоп.

МПУ, инв. бр. 3127. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 127).

Непубликовано

104. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење Средина 18. века, Косово
h-32 мм; ширина 22 мм

Раван крст са пластичном фигуром Распетог Христа.
Калуп је за пекторални крст.

МПУ, инв. бр. 3075. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 88).
Непубликовано

105. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој" Средина 18. века, подручје Косова
h-90 мм; ширина 50 мм

Калуп за једну страну окованог крста.

Благо развијени крст са кружићима на екстремима и у пресецима кракова.
На крсту је пробијено 5 аучних ниша са капителима у облику палмета и равним стубићима.

Калуп је веома лепо концептиован и изведен; дело је доброга мајстора.

МПУ, инв. бр. 3120. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2309).
Непубликовано

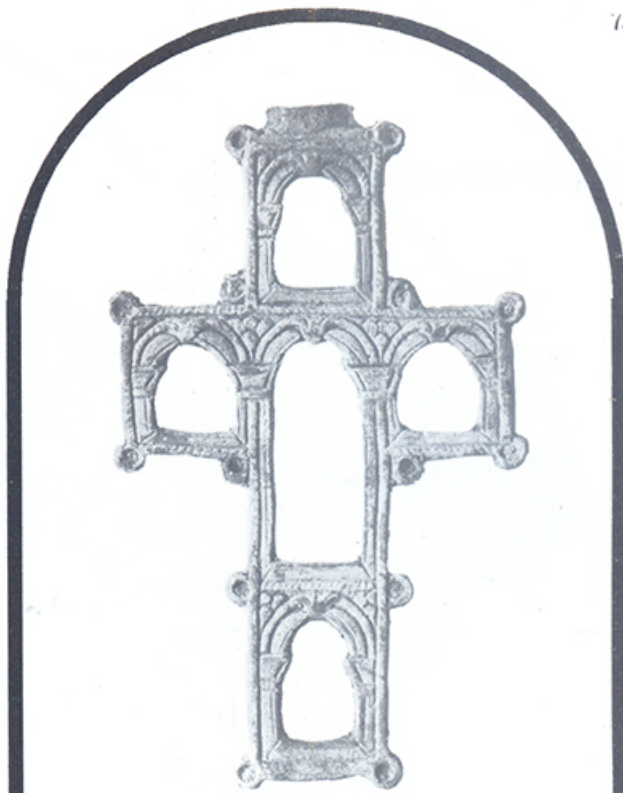
106. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој", резање 18. век, подручје Јужне Србије
h-55 мм; ширина 40 мм

Калуп је за предњу страну крста на прекоп.

Раван крст, појачаних ивица, са палметата у пресецима кракова.
На крсту је урезана фигура распетог Христа.

МПУ, инв. бр. 3069. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен). Непубликовано

107. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"
18. век; подручје Јужне Србије
h-65 мм; ширина 50 мм

Калуп за једну страну крста на прекаоп. Благо развијени крст са крунастим пааметана на крајевима и у пресецима кракова. Ивице су појачане двоструком траком, а лице крста је равно и празно.

МПУ, инв. бр. 3062. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

108. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"
Друга половина 18. века, подручје Источне Србије
h-65 мм; ширина 50 мм
Калуп за пекторални крст.

Крст је благо развијен са пааметана на крајевима и у пресецима кракова. На средини је Распети Христ православне провијанције.

МПУ, инв. бр. 3119. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2251).
Непубликовано

109. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"
Друга половина 18. века; подручје Источне Србије
h-70 мм; ширина 50 мм

Калуп за једностран, пекторални крст. Развијени крст са пааметана на крајевима и у пресецима кракова. На средини је наивно изведено, православно Распеће.

МПУ, инв. бр. 3130. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2254).
Непубликовано

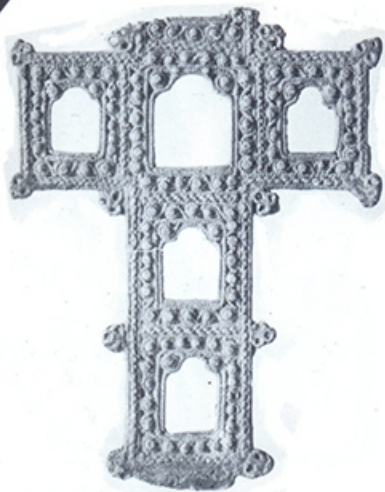
112. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Крај 18, почетак 19. века, Косовска радионица
h-35 мм; ширина 30 мм

Развијени крст, са крунастим завршецима кракова. На крсту је Распеће. Калуп је лепо конципован и изведен. Калуп је за предњу страну пекторалног крста.

МПУ, инв. бр. 3153. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2291).
Непубликовано

110. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

Друга половина 18. века, непозната радионица
из Источне Србије

h-70 мм; ширина 55 мм

Раван крст са цветицима на екстремима кракова и у пресецима. Прођијено је 6 ниша са преомањеним луком. Горњи крак недостаје.

Калуп је за једну страну окова крста.

МПУ, инв. бр. 3147. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

111. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој" Друга половина 18.
века, подручје Источне Србије

h-100 мм; ширина 50 мм

Калуп за престони крст.

Крст започиње неправилном стопом, из које се издиже стубић, кружног пресека, са равним капителом. Изнад је једнакокраки, грчки крст; у центру је остокрака звезда из које издијају, перфорисани срцолики краци који се завршавају палметицама. Добро конципован и неправилно изведени калуп.

МПУ, инв. бр. 3074. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2450).
Непубликовано

113. КАЛУП ЗА КРСТ

Бронза, ливење

Крај 18- почетак 19. века, подручје Јужне
Србије (купљено у Прилепу)

h-100 мм; ширина 65 мм

Калуп за предњу страну крста на прекаоп.

Раван крст са нарезаним ободом.

По средини је приказано распето Христово тело, православно изведено у наивном маниру. Изнад је голуб, а доле Адамова лобања.

МПУ, инв. бр. 3137. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 267).

114. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

Крај 18. века, подручје Источне Србије
h-55 мм; ширина 30 мм

Калуп за предњу страну крста на преклоп.
Раван крст, благо појачаних ивица, са
цветовима у пресецима кракова.

Унутра је потенциран Часни крст са распетим
Христом који има прекрштене ноге; испод је
Адамова лобања, а изнад таблаум и обаачићи.
Измешана иконографија Источне и Западне
правенијенције показује јак утицај унијатске
пресије на ова подручја.

МПУ, инв. бр. 3129. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2246).
Непубликовано

115. КАЛУП ЗА КРСТ

Бронза, ливење

Крај 18. века, подручје Источне Србије
h-95 мм; ширина 70 мм

Калуп за једнострану, пектораални крст.
Потпуно раван и неправилно изведен крст.
На средини је приказано Распеће у пантом
рељефу. Тело Христово је потпуно симетрично
изведено.

На крајевима кракова, у пантом рељефу
приказана су попрсја јванђелиста, до те мере
стилизовано да се претварају готово у флораални
орнамент.

МПУ, инв. бр. 3144. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2176).
Непубликовано

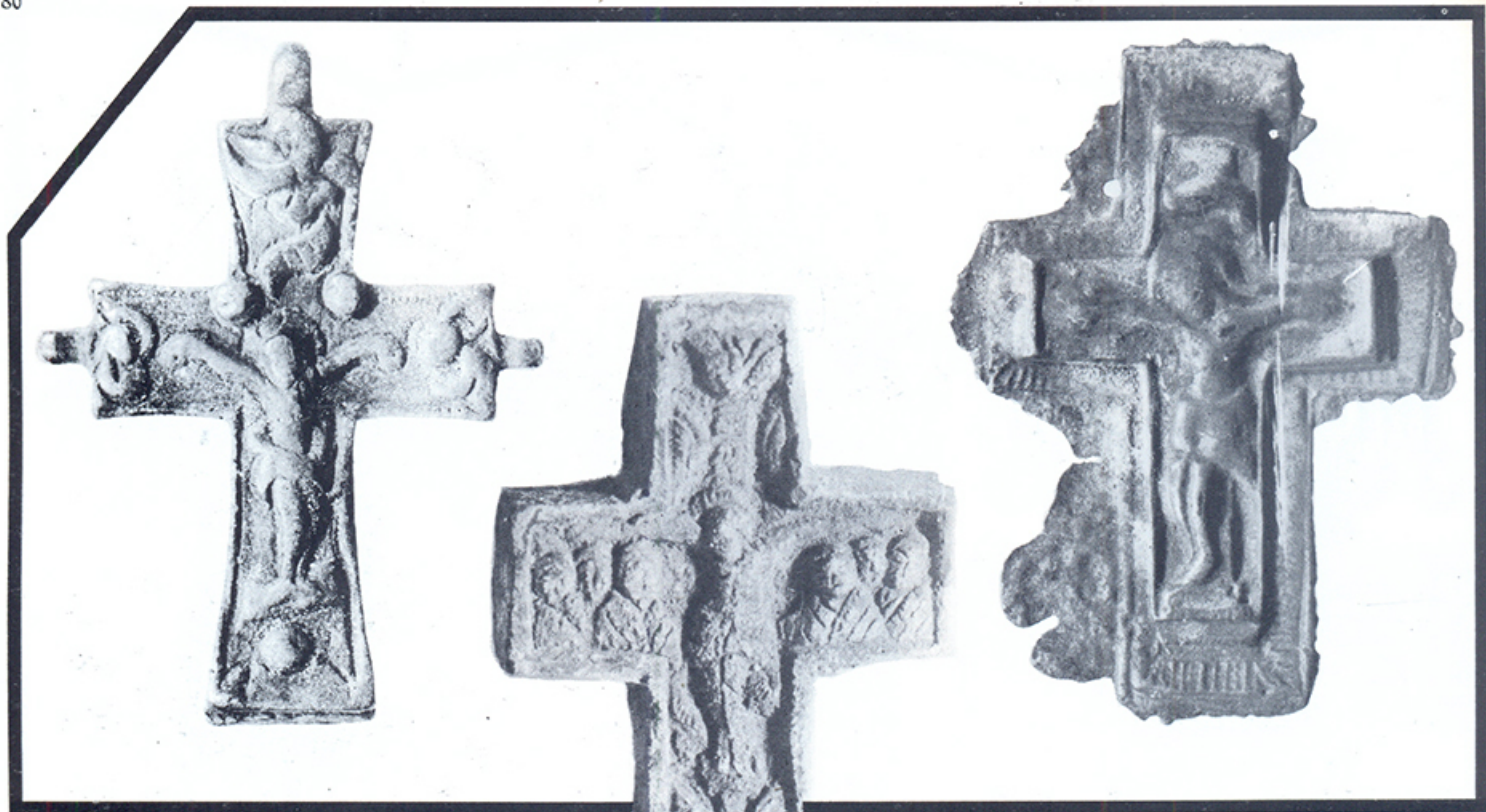
116. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Крај 18. века, непозната Косовска радноница
h-30 мм; ширина 30 мм

Раван и готово правилан грчки крст.
На предњој страни приказано је Распеће, а са
стране попрсја двојнице јеванђелиста.
Са друге стране је стојећа фигура Богородице
са Христом на левој руци; поред су два
серафима, а горе један јеванђелист. Ово је
калуп за пектораални крст.

МПУ, инв. бр. 3071. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2287).
Непубликовано

120. КАЛУП ЗА КРСТ

Бронза, ливење

Крај 18- почетак 19. века, непозната
радионица из Јужне Србије
h-45 мм; ширина 30 мм

Краци крста шире се према крајевима.
На крсту је правосавно Распеће, доле је
Адамова лобања, а са стране су по један
херувим; горе је удрус изнад табелума. На
врху је аака, а на хоризонталним крацима по
једна петљица за качење привезака.
Ово је оков за пектораални крст.

МПУ, инв. бр. 3143. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2269).
Непубликовано

121. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење, резање

Почетак 19. века, подручје Источне Србије
h-45 мм; ширина 30 мм

Калуп за предњу страну крста на прекоп.
Равни крст, благо појачаних ивица. На крсту је
представљено Распеће, са по три допојасне
фигуре са страна. Изнад је голуб, а под
Христовим ногама две укрштене паамине
гранчице преко Адамове лобање.
Иконографски, крст је православан, али је
изведен доста оскудним средствима. Рад
просечног мајстора.

МПУ, инв. бр. 3142. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2267).
Непубликовано

122. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Почетак 19. века, подручје Косова
h-50 мм; ширина 40 мм

Калуп за предњу страну крста на прекоп.
Равни крст са појачаним ивицама на коме је
лепо концепиовано и изведено Распеће.
Ивице крста су украшене паралелно нарезаним
линијама.

Крст никада није служио за узимање негатива.

МПУ, инв. бр. 3136. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2249).
Непубликовано

123. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Почетак 19. века, непозната радионица из
Јужне Србије

h-65 мм; ширина 45 мм

Раван, благо развијени крст са Христовим
Распећем. Око целог крста бордура од листића
и цветова.

Калуп је за пекторални крст.

МПУ, инв. бр. 3140. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2264).
Непубликовано

124. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Почетак 19. века, Славонија

h-50 мм; ширина 30 мм

Равни крст, појачаног обода. На њему је
приказана стојећа фигура Богородице са
Христом на левој руци (оба двоје су
крунисани). Са страна је по једна ала, а изнад
Недремано око.

Калуп за другу страну крста на преклоп.

МПУ, инв. бр. 3134. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2263).
Непубликовано

125. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење

Почетак 19. века, непозната радионица из
Јужне Србије

h-40 мм; ширина 30 мм

Крст са крацима који се према крајевима
сужавају. Ивицама тече цик-цак орнамент. На
средини крста приказана је Богородица на
престолу са малим Христом.
Калуп за крст на преклоп.

МПУ, инв. бр. 3128. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2282).
Непубликовано

8.

... А у међувремену, по Азији многи који се крстише попут Христа на Јордану пострадаше за веру и многи засветлеше светитељским чином, и ширила се и цветала вера хришћанска. А касније нешто, почеше онај Крст да цепкају и да га поклањају владарима и великим црквама и поче да се љуља Византијско царство. Поседовање ма и најмање честице Часног крста представља понос свакој цркви или манастиру и доказ је то о величини и снази државе, владара и црквених равнатеља; а ето, наш Хиландар, на гори Атонској поседује чак два велика крста од дрвета Часног крста што их прибави и донесе ревно Свети Сава. Треба само, о Крстовдану или каквом другом крстоликом празнику, видети са колико љубави и пажње верни монаси износе из олтару ове крстове, све "обучене" у босиљак и друго божје цвеће.

126. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење Почетак 19. века, Косово
h-50 мм; ширина 30 мм

Развијени крст, са цветом у центру и палметима на крајевима кракова. Горе је аака, а на осталим крацима по једна бобица. Каалуп за другу страну крста на преклоп.

МПУ, инв. бр. 3149. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2288).
Непубликовано

127. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење "на пробој"

Почетак 19. века, непозната радионица из Јужне Србије
h-55 мм; ширина 35 мм

Благо развијени крст са псеудогранулама на екстремима кракова и кружним испустима у пресецима.

Крст је перфорисан у обанку 5 аучних ниша, а околу су псеудогранулаице.
Каалуп је за једну страну окованог крста.

МПУ, инв. бр. 3125. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

128. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење Прва половина 19. века, Косово
h-45 мм; ширина 30 мм

Раван крст са католичким Распећем; доле је Адамова лобања. Оков за пектораални крст.

МПУ, инв. бр. 3148. (Збирка Љубе Ивановића, 2257).

129. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење Прва половина 19. века, Призрен
h-55 мм; ширина 35 мм

Раван, лако профилирани крст на коме је приказана рустична фигура Распетог Христа. Калуп је за пекторални крст.

МПУ, инв. бр. 3135. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 2260).
Непубликовано

130. КАЛУП ЗА КРСТ

Олово, ливење Прва половина 19. века, Далмација
h-45 мм; ширина 35 мм

Раван крст постављен на стубић.

Са предње стране је Распети Христ, а са друге Богородица са круном. Натпис на латинском-нечитак. Ово је калуп за крст који се улаже.

МПУ, инв. бр. 2076. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 54).
Непубликовано

131. КАЛУП ЗА КРСТ

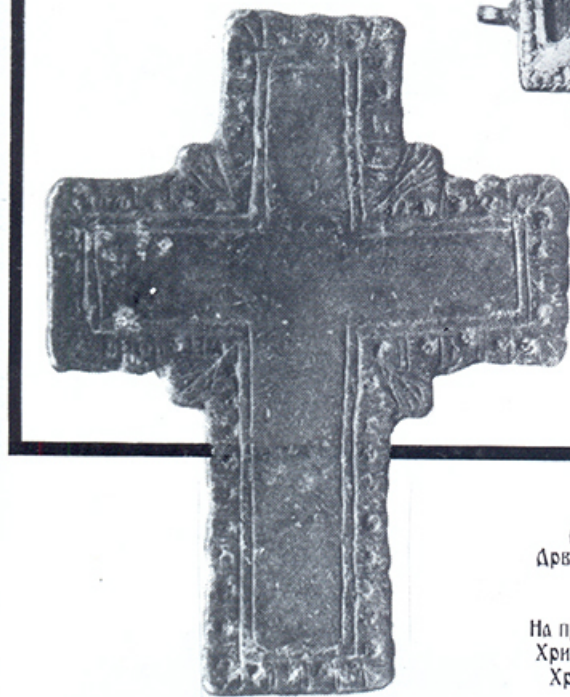
Олово, ливење Прва половина 19. века, непозната радioniца из Источне Србије
h-50 мм; ширина 30 мм

Благо развијени крст са круноликим завршцима кракова и кружним испустима у пресецима.

Крст је профилисан урезима и 6 пута пробијен у облику правоугаоних ниша.
Калуп је за једну страну окова крста.

МПУ, инв. бр. 3150. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 744).
Непубликовано

132. КАЛУП ЗА КРСТ

Бронза, ливење
Средина 19. века, Косово
h-45 мм; ширина 30 мм

Раван крст чијим ободом тече трака цик-цак орнамента, а у пресецима кракова избија по један аист.

Калуп је за једну страну крста на прекаоп.

МПУ, инв. бр. 3151. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2312).
Непубликовано

133. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура метала, ливење
Дрво- 16. век; оков- крај 18. века; подручје
Јужне Србије

h-40 мм; ширина 30 мм

На предњој страни дрвеног крста приказано је Христово Распеће, а на другој Богородица са Христом. Обе сцене имају веома уочљиве готске елементе.

Оков је накнадно додат и у већем делу затвара дрвени крст. Сачињен је од плочица ливених на пробој, нецизелираних и непрецизне израде. По окуву су, као украс, распоређене плочице у облику ромбова. На врху је аака.

МПУ, инв. бр. 2810. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 146).
Непубликовано

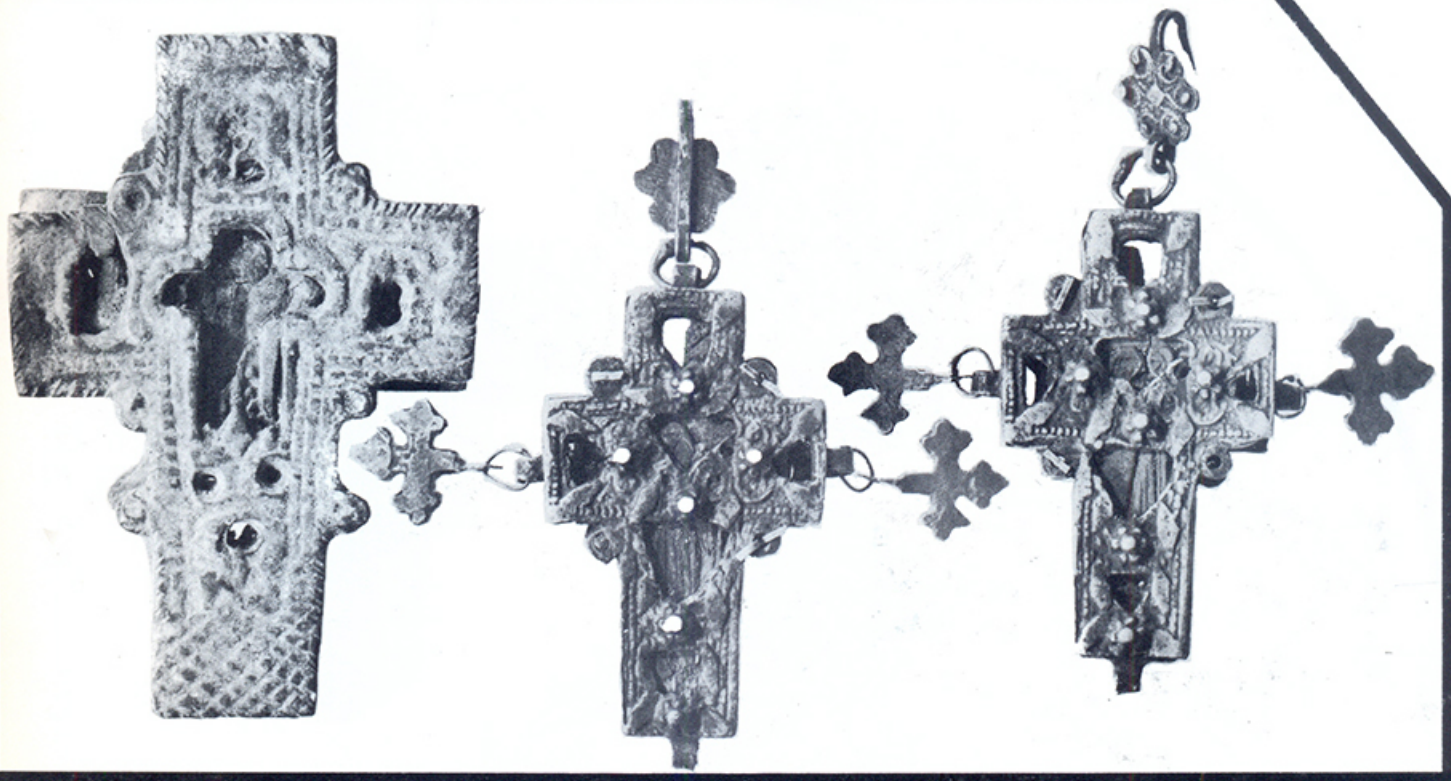
134. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, ливење
Дрво- почетак 17. века; оков- крај 18. века
h-45 мм; ширина 30 мм

На предњој страни дрвеног крста урезана је сцена Распећа Христовог, а на другој Крштење. Оков је касније изведен и по типу не припада дрвеном крстићу. Са обе стране има по 6 развијених аркадица које у великој мери прекривају сцене на дрвеном крстићу. На крајевима кракова постављена је по једна трепетљика. Горе је аака и сачуван је део оригиналног ланчића.

Дрвени крстић је веома оштећен.

МПУ, инв. бр. 2752. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1928).
Непубликовано

135. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, ливење
 Прва половина 17. века; подручје Јужне Србије
 h-65 мм; ширина 40 мм
 На дрвеном крстићу, са једне стране приказано
 је Христово Распеће, а на другој Богородица са
 Христом.

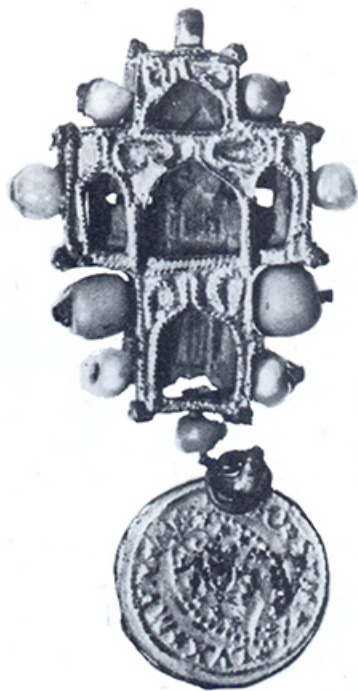
Оков је рудиментарно рађен, са крстоликим
 отвором у центру и малим нишама са страна.

МПУ, инв. бр. 3487. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 685).
 Непубликовано

136. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање, сребро, ливење
 Дрво- прва половина 17. века, порекао од
 Свете Горе; оков- прва половина 18. века,
 порекао од Косова
 h-60 мм; ширина 35 мм
 На дрвеном крстићу, са једне стране урезано је
 Христово Распеће, а са друге Богородица са
 малим Христом на левој руци. Крстић је
 постављен у мањи оков који није рађен за
 њега. Оков има мале, неправилне аркаде и пуно
 уреза по себи. По окову су апликоване мале
 плочице у облику трапеза. На крајевима
 кракова, преко алки причачени су мали,
 развијени крстићи (један недостаје). Горе је
 аплика са "трном" за качење крста.

МПУ, инв. бр. 5929. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 1989).
 Непубликовано

137. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, филигран, позаата; бисери, корали
Дрво- прва половина 17. века, непозната светогорска радионица; оков- прва половина 18. века, Косово

h-35 mm; ширина 25 mm

Дрвени крст је секундарно положен у млађи оков који га у великој мери скрива од погледа.

На предњој страни приказано је Христово Распеће, а на другој сцена која не може да се рашчита. Минуциозност резања, указује на светогорско порекло. Оков има по 5 аркадица са сваке стране. У пресецима и на крајевима кракова крстић је украшен са 6 бисера и 3 зрна корала. Горе је алкица, а доле маљачка (средњовековна) сребрна монета са дуждом у молитви на једној страни и Христом у мандорли на другој. Крстић и монета су позаћени.

МПУ, инв. бр. 2156. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1459).
Непубликовано

138. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, ливење, гравирање
Дрво, половина 17. века; оков- половина 18. века; подручје Источне Србије
h-70 mm; ширина 50 mm

Дрвени део је резан сумарно, али прецизно и панткореефно. На предњој страни је Христово Распеће, а на другој Богородица са Христом.

Оков је накнадно постављен и не одговара сценама јер их неправилно прекрива.

МПУ, инв. бр. 2115. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1966).
Непубликовано

9.

... Говори се да је прву јеванђеоску мисију велики и богобојазни и боголики апостол Павле вршио на Балкану и то на потезима Јадранске обале и у централним деловима. Како најновија историографија покушава да докаже, у то време морао је да се сусреће и са старо-седелачким племенима словенске провинијенције; у том случају, ми смо, чини се, свет који се међу првима обожио. Можда у томе и лежи наш несрећни усуд, и наш (српски) крст; наша лепа вера "од искона", која је пре свега обавеза, а свако поигравање са њом и било какав заборав доноси злу коб и казну; и вера код Срба коју је тешко тумачити другима, али коју они носе на потпуно својствен начин.

139. КРСТ ОКОВАНИ (са ланцем)

Дрво, резање; сребро, ливење
 Дрво- крај 16. века; оков- средина 17. века;
 подручје Источне Србије
 h-50 mm (са ланцем- 435 mm); ширина 33 mm
 На малом крстику од дрвета, који је нешто
 старији од окова, на предњој страни резано је
 стилизовано Христово Распеће, а на задњој
 страни Крштење.
 Оков је прецизно изведен у облику развијеног
 крста са по шест малих ниша са сваке стране;
 нише се горе завршавају сарацинским
 луковима. Ланац је оригиналан и из истог
 времена.

МПУ, инв. бр. 14051.
 Непубликовано

140. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, ливење
 17. век; непозната светогорска радионица
 h-60 mm; ширина 50 mm
 Крст је доста оштећен (недостаје десни крак и
 горњи део окова).

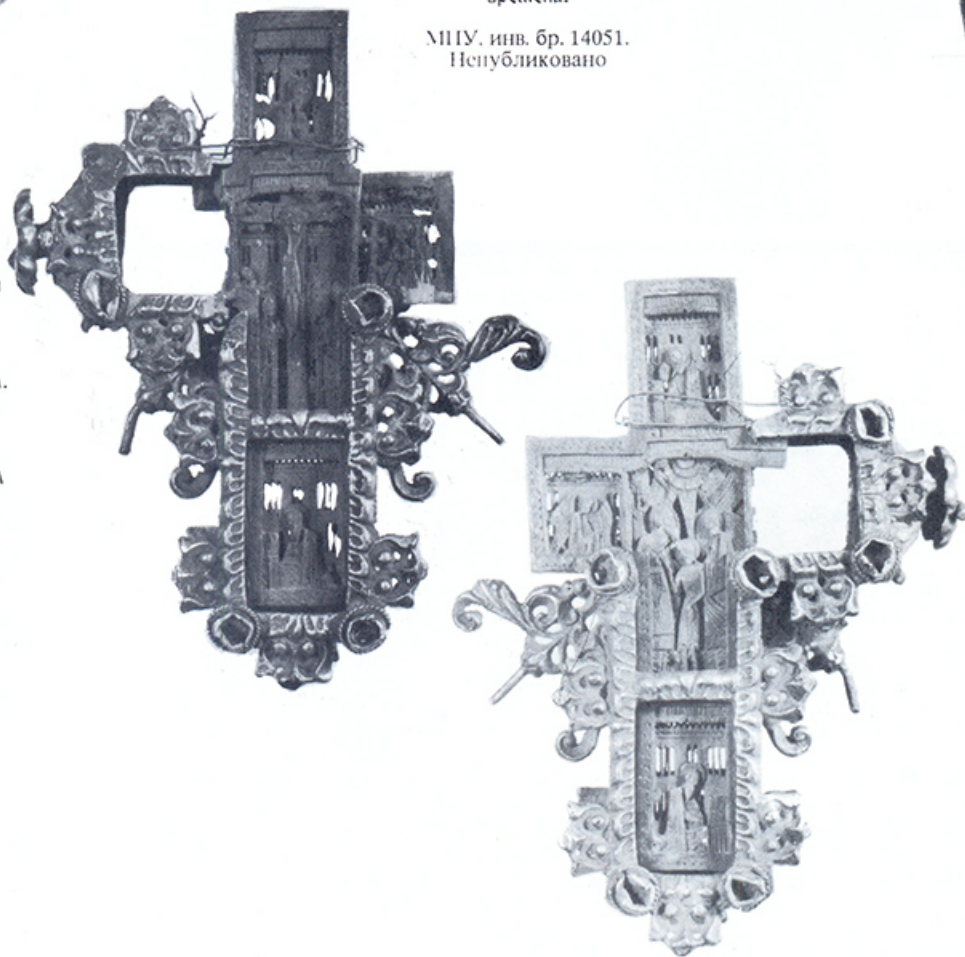
На предњој страни приказано је Распеће са
 Богородицом и св. Јованом и, у њиховој
 позадини назначеним великим бројем учесника.
 На крајевима кракова приказане су допојасне
 фигуре Јеванђејиста.

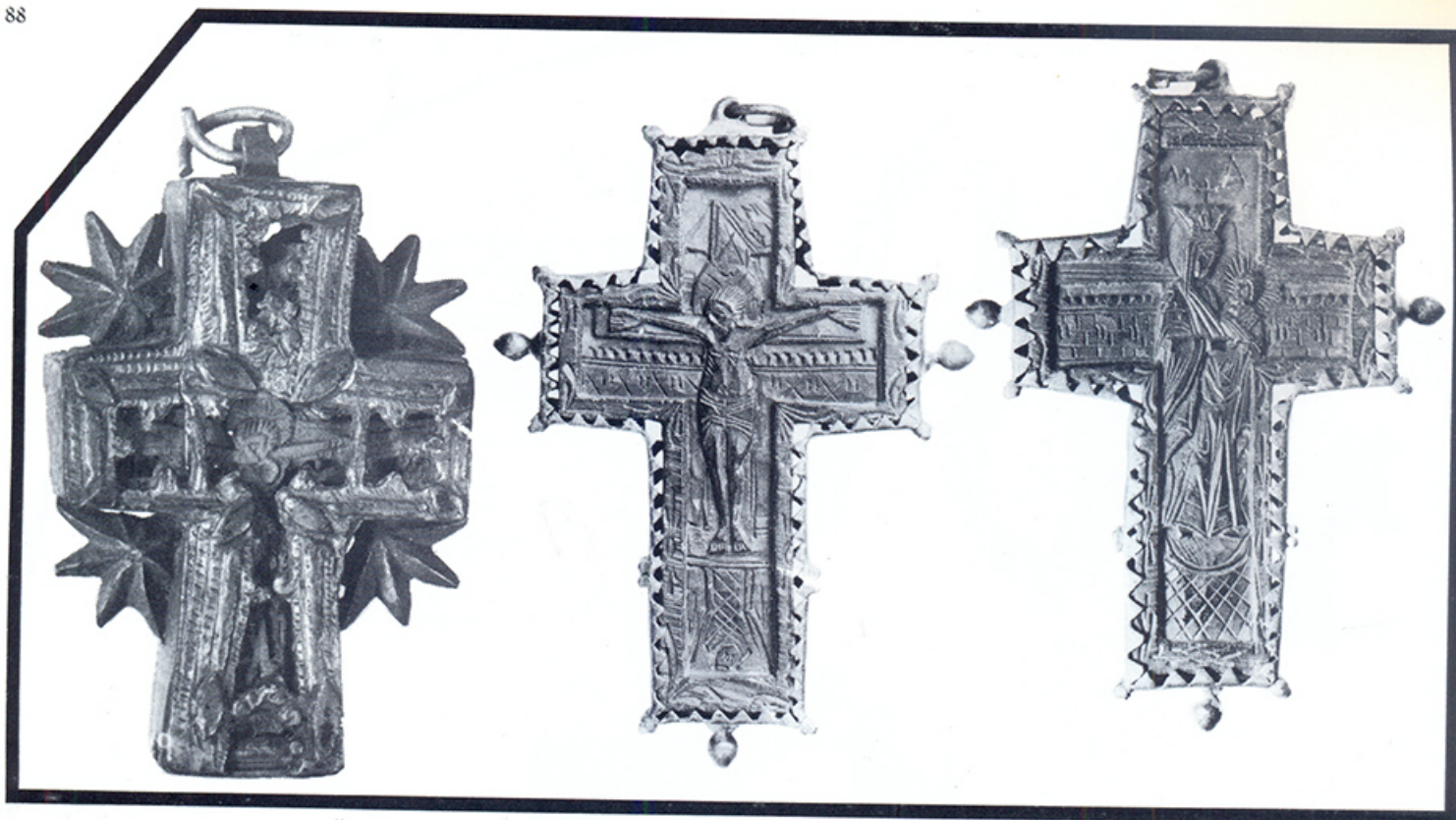
На другој страни приказано је Крштење
 Христово, а на крајевима кракова, у одвојеним
 пољима, допојасне фигуре све четворце
 Јеванђејиста.

Фина стилизација, развијене сцене,
 инсистирање на архитектонској позадини и
 ажурирање указују на неку светогорску
 радионицу.

Обе сигнатуре (над сценама) су на грчком.
 Оков ливен и кован, а украшен је фасета са
 полудрагим лепим камењем (сачувана само
 два камена).

МПУ, инв. бр. 5938. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 1457).
 Непубликовано

141. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура са сребром, ливење на пробој Дрво- 17. век; оков- друга половина 18. века; подручје Јужне Србије (могуће да дрвени крст потиче са Свете Горе) h-50 мм; ширина 40 мм

Оков је рудиментарно ливен, са аркадама неправилних облика и са крупним звездама у пресецима кракова. Дрвени крст је тешко видљив пошто оков није одговарајући (Млађи), али се уочава са предње стране минуциозно резано Распеће, а са друге стране Крштење.

МПУ, инв. бр. 5922. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 138). Непубликовано

142. КРСТ ОКОВАНИ (нагрудни)

Рожина, резање; оков: легура метала (са бакром), ковање. 17. век, непозната радионица неког светогорског манастира, а припадао је породици Новаковић од које је и откупљен h-67 мм; ширина 40 мм

На предњој страни крста приказано је Христово распеће са снажно назначеним Часним крстом. Христова фигура је здепаста, а снажним урезима потенцирана је драперија убруса око бокова, мишића, ребара и косе. Разним урезима на фону сцене мајстор је покушао да појача њену драматику. Под хоризонталним краком крста седам пута су урезане сигнатуре II X у континуитету. Под часним крстом приказана је стилизована Адамова лобања. На другој страни приказане Богородична цела фигура са Христом на левој руци. Богородица носи круну, а око Христове главе шире се зраци; одећа обавоје богато је драпирана. Изнад главе урезана је сигнатура M A. Фон сцене шрафиран је. Оков је изведен од танког лима, а зупцима који се пружају са њега обухваћен је крстић. Оков је украшен са три дугмета, а на врху је ака. Крст је у изванредном стању.

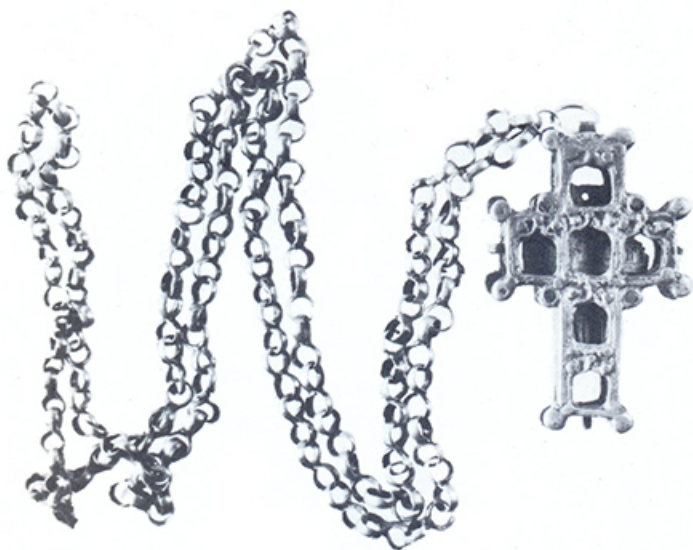
МПУ, инв. бр. 1658. Непубликовано

10.

... Чудна су, непроучена и тамна времена до Стефана Немање, доста је тога забашурено и намерно погубљено, али је сачувано много крстоликих знакова на грађевинама, по трговима, тврђавама и гробиштима српским; а као свемирска светила из тих, још увек, тамних времена бљеште свети Срђ и Вах, свети Михаило стонски, свети Владимир, свети Ђирило и свети Методије, свети Наум и још четири петочисленика, које данас својатају и остала православна браћа, мада су сви они општа баштина једнородне Православне цркве.

А време светог Симеона и Саве није могао да се фалсификује, јер толике су лепоте доброте потекле из руку њихових и срца њихових, да читаве поплаве мрза и опачине злонамерног и завидљивог света не би то могле да прикрију.

Под мудрим вођством ова два господара учврстише се Срби у вери и под знаком крста кретоше у велике победе, државне, правне, културне и уметничке и задивише свет околни. И цветало је све од Студенице до Самодрезе цркве, па и мало после тога.

143. КРСТ ОКОВАНИ

Алегура са сребром, аливење
Почетак 18. века, непозната радионица из
Источне Србије
h-50 мм; ширина 30 мм; дужина ланца
385 мм

Благо развијени крст са псеудогранулама у
екстремима и у пресецима кракова. Оков је
са обе стране пробијен по 6 пута за
откривање сцена на дрвеном крсту.

Дрвени крст је потпуно пропао и нечитљиво
је било шта на њему.

Очуван је оригинални ланац.

МПУ, инв. бр. 18964.
Непубликовано

144. КРСТ (ОКОВАНИ) НАПРСНИ

Дрво, резање; алегура са сребром, аливење
Друга половина 18. века; призренска радионица
h-45 мм; ширина 25 мм; дужина ланца 250
мм

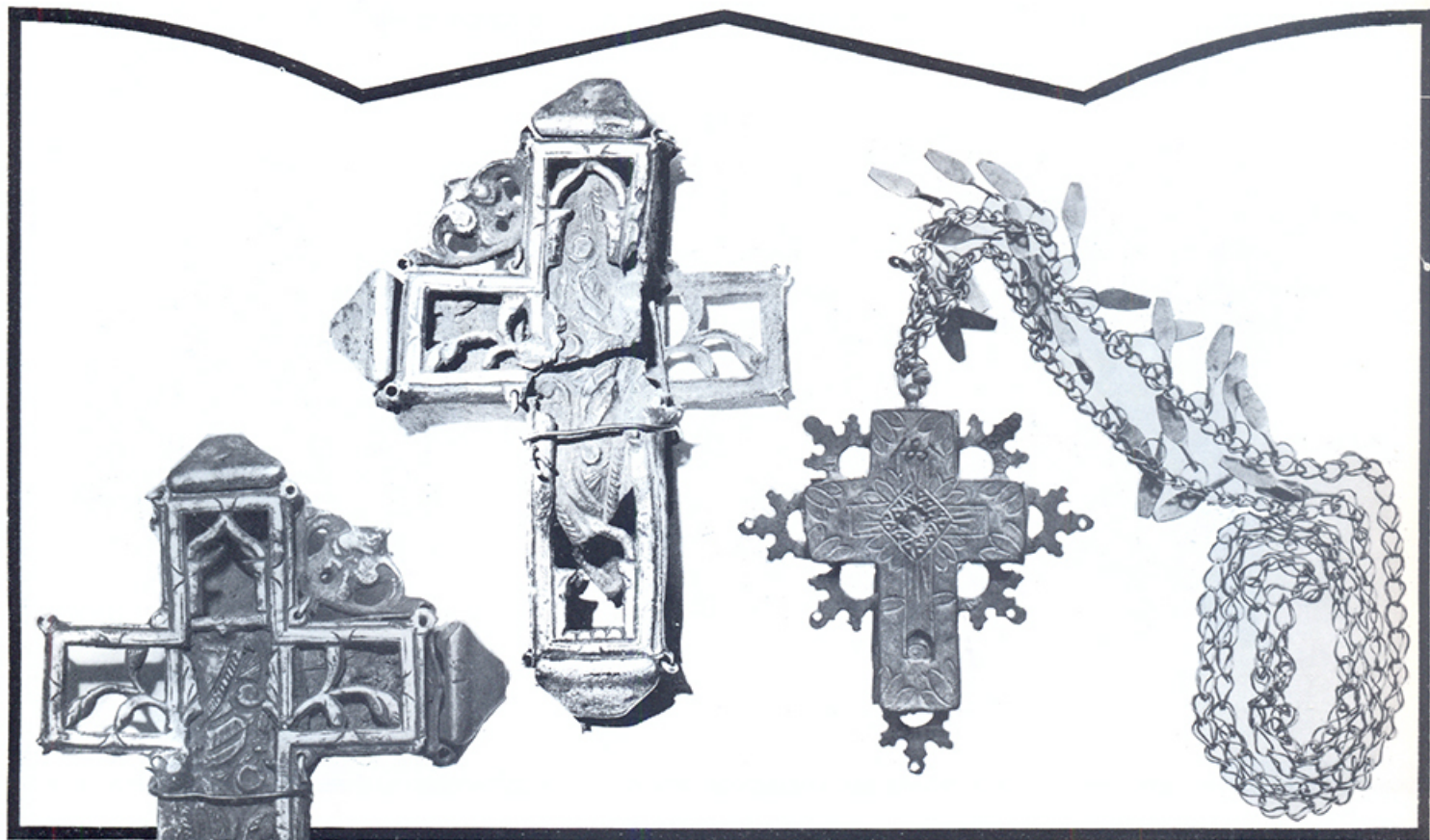
Једноставни крстић са дужим доњим краком; са
обе стране украшен је отворима, који се при
врху завршавају полукружним картушима.

Отвори су појачани урезаним луцима и
стубићима. Кроз отворе се назире дрвени крст.
На крајевима хоризонталних кракова, преко
аалица постављена је по једна турска парица.
На врху преко аалике постављена је лепа розетица
за качење крста на одећу (чапраз). Доле је
ланчић са аистићима и перфорисаним, кружним
трепетљикама.

МПУ, инв. бр. 3489. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 619).
Непубликовано

145. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура (са сребром), аливе
18. век; поручје Источне Србије
h-85 мм; ширина 65 мм

Дрвени део је веома оштећен, тако да не могу да се рашчитају сцене, али се види богат флорални орнамент са обе стране. Оков је прецизно изведен и прекривен орнаментом врежице. У пресецима су апанкова волутице (сачувана само једна).

МПУ, инв. бр. 5939. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1961).
Непубликовано

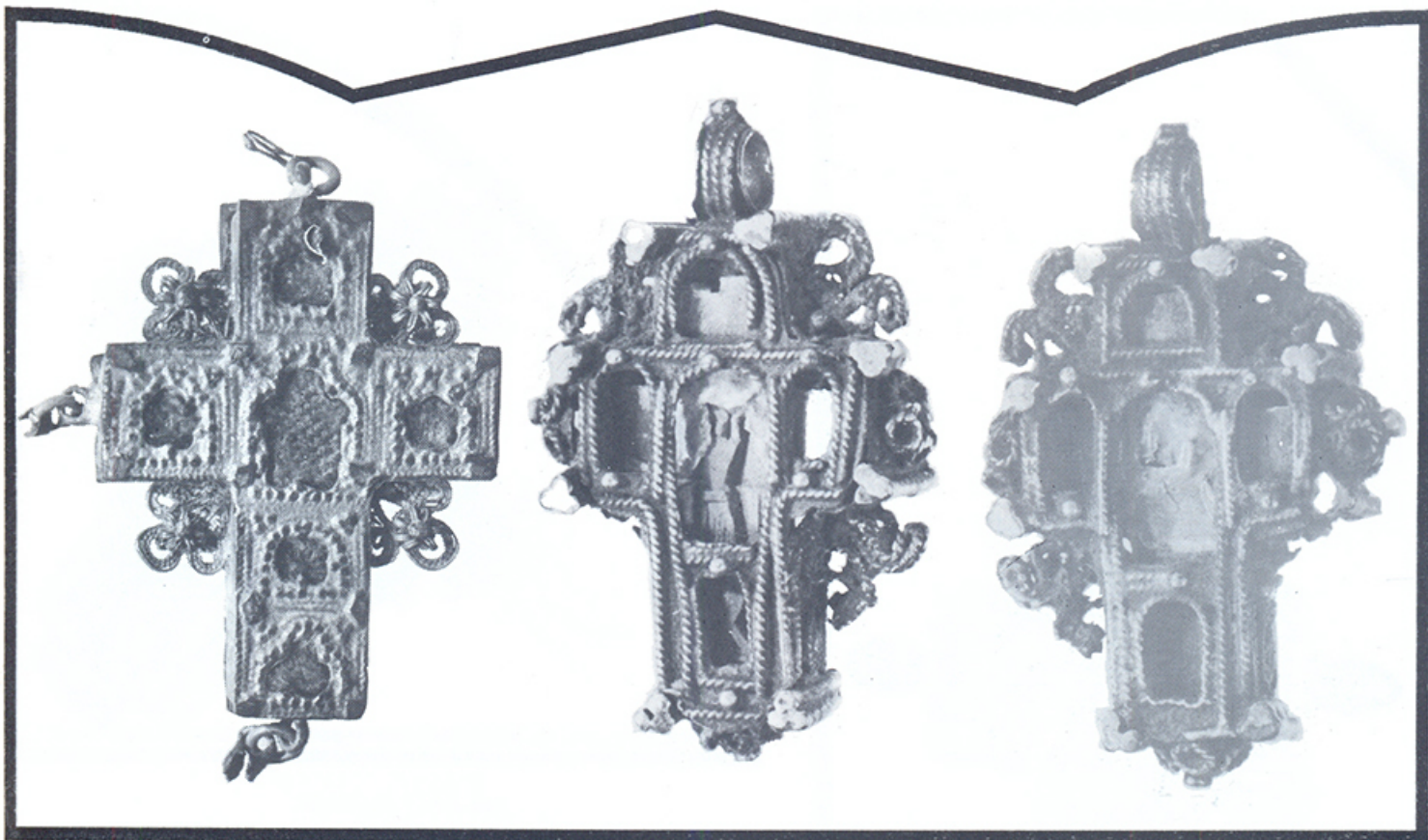
146. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, аливе, резање
Крај 18. почетак 19. века; подручје Јужне Србије
h-75 мм; ширина 68 мм; дужина ланца 420 мм

Дрвени крст готово је потпуно затворен оковом. У центру, са обе стране изрезани су мали отвори кроз које се назире дрвени крст; отвори имају облик ромба. При дну доњег крака, са обе стране урезане су мале нише. Око ромбова урезан је геометријски и биљни орнамент. Горе је аака и о њој ланац састављен од двоструких жичаних карика, са трепетицама у облику дугуљастих листића.

У пресецима и на крајевима кракова постављене су перфорисане апанке у облику стилизованих круна.

МПУ, инв. бр. 3500. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 185).
Непубликовано

147. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, ливење, филигран; свила
 Крај 18- почетак 19. века; порекао од са Косова
 h-60 мм; ширина 40 мм

Крстић има на свакој страни по 6 развијених аркадица, а околу је украшен псеудограулама. У пресецима кракова постављени су мали троантни, филигрански украси. Крстић је на крајевима кракова имао по једну трепетљинку (изгубљене). Горе је аака. Дрвени крстић, унутра прекривен је црвеном свилом са обе стране.

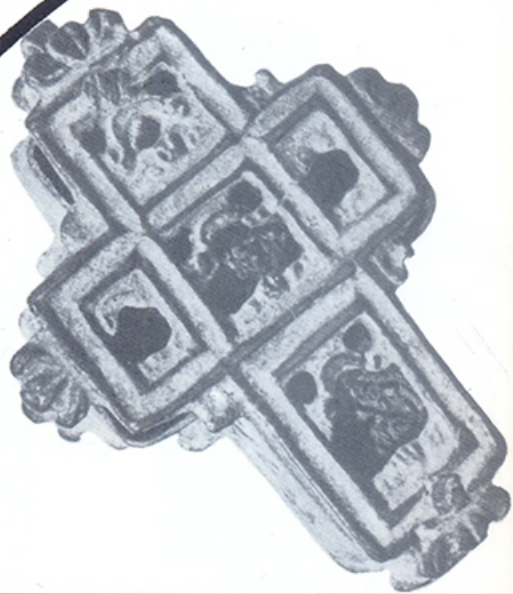
МПУ, инв. бр. 2801. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1978).
 Непубликовано

148. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, филигран, позлата
 Крај 18- почетак 19. века; порекао од са Косова
 h-32 мм; ширина 20 мм

На предњој страни дрвеног крста приказано је Христово Распеће, а на другој страни сцена је нечитљива. Са обе стране, оков има по пет малих аркадица које су уоквирене тордираном филигранском жицом. У пресецима кракова биле су постављене филигранске волутице, а на крајевима по један стилизовани цвет (све је оштећено или погубљено). Горе је аака. Дрвени крстић је био прекривен лискуном (остао само трагови).

МПУ, инв. бр. 2761. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
 Непубликовано

149. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање; легура, ливење
Почетак 19. века; потиче са Косова
h-40 мм; ширина 30 мм

Раван, благо развијени крст, са отворима који се горе завршавају картушима. На крајевима кракова истакнути су тролисти. Кроз отворе се види дрво које је јако оштећено.

МПУ, инв. бр. 5914. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 691).
Непубликовано

150. КРСТ ОКОВАНИ

Дрво, резање, сликање; сребро, ливење, резање
Средина 19. века; потиче са подручја Јужне Србије
h-45 мм; ширина 30 мм

Широки, раван крст; на крајевима кракова монтиране су (навијене) апанке у облику жира; у пресецима кракова постављене су широке палмете (очувана само једна). По средини крста изведена је уска, крстоллика перфорација са обе стране; дрво је на почетку осушано, данас сасвим отрвено. Око перформације кружи бордура од цик-цак орнамента.

Крст је изведен по узору на руску, монашку уметност 17. и 18. века када су често извођени овакви крстови и иконице.

МПУ, инв. бр. 5928. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1967).
Непубликовано

151. КРСТ ОКОВАНИ

Сребро, ливење, фиангран, гранулација
Средина 19. века; подручје Јужне Србије
h-60 mm; ширина 47 mm

Цео крст је формиран од геометријских елемената: 4 високе аркадице постављене су при крајевима кракова и оперважене су двоструком, тордираном жицом; у центру је квадратни пробој и преко њега постављен је Андрејин крст појачан крупним гранулама; уз обод су постављени низови гранула; бочне стране су испуњене једноставном фиангранском паетеницом. Горе је аака, а на осталим крацима постављене су петљице за качење привезака (један је очуван).

МПУ, инв. бр. 2103. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1992).
Непубликовано

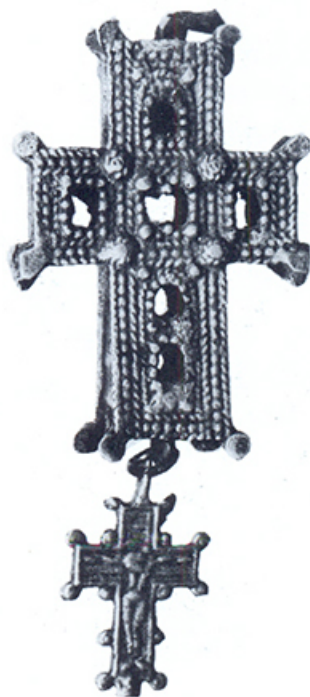
152. КРСТ (оков)

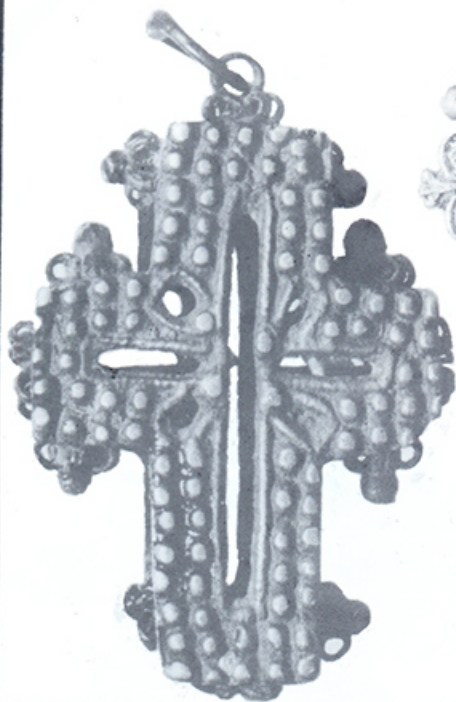
Легура са сребром, ливење, и ливење на пробој
Мали (крај 17. века), велики (крај 18. века), Косово
20 × 11 mm; h-40 mm; ширина 30 mm

Једноставан, равни оков има 6 полукружних аркада а сваке стране. Углови кракова појачани су кружним, непрецизно изведеним апликама. Обе површине крста испуњене су низовима псеудофианграна.

О оков, доле, окачен лепи старији крстић на коме је приказан распети Христ.

МПУ, инв. бр. 2812. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1980).
Непубликовано

153. КРСТ (оков)

Сребрна легура, ливење "на пробој"

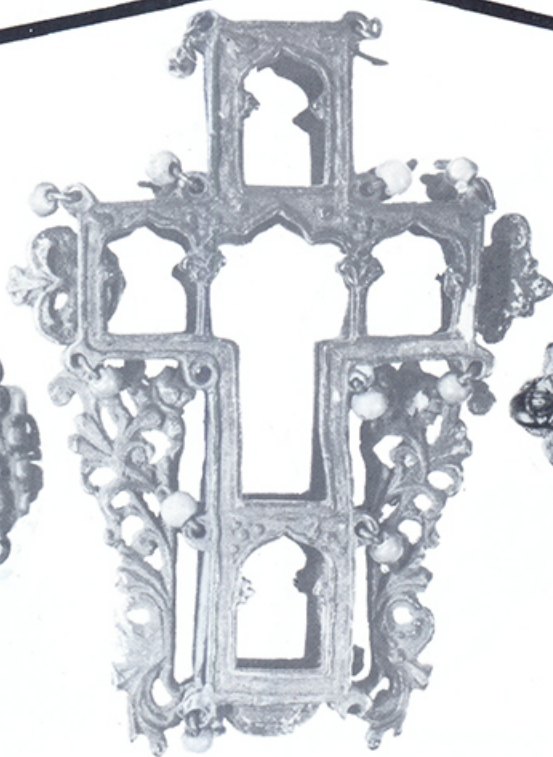
Почетак 18. века; подручје Јужне Србије

h-40 мм; ширина 30 мм

Развијени тип крста са завршцима кракова у облику стилизованих круна. Обе стране крста испуњене су редовима псеудогранулације. По средини изведен је крстолики пробој са обе стране. Горе је дака.

Недостаје дрвени крст изнутра.

МПУ, инв. бр. 2153. (Збирка Јљубе
Ивановића, бр. 1984).
Непубликовано

154. КРСТ (оков)

Бронза, ливење

Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије

h-90 мм; ширина 65 мм

Тип крста са дужим доњим краком. Са сваке стране пробијено је по пет отвора (аркадица) са луковима "на магарека леђа" (стилизован сараценски лук). На крајевима хоризонталних кракова постављен је по један украс у облику стилизоване круне. Са страна, уз доњи крак, пењу се лепе, стилизоване лозице. Оков је украшен зрнцима корала.

Дрвени крст је изгубљен.

МПУ, инв. бр. 2768. (Збирка Јљубе
Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

155. КРСТ (оков)

Легура, ливење "на пробој"

Средина 18. века; подручје Јужне Србије

h-57 мм; ширина 45 мм

Аркаде на крсту формиране су од барокних картуша. Крајеви кракова завршавају се у облику флаоралних круна.

Са сваке стране крста пробијено је по 5 правоугаоних отвора.

Недостаје крст унутра.

МПУ, инв. бр. 2110. (Збирка Јљубе
Ивановића, бр. 142).
Непубликовано

156. КРСТ (оков)

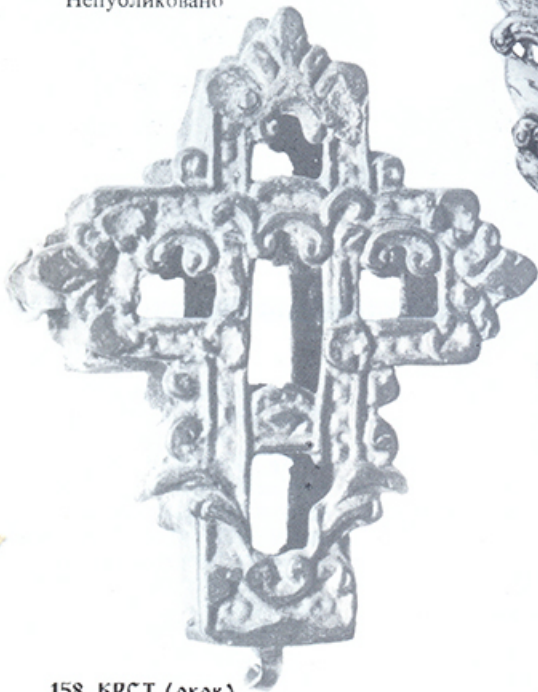
Легура, ливење "на пробој"
Друга половина 18. века; подручје Источне Србије

h-90 mm; ширина 60 mm

Благо развијени крст са фасунзима на крајевима кракова у којима је поудраго камење. Уз доњи крак, са обе стране издижу се границие палмета. На горњем краку постављене су две стилизоване грађевине које треба да симболишу Цркву и Синагогу. Крст је са сваке стране перфорисан по 5 пута у облику кључаоница и неправилних отвора. Фон је испуњен картушима и линеарним орнаментом.

На дну доњег крака је запис: ГОРГ (Георгија-Ђорђе).

МПУ, инв. бр. 5942. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 386).
Непубликовано

158. КРСТ (оков)

Бронза, ливење, посребривање
Крај 18. века; поручје Јужне Србије
h-55 mm; ширина 45 mm

На окуву, са једне и друге стране изведено је по пет отвора у облику прозора. У место лукова постављени су картуши, а уместо стубића стилизоване границие. Краци се завршавају малим троллистима и акицама за вешање привезака. Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 3501. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1974).
Непубликовано

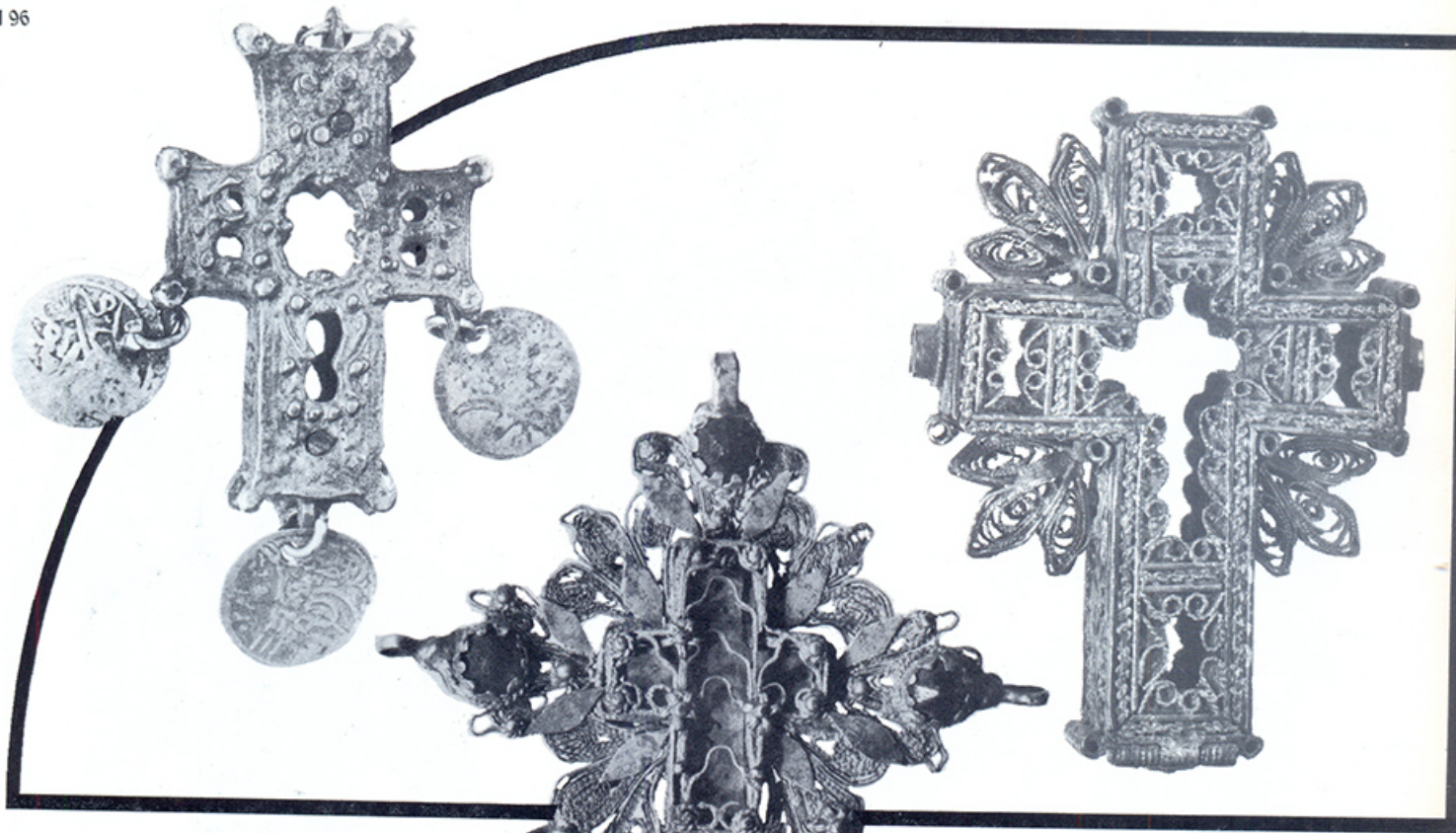

157. КРСТ (оков)

Сребро, ливење, филигран, гранулација, позлата
Друга половина 18. века, Косово (Призрен)
h-65 mm; ширина 40 mm

Краци крста шире се према крајевима. У центру, са обе стране крстолико је постављено по 4 полукружна пробоја. Цела површина крста, са обе стране испуњена је биљном и геометријском орнаментиком. На врховима кракова и на средини доњег постављени су мали перфорисани троллисти. Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 3496. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 861).
Непубликовано

159. КРСТ (оков)

Легура, ливење "на пробој"

Крај 18. века; подручје Јужне Србије

h-50 мм; ширина 30 мм

Крст је готово раван, а екстремни кракова појачани су по једном псеудогранулом. У центру је изведен пробој у облику неправилног Андрејиног крста; са страна су по два кружна, један изнад другог, а доле два елипсаста. Псеудогранулација пати перфорације, као и једва уочљиви пантки биљни орнамент. Са страна су окачене три турске аспре. Недостаје дрвени крст унутра.

МПУ, инв. бр. 2814. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1972).
Непубликовано

160. КРСТ (оков)

Легура сребра, ливење, филигран, гранулација:

стакао, брушење

Крај 18. века; подручје Косова

h-75 мм; ширина 75 мм

У центру је мали, крстолики оков за дрвени крстић формиран од филигранске жице. Око њега, од истог материјала формиран је већи, крстолики цветни медаљон. На крајевима су округли фасунзи са брушеним стаклима и петљицама за качење привезака. Недостаје дрвени крстић.

МПУ, инв. бр. 5932. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 148).
Непубликовано

161. КРСТ (оков)

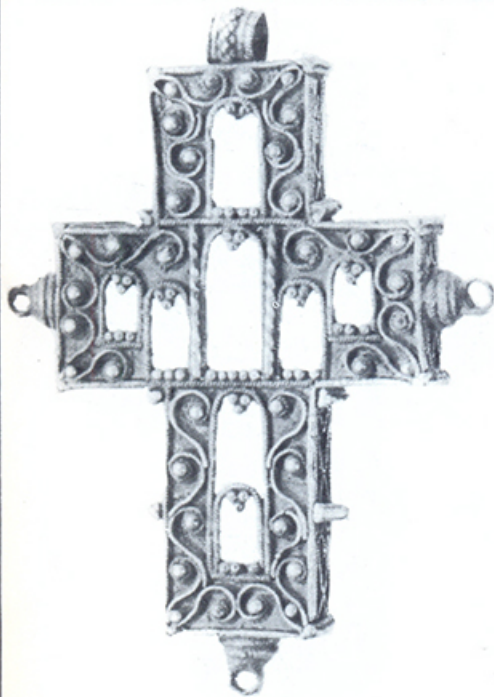
Сребро, ливење, филигран; стаклена паста

Крај 18- почетак 19. века; подручје Косова

h-65 мм; ширина 47 мм

Крст је формиран од филигранске жице, плетењем. У центру је већи крстолики пробој, а на крајевима краковима су мањи, дугуљасти. У пресецима кракова постављене су филигранске палмете. Бочне стране су изведене у облику паошних плетеница. На крајевима хоризонталних кракова постављене су по једна фасета испуњене стакленом пастом. Недостаје дрвени крст (унутра).

МПУ, инв. бр. 2114. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1968).
Непубликовано

162. КРСТ ОКОВ (део)

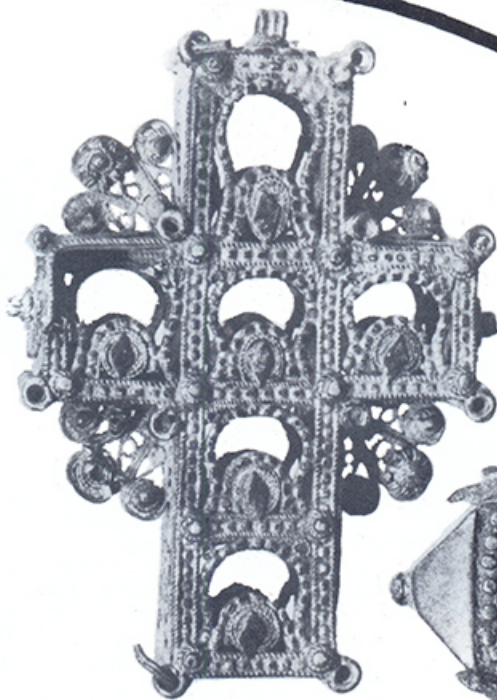
Сребро, ливење, филигран и гранулација
Почетак 19. века; подручје Југоисточне Србије
h-65 mm; ширина 50 mm

Оков је пробијен у облику 7 високих аркадица у чијим су екстремима постављене по три гранулице у облику обрнуте пирамиде. Обод крста испуњен је валовито постављеном филигранском жицом и гранулама.

Крст опонаша раније радове у емајлу тзв. Бипровачке школе. Горе је алка а на крајевима кракова постављена је по једна петљица за качење привезака.

Крст представља веома коректан златарски рад.

МПУ, инв. бр. 2126. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1458).
Непубликовано

163. КРСТ (оков)

Легура, ливење "на пробој"
Почетак 19. века; подручје Источне Србије
h-55 mm; ширина 47 mm

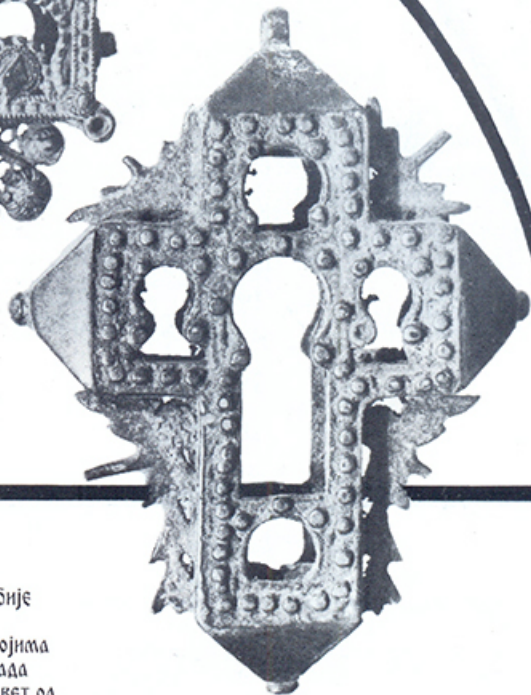
Крст је подељен на 6 компартамента у којима су пробијене лучне аркаде. У бази аркаде постављен је по један невешто изведени цвет од филиграна. Систем је истоветан са обе стране.

У пресецима кракова постављене су стилизоване палмете.

Горе је алкица.

Недостаје дрвени крст.

МПУ, инв. бр. 2099. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1994).
Непубликовано

164. КРСТ ОКОВ (део)

Легура бабра, ливење
Прва половина 19. века; подручје Јужне Србије
h-55 mm; ширина 45 mm

Крст има четири отвора у облику кључаоница и један лучни доле. Околу отвора украшен је низовима псеудогранула. У пресецима кракова постављене су зракасте палмете. Сви краци се завршавају пирамидално са по једном гранулом на врху, док је на горњем крају алкица.

МПУ, инв. бр. 2134. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1976).
Непубликовано

166. КРСТ (оков)

Легура, ливење "на пробој"
 Прва половина 19. века; подручје Јужне Србије
 h-70 мм; ширина 50 мм
 Крст је издељен на 6 аркада од којих је средња пресечена Андрејиним крстом. У пресецима кракова постављене су памете. Сви крајеви кракова завршавају се идентично: три филигранска прстена се сужавају према крају, а на врху је петљица за качење привезака, а горња за ланац.
 Недостаје дрвени крст.

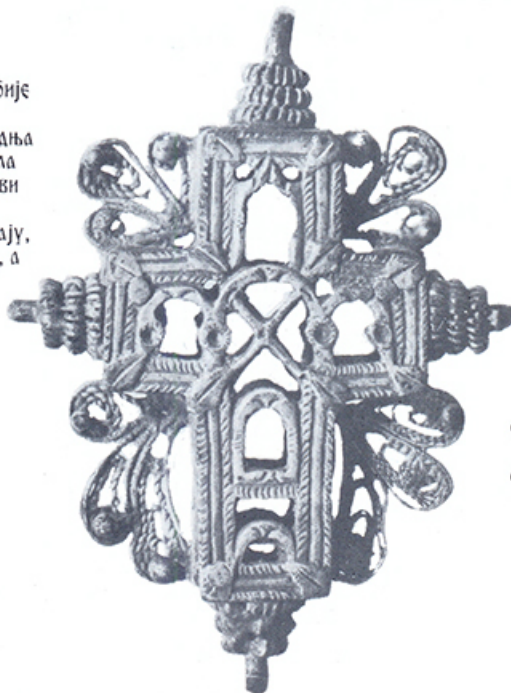
МПУ, инв. бр. 2093. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 688).
 Непубликовано

165. КРСТ (оков)

Легура, ливење "на пробој"
 Прва половина 19. века; подручје Јужне Србије
 h-100 мм; ширина 60 мм
 На равном крсту пробијено је са обе стране по 9 ниша. На крајевима кракова постављени су пластични "пупољци". На крају доњег крака налази се фасунг са каменом. На фону псеудогрануле.
 Недостаје дрвени крст.

МПУ, инв. бр. 5943. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1959).
 Непубликовано

167. КРСТ НА ПРЕКЛОП РЕЛИКВИЈАР (део)

Сребро, ливење, емајла
 Почетак 17. века, Пећ
 h-75 мм; ширина 55 мм
 Равни крст са благо развијеним крацима, где су у екстремима постављени мали, плашни цветићи.
 Сва декорација решена је жичаним емајлом. Све сцене постављене су у аркаде са шпичастим луковима.
 У средини је Распеће Христово у проширеној варијанти (Христ на Крсту са Богородицом лево, и св. Јованом Богословом десно). На крајевима кракова су допојасне фигуре четворце јеванђејиста у сумарно назначеним ентеријерима, како пишу.
 Фон крста испуњен је цветићима и круговима. Боје емајла су: плава, жута и зелена.
 Овај крст представља један од последњих ораза правих веза са великом и богатом средњовековном традицијом.
 Друга страна крста је изгубљена.

МПУ, инв. бр. 2130. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1987).
 Непубликовано

168. КРСТ НА ПРЕКЛОП (РЕЛИКВИЈАР)

Легура са сребром, ливење, резање
Друга половина 17. века; подручје Јужне Србије
(купљен у Охриду)
h-55 мм; ширина 40 мм

Раван крст, састављен од две спојене плочице.

На предњој страни, у наивном маниру, гравирањем је изведено Распеће Христово, а на другој стојећа фигура Богородице са малим Христом на левој руци; са десне стране Богородице урезано је мало Сунце.
Аналогије: са крстом МПУ, инв. бр. 5920.

МПУ, инв. бр. 5954. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1970).
Непубликовано

169. КРСТ НА ПРЕКЛОП РЕЛИКВИЈАР (ДЕО)

Легура са сребром, ливење, резање
Друга половина 17. века, подручје Јужне Србије
h-58 мм; ширина 44 мм

Сачувана је само друга страна крста на којој је резањем приказана стојећа фигура Богородице са малим Христом на левој руци; са њене десне стране приказано је Сунце, а горе стилизована представа Светог Духа.

Аналогије: иста радионица, исти мајстор, као и крст МПУ, инв. бр. 5954.

МПУ, инв. бр. 5920. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1954).
Непубликовано

171. КРСТ НА ПРЕКАОП (реликвијар)

Агура са сребром, ливење, резање
Друга половина 17. века; подручје Јужне Србије
(купљен у Прилепу)

h-70 мм; ширина 45 мм

Крст је формиран од две рељефне плочице.
На предњој страни приказано је православно
Распјатије, а на другој Богородица са Христом
на левој руци; на крајевима кракова, око
Богородице, у четвртим медаљонима дата
су попрсја четворице јеванђејиста.

Крст је изведен у наивном маниру.
На крајевима кракова и на екстремима горњег
постављене су петљице за качење трепки (две
очуване); горе је алка.

МПУ, инв. бр. 2092. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1969).
Непубликовано

11.

... А онда српски господар и кнез Лазар
узе крст на себе и са целом војском
крстоликом пређе у вечност и победу
који други не разумеше, нити разумеју,
и чуде се што ми, Срби, славио поразе.
А боголики су били сви они Обилићи,
Југовићи, Косанчићи, Топлице, Милу-
тини и ини, и залог нашем племену и
роду, непрестана мета за подсећање и
нада да ће кад Срби реше да се "сложе,
умноже и обоже" моћи све да се врати и
збуде се као некад.
Можда смо ми ти срећни несрећници
који треба да се потрудимо.

170. КРСТ НА ПРЕКАОП (реликвијар)

Агура сребра, ливење
Друга половина 17. века; подручје Јужне Србије
h-60 мм; ширина 43 мм

Раван крст, на коме је једноставним, готово
примитивним цртежом, на предњој страни
изведено Распеће Христово, а на другој стојећа
фигура Богородице са Христом на левој руци.
Горе је алка.

МПУ, инв. бр. 2748. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 69).
Непубликовано

172. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура сребра, ливење, позлата
Прва половина 18. века; потиче са подручја
Јужне Србије

h-65 мм; ширина 42 мм

Крст је раван са појачаним ивицама у облику
орнаментa "ужета". Сцене, са обе стране
изведене су ливењем у плитко рељефном
маниру.

На предњој страни приказан је Распети Христ, а
на крајевима кракова симболи јеванђејиста
(лаз, орао, анђео и бик). Фон, у позадини
фигура испуњен је ситним зарезима.

На другој страни приказана је развијена сцена
Крштења: цела фигура Христа са прекрштеним
рукама на грудима, допојасна фигура св.
Јована Крститеља и допојасне фигуре два
анђела са убрусима. Изнад Христове главе је
голуб, а изнад њега допојасна фигура Бога Оца.
И на овој страни фон је испуњен зарезима. Горџ
је алка.

Крст представља коректно дело наивног
мајстора.

МПУ, инв. бр. 2759. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 860).
Непубликовано

173. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Бронза, ливење

Средина 18. века; подручје Јужне Србије

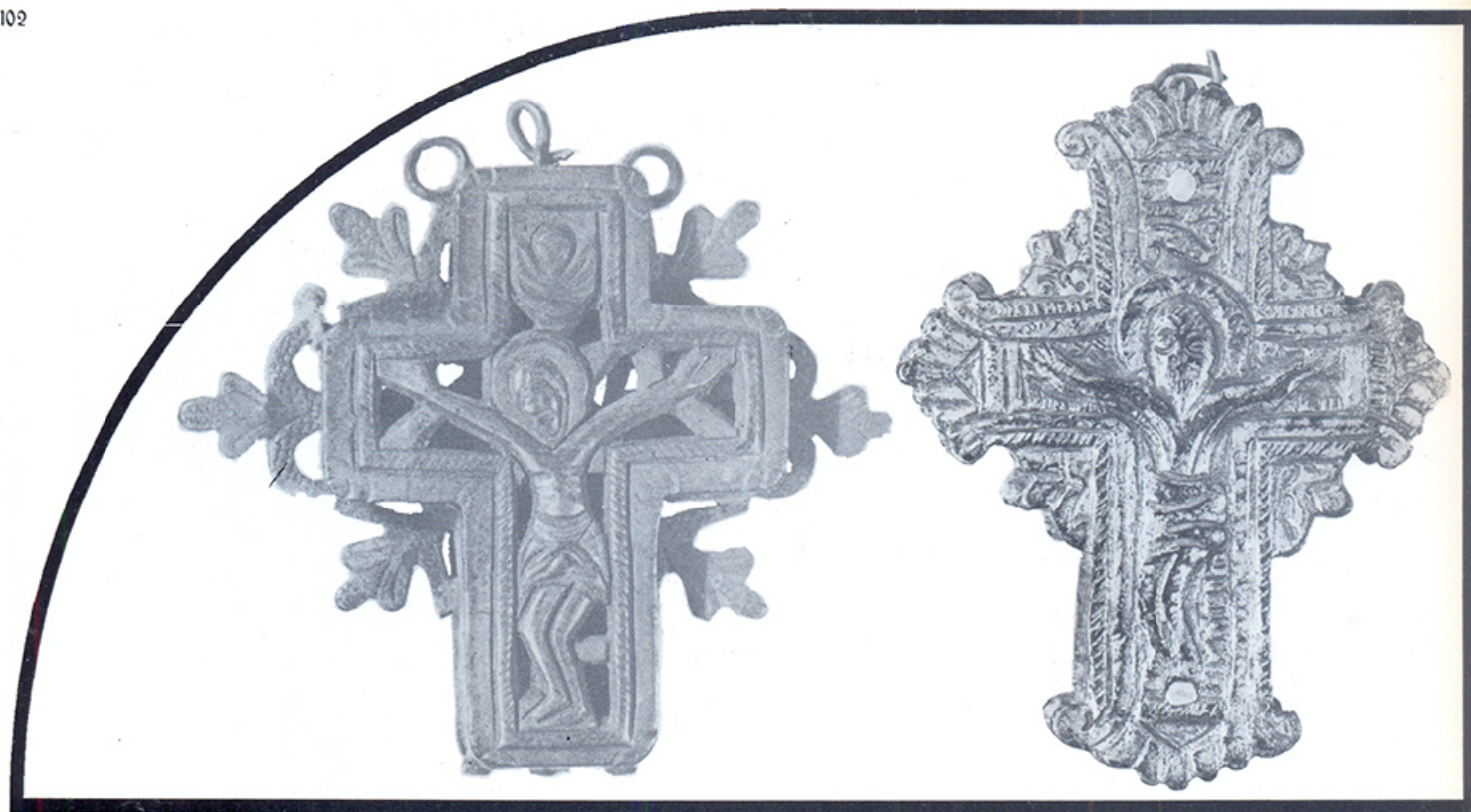
h-45 мм; ширина 25 мм

Раван крст, а појачаним ободом на коме је у плитком рељефу приказано Распеће.
Стандардни табелаум је празан (без натписа).

Сачувана је само предња страна окова.

МПУ, инв. бр. 3499. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1979).
Непубликовано

174. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура са сребром, ливење "на пробој"

Средина 18. века; потиче са Косова

h-50 mm; ширина 44 mm

Крст је формиран од две, перфорисане и паиткорелефно изведене плочице. У пресецима кракова и на крајевима хоризонталних постављени су мали троистови. На предњој страни приказано је православно Распеће, са малим херувимом изнад Христове главе. На другој страни је представа Богородице са Христом, а изнад је Свети Дух.

МПУ, инв. бр. 2146. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1975).

Непубликовано

175. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење, резање

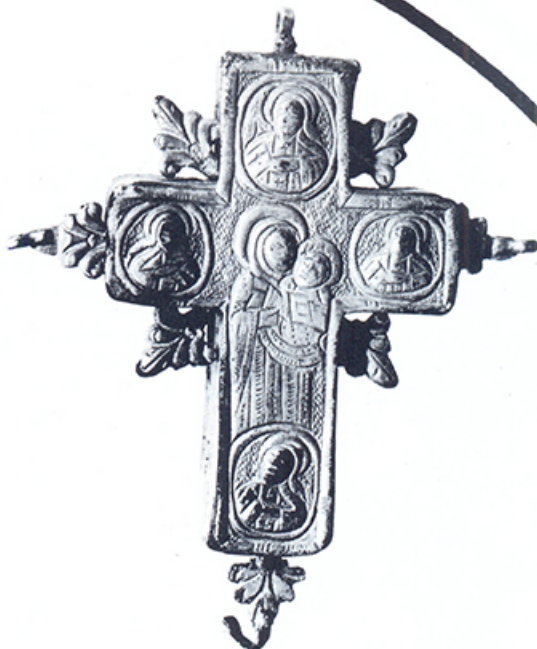
Средина 18. века; подручје Источне Србије

h-61 mm; ширина 57 mm

Готово једнакокраки, развијени крст, са палметима у пресецима и на крајевима кракова. По средини, гравирањем је потенциран крст на коме је Распети Христ. Друга страна крста је истоветна. Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 2693. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1542).

Непубликовано

176. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура са сребром, ливење, цизелирање

Средина 18. века; подручје Источне Србије. h-70 mm; ширина 50 mm
Раван крст са дужим доњим краком; краци се завршавају пааметницама на којима су петљице за качење трепетањика; у пресецима кракова постављене су мале паамете.

На предњој страни приказано је Распеће Христово; Христ има прекрштене ноге, а изнад, у медаљону приказано је попрсеје Оца Саваота.

На другој страни приказана је стојећа фигура Богородице са Христом на левој руци; околу, у медаљонима дата су попрсеја четворице Јеванђејлиста. Фон са обе стране је ситно пунктиран. И овај крст је доказ подмуклог, готово неprimетног унијатског утицаја преко маалих, али основних куатних предмета на наш живаљ.

МПУ, инв. бр. 2091. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 137).
Непубликовано

177. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар део)

Легура са сребром, ливење

Средина 18. века; потиче са подручја Јужне Србије

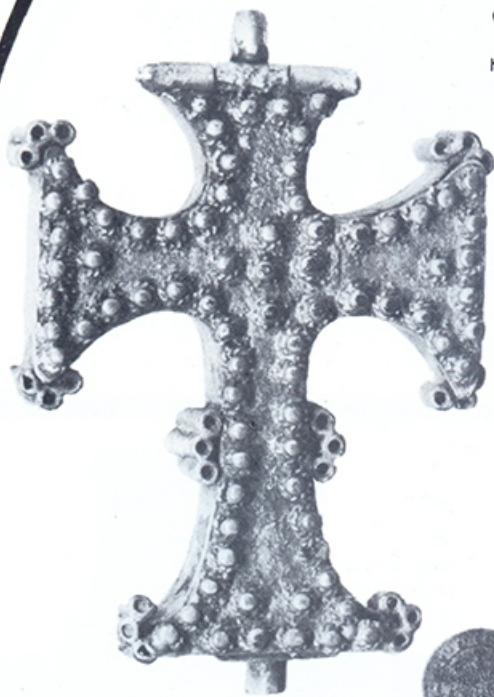
h-50 mm; ширина 40 mm

Очувана је само једна страна крста.

Крст је готово равнокраки и на њему је приказана сцена "Цар Константин и царица Јелена поред Часног Крста". Фигуре су дате сумарно и јасно, а цела сцена је прецизно изведена. У празним просторима поред сцене дати су натуралистички обрађени цветови.

МПУ, инв. бр. 2749. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1985).
Непубликовано

178. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење
Друга половина 18. века, Призрен
h-55 мм; ширина 35 мм
Раван крст са каљичастим аркадама које су оперважене рељефним цветићима и псеудофилиграном. Орнаментика је истоветна на обе стране крста.

Горе је алка, а на осталим краковима постављене су петљице за качење турских аспри (очуване су све три).

МПУ, инв. бр. 2127. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1958).

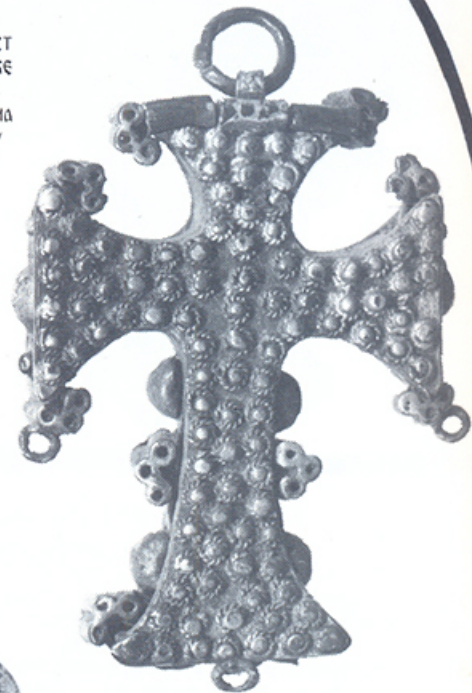
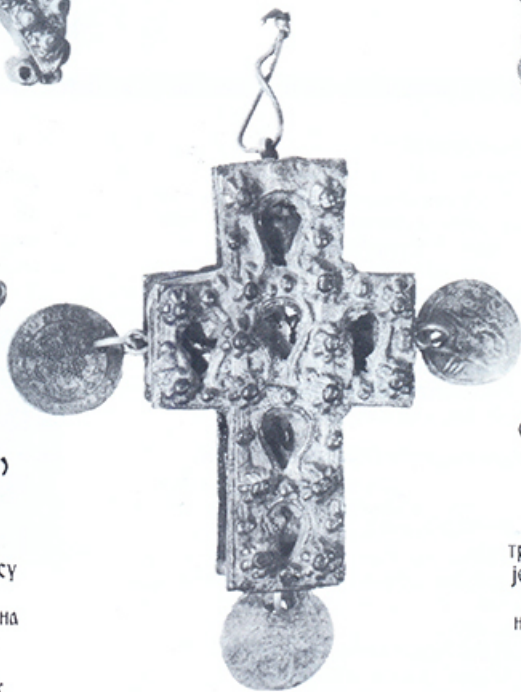
179. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Сребрна легура, ливење, гранулација, позлата
Друга половина 18. века, Косово (Призрен)

h-45 мм; ширина 38 мм

Краци крста шире се према крајевима и на екстремима имају по један апликовани тролист састављен од малих цевчица. Истоветне аплике постављене су на средини, са страна, доњег крака. Површина крста, са обе стране испуњена је низовима гранула. У центру, гранулице су крстасто постављене. Горе је алка.

МПУ, инв. бр. 3495. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 862).
Непубликовано

180. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Сребрна легура, ливење, гранулација, позлата
Друга половина 18. века, Косово (Призрен)

h-40 мм; ширина 30 мм

Краци се шире према крајевима и на екстремима су постављени мали, пластични тролисти, као и средини доњег крака. Доњи крак је, са страна украшен и са 4 мале полулоптице. Површине крста, са обе стране украшене су низовима цветића са гранулама, а у центрима су ови крстасто постављени. Горе је алка.

Постављене су и три петљице за данас погубљене трепетанке.

МПУ, инв. бр. 3494. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1988).
Непубликовано

181. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење
Друга половина 18. века; подручје Источне
Србије

h-44 мм; ширина 28 мм

Равни крст са акицама на крајевима за качење
привезака. Обод крста појачан је орнаментом
"ујета".

Са обе стране приказана је истоветна сцена:
Богородица на престоу са Христом на крилу, а
около су појерса четворице јеванђелиста. Горе је
аака.

МПУ, инв. бр. 2094. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 151).
Непубликовано

182. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење
Друга половина 18. века; подручје Источне
Србије

h-50 мм; ширина 35 мм

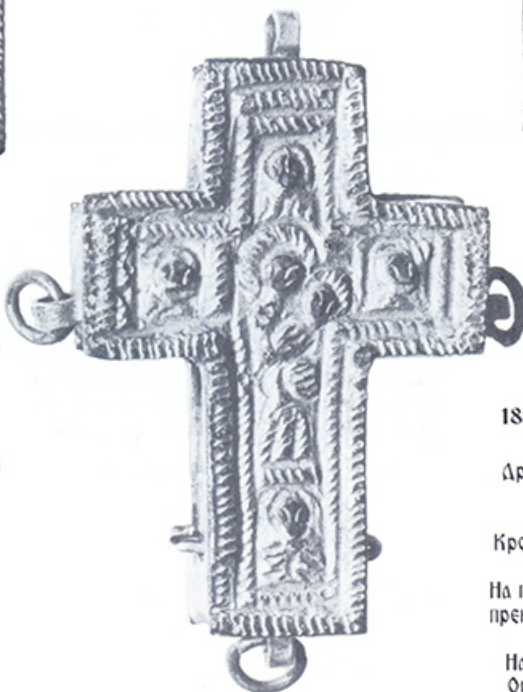
Крст је раван, ивице су појачане тордираним
"ујетом".

На предњој страни приказан је Распети Христ
прекрштених ногу; доле је Адамова лобања, а
изнад небешто изведен Свети Дух.

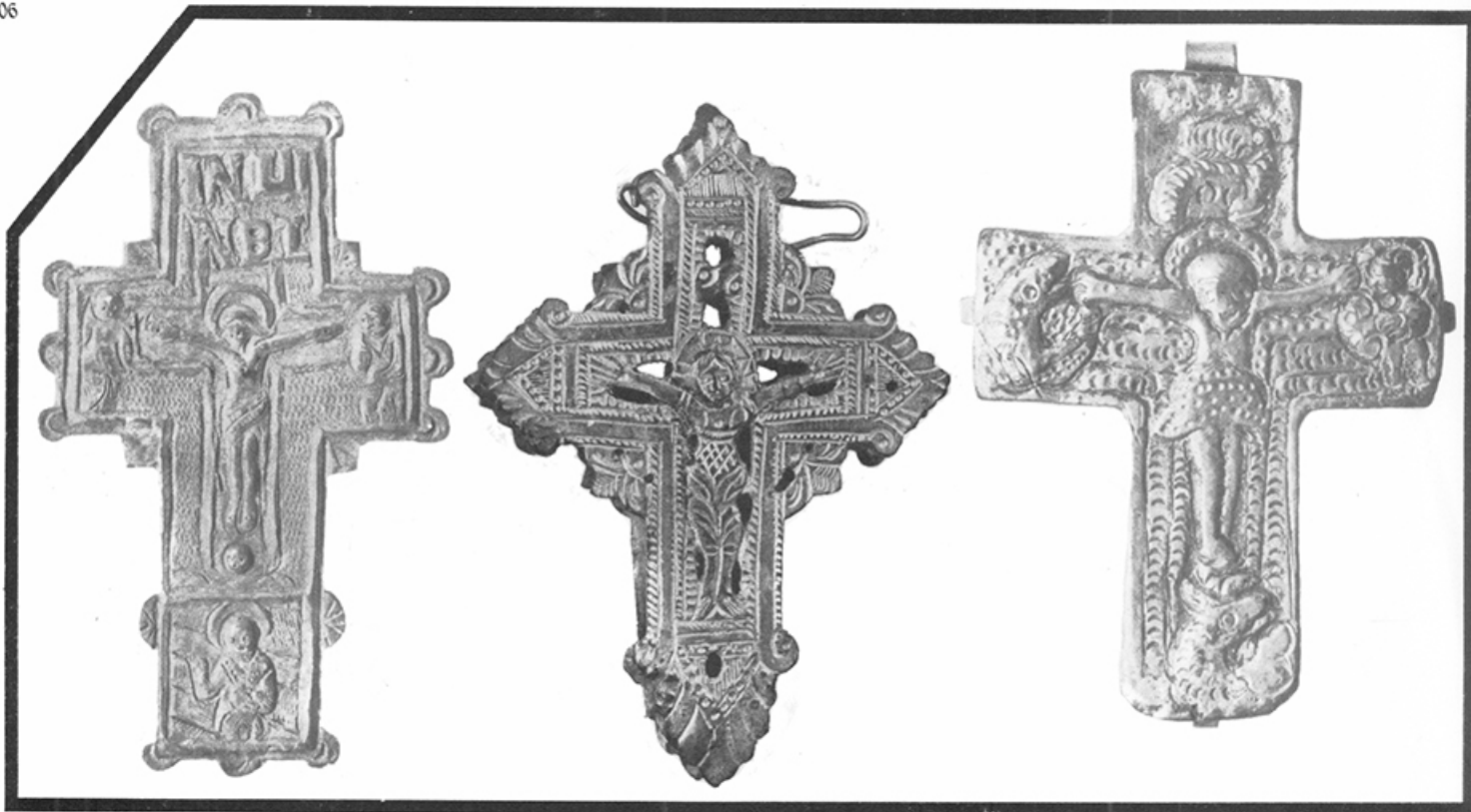
На другој страни приказана је Богородица
Оранта (Ширшаја Небес), а на крајевима
кракова по једна крупна ружа.

Крст је рађен под утицајем унијатских
тенденција.

МПУ, инв. бр. 5925. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 76).

183. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар, део)

Легура, ливење, резање
Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-95 мм; ширина 50 мм

Сачувана је само предња страна крста.
Багао развијени крст, са полукружним испустима на срединама и екстремима кракова.

Приказано је православно Распеће, са допојасним фигурама тројице јеванђејиста на крајевима кракова.

Горе је табелаум: **ИН ЦИ**
ИН ВИ

Фон крста је матиран ситним урезима.

МПУ, инв. бр. 5937. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1467).
Непубликовано

184. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење "на пробој", цизелирање, резање
Друга половина 18. века; потиче са подручја Јужне Србије
h-90 мм; ширина 60 мм

Крајеви кракова крста завршавају се угаастим палметима; у пресецима кракова постављене су мале палмете; крст је перфорисан. На средини је Распети Христ доста невешто изведен. Фон крста прекривен је линеарним орнаментом.

МПУ, инв. бр. 2105. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 687).
Непубликовано

185. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење, резање
Друга половина 18. века; подручје Источне Србије
h - 48 мм; ширина 29 мм

Сачувана је само предња страна крста.
На њој је приказано Распеће католичког типа са симболима јеванђејиста на крајевима кракова. Цела композиција аматерски је конципована и наивно и непрецизно изведена. Фо је испуњен зарезима.

МПУ, инв. бр. 2756. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 684).
Непубликовано

186. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура са сребром, ливење "на пробој"
Друга половина 18. века; битољски рад
h-55 мм; ширина 32 мм

Обе стране крста прекрива идентични мотив:
букеџ, сачињен од 7 ружица и две стилизоване
аале. Мотив је у свим фазама рудиментарно и
снажно третиран.

Горе је аалица, а на крајевима кракова
постављена је по једна петљица за качење
трепетљика.

МПУ, инв. бр. 2111. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 341).
Непубликовано

187. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура са сребром, ливење, резање
Друга половина 18. века, Источна Србија
h-50 мм; ширина 30 мм

Развијени крст са трелистима на крају свих
кракова. У сваком трелисту урезане су по три
стилизоване памете. Горе је аака. На предњој
страни крста урезано је Распеће. Фигура је
здепаста, а комплетан третман крста одаје
наивног мајстора.

МПУ, инв. бр. 18968
Непубликовано

188. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење
Крај 18- почетак 19. века, Призрен
h-65 мм; ширина 55 мм

Раван крст са апанкованим паметима од
псеудофигура у пресецима и на крајевима
кракова. На предњој страни, је у пантком
рељефу, приказано Распеће, наивно, али
православно изведено.

МПУ, инв. бр. 2758. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 260).
Непубликовано

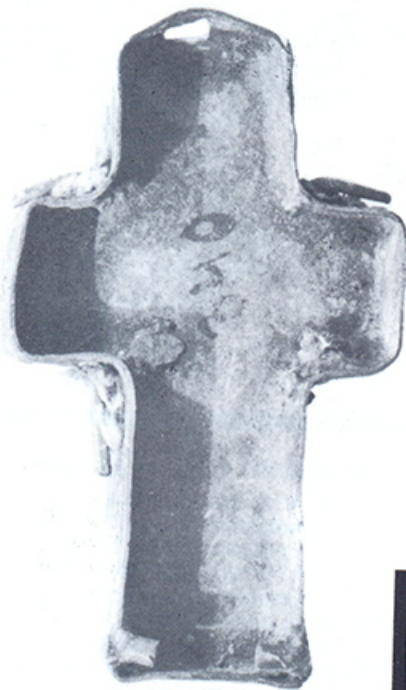

189. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)
Легура сребра, ливење "на пробој", цизелирање
Крај 18- почетак 19. века; подручје Источне
Србије

h-60 mm; ширина 47 mm

Крст је ливен у облику цветног медаљона
састављеног од волутица и граница. На
средини је лепо, мало Распеће. Декорација је
истоветна и на другој страни.

МПУ, инв. бр. 2147. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 413).
Непубликовано

**190. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар,
део)**

Легура, ливење, резање

Почетак 19. века, потиче са Косова

h-50 mm; ширина 30 mm

Сачувана је само полећина крста. Бочне стране
украшене су стилизованим розетама и
ромбовима који се смењују наизменично.

МПУ, инв. бр. 3491. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 340).
Непубликовано

191. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Легура, ливење, резање

Почетак 19. века; подручје Источне Србије

h- 68 mm; ширина 44 mm

Потпуно раван крст са аалком на врху.
На предњој страни линеарно је урезана
представа Часног Крста.

МПУ, инв. бр. 5912/Б
Непубликовано

192. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Бронза, ливење

Почетак 19. века; подручје Јужне Србије
h-60 mm; ширина 30 mm

Равни, уски крст, на коме је у плитком рељефу приказано распето тело Христово. На другој страни урезан је крст који је испуњен тракама брљавог орнамента. Горе је стилизована палмета, а изнад шарнир и аака.

МПУ, инв. бр. 5958. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1929).
Непубликовано

193. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

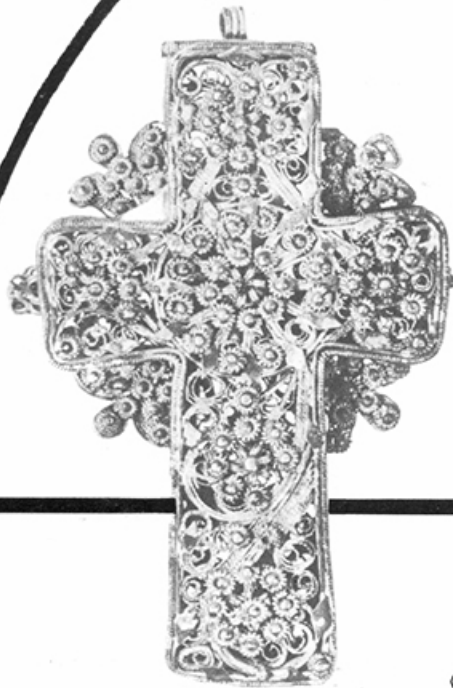
Сребро, ливење, филигран, гранулација, позлата

Почетак 19. века, Призрен

h-90 mm; ширина 75 mm

Крст је готово једнакокраки; краци се шире према крајевима и завршавају се полукружним испустима у којима је спирално замотана филигранска жица. Предња површина крста испуњена је фаораано преплетеним филиграном. У центру је постављен каменчић црвене боје, а при крајевима кракова плави и зелени. Горе је аака, а о крајеве кракова закачена су зрнца корала.

МПУ, инв. бр. 3493. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 379). Непубликовано

194. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар)

Сребро, ливење, филигран, гранулација
 Почетак 19. века, Призрен
 h-70 mm; ширина 40 mm
 Обе стране крста испуњене су густо уплетеним филиграном који твори биљни орнамент са мноштвом цветића у чијим центрима су гранулице. У пресецима кракова постављене су стилизоване палмете које подсећају на круне.

МПУ, инв. бр. 2097. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1992).
 Непубликовано

195. КРСТ НА ПРЕКЛОП (реликвијар, део)

Агура са сребром, ливење
 Почетак 19. века; подручје Јужне Србије
 h-35 mm; ширина 25 mm
 Сачувана је само друга страна крста на којој је приказана стојећа фигура Богородице са Христом у наручју. На крајевима хоризонталних кракова и горе приказан је по један петолатични цвет. Горе је аака.

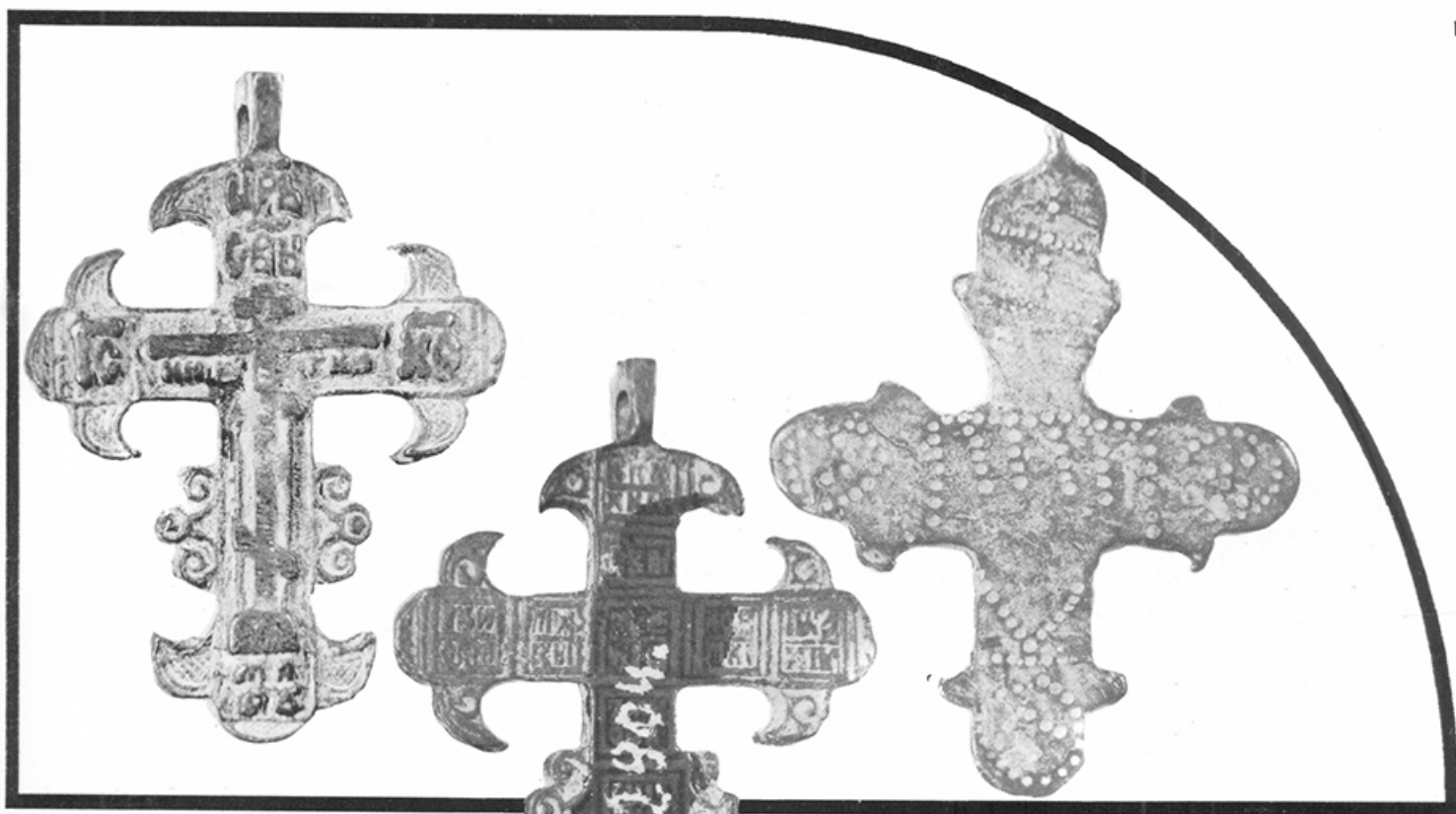
МПУ, инв. бр. 5919. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 440).
 Непубликовано

196. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење
 15-16. век; потиче са Косова
 h-45 mm; ширина 40 mm
 Крст од изаивања није био у употреби. Крст је издужен, развијеног типа, сви краци се завршавају тролистима. Рађен је по систему крст у крсту (3 пута) и изведен је веома прецизно углавном линеарним средствима. Овај племенити крст подсећа на најбољи начин на нашу (и византијску) велику и богату средњовековну традицију.

МПУ, инв. бр. 2751. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1921).
 Непубликовано

197. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

15-16 век; археолошки налаз из порте
Николајевске цркве у Новом Саду

h-55 мм; ширина 40 мм

Крст развијеног типа са тролисним завршцима
(хеалебарда). На средини доњег крака
постављен је венчић.

Са обе стране крста ливењем су изведени
српски криптограми (Служба крсту).

Крст је дело изврсног мајстора.

МПУ, инв. бр. 2904.
Непубликовано

198. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

16. век; потиче са Косова
h-35 мм; ширина 22 мм

Равнокраки, грчки крст равне површине чији се
краци завршавају тролисно. Крст је украшен
пунктирањем у обанку неправилне позице.

МПУ, инв. бр. 5915. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 92).
Непубликовано

199. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ
 Фигура, ливење
 16. век; подручје Јужне Србије
 H-35 мм; ширина 25 мм
 Мало Распеће изведено једноставним
 техничким средствима, ливењем у пантком
 рељефу. Фигура Христа је здепаста и прекрива
 три четвртине крста.

МПУ, инв. бр. 2131. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 62).
 Непубликовано

200. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ
 Дрво резање; сребро ливење, бели сафир,
 брушење
 Дрво- 16. век, Русија; оков- половина 19. века,
 Русија

H-110 мм; ширина 60 мм
 На предњој страни приказано је Христово
 Распеће у развијеној варијанти (са
 Богородицом и св. Јованом). На крајевима
 кракова у издвојеним пољима приказане су
 допојасне фигуре све четворице јеванђелиста.
 Са друге стране приказано је Христово
 Крштење, а на крајевима кракова допојасне
 фигуре јеванђелиста.
 Крст представља прворазредни примерак
 најлепше руске монашке уметности.
 Оков је раван и једноставан. На средини сваког
 крака, као и у њиховим пресецима постављене
 су округле фасете са белим сафирима.

МПУ, инв. бр. 5948.
 Непубликовано

201. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, гравирање
16. век, подручје Косова
h-67 mm; ширина 45 mm

Раван крст са крунастим завршенима кракова. У пресецима су копчасти анђели, а на доњем краку, са страна, две фигурице пута. На предњој страни крста наивно је гравирано Христово Распеће, католичког типа. Друга страна недостаје. Горе је профилирана алка за кашење на ланци.

МПУ, инв. бр. 2117. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 154).
Непубликовано

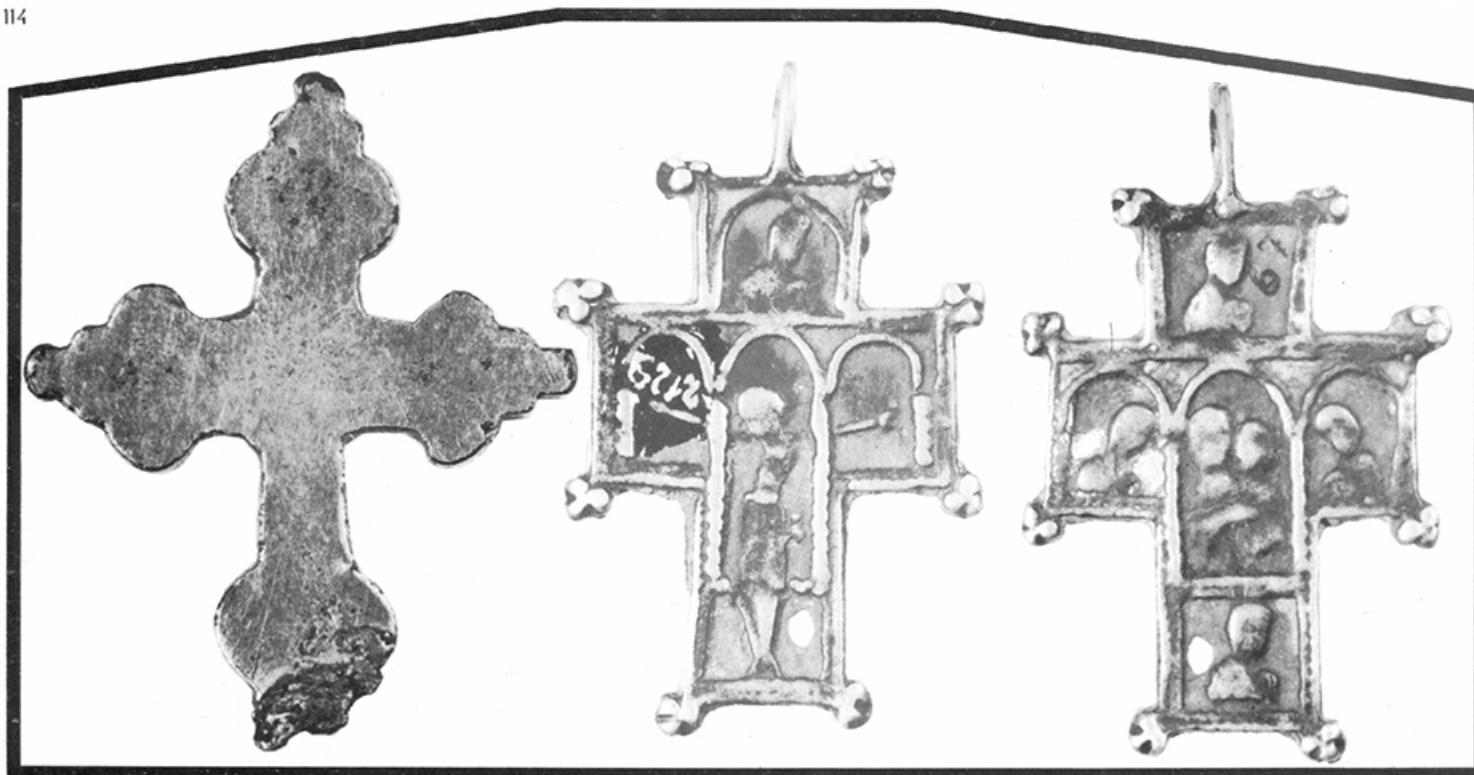
202. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење
Крај 16- почетак 17. века
h-50 mm; ширина 40 mm

На предњој страни приказано је Христово Распеће са два анђела са страна који скупљају крв; изнад Христове главе уцртан је путир. Са друге стране приказана је Богородица на престоу са Христом на левој руци. У угловима су приказани јеванђелисти (3). Око крста кружи пластична лозица творећи венчић. Крст је од дугог ношења доста забрисан. Представља рад озбиљног и доброг мајстора.

МПУ, инв. бр. 5957. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1910).
Непубликовано

203. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

Прва половина 17. века, Косово

h-30 мм; ширина 25 мм

Развијени грчки крст са тролисним завршецима (лобијално) и равним (неукрашеним) површинама са обе стране.

Крст је непрецизно изведен.

МПУ, инв. бр. 5949. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).

204. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење

Средина 17. века; подручје Косова

h-45 мм; ширина 30 мм

Раван, благо развијени крст са тролистима на екстремима кракова. На предњој страни, кроз три подукружне нише постављено је распето тело Христово, а изнад њега, такође у ниши, налази се допојасна фигура непознатог светитеља.

Са друге стране, у средњој ниши приказана је допојасна фигура Богородице са Христом на левој руци, а на крајевима кракова допојасне фигуре четворце јеванђејиста.

Све фигуре су сумарно дате, стилизоване и од ношења крста веома истрвене. Овај крст је свакако реминисценција на, сада већ далеки средњи (српски) век и његову велику уметност.

МПУ, инв. бр. 2129. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 67).
Непубликовано

205. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, аивење

Друга половина 17. века; подручје Јужне Србије

25 × 25 мм

Крстић грчког типа са развијеним крацима и кружним перфорацијама на крајевима кракова за качење трепетљика. Горе је већа алка. Крајеви кракова украшени су панторељефним ружицама са обе стране.

На предњој страни, у пресеку кракова, приказано је стилизовано Распеће; на другој страни приказана је стојећа фигура Богородице са Христом на левој руци.

Крст представља рад младог, или слабог мајстора.

МПУ, инв. бр. 5917. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1990).

Непубликовано

206. КРСТ ПЕКТОРАЛНИ (привезак, део)

Легура, аивење

Крај 17. почетак 18. века; пореклом са Косова

h-60 мм; ширина 40 мм

Сачувана је само задња страна окова. Крст развијеног типа украшен је пластичним ружицама на крајевима кракова. У центру приказана је Богородица са Христом на левој руци. Фигуре су јако стилизоване. Крст је на више места кружно перфорисан.

Горе је алка за качење, а на остала три крака постављене су алкице за вешање трепетљика.

МПУ, инв. бр. 2088. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 150).

Непубликовано

207. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура сребра, ливење
Крај 17. века; подручје Источне Србије
H-64 мм; ширина 45 мм

Крст је раван, ивица је ојачана стилизованим "ужетом", а на крају кракова постављене су алкице за качење трепетљика (сачуана је само једна).

На предњој страни приказано је Христово Распеће. Тело Христово је здепасто и доста невешто изведено; Христ има прекрштене ноге, на крајевима кракова приказани су симболи јеванђелиста (орао, анђео, лав и во).

На другој страни приказано је Крштење у нешто развијенијој варијанти: Христ са прекрштеним рукама, допојасна фигура св. Јована Крститеља и допојасне фигуре два анђела са убрусима; горе је допојасна фигура Оца Саваота са голубом.

На алки за качење постављен је пластични голуб (који је истовремено и чапраз). Овај крст представља још један доказ погубног утицаја западног (унијатског) атака на нашу уметност, кутуру, религију...

МПУ, инв. бр. 2096. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 144).
Непубликовано

208. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење, резање
Крај 17. почетак 18. века; подручје Јужне Србије
H-60 мм; ширина 45 мм

Веома рашчлањен крст где се сваки крак грана крстолико, а у центрима су крстолике перфорације.

Са обе стране, у центру приказана су стилизована Распећа. Горе је аака, а на крајевима кракова су округле прфорације за качење трепетљика.

По целој површини крста, са обе стране, мајстор је ситним урезима појачао утисак биљне орнаментике.

МПУ, инв. бр. 2808. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 689).
Непубликовано

209. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, фиангран,
гранулација; полудраго камење, брушење;
стакао, брушење

Дрво - крај 17. века; оков - прва половина 18.
века

h - 70 mm; ширина 60 mm

На предњој страни приказано је Христово
Распеће, са једним светитељем изнад. На овој
страни недостаје оков. Са друге стране
приказана је Богородица са Христом и преко ње
положен је раскошни оков који се састоји од
аркадица, са троаистима на крајевима кракова.

Све је прекривено фианграном и ситним
гранулама, а у угловима фасетама са
полудрагим камењем и разнобојним стаклима.
Бокови крста такође су богато украшени. Горе
је алка и оригинални ланчић.

Дрвени део овог крста свакако припада некој
светогорској радионици, пре свега према
минуциозности рада и јасној стилској
опредељености.

МПУ, инв. бр. 5951. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

210. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

Почетак 18. века; потиче из Средње Европе

h - 45 mm; ширина 40 mm

Крст латинског типа, пребијен је у доњем делу
тако да су му сада сви краци подједнаке
дужине.

Крст је развијеног типа, завршава се
троаистима у којима су постављене
стилизоване, пластичне ружице.

На предњој страни приказано је, у пантом
рељефу, распето тело Христово, латинског типа
са табелом изнад (INRI).

На другој страни, у центру приказана је стојећа
фигура Богородице са Христом на левој руци;
изнад је голуб, а срединама кракова тече
орнамент од цветића и звездица.

Крст је дело доброг мајстора.

МПУ, инв. бр. 5952. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2132).
Непубликовано

211. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са бакром, ливење
Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије
(купљен у Битољу)

h-74 mm; ширина 64 mm

Развијени крст са круноликим завршцима
кракова који су испуњени папторелефном
барокном лозицом.

На средини је Распеће Христово, а у пресецима
кракова стианзовани кринови.

На доњем краку, лево, остављена је аиварска
недосаедност (крст није био у употреби).

МПУ, инв. бр. 2108. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1922).
Непубликовано

212. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, цинзеирање
Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-60 mm; ширина 50 mm

Крст се сужава према крајевима; сви краци се
завршавају картушима. На средини је
приказано Распеће.

Крст је изведен у маниру закаснеог,
провинцијског Левантинског барока.

МПУ, инв. бр. 5931. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 263).
Непубликовано

213. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура сребра, ливење "на пробој"
Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-50 mm; ширина 35 mm

Раван крст са пааметницама на крајевима
кракова.

На предњој страни приказано је Распеће
Христово, а на другој Крштење у сажетој
варијанти: цела фигура Христова и допојасне
св. Јована и једног анђела; изнад је стианзовани
голуб.

Крст није очишћен од аиварских недосаедности,
а требало је да буде транспарентан. Горе је алка.

МПУ, инв. бр. 5926. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 140).
Непубликовано

214. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, аивење "на пробој"
Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-65 мм; ширина 47 мм

Крст је формиран од 6 назубљених и перфорисаних розета. Преко крста постављено је Распеће. Горе је празан табелаум и на врху аака.

МПУ, инв. бр. 2757. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 859).
Непубликовано

215. КРСТ (медаљон)

Бронза, аивење, позаата
Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-40 мм; ширина 32 мм

Крст има облик цветног медаљона који је украшен аистићима и картушима. Преко тог фона постављено је аело Христово Распеће (православног типа).

Горе је аака, а на крајевима кракова постављена је свуда још по једна за качење трепетаика. Крст је позааћен.

МПУ, инв. бр. 2547. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 629).
Непубликовано

216. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење
Средина 18. века; подручје Косова
h-40 мм; ширина 35 мм

Благо развијени са кружним, профилисаним плочицама и пресецима и на екстремима кракова. Крст је авиен панткорелефно и на предњој страни је приказано лепо Распеће Христово, а на крајевима кракова, у правоугаоним нишама по једна допојасна фигура Јеванђеисте. На другој страни приказана је стојећа фигура Богородице са Христом на левој руци, горе и доле су по једна полуфигура светиња, а са страна по једна представа Бесплоћних сила.

Крст је веома лепо конципован и изведен.

МПУ, инв. бр. 2764. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1915).
Непубликовано

217. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Фигура са сребром, ливење, резање
Средина 18. века; подручје Источне Србије
h-60 мм; ширина 42 мм

Благо развијени крст са прфорисаним венчићем околи и копчастиим листовима у пресецима кракова.

Преко крста фино је урезано распето тело Христово. Ванредни, алаки цртеж одаје руку одличног мајстора.

Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 2148. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 875). Непубликовано

218. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, аивеће, резање
Средина 18. века, Косово
h-63 мм; ширина 43 мм

Развијени крст са круноликим завршцима кракова. По систему "крст у крсту" четири пута је приказан крст. Претпоследњи је формиран од барокних аистића. У пресецима кракова издија по један аистолики детаљ.

Декорација је истоветна са обе стране крста.

Горе је аака, а на крајевима осталих кракова постављена је по једна петљица за качење привезака.

МПУ, инв. бр. 2809. (Збирка Јљубе Ивановића, бр. 149).
Непубликовано

219. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, аивеће
Средина 18. века; подручје Источне Србије
h-60 мм; ширина 45 мм

Крст је раван и на њему је приказано Распеће; Христ има прекрштене ноге и веома је примитивно изведен; на крајевима кракова приказани су симболи јеванђејалиста.

Фон је испуњен тачкастим и линеарним орнаментом. Аака је обијена.

Крст је рађен под утицајем унијатских трендова.

МПУ, инв. бр. 2750. (Збирка Јљубе Ивановића).
Непубликовано

12.

... И шта је још крст за Србина?
Новорођеног прво прекрести бабица да га знак божански заштити од урокљивих очију, болештина, да му да миран сан, напуни му срце добротом и бистрим умом да има, кад порасте, крупну шаку и хитре ноге, бистро око, брчине и бујну косу; широка плећа и велики хват у раширеним рукама, да може и да загрли и да згрои; и да крстолико биће буде. А ако је женско милином да просија, као шибљика да трепери; нежно да буде и краћа језика; оком да стрели тако да јуначинама колена клецају; образе румене да има и гајтан чело; косе као стадо коза, лепе зубе и дуги врат; руке, да милују и да месе и на славски колач и проскурице знак крста да стављају; и руке што морају да знају да умивају, видају ране и последњи пут склапају очи милима; и витке ноге, уски струк; и бедра постелицу за следећу генерацију лепотица и јунака мирнодопских (а кад се мора и војина); и по свему, под оваквим знаком, она да буде крстолика као Косовка девојка, као Милица, као Јевросима мајка, као "сеја брата у босиљак звала", као "наджњева се момче и девојче"...

220. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење "на пробој"
Средина 18. века, непозната далматинска
радионица

h-85 мм; ширина 70 мм

Развијени крст, на крајевима кракова
стилизоване круне преко којих су положени
маскерони. Из пресека кракова избијају снопићи
палмета (зраци).

На предњој страни је Распеће, а на другој
Богородица са границом њињана (крина).

МПУ, инв. бр. 2150. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1963).
Непубликовано

13.

... И све то време икона кућна и неки од
кућних крстова штите и оплемењују
новорођене.

А после неколико дана долази свеште-
ник и за сва времена, светим миром,
уписује крстолIKE знаке на чело, над-
ланице, стопала и груди новој овчици
Христова стада, а кум се у име новокр-
штенога, плунувши, одриче ђавола.

Најчешће чело тада добија и најлепшу
српску амајлију крстић дрвени или
златни (свеједно) око врата, и никад га
више не скида. Са тим знаком пролази
се кроз цео живот; на рођењима, сла-
вама и свадбама, све до одласка на веч-
ни пут, и то са њим заједно.

221. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење, резање

Средина 18. века, Призрен

h-80 мм; ширина 60 мм

Крст је раван и формиран је од барокних
паметница. Крајеви кракова представљају
стилизоване круне, а на средини је православно
Распеће.

Горе је аака, а на крајевима осталих кракова
постављене су петљице за качење парица.

Сачуване су све три турске аире.

Цео систем Распећа изведен је досада, али
(зографски) нанивно.

МПУ, инв. бр. 5940. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1272).
Непубликовано

222. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење

Средина 18. века; подручје Јужне Србије
h-75 мм; ширина 53 мм

Кракови равног крста завршавају се
стилизованим крунама. На крсту је Распети
Христ изведен у маниру православне
иконографије.

У пресецима кракова, под Христовим рукама
су зракасте палмете, а изнад су два
стилизована ђиљана.

На крајевима кракова постављене су петљице
за качење трепетљика; горе је лака.
Недостаје друга страна крста.

МПУ, инв. бр. 2116. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1973).
Непубликовано

223. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

Средина 18. века; подручје Јужне Србије
h-70 мм; ширина 50 мм

Развијени крст са тролистима на крајевима
кракова које творе по три кружнице од
псеудофианграна. На средини је панкореџефна
фигура Распетог Христа са зракастим
ореолом и паралелно постављених ногу.
Горе је петљица за прихватање ланца.

МПУ, инв. бр. 5955. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 73).
Непубликовано

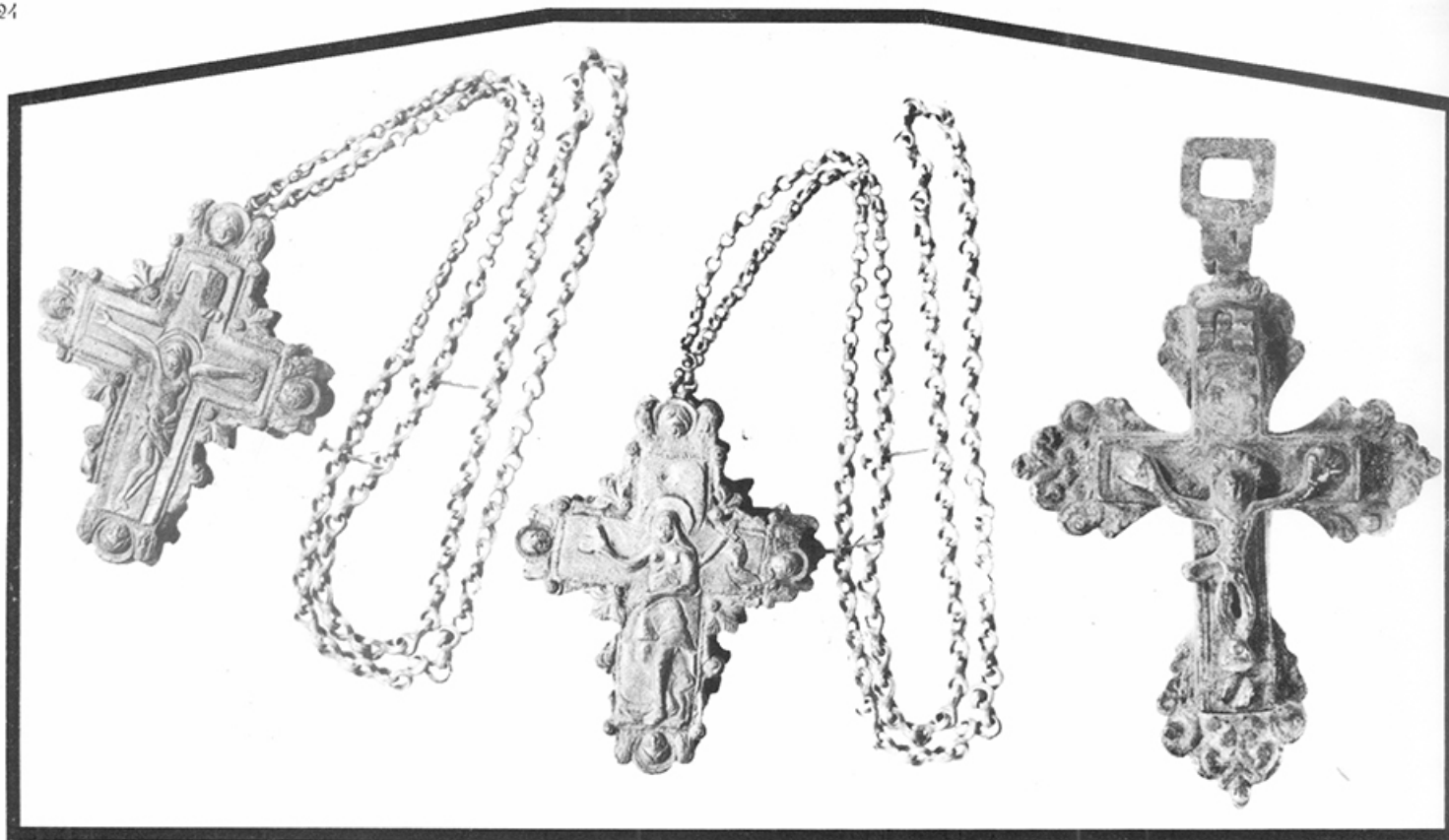
224. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура сребра, ливење

Средина 18. века; подручје Источне Србије
h-79 мм; ширина 46 мм

Издужен крст, латинског типа. На њему је
представљен Распети Христ католичког типа.
Фигура је веома стилизована, а под ногама је
Адамова лобања. У пресецима кракова
постављени су зраци; таблаум је нечитак. Са
друге стране крст је украшен астићима. Горе
је лака.

МПУ, инв. бр. 2102. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. изгубљен).
Непубликовано

225. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Алгута, аивење, резање
Средина 18. века; подручје Источне Србије
h-80 мм; ширина 60 мм

Благо развијени крст са стилизованим њиљанима у пресецима кракова. На крајевима кракова постављен је по један маскерон у нимбу (херувими).

На средини је католичко Распеће.

Са друге стране приказано је Васкрсење Христово, варијанта Изласка из гроба. На крајевима кракова су херувими.

Сачуван је оригиналан ланац.

МПУ, инв. бр 2128. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 900).
Непубликовано

226. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, аивење
Средина 18. века; непозната даалатинска радионица
h-85 мм; ширина 55 мм

Подалогу чини развијени крст са барокним цветовима на крајевима кракова. Преко њега је апликован равни крст са католичким Распећем.

Горе је веанка, четвртаста аака за качење крста на ланац.

МПУ, инв. бр. 2100. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1971).
Непубликовано

227. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, филигран, гранулација
Средина 18. века; Призрен
h-70 mm; ширина 50 mm

Веома развијени тип крста формиран је од орнаментално улаетене филигранске жице и ситних и крупних гранула. На врху је закачка (чапраз), а на крајевима осталих кракова потављена је по једна турска аспра. О алку је закачен фини, средњи, плетени ланац (уже) са кићанкама и закачкама (чапразима) на крајевима.

Овај крст представља репрезентативни примерак призренског филигранског занатства.

МПУ, инв. бр. 5934. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1455).
Непубликовано

228. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење, посребрење; филигран; стакло,
брушење
Средина 18. века; Пећ
h-65 mm; ширина 44 mm

У центру је грчки крст са црвеним стаклом у центру и 4 мања при крајевима кракова. Са крајева кракова издижу се тролатични "цветови" од филиграна са по једним стаклом у средини.

На врху је алка, а над њом још један, грчки крстић формиран од филигранске жице са стаклом у центру. Изнад овог крстића је алка за вешање. О мањи крстић окачен је привезак у облику стилизоване птице са два каменчића у фасетама.

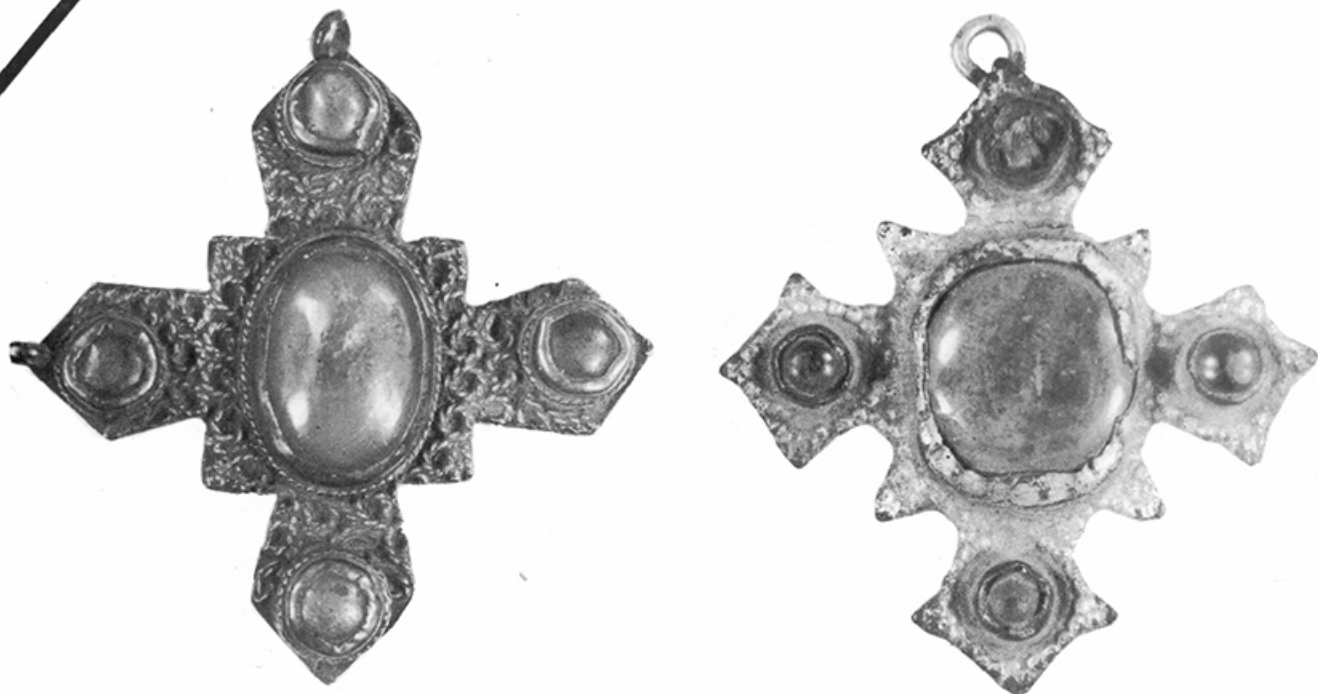
МПУ, инв. бр. 2098. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 80).
Непубликовано

229. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Седеф, резање; легура са сребром, ливење
средина 18. века; Косово
h-98 mm; ширина 70 mm

Раван, седефни крст са представом Распећа; на обе стране окован је деатондни филигрански букет.

МПУ, инв. бр. 18972.
Непубликовано

230. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење; ахати, брушење

18. век; Пећ

60 × 60 мм

Тип грчког крста који је оформљен тако што из централиг, квадратног дела израњају петоугаони краци (облик стилизоване круне). У центру је постављен крупни елипсasti ахат, а при крају сваког крака по један мањи. Фон прекрива филигранска жица која твори орнамент лозице.

МПУ, инв. бр. 5933. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1926).
Непубликовано

231. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење; ахати и тиркизи, брушење

18. век; откупљено на Косову

58 × 58 мм

Основ крста чини квадрат који је испуњен великом фасетом са крупним ахатом. Из квадрата израњају петоугаони краци (стилизовани облик круне) са по једном фасетом у центру. У фасетама су, наизменично по два ахата и два тиркиза. Фон је испуњен псеудогранулама, а на врху је лацица.

МПУ, инв. бр. 1160. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

232. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење; псеудогранулација; карнеоли, брушење.

18. век; откупљено на Косову

90 × 90 мм

Једнакокраки крст има петоугаоне краке (стилизоване облике круне) и у пресецима кракова стреличасте испусте. У центру је постављена већа фасета која обухвата крупни карнеол лепе боје и чистоте. При крају сваког крака постављена је по једна мала фасетица са каменом. Фон крста украшен је крупнијим и ситнијим псеудогранулама.

МПУ, инв. бр. 1166. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 690).
Непубликован

233. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, гранулација, позаата; карнеол

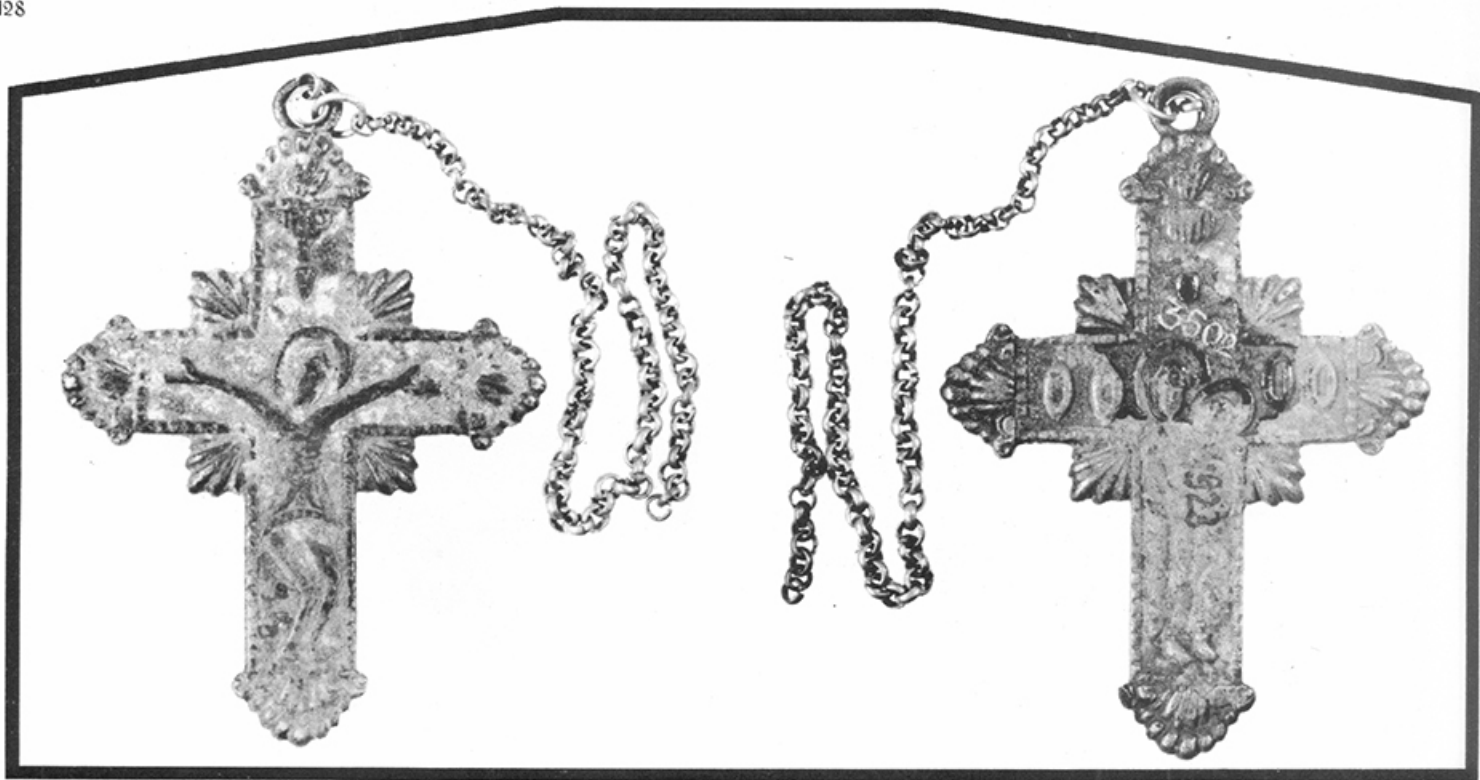
Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије

h-60 мм; ширина 35 мм

Крст је формиран од 6 квадратних фасунга у које је постављено равно, брушено полудраго камење. Камење је одозго позааћено (позаата је у великој мери отпала).

Крст је обрудљен низом гранула. Горе је алка.

МПУ, инв. бр. 5924. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 23).
Непубликовано

234. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ
 Бронза, ливење, резање
 Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије
 h-42 мм; ширина 34 мм
 Раван крст са низом псеудогранула по ободу.
 Горњи крак крста је слоњен и изгубљен.
 Преко целе површине крста положено је тело
 Христово. Христове ноге ослањају се на маалу
 шкољку. Околу су урезане границе.

МПУ, инв. бр. 3497. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 1918).
 Непубликовано

235. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ
 Бронза, ливење
 Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије
 h-68 мм; ширина 48 мм
 Багао развијени крст са палметима на
 крајевима и у пресецима кракова.
 На предњој страни приказан је распети Христ, а
 изнад је барокна ваза са цвећем.
 На другој страни приказана је стојећа фигура
 Богородице са Христом, а изнад је ваза. На
 хоризонталном краку, по два пута дат је приказ
 Бесплоћних сила.
 Сачуван је део оригиналног ланца.

МПУ, инв. бр. 3502. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 1923).
 Непубликовано

238. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

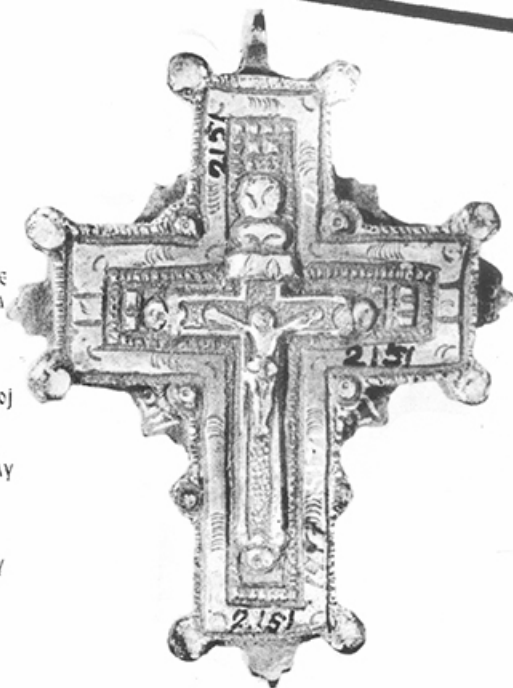
Легура сребра, ливење, цизелирање, резање
Друга половина 18. века; потиче са подручја
Источне Србије

h-55 мм; ширина 45 мм

Крст развијеног типа а палметицама на крајевима и у пресецима кракова. На предњој страни приказано је наивно конциповано и изведено Распеће са зракастим нимбом на Христовој глави. На другој страни, по систему крст у крсту приказано је Распеће финих пропорција и лепо изведено. Горе је алака.

Овај крст изведен је од два кааупа, два различита мајстора, и очигледних разлика у квалитету и постигнутом резултату.

МПУ, инв. бр. 2151. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1977).
Непубликовано

236. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ, ДЕО

Бронза, ливење

Друга половина 18. века; подручје Косова

h-38 мм; ширина 25 мм

Сачувана је само предња страна крста. Около иде орнамент "ујета". Преко целе површине постављен је Распети Христ који је доста наивно изведен.

МПУ, инв. бр. 2763. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 261).
Непубликовано

237. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење, резање

Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије

h-54 мм; ширина 45 мм

Раван крст са малим палметицама у пресецима кракова, и подукружним испустима по ободу.

На предњој страни, која је јако истрвена чини се да је представљено Скидање с Крста.

На другој страни дата је развијена сцена Крштења Христовог: Христ стоји у Јодрану, лево су допојасне фигуре св. Јована и једног светитеља, а десно фигуре два анђела.

Изнад сцене је голуб оперважен зрацима, а доле, у правоугаоној ниши седећа фигура једног пророка.

МПУ, инв. бр. 2149. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

239. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, филигран, гранулација; корали
Друга половина 18. века; подручје Источне
Србије

h-60 mm; ширина 45 mm

Развијени крст са ивицама ојачаним
филигранским тордираним ужетом. По ивицама
су распоређени и фасунзи са камењем,
тролисти формирано од цевчица и зрнца корала.

На средини, са обе стране постављена су
панткорелејска Распећа, а околу бордура од
филиграна и низови гранула. Христ има
прекрштене ноге.

МПУ, инв. бр. 2791. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 10).
Непубликовано

240. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење "на пробој"
Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-55 mm; ширина 40 mm

Раван крст са пластичним Распећем у средини.
Крајеви кракова завршавају се крунастим
пааметима, а у пресецима су барокне машинице.

Са крајева кракова спуштају се петљице за
качење привезака (погубљени).
Крст је закачен на жичани ланац.

МПУ, инв. бр. 2113. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 620).
Непубликовано

241. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење

Друга половина 18. века; Русија

h-60 мм; ширина 40 мм

На благо развијеном крсту приказан је Часни крст са инструментима мучења (копље и губа) и криптограмом:

ЦРВ, , ІС ХС

СВ Б, , НІ КА

, ММ

, С В

У пресецима кракова су стилизовани кринови.

МПУ, инв. бр. 3498. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1924).
Непубликовано

242. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење

Друга половина 18. века; подручје Источне
Србије

h-76 мм; ширина 46 мм

Здепасти крст више пута је профилисан урезима и низовима псеудогранула. Из пресека кракова израњају полуокругови. На крсту је назначено 5 полукружних ниша у којима су нечитљиви симболи.

МПУ, инв. бр. 2895
Непубликовано

243. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура сребра, ливење, резање

Друга половина 18. века - почетак 19. века;

Подручје Јужне Србије

h-70 мм; ширина 50 мм

Развијени тип крста, са тролисним завршцима; на крајевима кракова гравирани су трочлане волуте. Преко равног крста, на средни је апликовано, са обе стране по једно старије Распеће из 18. века.

Горе је алка, а на средини горњег крака постављене су две петљице са страна за качење привезака.

МПУ, инв. бр. 2090. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 96).
Непубликовано

244. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење
Друга половина 18. века; подручје Косова $h=45$ мм; ширина 40 мм
Крст развијеног типа са тролисним завршцима кракова. Фон крста изведен је у маниру псеудофианграна и представља густо збијене волутице. Преко фона постављен је распети Христ са круном на глави (иан зупчasti нити). Друга страна није украшена. Горе је алка.

МПУ, инв. бр. 2112. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1916). Непубликовано

245. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, фиангран, гранулација
Друга половина 18. века, Косово $h=100$ мм; ширина 70 мм
Развијени крст са крацима који се шире и завршавају равни. Цео крст формиран је од фиангранских волута и граница преко којих су положени мали, сребрни делтоиди. Горе је алка, а доле петљица за качење привеска.

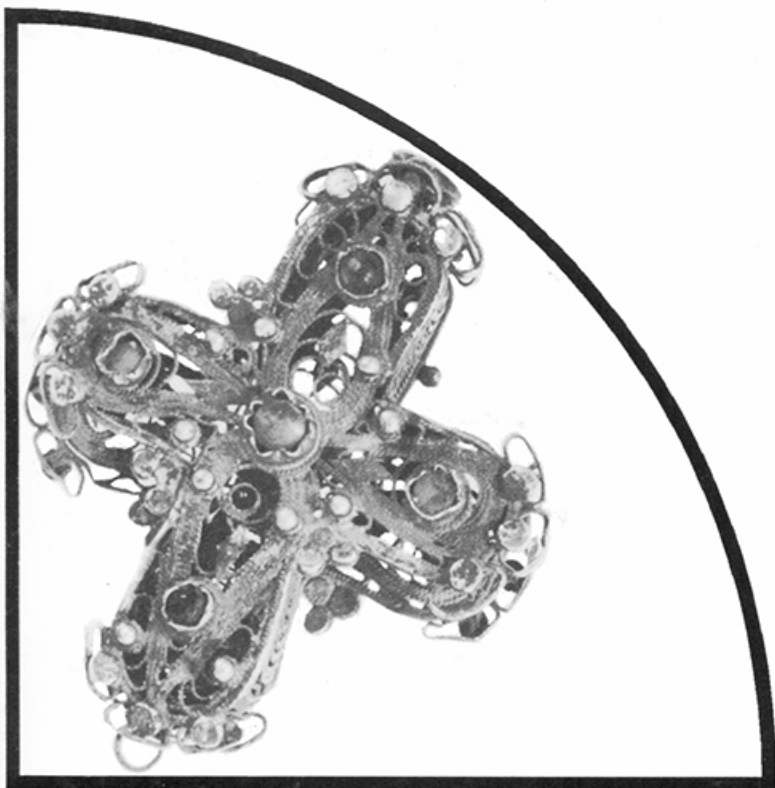
МПУ, инв. бр. 5945. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 509). Непубликовано

246. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, фиангран, гранулација; стакло, брушење
Друга половина 18. века; откупљено на Косову $h=50$ мм; ширина 25 мм
Крст има дужи доњи крак, транспарентан је и формиран је од фиангранске жице, фиангранских розетица у чијим центрима је по једна крупнија гранула и плочица у обанку ромба.

У центру је већи комад брушеног стакла од кога се шире зраци, а у пресецима кракова постављена је по једна "круна" од фиангранске жице. На врху је алка.

МПУ, инв. бр. 2155. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1490). Непубликовано

247. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, филигран, гранулација; полудраго камење, брушење
Друга половина 18. века; призренски рад $h-52$ мм; ширина 42 мм

Тип грчког крста, формиран је од филигранских граници и цветића. Цветићи су појачани разнобојним камењем или крупнијим гранулама.

МПУ, инв. бр. 2773. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен). Непубликовано

248. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење

Крај 18. века; подручје Источне Србије

$h-49$ мм; ширина 36 мм

Раван крст са папкорелефним Распећем. Христ стоји на сфери (вероватно Адамова лобања). Табелум је нечитак.

На крајевима хоризонталних кракова по једна палмета; горе је алка за качење, а доле алка за привеске.

Крст одаје наивног мајстора.

МПУ, инв. бр. 5926 Непубликовано

249. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

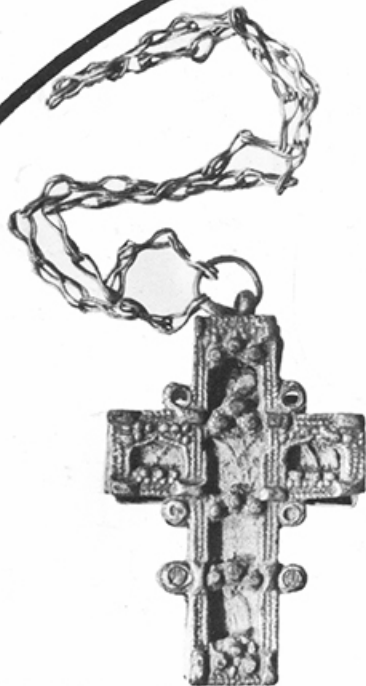
Легура са сребром, ливење, резање

Крај 18. века; потиче са подручја Јужне Србије $h-48$ мм; ширина 29 мм

Крст је потпуно раван, латинског типа. Ивицом крста тече низ псеудогранула. На крсту је приказано стилизовано Распеће. На другој страни у центру је урезана звезда, а на крајевима кракова двоструки троугаови.

МПУ, инв. бр. 2755. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 147). Непубликовано

251. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење
 Крај 18. века; подручје Јужне Србије
 h-48 мм; ширина 30 мм
 Комплетан крст ливен је у комаду, тако да
 мдуира (оставља утисак) дрвени, оковани
 крст. На хоризонталним крацима изведене
 су аркадице са шпицастим (eselfücken)
 луцима. На вертикалном краку изведене су
 аркадице са по три псеудогрануле место
 лукова.

Горе је ланка и на њој оригинални ланчић од
 дугуљастих карика.
 У пресецима и на средини доњег крака, са
 страна, постављене су плочице са стилизованим
 цветићима (ружице).

МПУ, инв. бр. 2106. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 951).
 Непубликовано

252. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење
 Крај 18. века; подручје Косова
 h-70 мм; ширина 40 мм
 Раван крст са урезаном крстоликом нишом
 изнутра у којој је постављено распето тело
 Христово.

Крст је изведен ливењем, а у поступку се
 водило рачуна да он одаје утисак дрвене
 структуре (дрворезбареног крста).

МПУ, инв. бр. 2753. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 1919).
 Непубликовано

**250. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ
 (ДСО)**

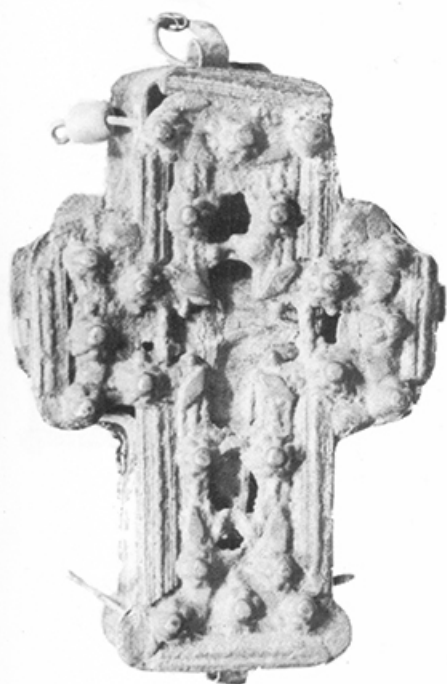
Легура сребра, ливење, резање
 Крај 18. века; Косово
 h-50 мм; ширина 35 мм; дужина ланца 430
 мм

Крст је раван са палметицама на крајевима
 кракова (очувана само једна) и у пресецима
 кракова.

Сва декорација је решена гравирањем.
 На предњој страни приказана је Богородица на
 престоу са Христом, али толико стилизована
 да готово прелази у цветни орнамент. Изнад је
 Недремано око.

Недостаје друга страна крста.
 Сачуван је оригинални ланац.

МПУ, инв. бр. 2805. (Збирка Љубе
 Ивановића, бр. 264).
 Непубликовано

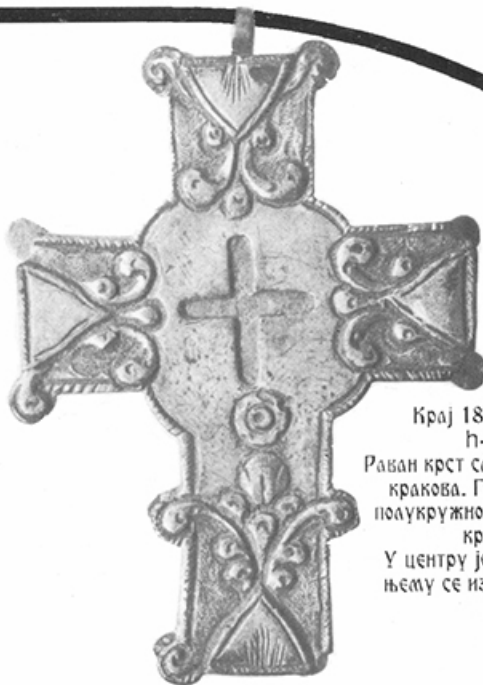
253. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење

Крај 18. века; потиче са Косова
h-64 мм; ширина 44 мм

Крст је ливен тако да подражава оковани крст. Украшен је по целој површини латкорелефним ружицама и геометријским орнаментом. Са стране постављена су зрна корала. Горе је алка.

МПУ, инв. бр. 2133. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 481).
Непубликовано

255. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење

Крај 18. века, подручје Јужне Србије
h-63 мм; ширина 47 мм

Раван крст са псеудогранулама на екстремима кракова. Горе је алка. Пресеци кракова су полукружно испуштени упоље тако да центар крста одаје кружни облик.

У центру је мали, урезани грчки крст, а ка њему се из сваког крака пружају палмете.

МПУ, инв. бр. 2525
Непубликовано

254. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, фиангран, гранулација
Крај 18. века, Призрен h-70 мм; ширина 50
мм; дужина ланца 700 мм

Развијени тип крста формиран је од трапезастих плочица, ситних и крупних гранула и орнаментално сплетене фиангранске жице. На крајевима кракова су по три пластична цветића, а о хоризонталне и доњи крак окачено је по једно фиангранско дугме. Горе је копча и алкица о коју је закачен ланац од двоструких карика. На ланцу је постављен шетац (каизач) у који је умонтиран полудраги камен. Ово је још један ванредан примерак призренске фиангранске уметности.

МПУ, инв. бр. 5947. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 335). Непубликовано

256. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Алура, ливење "на пробој"

Крај 18. века; подручје Источне Србије

h-45 mm; ширина 30 mm

Крст развијеног типа са крајевима кракова у облику стилизованих круна. На средини је мали, пластични, равнораки крст, а околу су низови псеудогранула.

МПУ, инв. бр. 5927. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 180).

Непубликовано

257. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Дрво, резање; сребрна жица, филигран, гранулација

Крај 18. века; призренски рад

h-45 mm; ширина 25 mm

Дрвени, неукрашени крстић потпуно је прекривен филигранским врежицама и цветићима. У пресецима и на крајевима кракова истакнуте су веће грануле. Горје је лака.

МПУ, инв. бр. 2154 (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1991).

Непубликовано

258. КРСТ (ПРИВЕЗАК) МЕДАЉОН

Легура, ливење, гранулација, позлата
Крај 18. века, Призрен
h-75 мм; ширина 60 мм

Крст има облик овалног медаљона и формиран је од низа цветића, гранулица и фасунга са тиркизима, коралима и брушеним стаклићима. На предњој страни апликован је мали Распети Христ, а на другој Богородица са малим Христом на левој руци.

Горе је ланка, а на крајевима осталих кракова закачена је по једна округла, перфорисана трепка.

МПУ, инв. бр. 2104. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1957).
Непубликовано

259. КРСТ (ПРИВЕЗАК) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење "на пробој"
Крај 18- почетак 19. века; подручје Јужне Србије

h-50 мм; ширина 35 мм
Развијени крст, са круноликим завршенима кракова и стилизованим палметата у пресецима. На средини је приказано, стилизовано Распеће.
Горе је пробој за качење крста на ланца.

МПУ, инв. бр. 5923. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 82).
Непубликовано

261. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење "на пробој"
Крај 18- почетак 19. века; подручје Источне Србије

h-38 mm; ширина 30 mm

Краци малог крста сужавају се према крајевима. Око крста кружи венчић од спојених лукова. На срединама кракова постављена је по једна округла и профилисана аплика. Горње је пробој за алаку.

Преко средине крста положено је тело распетог Христа веома примитивно изведено. Фон је пунктиран неправилним кружићима.

МПУ, инв. бр. 2771. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1912).
Непубликовано

260. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење
Крај 18- почетак 19. века; подручје Јужне Србије

h-35 mm; ширина 25 mm

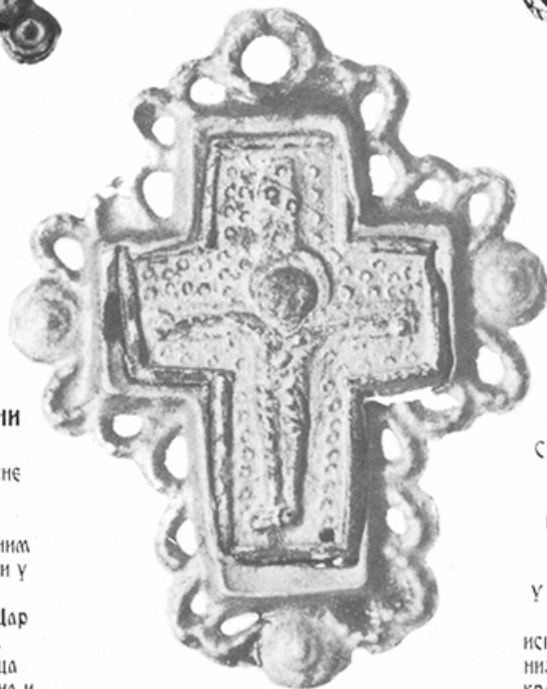
Мали, слабо развијени крст са полукружним испустима на крајевима, на екстремима и у пресецима кракова.

На предњој страни приказан је Христос, Цар Сааве, а поред њега су два арханђела.

На другој страни приказана је Богородица Ширишаја Небес, са два арханђела са страна и голубом изнад.

Обе представе су веома стилизоване, али лепо изведене. Крст није цизелиран после ливења и тешко да је био у употреби.

МПУ, инв. бр. 2132. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 87).
Непубликовано

262. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, филигран, гранулација; корал
Крај 18- почетак 19. века, Призрен

h-95 mm; ширина 65 mm

Рван, лако развијен, невешто и неправилно изведени крст. Краци му се завршавају полукружно.

У центру је мала, пластична фигура Распетог Христа са таблаутом изнад. Цео фон је испуњен филигранским волутама, гранчицама и низовима цветића са гранулама у центрима. На крајевима кракова постављен је по један фасунг са зрнцима корала.

МПУ, инв. бр. 2754. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 626).
Непубликовано

263. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење
Крај 18- почетак 19. века; подручје Источне
Србије

h-45 mm; ширина 30 mm

Крст је развијеног типа и рудиментарно је
ливен.

На предњој страни приказано је Распеће
Христово, а на другој стојећа фигура
Богородице са Христом на левој руци и поред
ње две допојасне фигуре; још једна допојасна
фигура постављена је при дну доњег крака. На
крајевима кракова постављена је по једна
трепетљика (тип назубљене хелебарде). Горе
је ланка.

МПУ, инв. бр. 5911. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1909).
Непубликовано

264. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бронза, ливење, резање
Крај 18- почетак 19. века; подручје Лужне
Србије

h-70 mm; ширина 48 mm; дужина ланца 330
mm

Раван крст са благо профилисаним ободом; у
пресецима кракова избијају зракасте палмете
које творе кружницу у нивоу грчког крста.

На предњој страни крста приказана је
Богородица на престолу са малим Христом на
крилу. Лево и десно су две полуфигуре (Јоаким
и Ана?). Изнад је сигнатура: IC XC NI KA, а
доле сунце које се рађа изнад брегова.

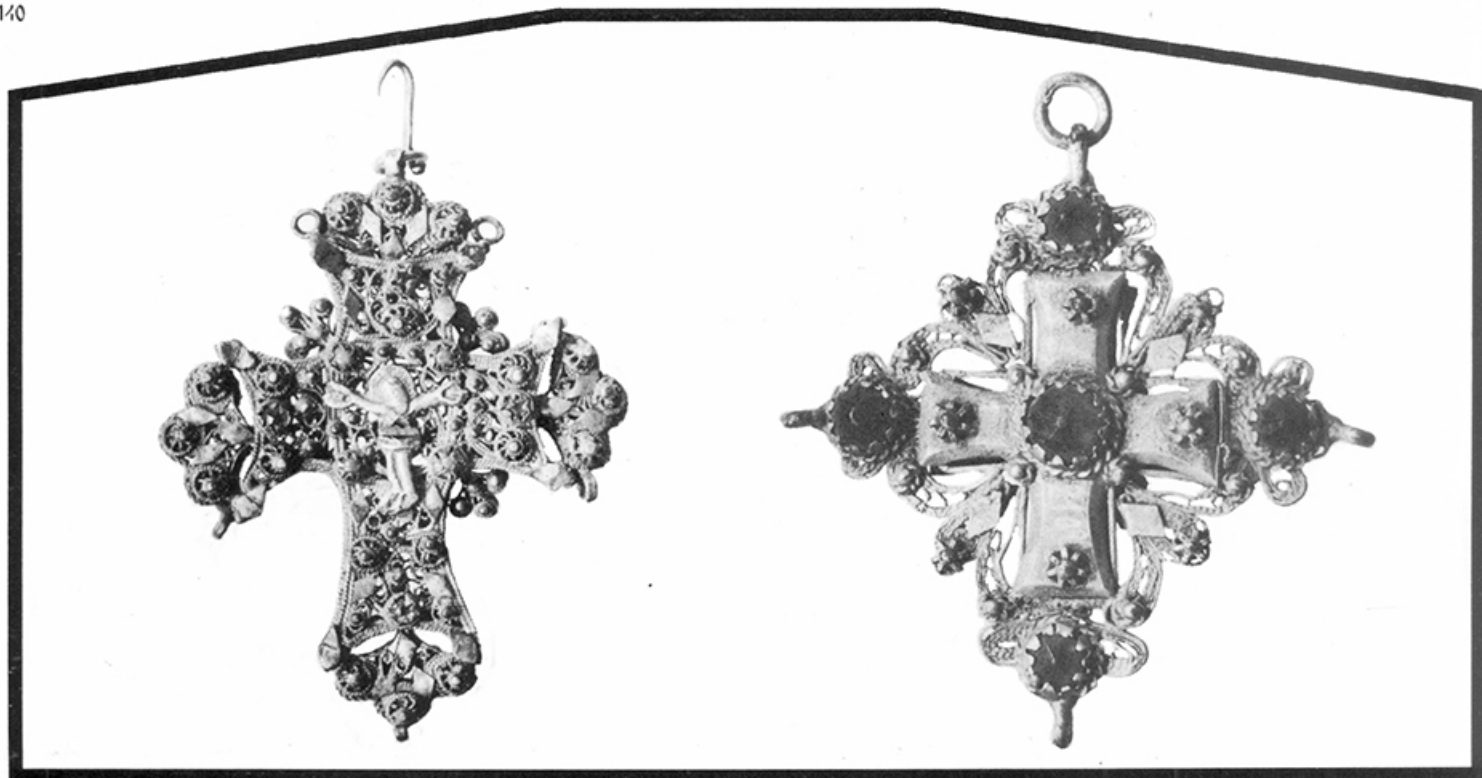
На другој страни приказана је Последња вечера:
Христ је у чељу софре, апостоли су кружно
распоређени око ње; горе је голуб, а доле
херувим. Преко доњег крака, косо запис:

ДИМИТРИА

Очуван је оригинални ланац.

МПУ, инв. бр. 2794. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 97).
Непубликовано

265. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, филигран, гранулација
Крај 18- почетак 19. века, Пећ
h-75 mm; ширина 60 mm

Развијени филигрански крст са цветним паметницама у пресецима и већим, тролисним на крајевима кракова.

Цео крст је формиран од филигранских розетица.

На средини је апиковано Распеће.

По ободу крста распоређено је више даскица за вешање привезака. Крст је православне провенијенције.

МПУ, инв. бр. 3492. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 262).
Непубликовано

266. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење; филигран; стакао, брушење
Крај 18- почетак 19. века; подручје Јужне Србије (купљен у Битољу).
66 × 66 mm

Правилан облик грчког крста са фасетом и стакаом у центру и розетицама од филигранна на крајевима кракова. Овај крст надграђује филигранска розета која на сваком краку твори по једну "круну" са стакаом у центру. На врху је аска.

МПУ, инв. бр. 2109. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 145).
Непубликовано

267. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, филигран, гранулација; стакло, брушење
Крај 18- почетак 19. века; призренски рад
h-70 мм; ширина 60 мм

Развијени тип крста, формиран је од филигранских волаутица и гранчица. На крајевима кракова постављени су филигрански цветићи. Око целог крста кружи једноставна врежица.

У центру, на предњој страни је фасета са зеленим брушеним комадом стакла, а на другој је филигрански цвет.

Горе је аака, а са остаалих крајева виси по један срцолики привезак.

МПУ, инв. бр. 2769. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

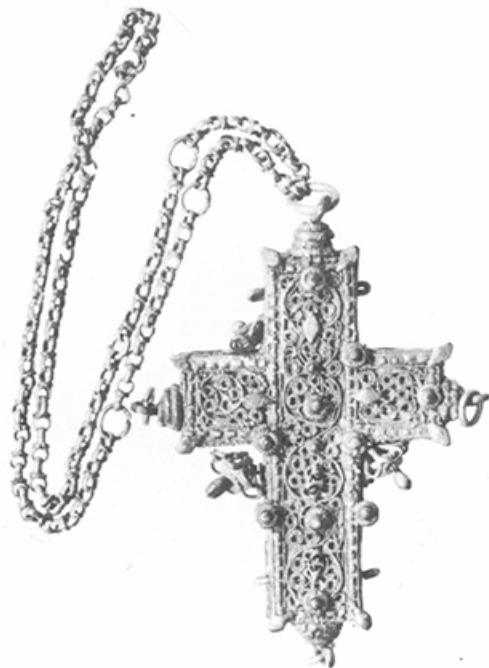
268. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, филигран, гранулација
Крај 18- почетак 19. века, Призрен
h-60 мм; ширина 45 мм; дужина ланца 180
мм

Крст је раван, формиран од филигранских розета са аакама на крајевима кракова и филигранским цветићима у пресецима. Са предње стране апанкован је Корпус Распетог Христа прекрштених ногу. Крст представља добар рад призренског заатарства али под утицајем унијатске иконографије.

Сачуван је оригинални ланац.

МПУ, инв. бр. 2095. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1491).
Непубликовано

269. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребрна легура, ливење, гравирање
Крај 18- почетак 19. века; подручје Косова
h-75 mm; ширина 55 mm
Крст је раван, а сва декорација је решена
гравирањем. На средини је, цртачки невесто
изведен Распети Христ, а изнад је табелаум
(INBI).

Недостаје аака.

МПУ, инв. бр. 2811. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 635).
Непубликовано

270. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење "на пробој", цизелирање
Крај 18- почетак 19. века, Русија
h-82 mm; ширина 70 mm; дужина ланца 460
mm

Крст је раван и готово једнакокраки, а на
крајевима кракова су апликавани пластични
цветићи.

Обе стране крста исуњене су ажурираним
палметницама и волутама. У пресецима кракова
постављене су зракасте палметице. На предњој
страни, по средини постављен је крст и на њему
Распети Христ; испод је Адамова лобања са
укрштеним костима, а горе табелаум са
написом: INBI.

На другој страни приказано је Васкрсење
Христово у варијанти изласка из гроба (Христ
са заставом изнад саркофага).

Очуван је оригинални ланац.

Овај крст представља добар примерак руског
златарства, али под јаким утицајем кијевске
иконографије.

МПУ, инв. бр. 2806. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 339).
Непубликовано

271. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ, СА ЛАНЦЕМ

Легура са сребром, ливење, ковање, резање
Почетак 19. века; потиче са Свете Горе
h-58 мм; ширина 38 мм; дужина са ланцем
600 мм

Једноставан крст, на крајевима свих кракова
шири се по један тролист. На предњој и другој
страни сумарно је приказано Распеће, а све
површине око Христовог тела шатиране су.

Ланац је састављен од више елемената:
крупније олке које спајају различите елементе;
двоструки ланчићи од карика у облику 8;
стубићи, четвороугаоног пресека и профилсани,
дугмад, равна и затворена; дугмад
перфорисана и једна маска на копчи ланца.

МПУ, инв. бр. 2101. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 84).
Непубликовано

272. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Месинг, ливење
Прва половина 19. века, Русија
h-77 мм; ширина 50 мм

Крст је са дужином доњим краком, и алком на
горњем. Ивицом крста тече "у же". Сви краци
су у облику тролиста а завршавају се већом
гранулом.

У крацима представе: горе Бог Отац и голуб,
лево је св. Јован, десно је Богородица, а доле
Адамова лобања; на средини је Распеће са
табеаумом: П П П П.

На другој страни урезано је: ПРБ,
ІС НК ХС

Све представе су лако стилизоване и прецизно
изведене.

МПУ, инв. бр. 11174.
Непубликовано

273. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење, резање
Почетак 19. века; подручје Источне Србије
h-40 mm; ширина 30 mm
Равни крст на преклоп чије су ивице појачане урезима. Комплетна декорација решена је гравирањем. На предњој страни приказан је Распети Христ чије паралелно постављене ноге допиру до самог краја доњег крака. На другој страни гравирани су крст који је ишрафирани паралелним урезима.

МПУ, инв. бр. 5912. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1920).
Непубликовано

274. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, филигран, гранулација, позалата; стакло, брушење; корали
Прва половина 19. века. Призрен
h-90 mm; ширина 65 mm
Основ чини крст латинског типа формиран од филигранских розетица, крупнијих гранула плочница у облику ромбова. Украшен је са 6 фасета у којима су комади лепо брушеног разнобојног стакла. Крајеви кракова завршавају се филигранским тролистима. У пресецима кракова постављене су тролистне паметнице, са обе стране доњег крака постављен је по један капљичасти украс од филиграна. Хоризонтални и доњи крак имају по један мали привезак са по три зрнца корала.

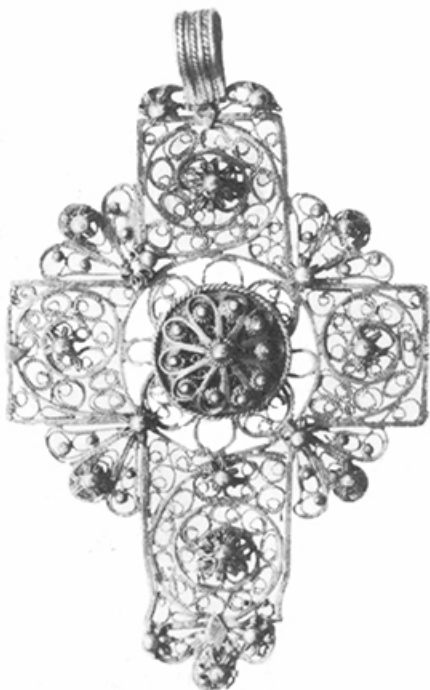
МПУ, инв. бр. 2762. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1965).
Непубликовано

275. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Седеф, резање; сребро, филигран
Прва половина 19. века; подручје Јужне Србије
h-70 mm; ширина 40 mm
Крстић од седефне плочице носи представу распетог Христа која је изведена веома паметним урезивањем. Крстић је окован филиграном који кружи око њега у облику једноставних волута. Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 5930. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 77).
Непубликовано

276. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, филигран, гранулација, позлата
Прва половина 19. века, Призрен
h-85 мм; ширина 50 мм

Крст је формиран од розета, филигранских
цветића и орнаментално уластене филигранске
жице. Потпуно је транспарентан. У центру крста
постављена је лепа, велика розета.

МПУ, инв. бр. 5953. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1430).
Непубликовано

277. КРСТ ПЕКТОРАЛНИ (привезак)

Бронза, ливење

1848. године; неидентификована српска
радионица

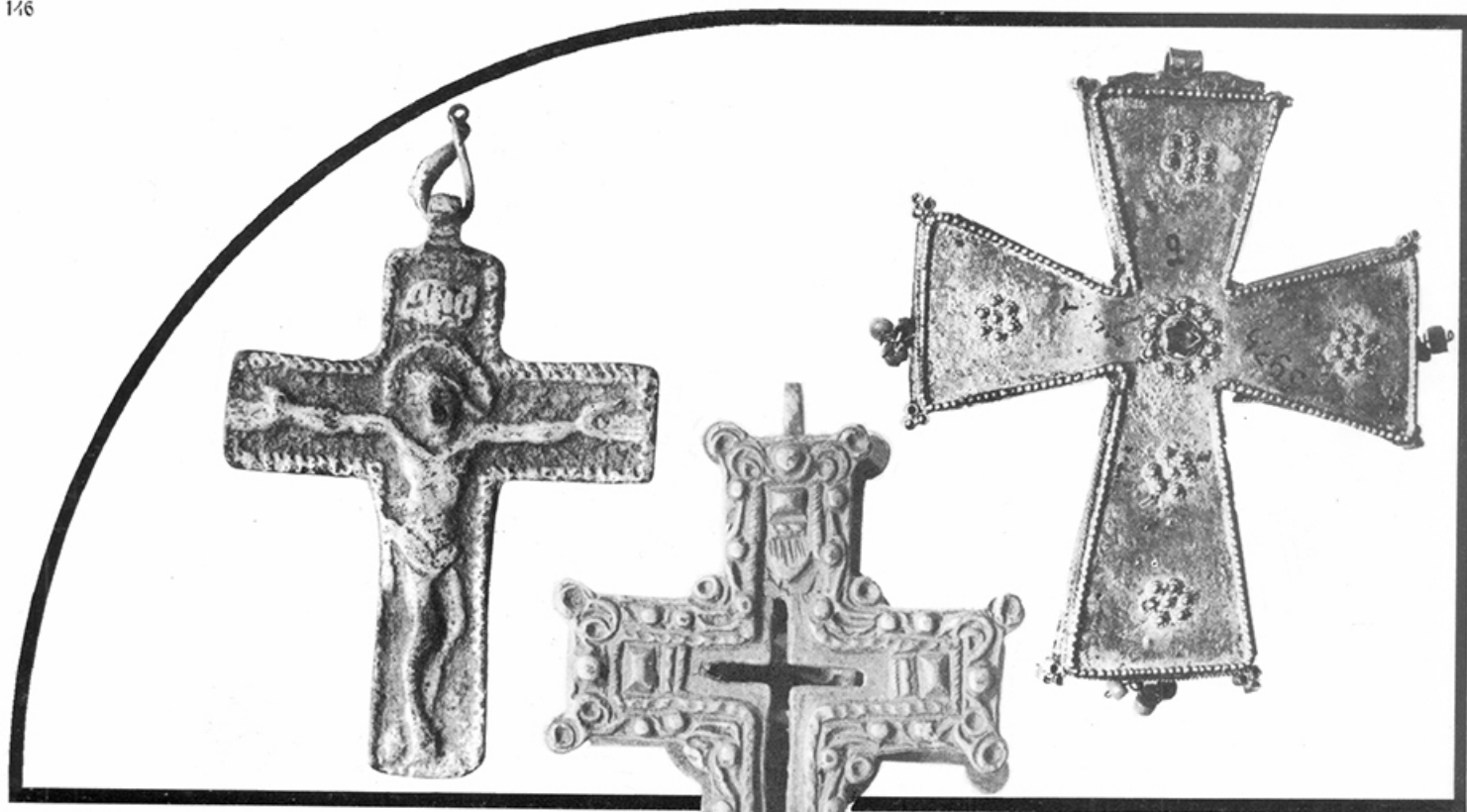
h-48 мм; ширина 38 мм

Крст је благо профилисан по ивицама. На
предњој страни, у веома плитком рељефу
приказано је Крштење Христово; целе фигуре
Христа, св. Јована и једног анђела, док је други
приказан у позадини, као полуфигура; изнад је
зрак као симбол св. Духа. На бочним и горњем
краку, у нишама приказане су допојасне
фигуре тројице јеванђејиста и то у профилау.
Цела декорација конципована је сумарно и
једноставним средствима, али прецизно и
добити су веома високи резултати. Кадаун за
овај део крста свакако је стариј датума (крај
17. века) од године извођења.
На другој страни само су урезане христолошке
сигнатуре, и година ливења.

МПУ, инв. бр. 2915.
Непубликовано

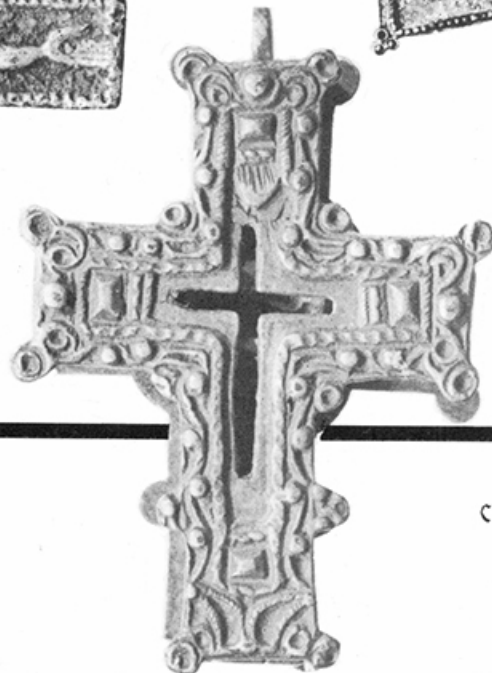

278. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура са сребром, ливење
Средина 19. века; Славонија
h-32 мм; ширина 25 мм

Једноставан крст чије су ивице ојачане
тордираним "ужетом". Преко крста положена је
фигура Христа (ливена изједна) са равно
постављеним рукама и прекрштеним ногама.
Цео крст конципован је у маниру класицизма.

МПУ, инв. бр. 5913. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 480).
Непубликовано

279. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Дрво, резање; легура сребра, ливење
Средина 19. века; скопски рад
h-55 мм; ширина 35 мм

Припада типу крста на расклапање. Дрвени део
потпуно је затворен оковом који је украшен
псеудофилиграном и псеудогранулацијом. По
средици, са предње стране урезан је издужени
крстасти отвор како би се видело дрво крста. Са
друге стране оков је украшен стилизованим
палметатама, у крацима и грчким крстићем у
центру. Горе је алка.

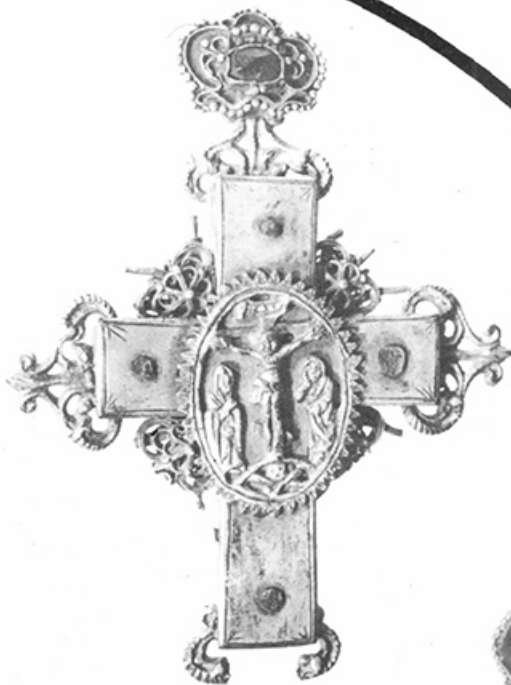
МПУ, инв. бр. 2152. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1927).
Непубликовано

280. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, филигран, гранулација; стакао, брушење
Средина 19. века, Призрен
h-90 мм; ширина 75 мм

Од центра краци крста се шире упоље (облик
малтешког крста). Предња страна крста
испуњена је орнаментално препајетеном
филигранском жицом. По вертикали и
хоризонтално крста распоређено је 6 розетица са
разнобојним брушеним стаклима.
На другој страни од гранулица је формирано 6
розетица, а у централној је постављено зелено
стакао.

МПУ, инв. бр. 5935. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 9).
Непубликовано

281. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Легура, ливење, резање
Средина 19. века; поручје Јужне Србије
h-65 mm; ширина 50 mm

Са предње стране крст је украшен са 5 стилизованих аркада. Друга страна украшена је мотивом вишеструког крста (крст у крсту). Све слободне површине испуњене су урезаним геометријским орнаментом.

У пресецима кракова постављене су шкољкице.
Горе је аака.

МПУ, инв. бр. 2089. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1955).
Непубликовано

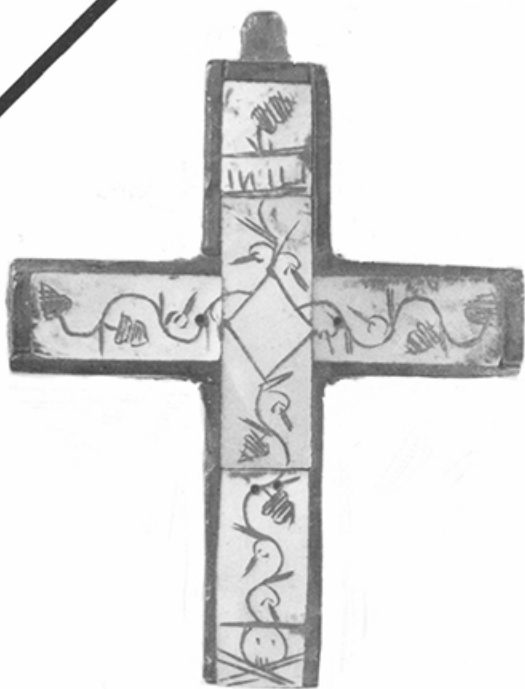
282. КРСТ (привезак-чапраз)

Сребро, ливење, гравирање, позлата
Средина 19. века; подручје Источне Србије
h-7 mm; ширина 50 mm

Крст је раван и украшен аистоликим формама (на пробој) на крајевима кракова и флоралним орнаменталним апликама у пресецима кракова. На врху је "круна" са неправилним каменом у центру. На предњој страни крста апаикован је елипсасте, назубљени медаљон са Христовим Распећем и Богородицом и Маријом Магдаленом поред. На овој страни изгубљене су 4 апанке, вероватно са камењем и оштећена је она на доњем краку крста.

Са друге стране угравирани су instrumenti martiri (символи мучења и ругања Христу).
При дну урезана је сигнатура: А.Б.Ш.

МПУ, инв. бр. 5936. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 1960).
Непубликовано

283. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење, филигран гранулација, позлата
Средина 19. века, Призрен
h-45 mm; ширина 30 mm

Крст је формиран од филигранских цветова по којима је распоређено 6 већих бобица са предње стране. Крст је позалаћен и испод њега је постављена црвена тканина. Око крста круже филигранске гранче по којима је распоређено мноштво бобица. Горе је алака.

МПУ, инв. бр. 2807. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 51). Непубликовано

284. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Дрво, седеф, резање
Друга половина 19. века; подручје Источне Србије
h-65 mm; ширина 52 mm

Крстић је украшен са обе стране орнаментом лозице, која је изведена доста наивно. При врху је сигнатура: ИИЦИ, а доле стилизована Адамова лобања.

МПУ, инв. бр. 525. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 686). Непубликовано

285. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бела аегура, ливење
Друга половина 19. века; Призрен
h-38 mm; ширина 34 mm

Крст је оформљен од низа розетица. Краци се шире троугаоно у доле и завршавају са по једном розетицом. Горе је алака.

МПУ, инв. бр. 2107. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1995). Непубликовано

286. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ливење 1881. године; потиче са подручја Источне Србије
h-49 mm; ширина 33 mm

Раван крст са рецкавом бордуrom око ивице.

На крст је приказано Распеће наивно конциповано и изведено.

Изнад Христове главе урезане су две сигнатуре:

IC XC IN
NI KA NI

МПУ, инв. бр. 2799. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен). Непубликовано

287. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Сребро, ковање, чешки гранати, брушење; бисери

Око 1935. године, средњоевропски рад h-45 mm; ширина 31 mm

Крст је формиран од фасетица у облику листића, а у свакој је по гранат. У центру је розетица испуњена бисерима. По крацима крста распоређено је још 5 бисера.

МПУ, инв. бр. 4934. Непубликовано

288. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

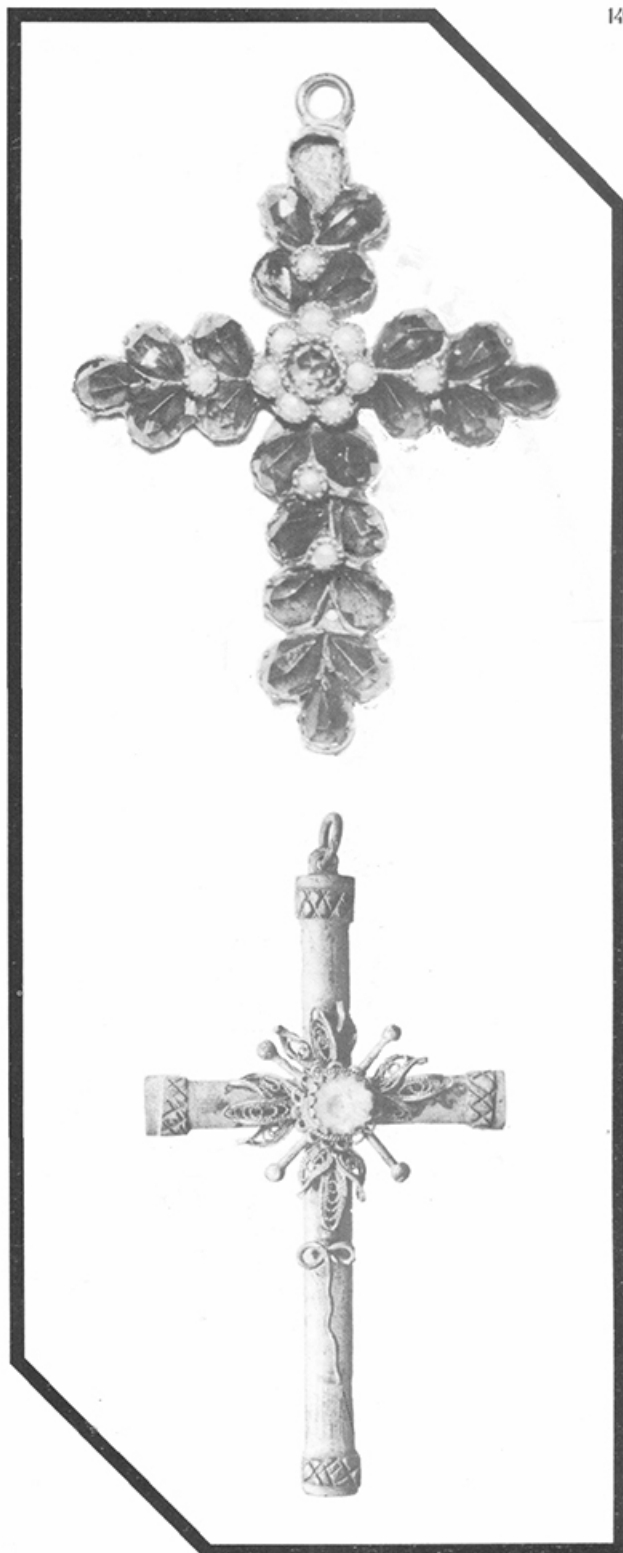
Бела легура, ливење, резање; фиангран, стакло, брушење

Око 1870. године; редњоевропски рад h-80 mm; ширина 45 mm

Крст има латински облик, а крајеви кракова су нешто задебљани и гравирани ("X" геометријски орнамент).

У центру крста постављен је фиангрански "цвет", а у пресецима кракова кратке шипке са гранулом на крају.

МПУ, инв. бр. 5950. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 689). Непубликовано

289. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бело злато, ливење (18 К)

4. деценија 20. века; рад руског заатара емигранта В.К. Исаева у Београду
h-52 мм; ширина 32 мм

Крстић је формиран од спојених, округлих фасетица са зупцима за прихватање драгог камења; по висини постављено је 7, а на бочним крацима по 2 Фасетице. На врху је петљица. У овај крст није никада било монтирано драго камење.

МПУ, инв. бр. 12699.
Непубликовано

290. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бело злато, ливење (18 К)

4. деценија 20. века; рад руског заатара емигранта В. К. Насева у Београду
h-50 мм; ширина 29 мм

Крстић је састављен од спојених, округлих фасунга са зупцима (по висини 7, а са страна по 2). На врху је петљица. У овај крстић нису монтирани драгуљи.

МПУ, инв. бр. 12700.
Непубликовано

291. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Бело злато, ливење (20 К)

4. деценија 20. века; рад руског заатара емигранта В. К. Насева у Београду
h-60 мм; ширина 37 мм

Крстић је изведен од спојених, округлих фасунга са зупцима (по висини 7, са страна по 2). На врху је петљица. У овај крстић никада нису монтирани драгуљи.

МПУ, инв. бр. 12698.
Непубликовано

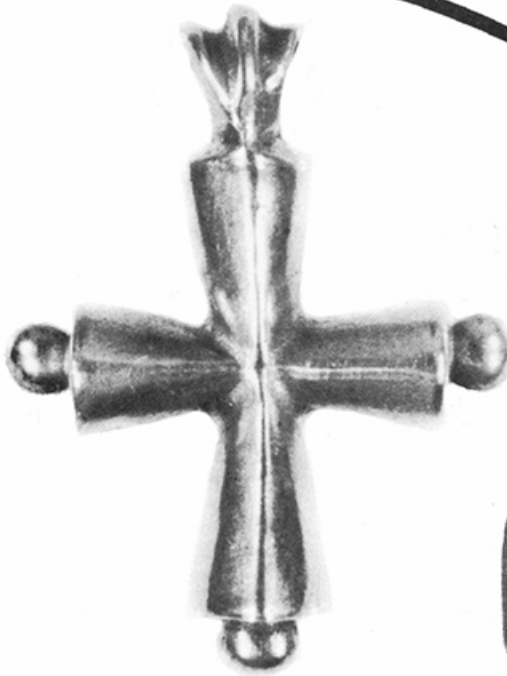

292. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Дрво, резање, пресовање у топлом каалупу
1990. године; радионица манастира Хиландара
h-45 mm; ширина 25 mm

Равна форма крста у коју је, по средини
утиснут панто крстић заобљених кракова, са
тролисним завршетком горњег крака.

Приватно власништво
Непубликовано

293. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ

Злато, ливење, цизелирање
1990, рад аутора Ђаконa Војислава Биabiје
h-23 mm; ширина 18 mm

Профилнани грчки крст са палметастом алком
на врху и гранулама на крајевима осталих
кракова.

Приватно власништво

294. КРСТ (привезак) ПЕКТОРАЛНИ ("МОЈ КРСТ")

Дрво, резање; гвожђе, ковање
1991. година; аутор Жика Ђазић, Београд
h-125 mm; ширина 100 mm
Равни крст са крацима који се благо шире у
поље.

По средини, нешто улево, закована су два стара
ексера.

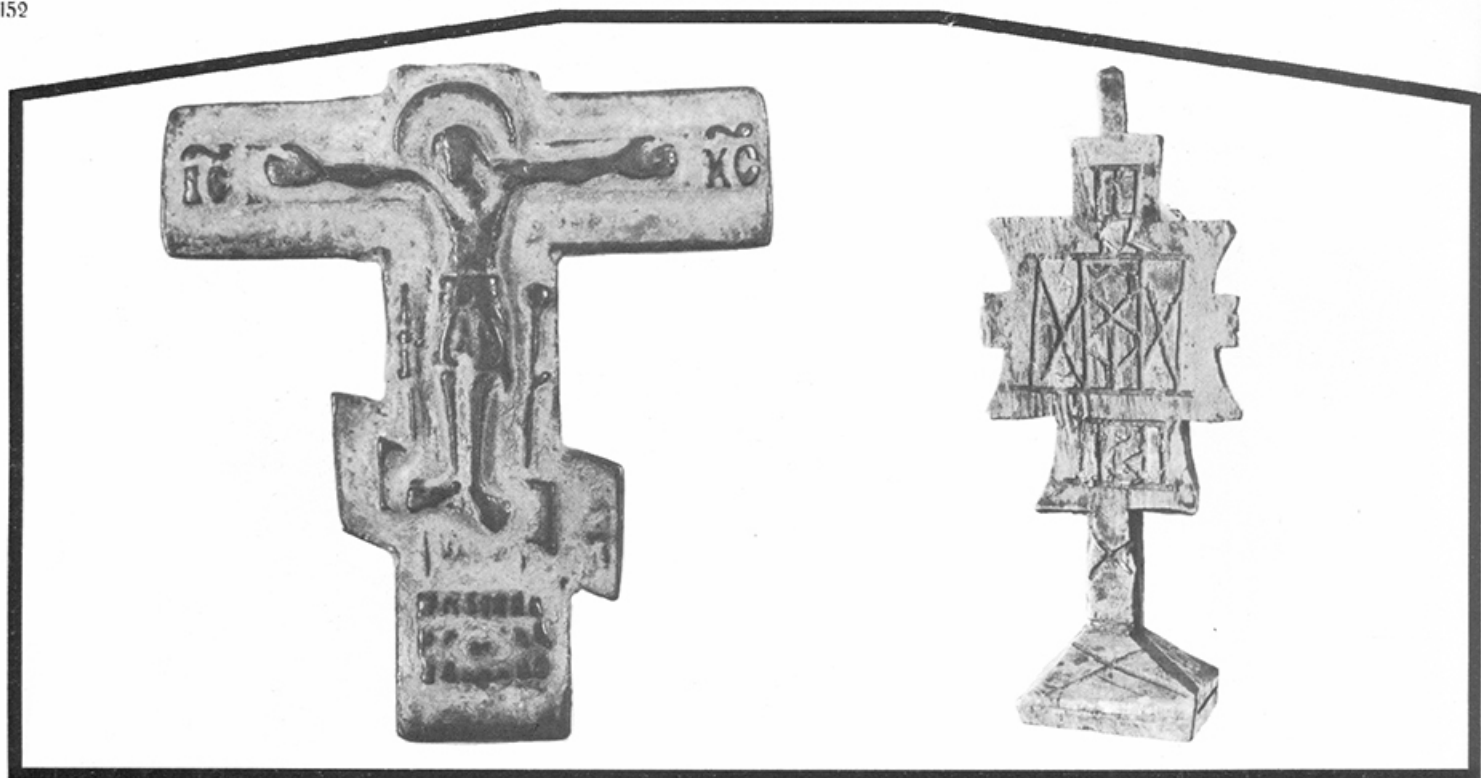
Крст је рађен на стару форму, дефинише
ауторов однос према нашој средњовековној
уметности и успостављање моста између ње и
нашег времена; истовремено представља и
репрезентативну појаву у време обнове
Православља.

Приватно власништво
Лит: Д. Миловановић, Логика крста (каталог
изложбе), Београд 1983;
Д. Миловановић, Трагоње за Часним крстом,
Савременик 2, Београд 1992-1993, 109-117.

14.

... У несрећно време које је, надајмо се за нама, све ово и није изгледало баш овако;
мала код домаћина и јесте.

Код оних правих, и у оно јуче, могли сте поред проскурника у кући да нађете још
крстова знамења и заштитника; па редом: на капији, на кући, на бунару, на кошу,
стаји, на колима, плугу и алату, на колевци, разбоју, у великом мотовилу, на
наћвама, карлици, кориту; на огњишту, у житној бради, житном ужету, у крстини
- трећаку (отуда број 13 није несрећан за Србе), и у венцу ђурђевданском; на кољиву,
у плетеници од теста; на венчаном прстењу, наруквици, перишану или минђушама
девојачким; око врата; на мушком опасачу; у орнаменту веза, на ћилиму и поњави;
на капи мушкој или женској; на оружју, и наравно, на гробу последњем станишту
земаљском.

295. КРСТ ПРОСКУРНИК (део)

Бронза, ливење
Средина 18. века, Русија
h-65 мм; ширина 57 мм

На улодобљеном Часном крсту приказано је Распеће Христово са сигнатуром (IC XC) и инструментима мучења (копље и губа); под Христовим ногама је нечитљиви запис.

Недостају горњи крак, стубић и проскурник.

МПУ, инв. бр. 2800. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 436).
Непубликовано

296. КРСТ ПРОСКУРНИК

Дрво (липово), резање
Прва половина 19. века; Црна Гора
h-165 мм; ширина 60 мм

Са постоља, неправилног призматичног облика издиже се рашлањени крст са непрецизним и тешко читљивим писменима.

Са доње стране стопе урезан је проскурник са сигнатурама:

IC XC
NI KA

Крст је веома примитивно резан и представља домаћинов рад за кућну употребу (за отискивање христолошких знакова на проскурице - заветне хлебове).

МПУ, инв. бр. 404. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1932).
Непубликовано

297. КРСТ ПРОСКУРНИК (део)

Бронза, ливење
Средина 19. века, Русија
h-90 мм; ширина 50 мм
Представа Часног крста са Христовим
Распећем; доле је стилизована Адамова лобања.
Поред Христових руку представе Сунца и
Месеца; у висини табелума, два анђела који са
убрусима слећу ка Христу, а изнад је Бог Отац.
Са друге стране су зарези са криптограмом.
Недостаје ножица и проскурник.

МПУ, инв. бр. 2909. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 2443).
Непубликовано

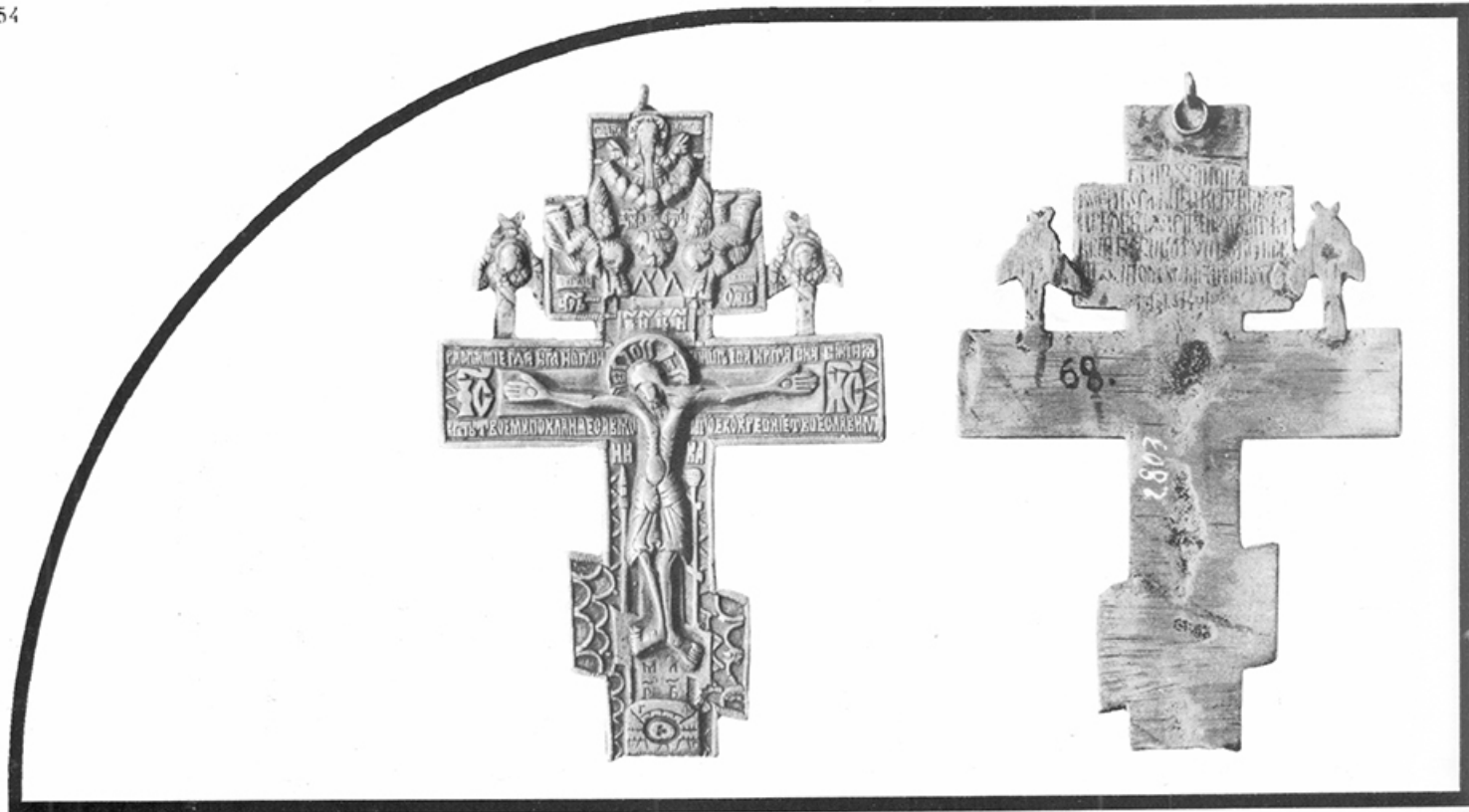
298. КРСТ ПРОСКУРНИК (део)

Бронза, ливење
Средина 19. века, Русија
h-105 мм; ширина 55 мм
Благо развијени крст.
На предњој страни, у центру је Распеће, а окоо
допојасне фигуре четворице јеванђељита.
Са друге стране приказано је Крштење, а окоо
су четворица јеванђељиста.
Крст је лепо конципиован и изведен у рустичном
маниру.
Недостају ножица и проскурник.

МПУ, инв. бр. 2787. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

299. КРСТ ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење, цизелирање
Друга половина 19. века, Русија
h-140 mm; ширина 95 mm

Тип Часног Крста са развијеним табелаумом.

На средини је приказано Распјатије; поред су инструменти мучења (копље и гуда), а доле је представљена Адамова лобања. На врху је представа Господа Сведржитеља, испод је Свети Дух (голуб), а са страна су два анђела са удрусима који слећу према Христу. Поред табелаума су два шестокрила серафима. На крсту је велики христолошки натпис (извод из Саужбе крсту).

Друга страна крста је неукрашена, а у пределу табелаума урезан је дугачки (нечитаљиви) текст.

Недостаје ножица и проскурник.

МПУ, инв. бр. 2803. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 68).
Непубликовано

300. ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење

Почетак друге половине 19. века, подручје

Источне Србије

36 × 42 мм

Правоугаона стопа за крст проскурник
(изгубљен).

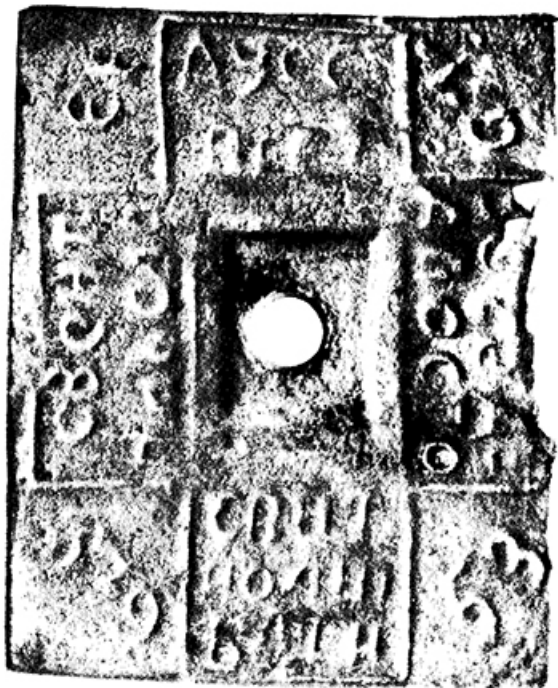
На доњој страни узреан је крст и око њега
сигнатуре:

IC XC

NI KA.

Са друге стране су почеци молитви.
У центру је пробој за фиксирање крста.

МПУ, инв. бр. 10092.
Непубликовано

301. ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење

1853. године, подручје Источне Србије

32 × 40 мм

Правоугаона стопа за крст проскурник
(изгубљен).

На доњој страни је урезан крст и око њега
сигнатуре:

ІС ХС

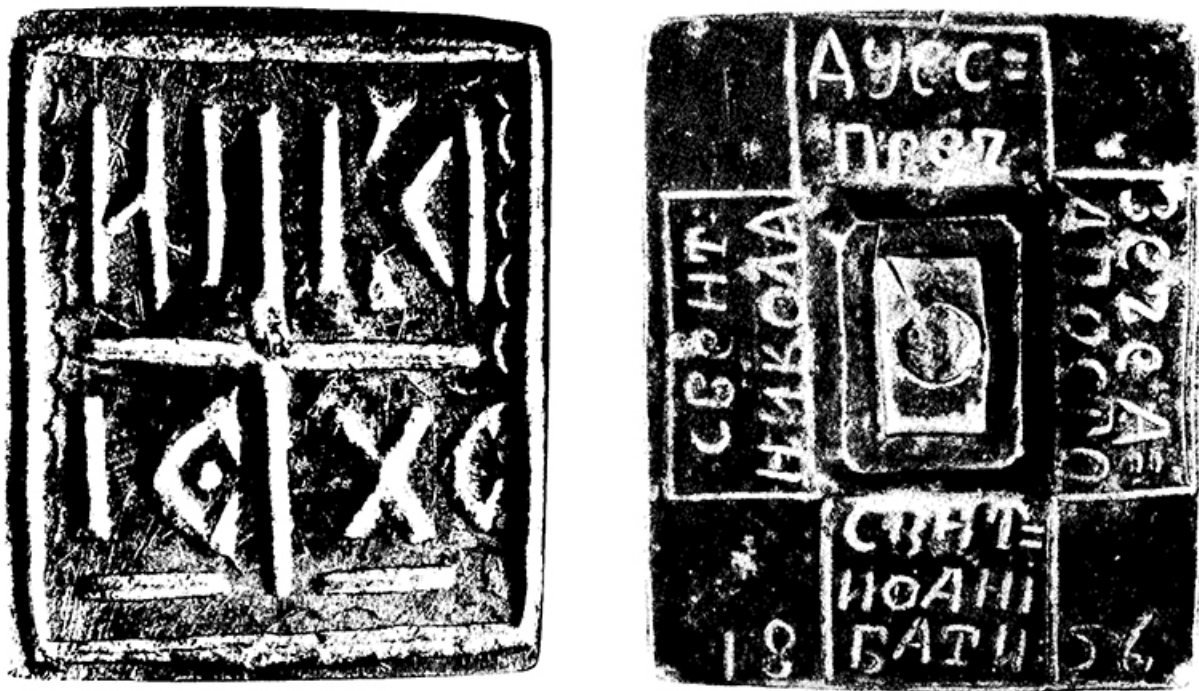
НІ КА.

Са горње стране су почеци молитви и година. На
средини је пробој за фиксирање крста.

МПУ, инв. бр. 10090. (Збирка Љубе

Ивановића, бр. 1313).

Непубликовано

302. ПРОСКУРНИК

Легура (бронзана), ливење, резање

1856, подручје Источне Србије

37 × 44 мм

Уобичајен изглед стопе крста проскурника: доле

је крст са сигнатурама:

ΙС ΧС

ΝΙ ΚΑ.

Са горње стране су записана имена и година израде.

МПУ, инв. бр. 10091.

Непубликовано

303. КРСТ ПРОСКУРНИК (фрагмент)

Бронза, ливење, цизелирање

1860. година, Русија

h-102 мм; ширина 55 мм

Тип Часног крста са апликованим крстићима на врху, на крајевима хоризонталних крака и подножју доњег крака (5 комада).

На предњој страни је аено Распеће; изнад, у пределу табелама су два анђела са убрусима, а изнад стилизовани серафим; доле је Адамова лобања. Поред анђела сигнатура: ЦРБ СЛВ. Око Христа урезана је бордура од цик-цак орнаmenta.

На другој страни, у центру је гравирани крст, а око њега, крстолико постављене 4 нише. На крацима су гравиране велике, стилизоване алае. Недостаје стопа и печат (проскурник).

МПУ, инв. бр. 2779. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1905).
Непубликовано

304. КРСТ ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење, цизелирање, резање

Око 1860. године, Русија

h-135 мм; ширина 55 мм

Тип Часног крста са апликованих 5 крстића (на врху, на крајевима хоризонталних кракова и при дну доњег крака), који представља оквир за унутрашњи крст.

На унутрашњем крсту приказано је Распеће са Адамовом лобањом доле, и два анђела са убрусима и серафимом изнад.

Сигнатура: ЦРБ СЛВБ.

На другој страни урезан је крст и око њега 4 нише, а на крајевима кракова гравиране су крупне алае.

Овај крст потиче из истог кадупа као и инв. бр. 2799.

МПУ, инв. бр. 2782. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1904).
Непубликовано

305. КРСТ ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење

1872, Русија

h-110 mm; ширина 50 mm

Представа Часног крста са Христовим Распећем, Адамовом лобањом доле, Сунцем и Месецом поред Христових руку, и два анђела са убрусима и Богом Оцем горе.

На другој страни су христолошки знаци и година ливења.

Нестојају ножица и проскурник.

МПУ, инв. бр. 2798. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1318).

Непубликовано

15.

... И још нешто. Када се све крете српски домаћин и домаћица? На себе, он, ставља знак "Во имја Оца и Сина и Свјатаго Духа Амин" сваки пут кад улази у цркву, у кућу или на гробље. И сваки пут кад пролази поред богомоље, гробља, каквог записа, чесме или неког знаменитог места. И пре обода, и после. Кад леже и кад устаје али тек пошто се умије. Кад му се роди чедо и кад испраћа покојника. Па затим кадгод приступи каквом раду у њиви, башти, кући или где другде, а затим и кад упућује захвалницу за добар свршетак посла. Кад целива иконе и мошти, а о слави кад унакрсно љуби колач и причешћује се кољивом. И на свадби, и пред битку, а и после. Кад креће на пут, и прелази воду, а особито кад је пређе; кад се пење у кола, на коња, у аутобус, воз, или, сачувај Боже авион, а нарочито кад сиђе; кад коље брава, сече дрво или хлеб.

А она, крсти децу и себе и изговара молитву пред спавање; и у току ноћи кад неко има немирне снове; кад приставља тесто, вариво или шта друго на ватру; кад кисели млеко, или сир сири обавезно ставља знак крста на суд; и кад спрема зимницу, пере, пегла или чини што друго. А њен усуд и крстоликост најдраматичнији су при порођају, болестима драгих, слању сина на војску, и паљењу воштанице; а затим у дугим и честим посетама гробова.

306. КРСТ ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење
1872, Русија

h-110 мм; ширина стопе 40 мм

Има облик Часног крста који је постављен на квадратну стопицу. Стопица је одоздо гравирана у негативу (за отискивање на проскурице и саавски колач) у облику крста око кога су иницијали **IC XC NIKA**.

На предњој страни приказан је Распети Христ са симболима Сунца и Месеца поред руку. Горе су два анђела са убрусима, а изнад њих шестокрили серафим. Испод супеданеума налази се Адамова лобања.

Позади су урезани крстићи, пупољци и година израде.

МПУ, инв. бр. 5965. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1314).
Непубликовано

307. КРСТ ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење

1872, Русија

h-95 mm; ширина 50 mm

На предњој страни приказано је Распеће са Сунцем и Месецом на крајевима кракова. Горе је Бог Отац Саваот са два анђела који носе убрусе и слећу ка Христу. Доле је Адамова лобања. На проскурнику (печату) уобичајено: крст и IC XC NI KA

МПУ, инв. бр. 18975.

Непубликовано

308. КРСТ ПРОСКУРНИК

Бронза, ливење

1872, Русија

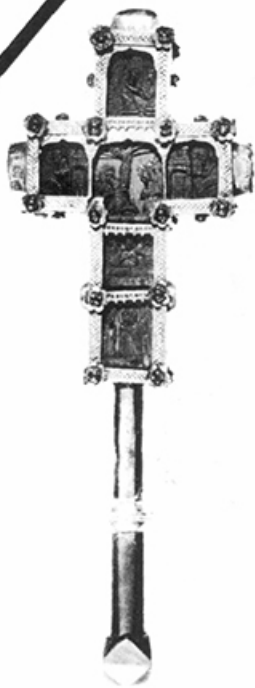
h-67 mm; ширина 50 mm

Уобичајени тип руског проскурника са Распећем и Сунцем и Месецом поред Христових руку и Богом Оцем Саваотом горе са два анђела који слећу ка Христу. Недостаје стубић и проскурник.

МПУ, инв. бр. 18974.

Непубликовано

309. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, резање; сребро, ковање, ливење "на пробој", гравирање, полудраго камење
дрво - 16. век, оков - половина 17. века непозната херцеговачка радионица
h-334 мм; ширина 120 мм
Дршка је осмоугаона и неукрашена; започиње призмом и пресечена је спљоштеним
нодусом.

Крст је раван, оперважен улплетеном, ливеном траком. На крајевима кракова постављена је по једна велика фасета са полудрагим каменом. Крст је подељен, са сваке стране на по 6 поља (ниша). Горња и на хоризонталном краку представљају аркаде са слоњеним луцима. Нише на доњем краку имају само хоризонталну, сребрну бордуру. Свака ниша нагаашена је са по 4 сребрна цветића у чијим чашицама се налази по један камен.

На предњој страни крста у центру је Распеће, горе је Васкрсење (Силазак у ад); под Распећем је Пиета, а сасвим на дну Сретење; са страна су по један јеванђеаиста. На другој страни, у центру је Крштење, са страна су по један јеванђеаиста; горе су Благовести, а доле две недовољно јасне сцене.

Изванредан примерак херцеговачког дрворезбарства и златарства.

МПУ, инв. бр. 7022

Лит: Б. Радојковић, Три крста српских златара из 16, 17 и 18. века, Зборник МПУ, 13, Београд 1969, 78;
B. Radojković, D. Milovanović, Trésors de l'art serbe médiéval (XIIe - XVIe siècle, Ville de Paris 1983, kat. br. 117.

310. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

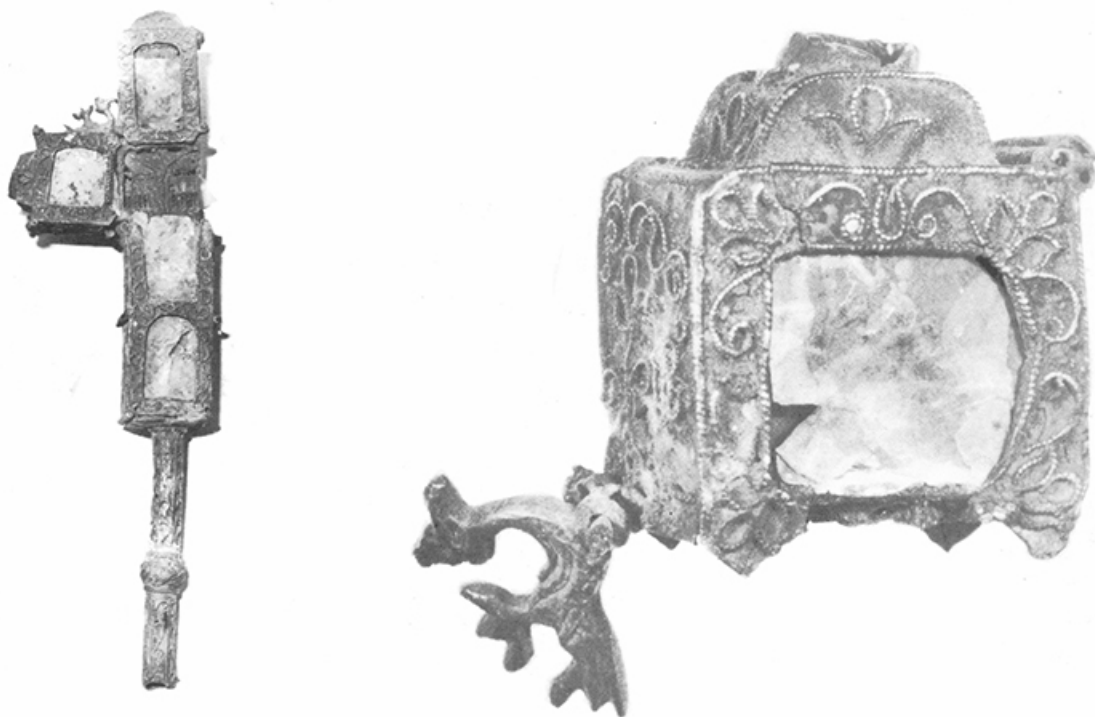
Дрво, резање; сребро, ливење, фиангран, гранулација, позлата; емајл; бисери, полудраго камење
Крај 17. почетак 18. века, подручје Југоисточне Србије
h-185 мм

Дршка је кружног пресека, започиње овалним нодусом и на средини је пресечена још једним, призматичним. Цела дршка формирана је од фианграна са биљним мотивима и украшена емајлом. На дршки је крст, окован сребром и украшен емајлом и многобројним фасетама са полудрагим камењем. Из подножја крста избијају фиангрански букети; на крајевима хоризонталних кракова потављени су крунолики украси, а на горњем краку велика фасета са каменом. На крсту су резане сцене: Распеће, лево и десно Константин и Јелена, горе и доле по један јеванђеаиста; на другој страни, у центру је Крштење, а лево и десно Благовести, горе и доле су по један јеванђеаиста.

Крст је изванредан примерак златарске и дрворезбарске уметности.

МПУ, инв. бр. 1049. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Лит: Б. Радојковић, Ситна пластика у старој српској уметности, Београд 1977, 41.

311. КРСТ РУЧНИ (цељивајући)

Дрво, резање; сребро, ливење, филигран; емаја; аискун
 Крај 17. века; пореклом из Јужне Србије $h=160$ мм; ширина 50 мм
 Крст је веома оштећен. На предњој страни, у централној аркади приказано је Распеће Христово са архитектуром у позадини. Остале аркаде, и све са друге стране прекривене су непровидним аискуном, тако да сцене не могу да се уоче. Сав оков је прекривен емајаом који је испресецан орнаментом лознице (жичани емаја). У пресецима кракова биле су постављене мале, флоранне апанке (3 недостају). На крајевима кракова биле су фасете са ахатима. Дршка је кружног пресека, са нодусом и сва је прекривена емајаом.
 Недостаје десни крак крста и почетак дршке.
 Репрезентативност, ванредно резање и фино изведени емаја упућују на то да је крст изведен у Југоисточној Србији.

МПУ, инв. бр. 5973. Непубликовано

312. КРСТ РУЧНИ (цељивајући) ФРАГМЕНАТ

Дрво, резање, сребро, ливење, филигран; емаја
 Крај 17. века; југоисточна Србија $h=22$ мм; ширина 27 мм
 Сачуван је само део горњег крака крста. Са обе стране дрвени крст је прекривен плочицама аискуна који је сад оксидисао и непрозиран је. Под аискуном, са обе стране дата је по једна представа јеванђелиста са књигом у руци и пред пулатом. Сачувани део окова и резање крста доказују да је у своје време представљао веома репрезентативан примерак.

МПУ, инв. бр. 1671. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен). Непубликовано

313. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, резање; сребро, ливење, цизелирање
Дрво- крај 17. века, Јужна Србија Северна Грчка; оков- крај 18. века,
Војводина

h-110 мм; ширина 70 мм

На предњој страни представљено је Распеће, а на крајевима кракова погрсја четворице јеванђејиста. На другој страни приказано је Крштење и погрсја четворице јеванђејиста.

Крст је резан у маниру левантинског барока, а иконографски одговара итало-кртској школи. Оков је раван, са крстоликим пробојем са обе стране. Крст описује и дефинише валовита линија. При

дну, са обе стране апликована је пластична лозица; у пресецима кракова постављене су палметице (две недостају); а на крајевима горњег и хоризонталних кракова постављена је по једна крунолика аплика. Дршка недостаје.

МПУ, инв. бр. 5944. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1953.)
Непубликовано

314. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, маслиново, резање; сребро, ливење, гранулација и филигран, позлата; емајл; бисери, полудраго камење и брушено стакао.

Почетак 18. века; дрво резано на Светој Гори; оков урађен у некој Војвођанској заатарској радионици.

h-260 мм; ширина 120 мм

На крсту је резано, са обе стране, 12 Великих празника. У центру, на предњој страни приказано је Распеће, а са друге стране Рождество. Све сцене су резане транспарентно уз пажљиво инсистирање на архитектонској позадини. Сцене су развијене, са по више учесника него што је то уобичајено на овако малим површинама. На овом крсту демонстрирано је врхунско умеће наших дрводеља (минијатуриста).

Оков је изведен у маниру филигранског емајла, тробојно (зелена, светао и тамно плава). Препун је ситних гранулица, фасета са разнобојним камењем и бисерима. Дршка је шестоугаоног пресека, започиње позлаћеном призомом, а на средини је пресечена пластичним ужом од филигранске жице.

На дршци, каснији запис:
СИ КРСТЪ ЈЕРОМОНАХА
САВОАТНА САВИЦА
1774

МПУ, инв. бр. 7766.
Непубликовано

315. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Седер, резање
Средина 18. века; подручје Јужне Србије
(купљен у Битољу)

h-235 mm; ширина 125 mm

Тип латинског крста, са крајевима кракова у облику "круна". У центру је Часни крст са распетим Христом, а са страна су Богородица и св. Јован; изнад је бог Отац са голубом на грудима, а под Христовим ногама Адамова лобања. У доњем делу доњег крака приказана је цела фигура Марије Магдалене како тугује. На врху је алка (за секундарну употребу).

Сигнатуре:
IH NI; A

МПУ, инв. бр. 527. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 327).
Непубликовано

316. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Сребро, ливење, цизелирање, гравирање,
пунктирање, позлата, горски кристал
Средина 18. века; непознато порекао
h-192 mm; ширина 80 mm

Дршка крста има кружни пресек и вишеструко је профилисана. Украшена је са две орнаменталне траке од срцоаниких и звездастих елемената. На дршки је спирално урезан већи јерменски запис. Крст латинског типа постављен је на дршку. У пресеку кракова, са предње стране апликован је пластични корпус (распети Христ) латинског типа. На левом краку приказан је грозд са лишћем винове лозе, а на десном три житна класа. Из пресека кракова шире се стилизоване палмете са плодовима у основи. Изнад Христа постављен је таблеум са јерменским иницијалима. Под Христовим ногама постављене су мердевине са огртачем, а у самом дну Адамова лобања. Са друге стране, у центру постављен је већи кабошон са горским кристалом. У пресецима кракова су зраци, као и на предњој страни. Око горског кристала, по крацима, приказани су готово сви инструменти Пасије.

Празне површине кракова минучиозно су
пунктиране да би се добио фини, матирани фон.
Крст је позлаћен.
Крст представља рад веома доброг златара.

МПУ, инв. бр. 4531.
Непубликовано

317. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Седеф, резање; дрво; сребро, филигран
Средина 18. века; подручје Јужне Србије
h-140 mm; ширина 70 mm

Тип крста са дужиим доњим краком; сва четири крака завршавају се наставцима у облику стилизоване круне. Предња страна крста потпуно је прекривена седефним плочицама (део је погубљен и измешан). На средини крста приказано је Христово Распеће, са табелумом: ИИ ЦИ. Испод Христових ногу је нечитљива сцена, а испод ове "Плоч Маријин". На врху је алака.

МПУ, инв. бр. 5966. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1452).
Непубликовано

318. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, резање; легура (са сребром), ливење
Средина 18. века; Подручје Јужне Србије
h-190 mm; ширина 70 mm

Са предње стране дрвеног крста веома сумарно приказано је Распеће Христово. Друга страна дрвеног крста прекривена је црвеном свилом. Оков је веома профилисан; са сваке стране отворено је по 6 аркадица изнад којих су постављене избочене шкољке. У пресецима кракова, са обе стране постављена је по једна птица (голауб). Дршка није оригинална и недостаје јој почетак.

МПУ, инв. бр. 2767. (Збирка Љубе Ивановића, бр. загубљен).
Непубликовано

319. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, резање; легура, ливење, цизелирање
Средина 18. века; порекао са Косова

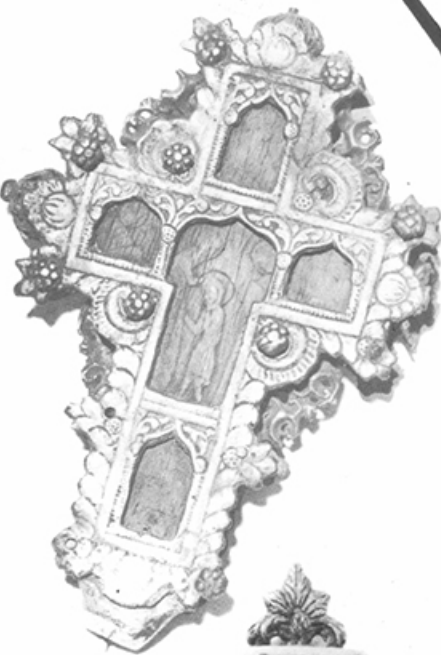
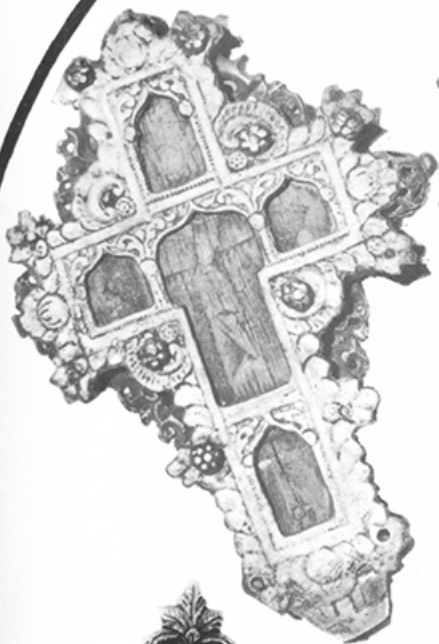
h-105 мм; ширина 70 мм

На предњој страни, у централној аркади, приказано је Распеће Христово, а на крајевима кракова, у малим аркадицама допојасне фигуре јеванђелиста. Са друге стране дрвеног крста приказано је Крштење Христово, а околу четворица јеванђелиста. Сви лукови су преомљени и зашиљени на горе ("сарасенски"). Око аркадица, по ободу крста украшен је флоралним мотивима (цветићи и лозица).

Недостаје дршка крста.

И дрвени крст и оков дела су добрих мајстора. Дрвени крст је доста пропао, највероватније од претходних лоших климатских услова у којима је боравио.

МПУ, инв. бр. 5941. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1454).
Непубликовано

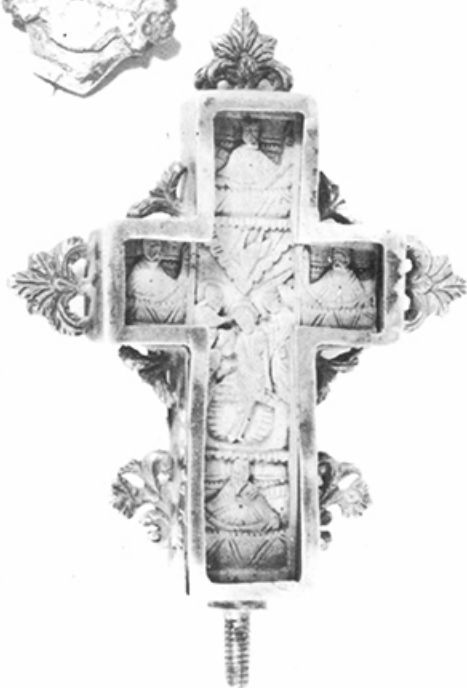
320. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, резање; сребро, ливење
Друга половина 18. века; Војводина
h-140 мм; ширина 100 мм

На предњој страни дрвеног крста приказано је Распеће Христово са Богородицом и св. Јованом, а на крајевима кракова, у правоугаоним нишама попрсја четворице јеванђелиста. На другој страни приказано је Крштење са св. Јованом и анђелима, а на крајевима кракова јеванђелисти као и код Распећа. Крст је резан прецизно и лако, али са примесом унијатских утицаја.

Оков је раван и рађен за овај крст и украшен је оластичним тролистима и гранчицама са страна.

МПУ, инв. бр. 396. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1956).
Непубликовано

321. КРСТ РУЧНИ (целивајући)

Дрво, резање
Крај 18- почетак 19. века; Црна Гора (купљен
у Иванграду)

h-123 mm; ширина 55 mm

Једноставни ручни крст са једноставном дршком
која започиње пластичном призмом. Ивице су
појачане и украшене орнаментом "ујета".

Са обе стране по крсту су урезане сигнатуре: 2
пута IC XC,

И	Н	и	Θ	Р	и	М	А
Ц	И		М	М		Р	Б
			Λ	Ι			
			Ξ	ω			

МПУ, инв. бр. 398. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 2).

Непубликовано

322. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво (јабуково), резање, токарење
15-16. век, пронађен у рушевинама манастира
Градца

h-180 mm; ширина 45 mm

Са полукугласте стопе издиже се судић у
обанку базама повезане две зарубљене купе;
на њима је нодус (јабука) у обанку праване
кугае; на кугау је постављен крст чији су
крајеви кракова оштећени или недостају тако да
се не може реконструисати прави изглед. Крст
је украшен квадратним пољима и у сваком је
урезано X; на врху је стилизовано Недремано
око.

Крст је јако оштећен, али и у овом стању
представља прворазредни културни споменик.

МПУ, инв. бр. 401. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. 8).

Непубликовано

323. КРСТ ПРЕСТОНИ

Рожина, резање; сребро, ливење, фиангран,
гранулација, позлата
Крст- 16 век; оков средина 18. века, подручје
Косова
h-185 мм

Купаста стопа испуњена је фиангранским
биљним орнаментом. Над њом је стубић,
пресечен са два ребраста нодуса. На врху је
раван, оковани крст окићен фиангранским
цветовима и лозицом.

На предњој страни крста представљено је
Распеће и четворица јеванђејиста на крајевима
кракова, а на другој Крштење и јеванђејисти.

МПУ, инв. бр. 424. (Збирка Љубе Ивановића,
бр. загубљен).
Непубликовано

324. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, фиангран;
ковање, резање, драго и полудраго камење,
бисери; емаја

Крај 17-века, непозната херцеговачка
радионица

h-24 мм; ширина 100 мм

Започиње надишеном и профилисаном стопом
која је испуњена гравираним акантусовим
врежама и палметата. Стубић је кружног
пресека, раван и неукрашен, пресечен
кугластим нодусом који је прекривен лозицом и
лишћем.

Крст је раван и окован, украшен емајом,
камењем и бисерима. На крају кракова
постављени су крунолики украси.

На предњој страни крста представљено је
Оплакивање Христа, а на крајевима кракова су
по један јеванђејиста.

На другој страни је Крштење, лево и десно су
благости, а горе и доле по један јеванђејиста.

Сигнатуре су на грчком. Сцене су постављене у
нише са преломљеним луцима. Дрво је резано
транспарентно уз истицање пејсажа и
архитектонских детаља.
У свему ванредан рад.

МПУ, инв. бр. 783.

Лит: Б. Радојковић, Крстови у емајлу 16. и
17. века, Зборник МПУ, 1, 1955, 81, 82.

325. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; легура сребра, ливење, гравирање, цизелирање; бисери.
Дрвени крст- 17 век; оков- прва половина 18. века; подручје Јужне Србије.
h- 170 мм; ширина 90 мм

Са шестолатичне, аистолике стопе издиже се профилисана ножица која носи развијени крст латинског типа. Са сваке стране окова пробијено је по пет ниша. У централној, са предње стране постављено је Распеће Христово, а околу се четворица Јеванђелиста. На другој страни у центру је Крштење, а околу допојасне фигуре јеванђелиста. Бочним странама крста тече лозица са птицама и перницама.

Крст је у веома добром стању и представља радове добрих радионица.

МПУ инв. бр. 5964. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 363).
Непубликовано

326. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво маслиново, резање; сребро, ливење, филигран, емај; тиркизи, карнеол, стакаена паста.

Крај 17, почетак 18. века; подручје Југоисточне Србије (могуће да је дрвени крст дело непознате светогорске радионице).
h- 135 мм

Крсту недостају стопа и ножица.

Очуван је дрвени крст са репрезентативним оковом. Оков је украшен филиграном и емајом, а у пресецима ниша и малим фасунзима са тиркизима и стакаеном пастом. На завршенима кракова постављени су велики фасунзи са карнеолима.

Свака страна крста издељена је у по пет ниша, где је у централној, са предње стране постављено Распеће Христово, а са задње Крштење; околу, са обе стране постављена су порсја јеванђелиста.

Дрвени крст резан је транспарентно, са архитектонским детаљима и у свему одговара најбољој светогорској традицији. На почетку ножице сачувани су урезани записи, кирилицом, али је немогуће да се реконструишу.

МПУ инв. бр. 1051. (Збирка Љубе Ивановића, број изгубљен).
Непубликовано

327. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; сребрна легура, ливење, ковање
филигран, гранулација; стакао, брушење.
Дрвени крст почетак 18. века; оков почетак 19.
века (подручје Источне Србије).

h-215 мм; ширина 97 мм

Округла, надвишена стопа украшена је са
четири, крстасто распоређена цвета од
филиграна и гранулица. Ножица има кружни
пресек и пресечена је филигранским нодусом по
средини.

На врху је развијени крст са по пет ниша са
сваке стране. Оков је украшен филиграном и
гранулацијом, а у пресецима и на крају кракова
постављени су крупни, пластични цветови,
рађени у истој техници, са малим фасунзима у
којима су разнобојни комадићи стакла.

У централној ниши, са предње стране
постављено је Распеће Христово, а околно су
друге стране у центру је Распеће и околно,
такође јеванђејисти.

МПУ, инв. бр. 1050. (Збирка Љубе
Ивановића, број изгубљен).
Непубликовано

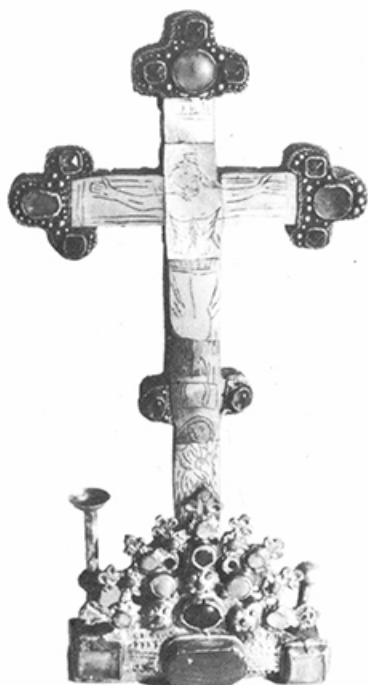
328. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, ковање, гравирање.

Прва половина 18. века (Војводина).
h-168 mm; ширина 85 mm

Стопа је купаста, украшена је гравираним цветним орнаментом. Ножица има облик профилисаног стубића, квадратног пресека. Оков дрвеног крста је раван, украшен урезаним биљним орнаментом и пробијен са обе стране по пет пута у обанку профилисаних аркадица. Крајеви кракова се степенасто сужавају и завршавају се пластичним, стилизованим пупољцима (овоидног облика). У пресецима кракова постављене су зракасте палете. Дрвени део је у великој мери заклоњен оковом, али се уочава Распеће на средини предњег дела, а Крштење за друге стране.

МПУ, инв. бр. 1167. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1315).
Непубликовано

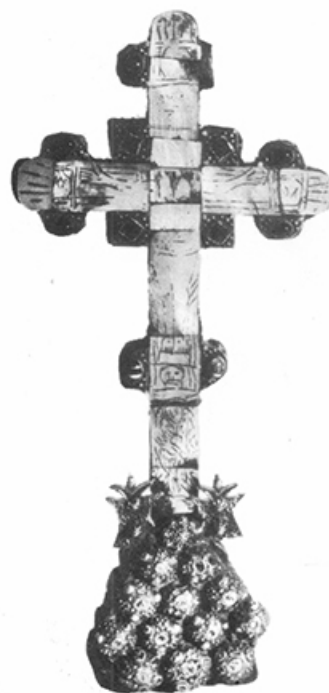
329. КРСТ ПРЕСТОНИ

Седеф, гравирање; ахати, брушење; легура метала, ливење

Прва половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-240 mm; ширина 120 mm

Постоље је пирамидално и треба да дочара брдо Голготе. Украшено је кристалико распоређеним фасетама са разнобојним ахатима и тиркизима, а околу тече тролисни орнамент. Са страна су постављена два стубића, на једном је куглица, а на другом чашица. Са постоље се издиже високи крст на коме је гравирана представа Распећа, а испод Марија из Магдале која тугује. Горњи кракови завршавају се тролисно са полудрагим камењем у фасетама. На половини доњег крака постављене су две фасете са камењем са страна.

МПУ, инв. бр. 5971. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 3).
Непубликовано

330. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; седеф, резање; легура метала, ливење; полудраго камење и стаклики, брушење
Прва половина 18. века, подручје Јужне Србије
h-260 mm; ширина 120 mm

Тип Часног крста који је постављен на стилизовано брдо Голготе.

На Крсту је резањем приказан распети Христ (задрисано), а под његовим ногама Адамова лобања.

Краци се завршавају у обанку тролиста са фасунзима и у њима полудрагим камењима. У пресецима кракова такође фасунзи.

МПУ, инв. бр. 5968. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 7).
Непубликовано

331. КРСТ ПРЕСТОНИ

Седеф, гравирање; ахатно камење, резање; дрво
 Прва половина 18. века; поручје Јужне Србије
 h-240 mm; ширина 100 mm
 Троугаоно постоље, које треба да дочара брдо
 Голготу у бази има три фасете са ахатима, а
 изнад крсталико распоређене фасете са
 разнобојним ахатима. Ободом теку мали,
 пластичне крсталике апаике, а између камења
 распоређени су "цветови" од гранула.
 Над овим се диже високи крст од седефа на
 коме је гравирањем приказано Распеће
 Христово са сигнатуром на табелу - INI. Крај
 горњег крака украшен је са два, а крајњи
 хоризонталних кракови са по једним каменом.
 Под Христовим ногама приказана је Адамова
 лобања са сигнатуром: A, а сасвим испод је
 фигура Марије из Магале из сцене Оплакивања.

МПУ, инв. бр. 5969. (Зборник Љубе
 Ивановића, бр. 4).
 Непубликовано

332. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; легура, ливење, цизелирање.
 Прва половина 18. века (подручје Војводине).
 h-120 mm; ширина 60 mm.
 Недостаје ножица и стопа.
 Оков је украшен барокним астићима и
 картушима који образују по пет отвора са сваке
 стране. У пресецима кракова постављене су
 границице са астићима.
 Дрвени део крста је јако оштећен, тако да се
 једва разазнају сцене Распећа, са предње и
 Крштења са друге стране.
 Дрвени крст је старији од окова.

МПУ, инв. бр. 5972. (Збирка Љубе Ивановића
 1906).
 Непубликовано

333. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; легура, ливење, ковање на каалуп;
полудраго камење, брушење.

Средина 18. века (потиче са подручја
Војводине).

h-180 mm; ширина 50 mm

Стопа је округла и надвишена; на њу је
апликована геометријска, ливена розета.
Ножица има округли пресек и на средини је
пресечена округлим нодусом.

Крст је висок и узан; на предњој страни је
приказано Распеће Христово, а на другој је
само урезан крст са звездицама.

Дрвени крст је окован ливеним тракама у
облику геометријског и флоралног орнамента.

На врху је фасунг са црвеним камењем. У
пресецима кракова биле су постављене
пластичне паметнице (очувана је само једна).

МПУ, инв. бр. 5974. (Збирка Љубе Ивановића
бр. 33).

Непубликовано

334. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво резање; легура, ливење, филигран,
гранулација; корал

Средина 18. века (подручје Источне Србије).
h-130 mm; ширина 50 mm.

Стопа је округла и готово равна, а са горње
стране испуњена је редовима кружића од
филиграна. Ножица је кружног пресека, а по
средини је пресечена нодусом који је украшен
пластичним цветићима од филиграна и гранула.

На врху је крст развијеног типа. Оков је
масиван и са сваке стране продијен у облику 6
ниша (2 x 6), које су мале и профилсане
тако да се резбарија на дрвеном делу не види.

Цео оков је украшен филиграном и
гранулицама, а у пресеку кракова постављено
је по једно зрно корала. На врху је пластична
птичица.

МПУ, инв. бр. 5960. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 171).

Непубликовано

335. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво резање; сребро, ковање, ливење.
Средина 18. века (оков је рађен у некој војвођанској радионици; а дрвени крст је највероватније рад неког фрушкогорског монаха по узору на светогорске старије радове).

h-230 мм; ширина 90 мм

Стопа је купаста и украшена је главама херувима и биљним орнаментом. Стопица је кружног пресека, профилисана је и по средини пресечена призматичним нодусом.

Крст је раван, а крајеви кракова се степенасто сужавају. У пресецима и на крајевима кракова постављене су веома стилизоване пластичне граничне.

Са сваке стране крста отворено је по 6 ниша у којима су приказани Велики празници (живот и Христово страдање). Сцене су веома лепо резане, транспарентно и са већим бројем учесника. Овај крст представља у најбољем светлу мајсторе златара и дрворезбара.

МПУ, инв. бр. 5967.
Непубликовано

336. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, гравирање.
Средина 18. века (Војводина).

h-296 мм; ширина 65 мм

Стопа је квадратна у основи, степенасто надвишена и украшена гравираним цветовима и лишћем. Ножица има квадратни пресек и диже се у облику профилисаног стубића.

Оковани крст на врху је раван и пробијен у облику 6 аркадица са сваке стране. Око крста, симетрично је постављен пластични, биљни венац; на врху је стилизовани и невешто изведени херувим.

Дрвени крст је веома оштећен, али могу да се разазнају у центру предње стране Распећа, а са друге стране Богородица са Христом.

МПУ, инв. бр. 1134. (Збирка ЈЉубе
Ивановића, бр. 245).
Непубликовано

337. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; сребро, ливење, филигран,
гранулација, позлата; бисери, полудраго
камење, брушење

Средина 18. века, Косово
h-250 мм; ширина 106 мм

Стопа је округла, благо надвишена и испуњена филигранском врежом. Стубић је округло, раван и два пута пресечен транспарентним филигранским нодусима.

Крст је раван и окован, окићен филигранском врежом са цветићима и бисерима која кружи око њега.

На предњој страни крста у центру је Распеће, а околу су допојасне фигуре четворице јеванђелиста.

Крст у свему представља репрезентативни примерак овога времена.

На стопи је каснији запис (Јереја Михаила Самаринћа из 1873).

МПУ, инв. бр. 6726.
Непубликовано

338. КРСТ ПРЕСТОНИ

Сребро, ливење, резање; седеф, резање; ахати, брушење

Средина 18. века; Косово
h-250 мм; ширина 120 мм

Стопа је округла, надвишена, украшена филиграном који твори звездасту розету. Између кракова звезде постављене су фасете са црвеним карнеолима. Из центра се диже профилисана стопица која носи раскошни крст.

На предњој страни приказано је, у плитком рељефу Распеће Христово, а око њега допојасне фигуре пророка.

Са друге стране крст је обложен равним седефним, укованим, плочицама. На крајеву хоризонталних кракова постављене су апликае у облику чаура мака, а на врху је сфера са равнокраким крстом. Око крста тече филигрански орнамент лознице, а у пресецима кракова постављене су фасете са по једним паудрагим каменом.

МПУ, инв. бр. 5963. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 235).
Непубликовано

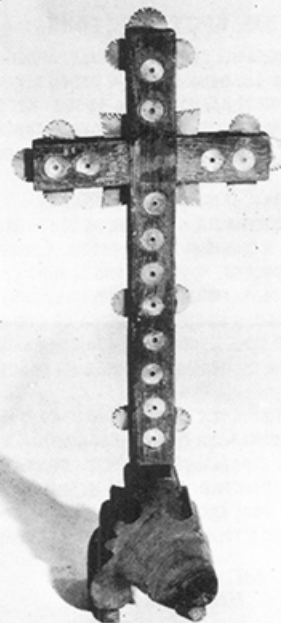
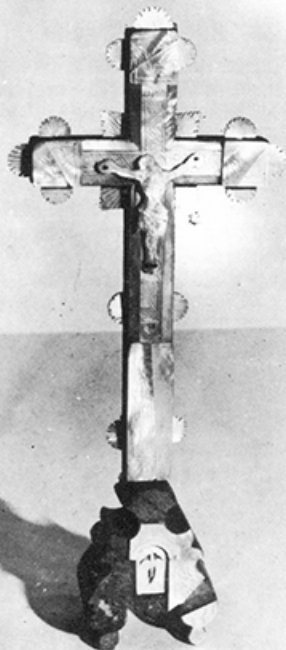
339. КРСТ ПРЕСТОНИ

Седеф, резање; дрво

Друга половина 18. века; подручје Јужне Србије
h-285 мм; ширина 120 мм

Уски профилисани постамент, који треба да представи брдо Голготе, носи високи крст латинског типа обложен седефом. У пресеку кракова прикуцана је пластична Христова фигура, а испод је гравирана сцена "Плач Маријин". На крајевима кракова, гравирањем и резањем представљен је по један серафим. Са друге стране, у дрво је инкрустирано 14 седефних кружних плочица.

МПУ, инв. бр. 528. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 7).
Непубликовано

340. КРСТ ПРЕСТОНИ (фрагментован)

Седеф, резање; дрво

Крај 18- почетак 19. века; Призрен

h-125 mm; ширина 78 mm

Високи крст, у пресеку носи маалу, прикуцану пластичну фигуру Христову. На крајевима хоризонталних кракова урезан је по један хералдички знак (крст у квадрату са 4 њиљана).

Испод Христове фигуре урезана је Адамова лобања, а испод ње "Плач Маријин". У пресецима кракова постављени су седефни "зраци" (доњи недостају).

Са задње стране постављени су (инкрустирани) кружићи од седефа са словима и бројевима (сигнатуре за Службу Крсту). Према иконографији, овај крст је потпуно под утицајем католичко-унијатске уметности.

МПУ, инв. бр. 529. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1466).
Непубликован

341. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; легура, ливење, филигран, гранулација, гравирање.

Почетак 19. века (подручје Јужне Србије; откупљен у Белесу).

h-190 mm; ширина 80 mm

Стопа је округла, степенаста и украшена биљним орнаментом. Ножица је кружног пресека и на средини пресечена маалим, прстенастим нодусом. Крст је готово једнакокраки, са нешто дужиим доњим краком. Оков је украшен филиграном и гранулацијом; на крајевима кракова постављени су копасти украси; а у пресецима богате филигранске палмете које готово да творе венач око крста.

Дрвени крст је веома отрвен и свакако је старији од окова.

По ободу стопе кружи запис:

ΠΑΛΟΝΑΓΗΣ ΔΑΝΟ ΓΕΟΡΓΙ
ΑΝΚΟ ΝΑΡ...ΛΟ ΛΙΜΙ ΜΗΝΑΙΑ

МПУ, инв. бр. 5961. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 6).
Непубликовано

342. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво, резање; агура, аивење; стакао
Прва половина 19. века (подручје Јужне
Србије).

h-185 mm; ширина 70 mm.

Стопа је округла, профилисана и надвишена;
украшена је гравираним биљним мотивима.
Ножица има облик веома профилисаног стубића.

Крст је готово једнакокрак, а цео оков је
прекривен орнаментом од псеудофиаиграна,
тако да се дрвени део, који је свакако старији
готово уопште не види. На крајевима кракова
постављени су фасунзи са разнобојним
комадима стакаа.

МПУ, инв. бр. 5962. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 508).
Непубликовано

343. КРСТ ПРЕСТОНИ

Седеф, резање; ахати (погубљени); дрво
Средина 19. века, Косово

h-260 mm; ширина 110 mm

Троугаоно постоље, са кога су погубљени сви украси, носи високи крст са урезаним
Христовим Распећем, и испод сценом "Плач Маријин". Са хоризонталних кракова
такође је погубљен седеф.

МПУ, инв. бр. 5970. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 1311).
Непубликовано

344. КРСТ ПРЕСТОНИ

Седеф, резање; сребро, ливење; ахати, резање;
дрво

Средина 19. века, Пећ
h-245 мм; ширина 115 мм

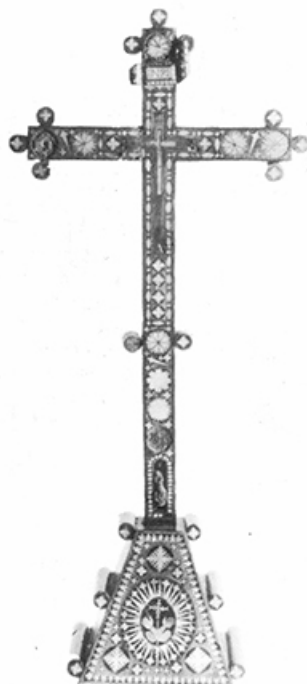
Лучно постоље украшено филиграном и гранулама у облицима биљних мотива и постављене су три фасете са ахатима. Изнад, у корену крста постављена је пластична розетица и две "биљне" апаике са стране.

Крст је висок са проширењем код Христових ногу и тролисним завршенима кракова. У пресецима кракова постављене су квадратне апаике са по једним фасованим брушеним комадом стакла.

На крсту је приказано Христово Распеће и испод "Плач Маријин".

МПУ, инв. бр. 526. (Збирка Љубе Ивановића, бр. 182).

Непубликовано

345. КРСТ ПРЕСТОНИ

Дрво; седеф, инкрустација
Друга половина 19. века; подручје Српске
Војводине
h-420 мм

Постамент је у облику четворостране, зарубљене пирамиде и са предње стране је украшен розетом са прекрштеним рукама у којима је крст и около геометријски орнамент (крстићи и звезде).

Високи крстаст, латинског типа, на крајевима је развијен апаикама кружног обанка са крстићима у средини.

Чitava предња страна крста испуњена је орнаментом (розете, крстићи, стубићи), а при дну, у ниши постављена је мала скулптурица Богородице са Христом на крилу (Богородица у пећини).

Крст је веома добро очуван и представља дело веома добре раднице и мајстора.

МПУ, инв. бр. 13547.

Непубликовано

346. КРСТ СТОНИ (пRESTОНИ)

Сребро, ливење; месинг; емајла
Друга половина 19. века, Русија
h-305 мм; ширина 150 мм

Спљоштени и профилисани нодус носи велики развијени крст. Кракови се завршавају троллистима, а из пресека издијају зракасте палмете.

На средини је равни крст од плавог емајла и на њему апликовано тело Христово; испод је Адамова лобања, а горе табелум: ИИ ЦЦ.

Недостаје део дршке и стола.
Крст је типичан представник руске класицистичке уметности.

МПУ, инв. бр. 10120.

Непубликовано

347. КРСТ АНТИЈСКИ

Дрво, резање; бакарни лим, ковање, резање, позлата

16. век, Далмација
h-530 mm; ширина 250 mm

Крст започиње цилиндричним тубусом у који се убацује мотка за ношење. Изнад тубуса је спољштени нодус украшен крупним храстовим лишћем.

Изнад је велики, развијени крст.

На предњој страни приказано је Распеће, лево Богородица, а десно св. Јован. Са друге стране у центру је Христос Велики Архијереј, а околу су симболи јеванђејалиста. Све фигуре урађене су у плитком рељефу, ковањем и апаниковане су на крст.

Крст представља ванредан златарски рад.

МПУ, инв. бр. 5977.
Непубликовано

348. КРСТ АНТИЈСКИ

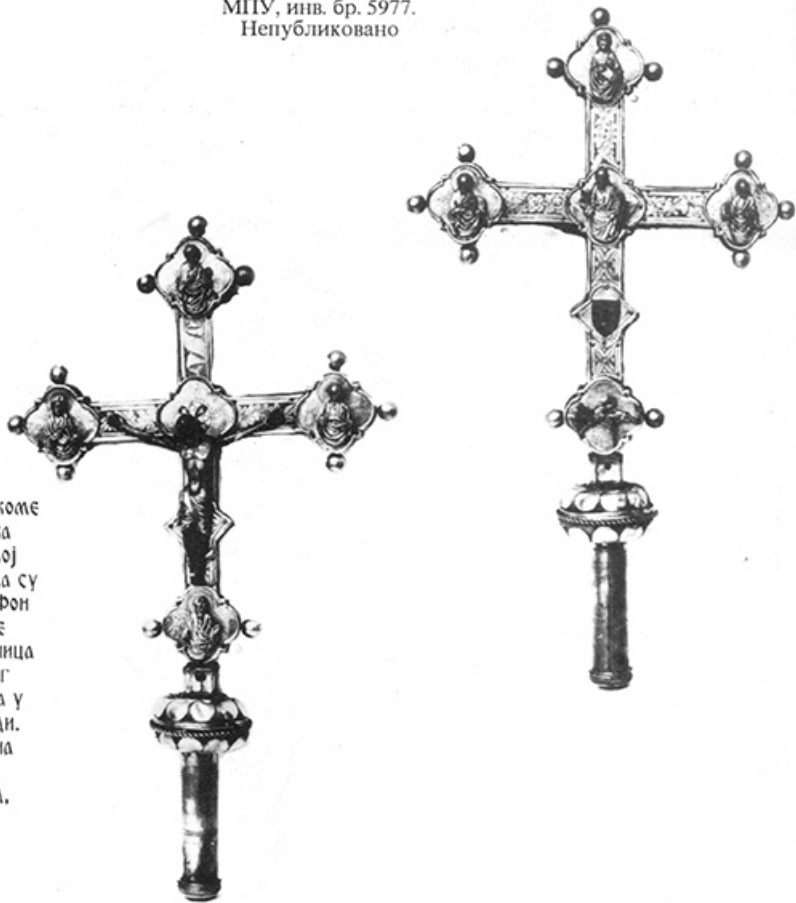
Сребро, ковање, позлата

16. век, Венеција
h-620 mm; ширина 370 mm

Цилиндрични тубус носи кугласти нодус на коме је велики, развијени крст. Крајеви кракова имају облик цветних медаљона. На предњој страни, у центру је Распеће, а у медаљонима су допојасне фигуре четворице јеванђејалиста. Фон је гравиран. Са друге стране, у центру је допојасна фигура св. Марка, а испод је плочица са лавом на коме се виде трагови црвеног амаља. У медаљонима су три светитеља, а у доњем сцени са жаралом кога кљују млади. Сви медаљони су исковани и апаниковани на подлогу крста.

Крст представља ванредан златарски рад, највероватније непознате венецијанске радионице.

МПУ, инв. бр. 5975.
Непубликовано

349. КРСТ АНТИЈСКИ

Сребрни лим, ковање, пресовање, резање
Крај 17- почетак 18. века, Венеција
h-550 mm; ширина 275 mm

Крст, доле започиње цилиндричним, шупљим тубусом за натицање на дршку који је украшен гравираним пааметима. Изнад тубуса су два спљоштена нодуса са истом орнаментиком.

Изнад је развијени и профилисани крст. У центру је стојећа фигура Богородица у слави, а на крајевима кракова су попрсја. Фон крста је гравиран у облику низа пааметика; - горе је Бог Отац, десно, светитељ у молитви, лево светитељ са путиром, а доле је јеванђелиста Лука.

На другој страни крста у центру је јеванђелиста Матеј, горе је арханђео, лево јеванђелиста Марко, а доле непозната светитељка. Цео крст је изведен и украшен у барокном маниру.

Са страна, крст је окован траком од легуре, новијег датума.

МПУ, инв. бр. 12572.
Непубликовано

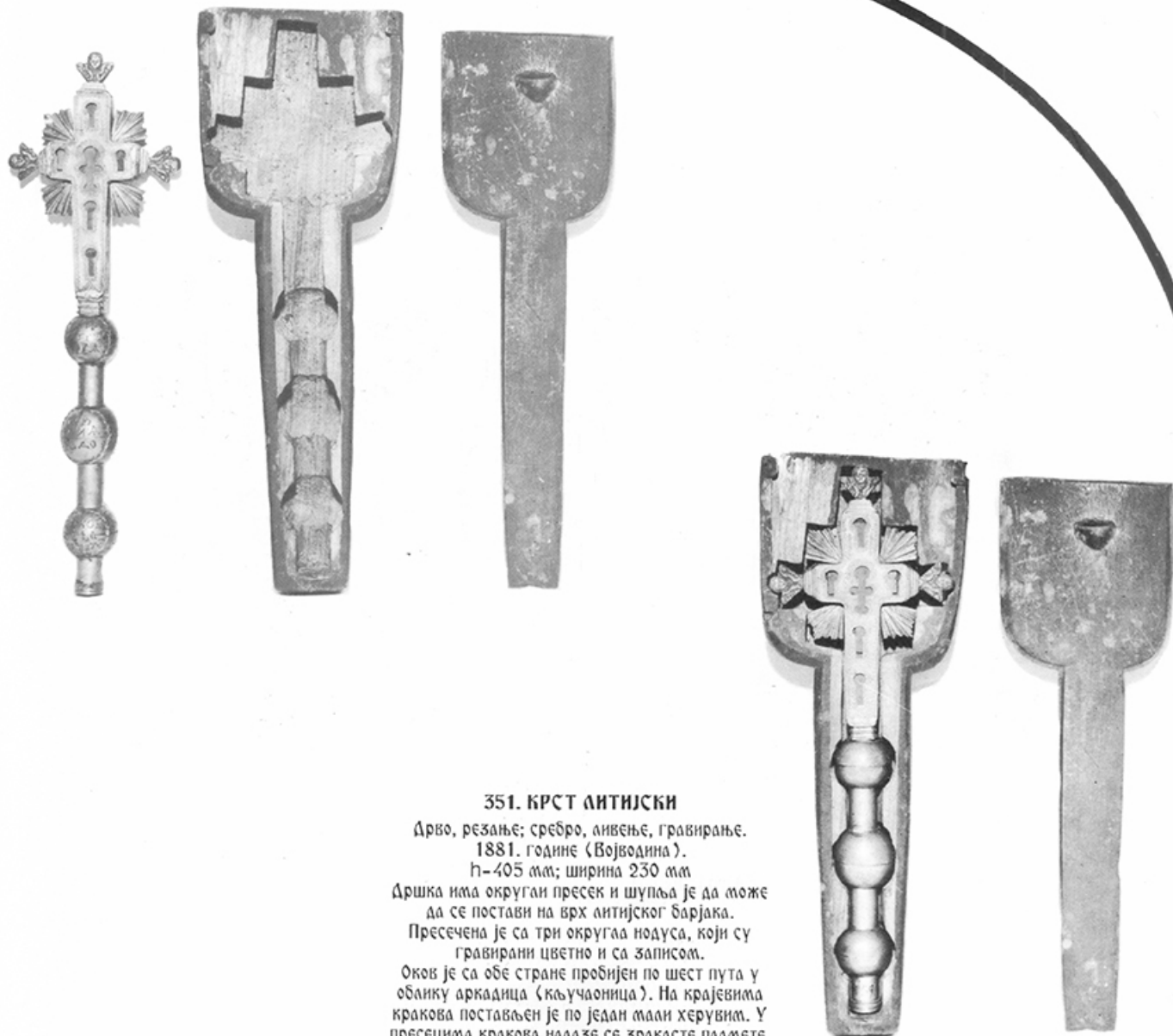

350. КРСТ ЛИТИЈСКИ

Легура са сребром, ливење, ковање
Средина 18. века, Славонија
h-420 мм; ширина 240 мм

Цилиндрични тубус носи кугласти, неукрашен
нодус на коме је постављен велики крст.
Крст је развијеног типа, са крајевима кракова у
облику тролиста на којима су апликовани, са
обе стране округли медаљони. У пресецима
кракова постављене су зракасте палмете.
На предњој страни, у центру апликан је корпус
Распетог Христа, а на крајевима кракова
јеванђејлисти са својим симболима. Са друге
стране, у центру је васкрсење у варијанти
Изласка из гроба, а околу су јеванђејлисти из
истих калупова.
Крст представља надпросечан златарски рад.

МПУ, инв. бр. 5976. (Збирка Љубе
Ивановића, бр. 661).
Непубликовано

351. КРСТ ЛИТИЈСКИ

Дрво, резање; сребро, ливење, гравирање.

1881. године (Војводина).

h-405 мм; ширина 230 мм

Дршка има округан пресек и шупља је да може да се постави на врх литијског барјака.

Пресечена је са три округла подуса, који су гравирани цветно и са записом.

Оков је са обе стране пробијен по шест пута у облику аркадица (кључаоница). На крајевима кракова постављен је по један мали херувим. У пресецима кракова налазе се зракасте пламете.

Дрвени део крста није резбарен.

Запис:

СВИ КРЕСТ БРЕА
ГЕОРГИЈА РАДОНКОВИЋА
1881. год

МПУ, инв. бр. 5959.
Непубликовано

17.

... Све говори да смо некада били близу истини и памети, да се то после истањило и испостило и остало само дим (дима) некадашњег богатства, када и лепоте.

Али чини се да се поново покреће. Двдесети век изнедрио је, после онога деветнаестог, две боголике личности које су себи задале крст и личну заповест да Србе врате Извору и Стаду. Владика Николај Велимировић, данас

већ свети, и доктор Јустин Поповић узорали су ледину и засејали благородно семе које већ данас даје обилато плод. И уметност се била истањила и испостила, јер следила се била идеја, покретач и пунило уметности. Да је "Уметност рухо идеје" (Флоренски) данас је већ пословица, а у нашем примеру и потпуна илустрација бивших и постојећих стања. И како је задњих година јачала српска православна мисао, почеле да се пуне цркве и поново да се штампају заборављене, и новонаписане књиге; како је жива реч пробила кордон забрана и кренула из храмова међ народ, у истом ритму покренуло се и стваралаштво. Обновљено је умеће писања икона, и Срби поново уче да разазнају право православно од католичког и унијатског "уподобљења" Христоса, Матере Божје и светитеља. Прво у манастирима, а затим и код лаика, у задњих десетак година умножило се толико дела калокагатије (доброљепија), да с правом може да се тврди да присуствујемо великој и срећној обнови православне уметности. Зидају се храмови и украшавају свакојаким лепотама; пишу се иконе, напредује златарство, графика, минијатура, мозаик, резбарство... И поменимо овде само мати Макарину и њено јато, Зорку Стевановић, Војислава Билбију, Предрага Ристића, блаженопочивше Небојшу Митрића и Владислава Тодоровића, па Љубомира Вујаклију, Жику Лазића и многобројне, долазеће младе; и сви бране и браниће нас од претходног и (садашњег) ништавила, кича и бесмисла.

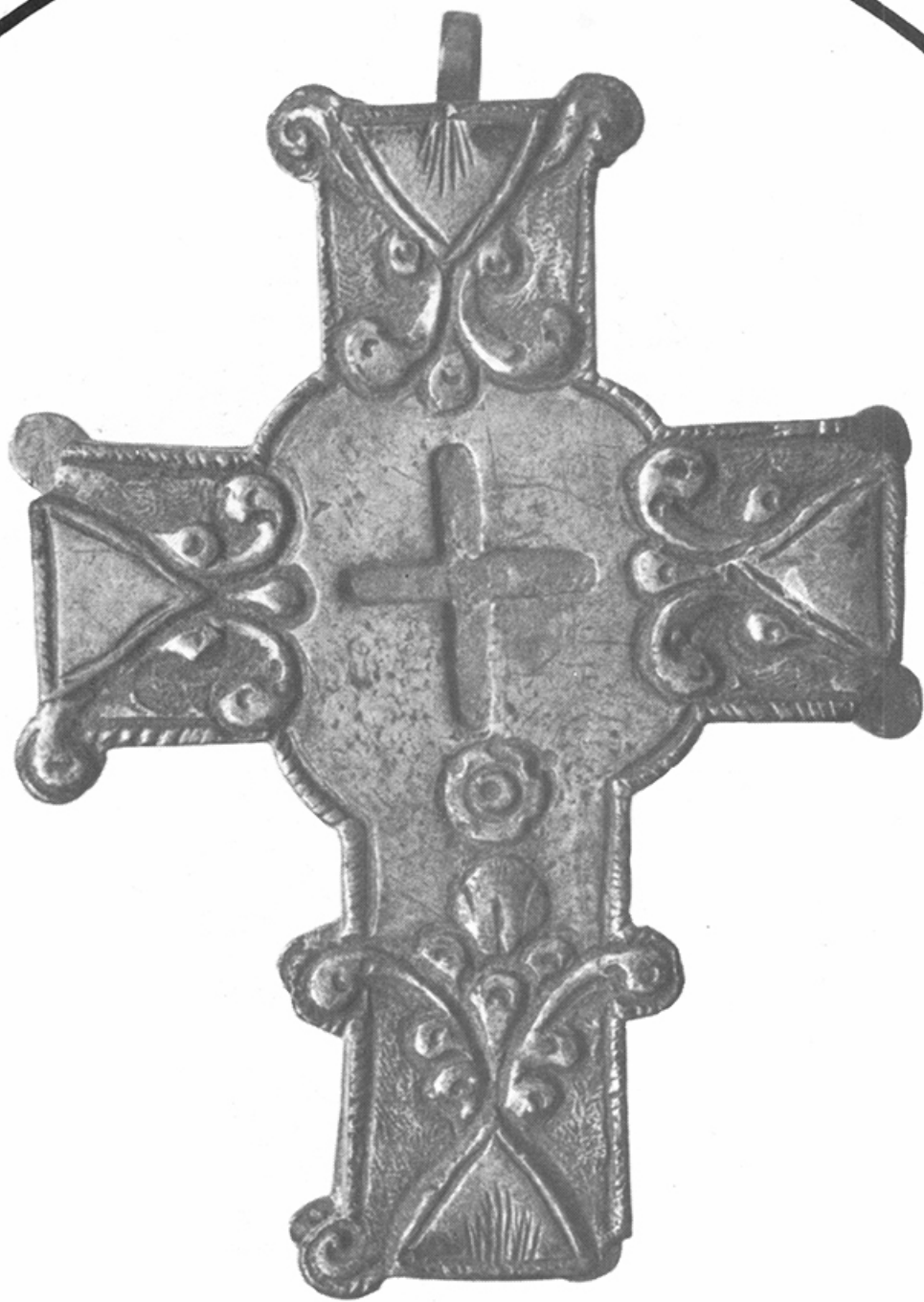
18.

... А претежак су терет на своја плећа преузели, јер треба да се зна, православна уметност је снажно ограничена канонима (од Никејског, 7 васељенског сабора 787; и васпостављања поштовања икона 842) и да на том пољу места

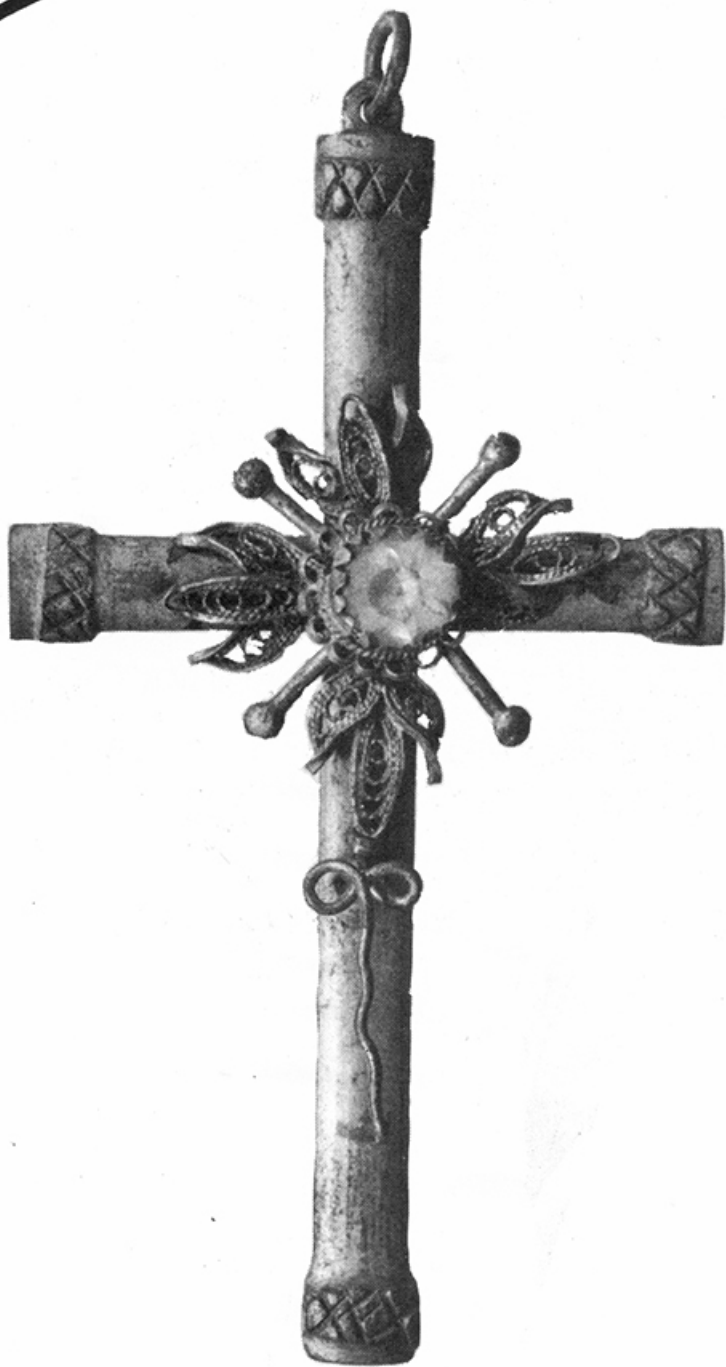
за лудовање или импровизацију нема. И иконом и православном уметношћу треба да се баве искључиво верни, оно друго углавном је превара и лако се препознаје. Подсетимо само на Орос вере 7. васељенског сабора, на Беседу о правој вери нашег светог Саве, Ерминију или Стоглав и слична дела која дају прецизне упуте шта је икона и како се приступа њеном уподобљењу (не сликању, како то неки мисле), а да дело буде одраз божанског лика на површини (зиду или дасци), и колико су ти упуте строги. Па и поред те строгости, кроз православни свет просијале су личности попут Михаила и Еutihија. Панселиноса, Теофана Грка, Рубљова, Лонгина или Јована из Пећи, који се скромно потписује на своме делу напоменом: "Дар Божји из руке Јованове"...

КРСТОВИ
(од 5. века до 1993. године)
ТИПОЛОГИЈА И ИСТОРИЈСКО СТИЛСКИ РАЗВОЈ
Збирке крстова Музеја примењене уметности из Београда

Каталог и изложба:
Душан Миловановић

Главни и одговорни уредник:
Светлана Исаковић

Припрема и реализација:
Интерпринт, Београд
Слободан Тасић, директор

Уређивачки одбор:
Др Мирјана Теофановић
Др Миланка Тодић

Лектор:
Лепосава Жунић

Дизајн:
Бранислава Видојковић
дипломски рад на ВПШ у Београду

Ментор:
Миодраг Вартабедијан

Компјутерски слог:
Милан Богдановић

Фотографије:
Радомир Живковић
Бранибор Дебељковић

Колор:
Жика Лазић
Дизајн изложбе
Звонко Петковић

Конзервације материјала:
Мирјана Андрејевић
Вера Хоцић Ристић
Дубравка Бијелић
Звонко Петковић

Пропаганда:
Ангелина Фолгић - Корјак

Тираж:
1000 примерака

YU ISBN 86-7415-035-7

... И још. Многи су крстови разасути земљама српским и заграничним. А нама посебно светле крстолики споменик и запис деспота Стефана Лазаревића на Косову о томе како је стварно било; крсташ барјак; крст у грбу Србије, на крунама, скиптру и на сфери; крст на камилавци патријарховој, на жезлу његовом, владинчанским и игуманским; на сваком кубету наших лепих цркава; на парапетима, олтарским преградама, по стећцима и на гробницама; на Куманову, Церу, Београдском Новом гробљу, на Кајмакчалану, Виду, Туниском гробљу и Зејтинлику; на крају крст иницијације на храму Светога Саве на Врачару, који је, по предању, требало поново да обожи Србе.

